

รายงานการวิจัย

การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ
ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขเคราะห้แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน
DEVELOPMENT OF GUIDELINES AND COLLABORATIVE GOVERNANCE MODEL
IN SOCIAL WELFARE ADMINISTRATION FOR PEOPLE OF TEMPLE BASED

พระครูธรรมศุต (สุทธิพจน์ สัพโส)

ชนะชัย สามล

นภารัตน์ กิตติรัตน์มงคล

นฤมล เจริญใจ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ
ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน
DEVELOPMENT OF GUIDELINES AND COLLABORATIVE GOVERNANCE MODEL
IN SOCIAL WELFARE ADMINISTRATION FOR PEOPLE OF TEMPLE BASED

พระครูธรรมศุท (สุทธิพจน์ สัพโส)

ธนะชัย สามล

นภารัตน์ กิตติรัตน์มงคล

นฤมล เจริญใจ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติ และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง 2. เพื่อเสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชน โดยใช้วัดเป็นฐาน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษาวัดอินทรวีหาร กรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษา พบว่า 1. แนวปฏิบัติและรูปแบบของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 มีทั้งหมด 9 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม มีมาตรการจัดเตรียมของศาสนสถานให้เป็นไปตามมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข 2. ด้านพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ มีการตรวจเชิงรุกให้กับพระสงฆ์สามเณร และบุคลากรภายในวัดทั้งหมด กำหนดให้ฉีดวัคซีนทุกรูปและทุกคน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ภายในวัด 3. ด้านประชาชน ต้องได้รับการฉีดวัคซีนอย่างน้อย 1 เข็มก่อนที่จะได้รับอนุญาตเข้ามาทำพิธีทางศาสนา มีการตรวจใบผ่านการฉีดวัคซีน ผ่านระบบหมอพร้อม 4. การจัดตั้ง "ศูนย์รับคอยเพื่อการส่งต่อ" 5. จัดตั้งโรงครัวกลาง 6. การบริจาคถุงยังชีพ 7. การจัดตั้งกองทุน "น้ำพระทัยหลวงพ่อดาวัดอินทรวีหาร" 8. การจัดตู้อาหารปันสุข 9. โรงทานเคลื่อนที่ 2. แนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ พบว่า มีความร่วมมือภาคประชาชน ได้แก่ การเว้นระยะห่างทางสังคม การตรวจเชื้อโควิดเมื่อความเสี่ยง การเข้ารับวัคซีนโควิด 19 เป็นต้น นอกจากนี้วัดยังได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานภาคสาธารณสุข ฝ่ายการปกครอง ด้านการพัฒนาสังคม และภาคเอกชน 3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน คือ การสร้างแผนการรับมือในภาวะฉุกเฉินของชุมชน ควรมีการฝึกอบรมและให้องค์ความรู้ให้แก่พระสงฆ์ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเมื่อเกิดโรคระบาด หน่วยงานภาครัฐมาเสริมสร้างความรู้ในการจัดสรรทรัพยากรและการบริหารจัดการให้กับทางวัดและชุมชน ใช้วัดเป็นฐานในการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉินอย่างเป็นรูปธรรม และ สร้างความตระหนักรู้และความสำคัญกับการมีส่วนร่วมระหว่างวัด ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เพื่อดำเนินงานเมื่อประสบภัยพิบัติ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ การจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ และการใช้วัดเป็นฐาน

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to investigate the practice guidelines and a collaborative-based management model in the administration of public assistance to citizens who have established COVID-19 there are 9 sides in total. Des Wat Intharawiharn, Phra Aram Luang 2) To propose practices, management models based on cooperation, and policy recommendations in managing public welfare for the people using temples as a base. This is a qualitative study, a case study of Wat Intharawihan, Bangkok.

The results of the study found that: 1.The guidelines of Wat Intharawiharn, a royal monastery, in managing public welfare for people affected by the COVID-19 situation are as follows: 1. Environmental health. There are measures to prepare religious places by the measures of the Ministry of Public Health. 2. Monks and officials Proactive inspections are being carried out for all monks, novices, and personnel within the temple. Vaccination is required for all forms and individuals. To create herd immunity within the temple. 3. People must receive at least one vaccination before being allowed to enter religious ceremonies. The vaccination certificate will be checked through the doctor's system. 4) the establishment of a "Temple Isolation Center" 5. the establishment of a central kitchen 6. the donation of relief bags 7. the establishment of a fund called "The will of Luang Phor To Intharawihan Temple" 8. Organizing food pantries 8. Mobile almshouse 9. Cremation 2. In terms of guidelines Management model based on cooperation found that there is cooperation in the public sector. include social distancing testing for COVID-19 infection when at risk Receiving the COVID-19 vaccine, etc. In addition, the temple also receives cooperation from the government sector, including public health agencies. Administrative department Social development and the private sector. 3. Policy recommendations for managing public welfare for the people using temples as a base, namely creating community emergency response plans. There should be training and knowledge for monks in surveying basic information when an epidemic occurs. Government agencies come to enhance knowledge in resource allocation and management for temples and communities. Use the temple as a base for setting up a concrete emergency operations

center and create awareness of the importance of participation between the temple, government, private sector, and civil society. And the public sector to carry out work when disaster strikes.

Keywords: Management based on cooperation, Public welfare management, and Using temples as a base

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สามารถดำเนินการให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ได้โดยได้รับการสนับสนุนจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ช่วยชี้แนะให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยมาโดยตลอด รวมถึงผู้ประสานงานโครงการที่ช่วยดูแลให้คำแนะนำงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

นอกจากนี้ ขอขอบคุณผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา ตลอดจนนักวิชาการหลายมหาวิทยาลัยที่ได้มีส่วนร่วมสำคัญในการให้ความร่วมมือให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย ท้ายสุดที่ไม่อาจลืมได้คือผู้ช่วยวิจัยทุกท่านที่ได้ร่วมกันทำงานอย่างแข็งขันในการลงสนามครั้งนี้

พระครูธรรมศุต (สุทธิพจน์ สัพโส)

หัวหน้าโครงการวิจัย

1 พฤษภาคม 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ช
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 นิยามศัพท์	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance)	6
2.2 แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์	59
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์	74
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัดเป็นฐาน	79
2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	84
2.6 สรุปกรอบแนวความคิด	89
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 รูปแบบการวิจัย	90
3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	90

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	91
3.4 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	92
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	93
3.6 จริยธรรมการวิจัย	93
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1 ข้อมูลทั่วไปของวัดอินทริวิหาร พระอารามหลวง	95
4.2 แนวปฏิบัติของวัดอินทริวิหาร พระอารามหลวง ในการบริหารจัดการด้าน สาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19	101
4.3. โครงสร้าง เจเนอไซ และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พัก คอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทริวิหาร พระอารามหลวง	110
4.4 แนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน	124
5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	129
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	132
5.3 ข้อเสนอแนะ	136
บรรณานุกรม	138
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อการวิจัย	147
ภาคผนวก ข รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการทำวิจัย	158
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย	160
ภาคผนวก ง หนังสือรับรองจริยธรรมการทำวิจัยในคน	164
ประวัตินักวิจัย	166

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	แนวคิดของฐานความร่วมมือ	20

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ Emerson & Nabatchi (2015a)	21
2.2	สรุปแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ	59
2.3	สรุปแนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	74
2.4	สรุปแนวคิดการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์	78
2.5	สรุปแนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัดเป็นฐาน	84
2.6	สรุปกรอบแนวความคิด	89
4.1	พระโสภณธรรมวงศ์ (วศก ปญญาอกุโฆ ,ดร.) เจ้าอาวาส	96
4.2	แผนที่ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร	97
4.3	แผนที่วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร	98
4.4	หลวงพ่อดโต วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง	99
4.5	บ่อน้ำพระพุทธรณ์	100
4.6	พิพิธภัณฑสถาน วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง	101
4.7	ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือนเมษายน 2564	114
4.8	ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือน พฤษภาคม 2564	114
4.9	ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือนมิถุนายน 2564	115
4.10	ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือน กรกฎาคม 2564	115
5.1	สรุปงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน	137

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ได้ส่งผลกระทบต่อทุกด้าน สร้างความเสียหายอย่างหนักต่อชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลก โดยเฉพาะผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มีความรุนแรงกว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอย (Great Depression) ที่เป็นปัญหาทางการเงินที่รุนแรงที่สุดในรอบ 70 ปี จนมีผู้เรียกชื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นทั่วโลกจากผลการแพร่ระบาดโควิด-19 ว่าเป็นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่กว่า (Greater Depression) (นำชัย ชิววิวรรณ, 2563: 207) สถานการณ์การแพร่ระบาดดังกล่าวจึงเป็นหนึ่งในประเด็นสาธารณะที่ทำลายความสามารถ ศักยภาพของการบริหารจัดการภาครัฐ ความสามารถในการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม เพื่อให้พร้อมต่อการรับมือและเผชิญกับความท้าทายดังกล่าว

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ส่งผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนผลกระทบทางนโยบาย ซึ่งหลายหน่วยงานทั้งภาคประชาสังคม ภาครัฐ และเอกชน ต่างร่วมมือกันเพื่อแก้ไขผลกระทบดังกล่าว และอีกหนึ่งองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือ และบรรเทาความเดือนร้อนให้แก่ประชาชนคือ “วัด” วัดหลายแห่งทั่วประเทศได้จัดตั้งโรงพยาบาล สอนพระปัญญาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่ดำริให้วัดทั่วราชอาณาจักรที่มีศักยภาพเพียงพอตั้งโรงพยาบาลช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบากในสถานการณ์โรคระบาด โดยให้คำนึงถึงความพร้อมของแต่ละวัด ประกอบกับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญ (มหาเถรสมาคม, 2563) นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือระหว่างสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมอนามัย และวัดทั่วประเทศกว่า 775 แห่ง ที่ร่วมมือกันเพื่อรับฉาปนกิจผู้ติดเชื้อโควิด-19 ทั้งนี้ เป็นวัดในพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งสิ้น 77 วัด (กรมอนามัย, 2564)

ในขณะที่สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 ในไทยยังคงวิกฤติหนัก ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาล และไม่สามารถกักตัวที่บ้านได้ (Home Isolation) ส่งผลให้ภาครัฐต้องมีมาตรการและสถานที่ที่ใช้รักษาหลายอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลสนามสำหรับผู้ป่วยไม่แสดงอาการหรือมีอาการน้อย Hospitel สำหรับผู้ป่วยโควิด-19 ที่ต้องการความสะดวกสบาย เป็นส่วนตัวมากกว่าโรงพยาบาลสนาม เพื่อรองรับผู้ป่วยที่มีอาการน้อยหรือไม่รุนแรง และ ศูนย์พักคอย (Community Isolation) สถานที่ให้ผู้ป่วยโควิดอยู่ระหว่างการรอส่งต่อโรงพยาบาลสนามหรือโรงพยาบาลหลัก ใช้เป็นสถานที่สำหรับดูแลรักษาเบื้องต้นระหว่างรอเตียง (กรุงเทพมหานคร, 2564)

แนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance) ถือว่าเป็นแนวคิดสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการรับมือและการปรับตัวของมนุษย์ ชุมชนและรัฐ โดยแนวคิดดังกล่าวเป็นรูปแบบการร่วมมือกันดำเนินภารกิจที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะ มีการขับเคลื่อนภารกิจโดยอาศัยกลไกความสัมพันธ์ในแนวราบและมีรูปแบบปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะภาคีหุ้นส่วน (Partnership) หรือเครือข่าย (Network) (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563: 84) อีกทั้งแนวคิดดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับศาสตร์แขนงต่าง ๆ ในลักษณะสหวิทยาการ ไม่ว่าจะเป็นสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ทั้งนี้การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) สามารถนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้และแนวทางในการปฏิบัติ ข้อเสนอแนะที่เป็นทางเลือกในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอีกช่องทางหนึ่งด้วย

การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance) เป็นแนวคิดที่มีความต้องการลดบทบาทภาครัฐในฐานะตัวแสดงหลักมาเป็นผู้ประสานงาน โดยภาครัฐละทิ้งการบริหารงานตามสายบังคับบัญชาในแนวดิ่งมามุ่งเน้นการเจรจาต่อรอง และแสวงหาความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น ซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance) ในประเทศไทย ที่ผ่านมามีความสำคัญกับความร่วมมืออันเกิดจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหน่วยงานหนึ่งของภาครัฐ เช่น การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ฐานรากนวัตกรรมท้องถิ่น ของ พบสุข ชำของ (2561) การสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการท้องถิ่น สสำรวจแนวปฏิบัติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของปิยะพงษ์ บุขบงก์และคณะ (2560) ตลอดจน ตำรา หรือเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือ ต่างก็มุ่งไปที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: รูปแบบและความเป็นไปได้ ของวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า (2550) และ คู่มือการจัดตั้งองค์กรความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (ม.ป.ป.) ดังนั้นปัจจุบันโจทย์หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่ยังเป็นช่องว่างและรอการเติมเต็มหรือเพิ่มองค์ความรู้ จึงเป็นคำถามในเรื่องของการสร้างกลไก เครื่องมือ และความสามารถในการบริหารจัดการโดยใช้หน่วยงานอื่น ๆ ที่ไม่ใช่องค์กรภาครัฐเป็นฐานความร่วมมือ

นอกจากนี้ การจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ถือเป็นเรื่องใหม่ที่วัดไม่เคยดำเนินการมาก่อนจึงเป็นเรื่องที่ทำทลายศักยภาพและความสามารถของวัดและพระสงฆ์เป็นอย่างมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามวัดอินทริหาร พระอารามหลวงได้ร่วมมือกับกรุงเทพมหานครจัดตั้ง “ศูนย์พักคอย รอการส่งต่อผู้ป่วยโควิดเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล” หรือ Community Isolation เพื่อใช้เป็นสถานที่ให้ผู้ป่วยโควิดสีเขียวอยู่ระหว่างการรอส่งต่อโรงพยาบาล และใช้เป็นสถานที่สำหรับดูแล กลุ่มคนที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษระหว่างรอเตียง

1.4 นิยามศัพท์

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดความหมายของคำสำคัญที่ใช้ในการวิจัยไว้ ดังนี้

แนวปฏิบัติ หมายถึง แนวทาง วิธีการ หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย มีหลักฐานของความสำเร็จปรากฏขึ้นชัดเจน โดยมีการสรุปความรู้และประสบการณ์ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลวิธีปฏิบัติ หรือขั้นตอนการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

รูปแบบ หมายถึง กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการ ดำเนินงาน และเกณฑ์ต่าง ๆ เชิงกายภาพ ที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ หมายถึง รูปแบบการร่วมมือกันดำเนินภารกิจที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะ มีการขับเคลื่อนภารกิจโดยอาศัยกลไกความสัมพันธ์ในแนวราบและมีรูปแบบปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะภาคีหุ้นส่วน (Partnership) หรือเครือข่าย (Network) โดยมีวัดเป็นตัวแสดงสำคัญในการดำเนินการดังกล่าว

การจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง ระบบการจัดการงานที่ให้การสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคมโดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

การใช้วัดเป็นฐาน หมายถึง ฐานคิดในการพัฒนาชุมชนโดยให้วัดมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยรอบเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชนรอบ ๆ บริเวณวัด

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวปฏิบัติของวัดอินทรวihar พระอารามหลวง ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 และศึกษาโครงสร้าง เงื่อนไข และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวihar พระอารามหลวง เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยให้วัดเป็นฐาน

1.5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) สำหรับการวิจัยครั้งนี้คือ วัดอินทรวihar พระอารามหลวง แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

1.5.3 ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 27 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 รูป/คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จำนวน 18 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย เจ้าอาวาสหรือคณะกรรมการวัด (ระดับบริหาร) พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่วัดอินทรวินัย สำนักงานเขตพระนคร ประกอบด้วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตพระนคร ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตพระนคร โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร ภาคเอกชน ประกอบด้วย บริษัท พีริยะพูล จำกัด พีเอ็น สตรีฟู้ด และภาคประชาชน

1.5.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งหมด 1 ปี (ปีงบประมาณ 2566) โดยกำหนดระยะเวลาจำแนกตามกิจกรรมหลักของการดำเนินการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. งานวิจัยนี้จะสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางและบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือโดยใช้วัดเป็นฐานในช่วงการแพร่ระบาดโควิด -19.
2. วัดและองค์กรเครือข่ายได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพและความสามารถของหน่วยงาน ตลอดจนสร้างเครือข่ายร่วมกัน เพื่อใช้เป็นพื้นฐานความร่วมมือและบริหารจัดการเครือข่ายจนนำไปสู่การจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤติในอนาคต นำไปสู่การแก้ปัญหาหรือการพัฒนาอย่างยั่งยืนของคน ชุมชน ท้องถิ่น และสังคม
3. ได้รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน ที่จะช่วยขับเคลื่อนสังคมและประเทศไทย ช่วยเหลือประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเอกสารรวบรวมแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance)

2.2 แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัดเป็นฐาน

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance)

การบริหารจัดการบนพื้นฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance) เป็นตัวแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปฏิบัติร่วมกันระหว่างรัฐกับหน่วยงานที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทสังคมการเมืองที่มีปัญหาซับซ้อนและการบริหารจัดการของรัฐแบบเดิม ๆ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงถือเป็นแนวปฏิบัติในการหาทางออกร่วมกันของสังคมโดยมีภาครัฐเป็นแกนนำตามแนวทางการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) (อภิวัฒน์ พัทธการ ภิณฺโญ, 2564: 11) เป็นทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการปกครอง (Governance) ของภาครัฐ

ดังนั้น เพื่อทำความเข้าใจหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือให้มากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือการบริหารจัดการบนพื้นฐานความร่วมมือ ความสำคัญ มุมมอง ลักษณะสำคัญ ฐานความร่วมมือกรอบแนวคิด ปัจจัยและแรงจูงใจ รวมทั้งโครงสร้างและรูปแบบที่จะมีผลต่อการดำเนินการร่วมกับฐานความร่วมมือ ความท้าทายต่อการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ รวมทั้งสำรวจแนวคิดและทฤษฎี

ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและบริหารเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการแบบความร่วมมือและแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ-ภาคเอกชน (Public Private Partnership)

2.1.1 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

ความร่วมมือ ในการศึกษาค้นคว้าที่สอดคล้องกับภาษาอังกฤษคือคำว่า Collaboration ซึ่งจากการทำความเข้าใจและทบทวนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ถือเป็นวิธีการทำงานแบบใหม่ที่เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กร ซึ่งก้าวข้ามขอบเขตตัวแบบการบริหารจัดการแบบดั้งเดิมที่เน้นสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) (Theodoulou & Roy, 2016) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีในหลากหลายสาขาวิชา ทั้งสังคมวิทยา องค์กร การ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และการจัดการ

พบสุข ชำชอง (2561) อธิบายว่า แม้ว่ามีงานวิจัยและงานวิชาการจำนวนมากที่ใช้คำว่าความร่วมมือ (Collaboration) เพื่อสะท้อนถึงความร่วมมือในการทำงานระหว่างองค์กร แต่คำว่าความร่วมมือก็มีได้ให้คำนิยามไว้อย่างเฉพาะเจาะจง และไม่มีฉันทามติในหมู่นักวิชาการว่าความร่วมมือนั้น หมายถึงความร่วมมือในรูปแบบใด และมีลักษณะเฉพาะอย่างไร หรืออาจกล่าวได้ว่า ความร่วมมือเป็นคำ (term) หรือแนวคิด (concept) ที่ไม่มีความหมายตายตัว (a contested concept) หากแต่ขึ้นอยู่กับบริบทและเป้าหมายของผู้นำไปใช้ หรือการตีความจากประสบการณ์ของผู้ใช้ อย่างไรก็ตาม (William and Sullivan, 2007; Gajda, 2004; Mandell and Steelman, 2013 อ้างถึงในพบสุข ชำชอง, 2561) ดังต่อไปนี้

คำว่าความร่วมมือ (Collaboration) ใช้เพื่อแสดงถึงการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรหรือระหว่างหลายตัวแสดงซึ่งอาจมีได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งก็ถูกเรียกในชื่อที่หลากหลาย หรือมีคำศัพท์จำนวนมากที่ถูกนำมาใช้เพื่อหมายถึงความร่วมมือระหว่างองค์กร โดยขึ้นอยู่กับบริบทในการนำไปใช้ของนักวิชาการแต่ละคน หรือของรัฐแต่ละแห่ง ดังเช่นคำว่า ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) การดำเนินการร่วมกัน (co-operation) เครือข่าย (network) การประสานงานกัน (co-ordination) ความเป็นพันธมิตร (alliance) สัมพันธมิตร (coalition) สหภาพหรือกลุ่มการรวมตัว (federation) การร่วมทุน (joint venture) และ นวัตกรรมการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กร (inter-organisation innovation) เป็นต้น (Huxham, 1996; Mandell and Steelman, 2003; Gajda, 2004; Williams and Sullivan, 2007 อ้างถึงในพบสุข ชำชอง, 2561)

การให้นิยามของแนวคิดความร่วมมือ (collaboration) โดยนักวิชาการและงานชิ้นสำคัญ รวมถึงการทำความเข้าใจคำ (terms) และแนวคิด (concepts) ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อสะท้อนถึงความร่วมมือในหลายลักษณะนั้น อาจช่วยให้สร้างให้เกิดความคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับความร่วมมือในบริบทของการบริหารจัดการภาครัฐ ดังนี้

Challis et al. (1988: 27 อ้างถึงในพบสุข ชำชอง, 2561) ได้ให้นิยามความร่วมมือว่า หมายถึง กระบวนการของการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างองค์กรหรือตัวแสดงตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไปในการระบุมความสนใจที่มีร่วมกัน (mutual interests) แล้วจึงได้สมัครใจตกลง (freely agree) ที่จะทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกัน (Common goals) นั้น นิยามดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Bardach (1998: 8 อ้างถึงในพบสุข ชำชอง, 2561) ที่ได้กล่าวถึงความร่วมมือไว้ว่าหมายถึง กิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่เกิดจากองค์กรตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไป โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างประโยชน์ต่อสาธารณะให้เพิ่มมากขึ้น (increase public values) ด้วยแนวทางของการทำงานร่วมกันแทนที่จะแยกกันต่างคนต่างทำงาน

ในผลงานที่ชื่อว่า “Collaborative Public Management: New Strategies for Local Governments” ของ Agranoff and McGuire (2003 : 4) นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ได้อธิบายการจัดการแบบร่วมมือกัน (Collaborative management) ไว้ว่าหมายถึง แนวคิดที่อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการในการอำนวยความสะดวกและปฏิบัติการให้เกิดการจัดการที่เป็นความร่วมมือระหว่างหลายองค์กร (multi-organisational arrangement) เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่องค์กรเดียวไม่สามารถรับมือเพียงลำพังได้

จากนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดความร่วมมือ มีจุดเน้นสำคัญประการหนึ่ง คือ เรื่องของการมีความสนใจร่วมกัน (a shared concern) ต้องการแก้ไขปัญหาที่เผชิญร่วมกัน (a common problem) หรือการมีเป้าหมายที่ต้องการบรรลุร่วมกัน (a common goal) ทั้งนี้ จุดเน้นสำคัญดังกล่าวเป็นประเด็นที่นักวิชาการจำนวนมากได้กล่าวไว้ว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลให้องค์กรต่าง ๆ ตัดสินใจเข้ามาสร้างความร่วมมือ (Mandell and Steelman, 2003; Williams and Sullivan, 2007)

Lawrence (1999) ได้ให้คำนิยามถึงความร่วมมือว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรในเชิงการทำงานร่วมกัน ที่มีได้ถูกควบคุมโดยขึ้นอยู่กับกลไกตลาดหรือกลไกระบบราชการ หากแต่การจัดการความสัมพันธ์นั้นขึ้นอยู่กับการเจรจาหรือระหว่างกันในกระบวนการสื่อสารที่ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง คำนิยามนี้ได้ชี้ถึงประเด็นสำคัญของความร่วมมือที่ว่า ความร่วมมือนั้นมิได้อยู่ภายใต้อิทธิพลของกลไกตลาดและโครงสร้างราคา นอกจากนี้ประการสำคัญคือ ในขณะที่กลไกระบบราชการนั้นเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในระบบมีความยินยอมพร้อมใจที่จะดำเนินการตามแนวทางและการควบคุมตรวจสอบของผู้ที่อยู่เหนือกว่า (superiors) แต่ความร่วมมือนั้นมิได้อยู่ภายใต้กลไกระบบราชการดังที่ว่า หากแต่ความร่วมมือนั้นเกี่ยวข้องกับการเจรจาระหว่างกันในเรื่องบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในบริบทที่ซึ่งกล่าวได้ว่าไม่มีองค์กรที่มีอำนาจชอบธรรมใดในระบบหรือ บริบทนั้นมีประสิทธิภาพเพียงพอในการจัดการกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ

กล่าวโดยสรุป ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกัน สู่ถึงกระบวนการที่องค์กรหรือตัวแสดงตกลงทำงานร่วมกันเพื่อตอบสนองความสนใจที่มีร่วมกันและสร้างประโยชน์สูงสุดสำหรับสาธารณะ ความร่วมมือมีรูปแบบและชื่อที่แตกต่างกันได้ เช่น ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) การดำเนินการร่วมกัน (co-operation) เครือข่าย (network) การประสานงานกัน (co-ordination) ความเป็นพันธมิตร (alliance) สัมพันธมิตร (coalition) สหภาพหรือกลุ่มการรวมตัว (federation) การร่วมทุน (joint venture) และนวัตกรรมการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กร (inter-organization innovation) เป็นต้น มีนักวิชาการให้นิยามความร่วมมือว่าเป็นกระบวนการที่องค์กรหรือตัวแสดงตกลงทำงานร่วมกันเพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดสำหรับสาธารณะ โดยมีเป้าหมายที่มีร่วมกัน นิยามนี้ช่วยสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับความร่วมมือในการบริหารจัดการภาครัฐ ความร่วมมือนี้เกิดจากกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือตัวแสดงที่มีความสนใจที่มีร่วมกันและตกลงที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกันได้ นักวิชาการเชื่อว่าความร่วมมือมีส่วนสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน แทนที่จะทำงานแยกกัน

2.1.2 การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

การทำงานร่วมกันของมนุษย์เริ่มตั้งแต่ก่อตั้งอารยธรรม เพื่อจัดองค์กรหรือกลุ่มให้ดำเนินการ บรรลุเป้าหมายบางอย่าง หากพิจารณาจากสิ่ง que ประสบความสำเร็จที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมาจาก นวัตกรรมของความร่วมมือในการสร้างองค์การทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็น การสร้างรัฐที่แยกออกจากสังคม การพัฒนาระบบราชการและการสร้างรูปควบคุมการใช้อำนาจแบบลำดับชั้นการบังคับบัญชาในการบริหารสังคม

กลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาเริ่มมีการเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อบริหารจัดการปัญหาในสังคมมากขึ้น เช่น การร่วมมือกันของภาครัฐกับภาคเอกชนในการให้บริการสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิรูปการบริหารภาครัฐในการพัฒนาขีดความสามารถเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน จนถึงกับกลายเป็นแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติตั้งต้นให้มีการสืบทอดไปสู่ความร่วมมืออย่างแท้จริงในต้นศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการแบ่งแยกระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเริ่มเลือนลางมากขึ้น เพราะเกิดมาจากการประสานรอยร้าวจากปัญหาการเป็นรัฐกลวง (state hollowed out) การจัดทำสัญญาให้เอกชนบริการสาธารณะ และการเกิดขึ้นขององค์การไม่แสวงหากำไรที่มาช่วยเป็นส่วนเติมเต็มความสามารถในการแก้ไขปัญหา (Emerson & Nabatchi, 2015a, p. 3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ทำให้มีความจำเป็นที่ทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามาทำงานด้วยกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในลักษณะที่ก้าวข้ามองค์การและความเป็นสถาบันระหว่างกัน จนถึงทุกวันนี้การจำแนกความแตกต่างระหว่างภาคสาธารณะ ภาคเอกชนแสวงหา

กำไร และภาคเอกชนไม่แสวงหากำไร เริ่มไม่มีความชัดเจนในเส้นแบ่ง อีกทั้งระยะห่างระหว่างกันก็แคบตามไปด้วย นอกจากนี้ยังมีการใช้อำนาจภายในระหว่างภาคส่วนที่เน้นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันมากขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าโครงสร้างความเป็นการเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนที่แสวงและไม่แสวงหากำไรจะยังคงยึดมั่นและเป็นในลักษณะเช่นเดิมอยู่ แต่กลับมีความต้องการให้มีการแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันในลักษณะของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือมากขึ้น

การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเป็นคำที่มักจะได้ยินกันบ่อย ๆ ในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ นโยบายสาธารณะและการจัดการในปัจจุบัน ซึ่งเป็นความพยายามในการมุ่งพัฒนาวิธีการจัดการกับประเด็นทางนโยบายสาธารณะที่ก้าวพ้นจากความเป็นราชการ โดยทั้งแนวคิดและแบบแผนของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในยุคดั้งเดิมมีความซับซ้อนในการอธิบาย นอกจากนี้ในทางการปฏิบัติและทางวิชาการก็เป็นการยากที่นำมาสังเคราะห์ นิยามและประเมินผลการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เนื่องจากมีการใช้คำที่แตกต่างหลากหลายตั้งแต่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance) การจัดการภาครัฐแบบร่วมมือกัน (Collaborative Public Management) ภาคิหุ้นส่วนภาครัฐ-เอกชน (Public-Private Partnership) การจัดการลุ่มน้ำแบบร่วมมือกัน (Collaborative Watershed Governance) ความร่วมมือบนฐานความเป็นชุมชน (Community-Base Collaboration) รวมทั้งยังมีความคิดและมุมมองที่แตกต่างกันของนักวิชาการ และผู้ที่สนใจจำนวนมาก ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทบทวนนิยามเพื่อทำความเข้าใจกรอบแนวคิดนี้ร่วมกันตามมา (Emerson & Nabatchi, 2015a, p. 14) ส่วนในประเทศไทยนั้นคำว่า “Collaborative Governance” ได้มีนักวิชาการใช้ชื่อที่หลากหลาย ดังเช่นคำว่า การจัดการปกครองแบบร่วมมือ การจัดการปกครองแบบประสานความร่วมมือ การบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน การจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำ การอภิบาลบนฐานของความร่วมมือ แต่ถึงอย่างไรก็ตามในงานวิจัยฉบับนี้ได้แปลว่า การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ตามคำแปลของ พบสุข ชำชอง (2561) ที่แสดงให้เห็นว่าแนวทางนี้คือแนวทางหนึ่งของการบริหารจัดการ (A Mode of Governance) ที่พัฒนาขึ้นจากฐานคิดเรื่องความร่วมมือ (Collaboration) ระหว่างรัฐกับหน่วยที่ไม่ใช่รัฐ ภายใต้แนวคิดกระบวนการจัดการปกครอง (Governance)

การบริหารปกครองแบบร่วมมือเกิดจากแง่มุมของแนวคิดแบบผสมผสานวิธีขององค์กรที่เป็นตัวแสดงต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถแยกจากกันอย่างเด็ดขาด ซึ่งอาศัยแนวคิดการบริหารปกครองอันเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมรูปแบบใหม่ของการบริการสาธารณะ ซึ่งอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะไม่ได้จำกัดที่ภาครัฐเพียงหน่วยงานเดียวทุกภาคส่วนสามารถเป็นผู้จัดบริการสาธารณะได้ และเรียกว่า “ผู้จัดการสาธารณะ” ซึ่งสอดคล้องกับ Emerson, Nabatchi and Balogh (2011), Pierre and Peters (2004) ที่พบว่าการบริหารปกครองเป็นแนวทางในการสร้างศักยภาพของรัฐบาล

ในการสร้างและดำเนินนโยบายระหว่างสถาบันในกระบวนการปกครอง ซึ่งเป็นมุมมองที่ไม่แยกภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินกิจการสาธารณะและให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลายที่ทำงานอยู่ในเครือข่ายด้วยกัน

2.1.2.1 ความหมายของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

Robert Agranoff และ Michael McGuire (2003, p. 4) ได้นิยามว่า การจัดการปกครองแบบร่วมมือ หมายถึง กระบวนการของการอำนวยความสะดวกและการปฏิบัติการขององค์กรที่หลากหลาย เพื่อแก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถบรรลุหรือแก้ไขได้ง่าย รวมทั้งปัญหาไม่สามารถจัดการได้ด้วยองค์กรใดองค์กรหนึ่ง Christine Carlson (2007, p. 3) ให้ความหมายว่า การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ หมายถึง ผู้นำที่มีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน แสวงหาและไม่แสวงหากำไร พลเมืองและอื่น ๆ ในการพัฒนาประสิทธิผลของแนวทางการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกินกว่าภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งจะสามารถบรรลุได้เอง

Chris Ansell และ Allison Gash (2008, p. 544) ได้กล่าวว่า การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ หมายถึง ข้อตกลงในทางการปกครองที่เมื่อมีหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่หนึ่งหรือมากกว่าได้มีการเข้าไปมีส่วนร่วมดำเนินการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ โดยร่วมกันในกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นทางการ ที่มุ่งไปสู่การมีฉันทามติ และปรึกษาหารือระหว่างกัน เพื่อนำไปสู่การจัดทำหรือการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติหรือการจัดการแผนงานของหน่วยงานภาครัฐร่วมกัน

UNCG Collaborative Capacity Work Group (2012, p. 5) ได้ให้นิยามว่า การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ หมายถึงแนวคิดของกระบวนการที่มีการจัดตั้ง ควบคุมทิศทาง อำนวยความสะดวก ปฏิบัติการและกำกับติดตามที่ก้าวข้ามความเป็นภาคส่วนขององค์กรเพื่อจัดการกับปัญหาทางนโยบายสาธารณะที่ไม่สามารถแก้ไขได้ง่ายโดยองค์กรใดองค์กรหนึ่ง ซึ่งรูปแบบการจัดการปกครองนี้จะเน้นประเด็นสาธารณะ โดยการดึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลากหลายภาคส่วนเข้ามาสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมในลักษณะของการแสวงหาแนวทางการตัดสินใจแบบฉันทามติในการแก้ไขปัญหา เพื่อยกระดับความสามารถ สร้างลักษณะความเป็นเฉพาะและยังมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอีกด้วย

Kirk Emerson Tina Nabatchi และ Stephen Balogh (2012, p. 3) ได้ให้นิยามการจัดการปกครองแบบร่วมมือว่า เป็นกระบวนการและโครงสร้างของการตัดสินใจกำหนดและการจัดการนโยบายสาธารณะ ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมที่ก้าวข้ามขอบเขตของหน่วยงานภาครัฐ ระดับการปกครอง และ/หรือความเป็นปริมณฑลของภาครัฐ เอกชน และพลเมือง เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสาธารณะที่ไม่สามารถบรรลุได้ด้วยวิธีการอื่น

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (collaborative governance) หมายถึง กระบวนการและโครงสร้างของการตัดสินใจกำหนด การนำไปปฏิบัติและการจัดการนโยบายหรือ โครงการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรที่ก้าวข้ามขอบเขตของหน่วยงานภาครัฐ ระดับการปกครอง หรือความเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อร่วมมือกันดำเนินงานร่วมกัน ให้นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของปัญหาสาธารณะที่ไม่สามารถแก้ไขได้โดยภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่ง

2.1.2.2 ความสำคัญของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

สำหรับความสำคัญของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเป็นผลมาจากสองปัจจัย/เงื่อนไข สำคัญคือการเกิดปัญหาสาธารณะที่ยุ่ยากซับซ้อน (wicked problems) จำนวนมาก และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของการจัดการปกครอง (governance) จึงทำให้กระบวนการนโยบายสาธารณะของรัฐเป็นไปตามบริบทที่เปลี่ยนไป โดยในต้นศตวรรษที่ 21 เป็นยุคสมัยที่มีการเพิ่มขึ้นของปัญหาสาธารณะที่ยุ่ยากซับซ้อน ซึ่งมีความแตกต่างจากปัญหาสาธารณะโดยทั่วไป โดยปัญหาดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการควบคุมปัญหา (tame problem) อีกทั้งทางออกในการแก้ไขปัญหาไม่ใช่สิ่งง่าย และยังมีความเป็นพลวัตและซับซ้อนอันเป็นเหตุมาจากการไม่สามารถให้คำนิยามและทางออกที่ชัดเจนได้ รวมทั้งยังมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีหลากหลายกลุ่ม/องค์กรและมีการก้าวข้ามขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่กำหนดอีกด้วย

ขณะเดียวกันผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวยังมีวิธีการเข้าใจต่อปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่แตกต่างกัน เนื่องจากปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรู้ได้อย่างแน่นอนชัดเจน จึงทำให้การตอบสนองหรือการแก้ไขปัญหาต้องก้าวข้ามขอบเขตของกระบวนการทางการเมืองความเป็นภาคส่วน อำนาจหน้าที่ ภูมิศาสตร์ หรือแม้กระทั่งการกำหนดเขตแดนระหว่างกันอย่างในอดีต (Emerson & Nabatchi, 2015a, pp. 6–7) กล่าวโดยสรุปคือปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อนไม่สามารถจัดการได้โดยกลุ่ม ภาคส่วน หรือองค์กรใดเพียงองค์กรเดียว แต่จำเป็นต้องใช้แนวทางของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเข้ามาช่วย ซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วว่าการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมให้แก่ภาคเอกชนและ ภาคประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อนได้ และยังทำให้ประสบความสำเร็จมากกว่าให้ภาครัฐ หรือระบบราชการเป็นผู้ทำหน้าที่แค่ภาคส่วนเดียว (Nabatchi & Leighninger, 2015, pp. 31–36)

ขณะที่แนวโน้มของการจัดการปกครอง (governance) กำลังเป็นกระแสที่ทำให้ความเป็นรัฐเปลี่ยนแปลงไป โดยในอดีตรัฐบาลและระบบราชการเป็นเพียงหน่วยงานเดียวในการดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะ แต่ในความเป็นจริง ณ ปัจจุบันการครอบงำในกิจการสาธารณะเริ่มลดลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากรัฐต่าง ๆ ได้มีการมอบอำนาจ (devolution) และการกระจาย

อำนาจ (decentralization) ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น เอกชน รวมถึงภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาบริการสาธารณะให้ดีขึ้น ซึ่งหากย้อนกลับไปสำรวจถึงพัฒนาการดังกล่าวในช่วงเกือบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาจะเห็นว่าได้มีการใช้เครื่องมือทางการตลาดเพิ่มขึ้น เช่น การจัดทำสัญญาจ้างกับเอกชน การสร้างภาคีหุ้นส่วน การทำให้หน่วยงานภาครัฐกลายเป็นเอกชน เป็นต้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการปกครอง และกระบวนการนโยบายของรัฐที่มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะไปสู่ขอบเขตของภาคเอกชนและภาคไม่แสวงหากำไรมากขึ้น

แต่ในขณะเดียวกันทิศทางดังกล่าวที่ถูกเลือกใช้กลับทำให้เกิดลักษณะความเป็นรัฐที่กลวง (hollowing state) ขึ้น อันหมายถึงเมื่อมีการลดบทบาทหรือลดอำนาจในการปกครองของรัฐได้นำมาซึ่งการสูญเสียความสามารถในการให้บริการสาธารณะ อีกทั้งในระยะต่อมายังทำให้เกิดการแตกกระจายและการตัดขาดการเชื่อมต่อกันของหน่วยงานรัฐกับภาคส่วนอื่นที่รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้ทำให้ขอบเขตอำนาจตามกฎหมายทั้งหมดในทางการปกครองของส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นได้สูญเสียไปด้วย แต่ในเวลาต่อมาได้มีการดึงกระชับหน่วยงาน/ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการปกครอง เพื่อสร้างรูปแบบการเชื่อมประสานในทางการปกครองแบบใหม่ ด้วยการดำเนินงานในเชิงเครือข่ายร่วมกัน ซึ่งให้หน่วยงานภาครัฐเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในภาคีเหล่านั้น โดยที่ไม่ปล่อยให้ภาคส่วนอื่นเป็นผู้รับผิดชอบต่อและดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป (Emerson & Nabatchi, 2015a, pp. 7–8) ดังนั้นจากแนวโน้มที่เกิดขึ้นได้ว่าการปกครองของรัฐในปัจจุบันเริ่มเข้าสู่รูปแบบของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือมากขึ้น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของผลลัพธ์หลังจากการปฏิรูปที่ทำให้เกิดปัญหาความเป็นรัฐที่กลวง และเพื่อลดช่องว่างระหว่างขอบเขตอำนาจตามกฎหมายที่แตกกระจายไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนอื่นในสังคมมากขึ้นนั่นเอง

2.1.2.3 มุมมองต่อการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือได้รับความสนใจศึกษาจากทั้งนักวิชาการและนักปฏิบัติทำให้มีการสร้างความเข้าใจและมุมมองที่แตกต่างกันเพราะประกอบไปด้วยความหลากหลายทางวิชาชีพ และหลักการทางวิชาการ ส่งผลให้กรอบแนวคิดของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเป็นความรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) อย่างแท้จริง ทั้งนี้ก่อนที่จะนำไปสู่การอธิบายองค์ประกอบและตัวแปรของแนวคิด

มุมมองที่หนึ่งการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในฐานะการจัดการเชิงสถาบัน (Institutional Arrangement) กรอบแนวคิดที่มีความเห็นตามมุมมองนี้มาจากนักวิชาการด้านสถาบันนิยมใหม่ (New Institutionalism) เช่น งานของ Elinor Ostrom และเพื่อนร่วมงานที่ได้สร้างกรอบแนวคิดการวิเคราะห์และพัฒนาสถาบัน (Institutional Analysis and Development : IAD) ที่อธิบายถึงการปกครองตนเอง (self-governing) ของสถาบันและพฤติกรรมภายในและก้าวข้าม

ระหว่างองค์กร แนวคิด IAD ได้เสนอให้มีการประยุกต์ใช้ในหลากหลายสถานการณ์และตัวแสดงหรือองค์กรที่มีความแตกต่างในด้านผลประโยชน์ วัตถุประสงค์ และค่านิยม เพื่อให้นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน โดยที่มุมมองนี้ได้รับอิทธิพลมาจากระบบของแนวคิดการจัดการปกครอง (governance) และความเป็นศูนย์กลางที่หลากหลาย (Polycentrism) ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้เกิดอำนาจหน้าที่ผ่านความร่วมมือหรือกฎที่สถาบันกำหนด (Emerson & Nabatchi, 2015a, pp. 20–21)

มุมมองที่สองการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง (Structural Relationship) เริ่มต้นจากการศึกษาเครือข่ายทางสังคม (social network) ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของปัจเจกบุคคล กลุ่มและองค์กร โดยการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นได้ให้ความสำคัญกับความเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการพึ่งพิงและการพึ่งพาระหว่างกลุ่ม/องค์กร โดยที่ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายจะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีบทบาทกำหนดและควบคุมทิศทางของกลุ่ม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของเครือข่ายยังทำให้เกิดการสร้างทุนทางสังคมและอำนาจของความร่วมมือกันในชุมชนอีกด้วย การขยายขอบเขตของทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมได้นำไปสู่การศึกษาเรื่องโครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลและองค์กรทั้งภายในและระหว่างภาคส่วน ด้วยบริบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะความเป็นเครือข่ายที่ได้ถูกจัดวางให้มีความใกล้เคียงกับลำดับชั้นการบังคับบัญชาและระบบตลาด ในฐานะที่ทั้งสามรูปแบบมีความแตกต่างกันขององค์กรทางสังคมหรือรูปแบบของการจัดการปกครอง สำหรับหน่วยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์กรจะพิจารณาจากแนวโน้มการเข้าสู่ศูนย์กลาง ความถี่ และความสัมพันธ์ที่ เชื่อมโยงกัน (Emerson & Nabatchi, 2015a, p. 21) ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างยังเป็นรูปแบบที่สำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารนโยบายสาธารณะผ่านการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีกด้วย (Milward & Provan, 2000) นอกจากนี้มุมมองนี้ยังแนะนำให้วัดความสามารถของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่เน้นผู้รับบริการ การมีส่วนร่วมและตัวกระบวนการอีกด้วย (Provan & Milward, 2001)

มุมมองที่สามการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในฐานะเครือข่ายพันธมิตรทางนโยบาย (Advocacy Coalition) กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรทางนโยบายเป็นการอธิบายการก่อตัวของนโยบาย ตลอดจนจนถึงการแข่งขันกันของพันธมิตรภายใต้ระบวย่อยของนโยบายพันธมิตรดังกล่าวมีการ ปฏิสัมพันธ์กันของตัวแสดงที่หลากหลายทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในระบบนโยบายจนนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกันในการผลักดัน อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือไม่ได้จำกัดแต่เพียงการก่อตัวและกำหนดนโยบายเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการที่ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้งกำหนดและดำเนินการขับเคลื่อนไปด้วยกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปัญหาหรือสถานการณ์ตามที่พึงประสงค์ เครือข่ายพันธมิตรสามารถพัฒนาให้กลายเป็นพันธมิตรขนาดใหญ่ที่ทุก

ฝ่ายช่วยกันผลักดันประเด็นทางนโยบายให้ประสบความสำเร็จ แต่จำเป็นต้องอาศัยการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมกันระหว่างผู้มีส่วนร่วม และการมีผู้นำที่เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการความร่วมมือระหว่างกัน (Emerson & Nabatchi, 2015a, p. 22)

มุมมองที่สี่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือใน ฐานะกระบวนการพัฒนา (Developmental Process) ความสนใจของนักวิชาการและนักปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลและองค์การในกระบวนการความร่วมมือ ได้ให้ความสำคัญกับการเจรจาต่อรองเพื่อนำไปสู่ความต้องการในการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเชื่อมั่นระหว่างกันที่เกิดมาจากการถกเถียงแลกเปลี่ยนและการแสวงหาฉันทามติร่วมกันภายในกระบวนการความร่วมมือ (Emerson & Nabatchi, 2015a, pp. 22–23) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแผนงานและโครงการของ Harvard Law School ที่ได้ศึกษาเรื่องการแสวงหาหลักการเจรจาต่อรองและผลประโยชน์พื้นฐานของการเจรจาต่อรอง (Fisher, Ury, & Patton, 1991) ผลการศึกษาเหล่านั้นได้ส่งอิทธิพลในแวดวงการศึกษาและการอบรมวิชาชีพให้แก่นักเจรจาต่อรอง ผู้อำนวยการความสวดก และตัวกลางในการเจรจา ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีตั้งต่องค์การระหว่างประเทศไปจนถึงองค์กรธุรกิจขนาดเล็ก ซึ่งหลักการที่สำคัญของกรอบแนวคิดนี้เป็นการเปลี่ยนจากมุมมองที่ว่า การเจรจาต่อรองมิใช่เพื่อหาผู้แข่งขันที่ชนะได้ทั้งหมด แต่เป็นไปเพื่อการสร้างแนวทางการเจรจาแบบร่วมมือกันโดยให้ทุกฝ่ายได้ผลประโยชน์สูงสุดและทำให้ผู้ที่พ่ายแพ้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุด กระบวนการเจรจาดังกล่าวเกี่ยวข้องโดยตรงกับการยกระดับกระบวนการทัศนของแนวทางการเจรจาต่อรองจากพฤติกรรมมนุษย์แบบเดิมไปสู่การให้ความสำคัญกับหลักการใหม่ เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันในทุกระดับ

มุมมองที่ห้าการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในฐานะการยกระดับการทำงานให้มีประสิทธิภาพ (Functional Performance Sequence) นักวิจัยที่สนใจศึกษาความสามารถของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ กระบวนการการทำงาน และผลลัพธ์ที่เกิดจากเงื่อนไขของสาเหตุต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสนับสนุน และการบรรลุผล เป็นต้น ซึ่งกรอบแนวคิดความร่วมมือที่ก้าวข้ามขอบเขตจะเน้นศึกษาความสัมพันธ์ของเหตุและผลที่เกิดขึ้น ตั้งแต่การริเริ่มหรือหลังจากผลที่เกิดขึ้นแล้ว ผ่านการศึกษาเงื่อนไขของการแทรกแซงหรือกระบวนการที่นำไปสู่ผลลัพธ์โดยเงื่อนไขหรือปัจจัยประกอบด้วยระดับการพึ่งพากันระหว่างกลุ่มหรือองค์กร ความต้องการทรัพยากรและการแบ่งปันความเสี่ยง ผลพวงของประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดความร่วมมือกัน และความซับซ้อนของประเด็น (Emerson & Nabatchi, 2015a, p. 23) จึงทำให้มีการกล่าวถึงประเด็นความปรารถนาต่าง ๆ ที่อยากให้เกิดขึ้น เช่น เป้าหมายในการบรรลุ การก่อตัวของทุนทางสังคม การระดมทรัพยากรใหม่ ๆ และความสามารถในการจัดการปกครองตนเอง ดังนั้นประสิทธิผลของความร่วมมือจึงขึ้นอยู่กับการจัดการปกครอง การบริหาร ความอิสระเป็นขององค์การ บรรทัดฐานของความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ

ซึ่งกันและกัน (Thomson & Perry, 2006) ในขณะเดียวกันความสามารถของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่ได้ ส่วนผลลัพธ์ที่ได้นั้นจะขึ้นอยู่กับกระบวนการ โดยกระบวนการเองได้รับอิทธิพลมาจากหรือขึ้นอยู่กับปัจจัยในการก่อตัวของความร่วมมือ การออกแบบสถาบันและภาวะผู้นำของผู้อำนวยความสะดวก อาจกล่าวได้ว่าการยกระดับความร่วมมือเพื่อให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นการสำรวจตรวจสอบ เพื่อปรับปรุงแก้ไขจากปลายน้ำ (ผลลัพธ์) กลางน้ำ (กระบวนการ) และ ต้นน้ำ (เงื่อนไขที่เกิดและทรัพยากร) โดยแต่ละองค์ประกอบจะส่งผลกระทบต่อระหว่างกัน

สำหรับมุมมองการวิเคราะห์การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการศึกษาครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับกรอบแนวคิดของความร่วมมือกันที่ก้าวข้ามความเป็นภาคส่วนต่าง ๆ (cross-sector collaboration) ในการเข้ามาดำเนินโครงการบางอย่างร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและไม่สามารถจัดการด้วยภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งได้ โดยจะมีภาครัฐเป็นตัวแสดงหลักในการกำกับทิศทางความร่วมมือและให้เอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดและปฏิบัติโครงการนั้นในลักษณะของความร่วมมือที่เป็นพลวัตต่อเนื่องกัน

2.1.2.4 ลักษณะสำคัญของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ถือเป็นหนึ่งในรูปแบบการบริหารงาน ที่ตั้งอยู่บนกระแสแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) โดยเฉพาะรูปแบบการบริหารงานที่มุ่งลดการผูกขาดบทบาทและอำนาจของรัฐเหนือกระบวนการตัดสินใจและการบริหารนโยบายสาธารณะ ดังนั้น การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จึงเป็นรูปแบบการบริหารที่มีลักษณะบางประการร่วมกับรูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐในลักษณะอื่นที่มีเป้าหมายเพื่อดึงตัวแสดงภาคส่วนอื่น ๆ ให้เข้ามาร่วมในกระบวนการบริหารงาน ของภาครัฐมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากรูปแบบการบริหารงานภาครัฐในลักษณะอื่นในประการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ แตกต่างจากรูปแบบการบริหารกิจการสาธารณะที่ภาครัฐมุ่งเปิดพื้นที่ให้ตัวแสดงที่มีผลประโยชน์ ขัดแย้งแข่งขันและเผชิญหน้ากันเข้ามาสู่กระบวนการต่อรองเพื่อหาข้อยุติ (Adversarialism) กล่าวคือ ภายใต้อำนาจการตัดสินใจรูปแบบนี้ กลุ่มผลประโยชน์ฝ่ายต่าง ๆ จะฉุนเฉียวกำลังกันเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองกับฝ่ายตรงข้าม ซึ่งมักนำไปสู่การตัดสินใจที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์มากกว่า ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์ แม้ภาครัฐจะสามารถดึงตัวแสดงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทร่วมกันในกระบวนการบริหารนโยบายสาธารณะได้ แต่ความร่วมมือที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงความร่วมมือแบบชั่วคราว อีกทั้งความสัมพันธ์แบบขัดแย้งเผชิญหน้าก็ยังคงดำรงอยู่เช่นเดิม ส่วนรูปแบบการบริหาร

จัดการบนฐานความร่วมมือนั้น ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าแม้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายจะมีผลประโยชน์ตรงข้ามกัน แต่ก็สามารถมีความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือได้เพราะการเปิดให้ทุกฝ่ายเข้ามาแสดงบทบาทตัดสินใจร่วมกันอย่างเสมอภาค เป็นกลไกที่ช่วยแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ามาเป็นความสัมพันธ์แบบร่วมมือกัน

ประการที่สอง การบริหารจัดการภาครัฐโดยอาศัยการเปิดให้ผู้บริหารมืออาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามามีบทบาทในการจัดการกิจการสาธารณะ หรือการเปิดให้ผู้จัดบริการสาธารณะภาคเอกชนเข้ามารับว่าจ้างจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชนแทนหน่วยงานภาครัฐ (Managerialism) แม้จะเป็นการเปิดให้ตัวแสดงภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามาร่วมแสดงบทบาทกับภาครัฐมากขึ้น แต่หากพิจารณากระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายภายใต้รูปแบบการบริหารในลักษณะดังกล่าว จะพบว่า ภาครัฐยังคงผูกขาดการตัดสินใจ ฝ่ายเดียวเป็นหลัก เพียงแต่อาศัยบทบาทของมืออาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญเข้ามาร่วมขับเคลื่อนภารกิจเท่านั้น แม้ภาครัฐอาจมีการปรึกษาหารือ และเปิดรับฟังข้อคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจ แต่ในที่สุดแล้วก็ได้ไม่ได้ตั้งตัวแสดงเหล่านั้นเข้ามาร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

ประการที่สาม การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นรูปแบบการร่วมมือกันระหว่างตัวแสดงภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมในลักษณะที่กว้างกว่าความร่วมมือแบบ "ภาครัฐ-สังคม" (Corporatism) เช่น รูปแบบไตรภาคีที่มีภาครัฐเป็นตัวกลางการเจรจาต่อรองประนีประนอมผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มนายทุนกับกลุ่มแรงงาน ซึ่งมักเป็นการผูกขาดบทบาทการมีส่วนร่วมโดย "ตัวแทน" ของแต่ละฝ่าย โดยกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นรูปแบบการบริหารงานที่มุ่งดึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในทุกภาคส่วนของสังคม เข้ามาร่วมแสดงบทบาทอย่างเสมอภาคกัน ในการตัดสินใจของภาครัฐได้โดยตรง ในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินภารกิจหรือนโยบายสาธารณะของรัฐ

ประการที่สี่ การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ยังมีลักษณะเปิดกว้างกว่าการบริหารงานภาครัฐที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาคมที่เป็นทางการ (Associational governance) เช่น การเปิดให้สมาคมวิชาชีพมีอำนาจหน้าที่อนุมัติใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของพลเมือง เป็นต้น เนื่องจากการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐที่เปิดกว้างถึงระดับปัจเจกบุคคลซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินนโยบายสาธารณะหรือการดำเนินภารกิจของรัฐทั้งในฐานะพลเมือง และในฐานะสมาชิกของชุมชนท้องถิ่น

ประการที่ห้า การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นการบริหารนโยบายสาธารณะที่มีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่าการบริหารภายใต้รูปแบบเครือข่ายนโยบาย (Policy network) เนื่องจากรูปแบบเครือข่ายนโยบายนั้นแม้จะเป็นความสัมพันธ์ในเชิงประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม แต่กระบวนการตัดสินใจในนโยบาย

ดังกล่าว ก็เป็นการตัดสินใจร่วมกันแบบปิดระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายนโยบายดังกล่าว เท่านั้น การตัดสินใจในเครือข่ายนโยบายมักไม่มีแบบแผนการประสานความร่วมมืออย่างเป็นทางการ การเจรจาต่อรองมักอาศัยการชี้มน้ำมน้ำฝายอื่น ในขณะที่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเป็นการบริหารนโยบายสาธารณะบนฐานความร่วมมือที่มีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ มีกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะและตัดสินใจร่วมกันบนฐานฉันทามติระหว่าง ฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

ประการสุดท้าย การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ที่เกิดจากการประสานบทบาทในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน อาจมีกระบวนการทำงานคล้ายกับรูปแบบภาคีหุ้นส่วนภาครัฐและเอกชน (Public-Private Partnership : PPPs) แต่กระนั้น การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือก็มีข้อแตกต่างจาก PPPs ในประการสำคัญคือ ในขณะที่ PPPs มีเป้าหมายเพื่อประสานการทำงานระหว่างภาคีภาครัฐและเอกชน โดยผ่านการเข้ามาร่วมกันดำเนินกิจการสาธารณะตามข้อตกลงภายใต้ระบบสัญญา ซึ่งแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนระหว่างกัน อย่างชัดเจน แต่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นรูปแบบความร่วมมือที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน ในทุกขั้นตอนการทำงาน ซึ่งต่างจากหลักการของ PPPs ที่เป็นการร่วมมือจากการสร้างข้อตกลงระหว่างภาคีแต่ละฝ่าย ซึ่งต่างก็ตัดสินใจบนฐานของการคิดคำนวณผลประโยชน์ที่ตนเองพึงพอใจและเป้าหมายที่ตนเองต้องการบรรลุถึงเป็นสำคัญ มิใช่การร่วมกันตัดสินใจบนฐานการคำนึงถึงเป้าหมายร่วมของสังคม

2.1.2.5 ฐานความร่วมมือ

การจัดการปกครองในปัจจุบันได้กลายเป็นเครื่องมือทางนโยบายที่ได้รับการนำไปใช้อย่างแพร่หลาย จึงทำให้กลยุทธ์ความร่วมมือจำต้องสามารถที่จะขยายขนาดและขอบเขตจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่งได้ ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องเข้าใจฐานของความร่วมมือ (collaborative platforms) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ โดยแนวคิดของฐานความร่วมมือดังกล่าวเป็นของ Chris Ansell และ Alison Gash (2017) ซึ่งทั้งสองได้นิยามว่า ฐานความร่วมมือหมายถึงองค์การหรือแผนงานที่มีความสามารถและทรัพยากรเฉพาะ เพื่ออำนวยความสะดวกในการสรรค์สร้างและการปรับตัวที่นำไปสู่ความสำเร็จของการทำงานร่วมกัน ซึ่งมีความต่อเนื่องและหลากหลายในรูปแบบเครือข่ายหรือโครงการ ซึ่งฐานความร่วมมือที่มีตัวกลางเชิงกลยุทธ์และกฎในการออกแบบ เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดผลสะท้อนกลับเชิงบวกที่ส่งผลให้ฐานความร่วมมือสามารถปรับตัวและประสบความสำเร็จ ฐานของความร่วมมือยังส่งเสริมให้เกิดการขยายขอบเขตของการจัดการปกครอง โดยการสร้างตัวแบบความร่วมมือในฐานะที่เป็นกลยุทธ์ในการสร้างสาขาความร่วมมือ

ฐานความร่วมมือมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การบรรลุเป้าหมายในระดับที่สูง หรือเป็น

กลยุทธ์ที่แสดงถึงความหมายและเนื้อหาที่จะนำไปสู่การกำหนดการทำงานร่วมกันเป็นการเฉพาะ นัยสำคัญที่แสดงถึงการรักษาเป้าหมายร่วมกันคือการมีรายละเอียดของกรอบแนวคิดใน ลักษณะเฉพาะซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถวิวัฒนาการได้ เพื่อแสวงหาค่านิยมร่วมในการปรับตัวตาม สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายที่เปิดกว้างในการนิยามร่วมกันกับความสามารถในการ วิวัฒนาการจะเป็นตัวกำหนดการออกแบบฐานความร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลให้ฐานความร่วมมือดังกล่าวมี เสถียรภาพและมีโครงสร้างกรอบแนวคิด ซึ่งจะมีผลให้เกิดความเป็นพลวัตสูงเพื่อให้สามารถปรับตัวได้ อย่างต่อเนื่อง การปะติดปะต่อบนฐานความร่วมมือยังทำให้เกิดการปฏิบัติการในบริบทของการ กระจายการดำเนินงาน ขณะเดียวกันก็ยังเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการโดยสร้างการเชื่อมต่อ ระหว่างกัน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการบูรณาการจากความเป็นอิสระและความหลากหลายของตัว แสดงและกิจกรรมไปสู่การปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นระบบในการกำหนดขอบเขตของเป้าหมาย (Ansell & Gash, 2017, pp. 7-8)

การบูรณาการการดำเนินงานที่กระจายไปให้ตัวแสดงต่าง ๆ มีส่วนส่งเสริมให้เกิด ความเท่าเทียมกันระหว่างตัวแสดงและยังช่วยจัดระเบียบองค์การที่มีความเป็นอิสระให้สามารถ ประสานงานร่วมกันกับองค์การอื่น ในอีกด้านหนึ่งการบรรลุการทำงานบนฐานความร่วมมือกัน ระหว่างการกระจายการดำเนินงานและการบูรณาการที่มาจากตัวกลางในการเชื่อมทุกฝ่ายเข้าไว้ ด้วยกัน มีผลให้การทำงานร่วมกันจำเป็นต้องมีตัวกลางเชิงกลยุทธ์ในการเชื่อมโยงระหว่างสถาบัน ฐานความร่วมมือจึงมีตัวกลางในระดับที่แตกต่างกันตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศหรือระดับ ระหว่างประเทศ ซึ่งตัวกลางในการเชื่อมประสานจะให้ความสำคัญกับความเป็นเหตุและผลของการ กระทำในฐานความร่วมมือที่มีมากกว่าแค่การควบคุมระหว่างกัน (Ansell & Gash, 2017, pp. 8-9)

การบรรลุซึ่งความสมดุลระหว่างตัวกลางกับการควบคุมเป็นสิ่งที่ฐานความร่วมมือ คาดหวังจะเกิดขึ้น ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการออกแบบตัวกลาง การควบคุมและผลที่ได้โดยจะต้อง เป็นฐานความร่วมมือที่มักเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมแบบเปิด ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่นำไปใช้สามารถเข้าถึงและ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานของฐานความร่วมมือเพื่อวัตถุประสงค์ของตนเอง ฐานความร่วมมือที่ดำเนินการในลักษณะที่เปิด เป็นผลมาจากการร่วมกันสร้างตั้งแต่ครั้งแรกของผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด โดยมีตัวกลางในการทำให้เกิดค่านิยมที่จะสะท้อนกลับที่นำไปสู่การสร้างข้อ ผูกมัดร่วมกันจากการสมัครใจเข้าร่วม นอกจากนี้ฐานความร่วมมือจะต้องมีส่วนทำให้เกิดการดึงดูดผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียในการร่วมอย่างต่อเนื่อง เช่น สามารถทำให้บรรลุเป้าหมาย มีการแบ่งปันผลได้ผลเสีย กัน เป็นต้น อีกทั้งฐานความร่วมมือยังเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ที่จะเป็นตัวเสริมสร้างให้เกิดความ ร่วมมือกันต่อไป โดยจะช่วยยกระดับความสามารถในการทำให้แต่ละองค์การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมา จากการประสานทรัพยากร ทักษะและมุมมองจากความร่วมมือ (Ansell & Gash, 2017, p. 10)

ตารางที่ 2.1 แนวคิดของฐานความร่วมมือ

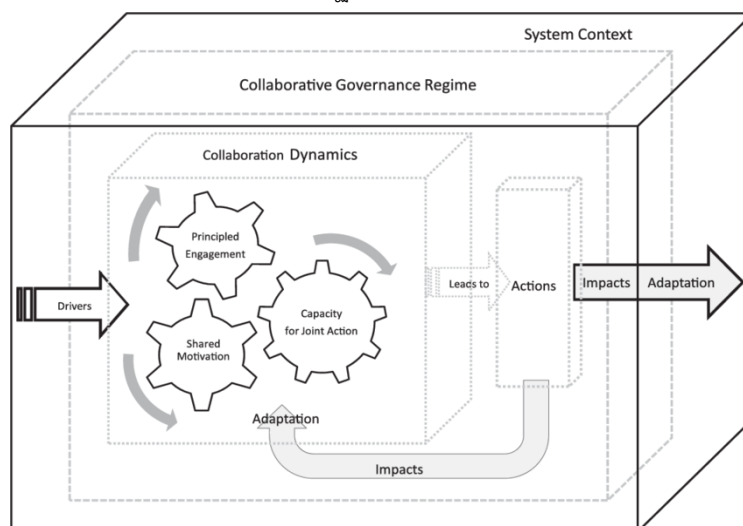
แนวคิด	หลักการ
ประเด็นวาระ (Agenda)	<ul style="list-style-type: none"> - ขอบเขตและขนาด (Scale and scope) การขยายขอบเขตและขนาดของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ - การจัดการปกครองแบบปรับตัว (Adaptive governance) การปรับตัวที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขและบริบท ด้วยการผลักดันจากความร่วมมือตามความจำเป็น - การเชื่อมต่อสถาบัน (Institutional nexus) การกระตุ้นและจัดระเบียบความหลากหลายของตัวแสดง หรืออาจเป็นการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในโครงสร้างที่มีความต่อเนื่อง
เหตุผลเฉพาะ (Distinctive logics)	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวกลางเชิงกลยุทธ์ (Strategic Intermediation) เป็นการจัดลำดับตัวกลางที่อยู่เหนือควบคุม เพื่อเป็นแนวทางในการระดมทรัพยากรและมีการบูรณาการสนับสนุนการดำเนินงาน - กฎในการออกแบบ (Design Rules) ความร่วมมือที่ได้รับการอำนวยความสะดวกและการจัดการผ่านการออกแบบหน่วยงานทำงานร่วมกันหรือตัวประสานรูปแบบของกฎการเข้าถึงและกฎเกณฑ์ที่ต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วม
โครงสร้าง (Structure)	<ul style="list-style-type: none"> - ต้นแบบความร่วมมือ (Modularity) มีการจัดการความตึงเครียดระหว่างตัวกลางของส่วนกลางจากความร่วมมือและการกระจายอำนาจในทางปฏิบัติจนถึงโครงสร้างที่แยกส่วน - ความแปรผันและการบูรณาการสูง (High variation and integration) ขยายความสามารถ เพื่อระดมการสนับสนุนในทางปฏิบัติในขณะที่ยังคงมีกรอบดำเนินงานแบบบูรณาการ
กลยุทธ์ (Strategy)	<ul style="list-style-type: none"> - ผลที่ได้ (Generative) การจัดการความสมดุลระหว่างการเปิดและปิดของการมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมให้เกิดทั้งข้อผูกมัดและความหลากหลาย - ผลสะท้อนเชิงบวก (Positive Feedback) เป็นการดำเนินงานและขยายความสามารถที่มีอยู่ ด้วยการมุ่งสะท้อนกลับที่สร้างค่านิยมเชิงบวก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการดึงดูด การเรียนรู้ ความสามารถจากความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน

ที่มา: Ansell & Gash, 2017, p. 11

2.1.2.6 กรอบแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

กรอบแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance - CG) ได้มีนักวิชาการสังเคราะห์อยู่สองรูปแบบใหญ่ ๆ ประกอบด้วย ของ Chris Ansell และ Allison Gash (2008) ในบทความเรื่อง Collaborative Governance: Theory and Practice ต่อมาเป็นงานของ Kirk Emerson, Tina Nabatchi และ Stephen Balogh (2012) ในบทความ An Integrative Framework for Collaborative Governance และต่อมาได้มีการปรับปรุงตัวแบบดังกล่าวในหนังสือ Collaborative Governance Regimes (2015a) ของ Kirk Emerson และ Tina Nabatchi เพื่อให้มีความชัดเจนและเพิ่มเติมรายละเอียดมากยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

ที่มา: Emerson & Nabatchi (2015a)

กรอบแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ประกอบด้วยชุดความสัมพันธ์กันของมิติต่าง ๆ ที่ซ้อนกันอยู่ ซึ่งภายในความร่วมมือจะมียุทธศาสตร์ประกอบที่แตกต่างหลากหลาย โดยแต่ละองค์ประกอบจะมีการปฏิสัมพันธ์ในการดำเนินงานร่วมกันในลักษณะของความเป็นพลวัตและไม่แข็งเส้นตรง อีกทั้งรูปแบบดังกล่าวยังเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ อยู่ตลอดเวลา การทับซ้อนกันของมิติต่าง ๆ สามารถแบ่งกลุ่มออกได้ในสามมิติ คือ มิติของบริบททั่วไป มิติกระบวนการความร่วมมือที่แสดงออกผ่านการพลวัต และมิติการดำเนินการ โดยบริบทของระบบจะประกอบด้วยตัวแปรทางการเมือง กฎหมาย สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และตัวแปรอื่นที่มีอิทธิพลต่อความร่วมมือ ซึ่งจากบริบทของระบบจะส่งผลให้เกิดตัวขับเคลื่อนที่จำเป็นสู่ตัวแปรตามมา ประกอบด้วยความไม่แน่นอน การพึ่งพาซึ่งกันและกัน สิ่งจูงใจที่ตามมา และผู้นำในการริเริ่ม รวมทั้งระหว่างและหลังจากการก่อตัวในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมแบบพลวัตของความร่วมมือ

และขยายไปเป็นการสร้างผลลัพธ์และการปรับตัวของปัญหา (Emerson & Nabatchi, 2015a, pp. 26–27) หรือสถานการณ์ที่เป็นไปตามเป้าหมายของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

2.1.2.7 องค์ประกอบของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

จุดเริ่มต้นเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากและท้าทายที่สุด สำหรับการเกิดขึ้นของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เพราะในสังคมมนุษย์ประกอบด้วย กลุ่ม มีปัญหาการกระทำรวมหมู่ (collective action problems) ที่วางอยู่บนผลประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละคน จึงยากที่จะจูงใจให้ปัจเจกบุคคลหรือบุคคลดำเนินงานร่วมกันและก้าวข้ามจากผลประโยชน์ส่วนตัวไปสู่ผลประโยชน์ส่วนรวมได้ โดยเฉพาะการตั้งภาคส่วนที่แตกต่างกันทั้งในด้านค่านิยมและผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความร่วมมือตามภารกิจร่วมกัน อย่างไรก็ตามหากมีเงื่อนไขหรือปัจจัยของสถานการณ์มาเป็นตัวบังคับ การละไว้ซึ่งจุดยืนบางอย่างก็สามารถทำให้ทั้งปัจเจกบุคคลและภาคส่วนต่าง ๆ เกิดความร่วมมือกันได้ การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจำเป็นต้องมีตัวแปรหลัก (Emerson & Nabatchi, 2015; Ansell & Gash, 2008; Bryson, Crosby, & Stone, 2006; Thomson & Perry, 2006) ที่ประกอบด้วย บริบทของระบบ ตัวขับเคลื่อนและการริเริ่มของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ อาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเกิดจากการริเริ่มและค่อย ๆ พัฒนา ภายใต้บริบทของระบบที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กันในสังคม ที่จะเป็นตัวช่วยในการเอื้ออำนวยให้เกิดขึ้นนั่นเอง

บริบทของระบบ (system context) เปรียบเสมือนชนวนจุดเริ่มต้นของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เพราะความร่วมมือลักษณะก้าวข้ามภาคส่วนมิใช่จะเกิดขึ้นในสภาวะสุญญากาศ เช่นเดียวกันกับองค์การทางสังคมที่เกิดขึ้นในโลกนี้ล้วนมีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น การปกครองแบบร่วมมือกันจะเกิดขึ้นในบริบทของระบบที่ซับซ้อน ซึ่งมีความแตกต่างกัน ของการซ้อนทับหลายลำดับชั้น แต่เป็นเงื่อนไขที่สัมพันธ์กัน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม บริบทของระบบเหล่านี้จะกลายเป็นช่องทางให้เกิดการประกอบสร้างการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือขึ้นมา ขณะเดียวกันบริบทดังกล่าวมิได้แค่มีอิทธิพลต่อการทำให้เกิดของการจัดการปกครองแบบร่วมมือเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อพลวัตและความสามารถในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมืออีกด้วย บริบทของระบบมีตัวแปรย่อยที่ประกอบไปด้วย

1) เงื่อนไขของทรัพยากรหรือบริการสาธารณะ (public service or resource conditions) คือ ปัจจัยที่เป็นปัญหาขั้นพื้นฐานหรือโอกาสที่จะทำให้เกิดการปกครองแบบร่วมมือกัน เงื่อนไขทางทรัพยากรสาธารณะที่เกิดจากความบกพร่องของรัฐ มลภาวะ ทรัพยากรธรรมชาติ และเงื่อนไขทางทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่มีความขาดแคลนและการเสื่อมสภาพ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ส่วนเงื่อนไขบริการสาธารณะ หมายถึง การพัฒนาคุณภาพ ความเพียงพอ และการกระจาย

บริการให้มีความทั่วถึง เช่น บริการสาธารณะในพื้นที่ชนบท เป็นต้น (Emerson & Nabatchi, 2015a)

2) กรอบของกฎหมายและนโยบาย (policy and legal frameworks) ที่มาจาก รัฐสภา รัฐบาล ศาล กระทรวง ทบวง กรม ซึ่งไม่ใช่เป็นแค่กฎหมายและนโยบายที่เกิดขึ้นจากการ ตัดสินใจของรัฐเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการกระทำของภาคเอกชน รวมไปถึงแนวทางการดำเนินงานของ การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมืออีกด้วย (Bryson et al., 2006) ที่จะออกมาให้รูปของ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือกฎกระทรวงอื่น กฎระเบียบที่มีอาจจะมาจาก รัฐบาล กระทรวงหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดก็ได้ (Bingham, Nabatchi, & O'Leary, 2005) รวมไปถึงแผนและยุทธศาสตร์ของภาคเอกชน

3) ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (socioeconomic and cultural characteristics) เช่น รายได้ ระดับการศึกษา วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ลักษณะ เหล่านี้มีส่วนสำคัญทำให้เกิดการสนับสนุนคุณภาพของบริการ หรือปัญหาเงื่อนไขทางทรัพยากรและ บริการสาธารณะ รวมทั้งสะท้อนการขาดความสามารถ การเงิน หรือข้อมูลข่าวสาร จนทำให้มีความ ซับซ้อนที่ต้องนำไปสู่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในที่สุด (Emerson & Nabatchi, 2015a)

4) ความสัมพันธ์ทางอำนาจและพลวัตทางการเมือง (political dynamics and power relations) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยอำนาจและการเปลี่ยนแปลงทาง การเมืองจะมีอิทธิพลต่อการกำเนิด ความต่อเนื่องและความสามารถในการบริหารจัดการบนฐาน ความร่วมมือ โดยพลวัตทางการเมืองและอำนาจจะมาจากอำนาจหน้าที่ที่ถูกกำหนด ทรัพยากร ข้อมูล ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการตัดสินใจของกระบวนการร่วมมือที่เป็นเฉพาะ (Ansell & Gash, 2008; Bryson et al., 2006)

5) ประวัติความขัดแย้ง (history of conflict) ระหว่างตัวแสดงและองค์การที่สำคัญ ภายใต้อิทธิพลของบริบทของระบบเหล่านี้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่งผลต่อความเชื่อมั่นระหว่างกัน ขณะเดียวกันบริบทที่มีความเชื่อมั่นกันสูงที่แสดงถึงการมีทุนทางสังคมก็จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือ ได้ง่าย (Ansell & Gash, 2008; Thomson & Perry, 2006) อย่างไรก็ตามการมีความขัดแย้งที่สูง ระหว่างกันในระดับที่สูงอาจจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาผ่านความร่วมมือและยังทำให้ได้

การมาบรรจบกันของบริบทของระบบภายนอกจะสร้างโอกาส ข้อจำกัด รวมทั้ง อิทธิพลที่ถือเป็นปัจจัยภายในที่จะไปกระตุ้นให้เกิดแนวทางการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ โดยบริบทของระบบดังกล่าวจะมีความเป็นพลวัตอยู่เสมอ การเลือกดำเนินงานในรูปแบบความร่วมมือ ก็เพื่อที่จะส่งผลให้เกิดการแก้ไขปัญหาในบริบทเหล่านี้ไปด้วย อีกทั้งบริบทของระบบดังกล่าวยังทำให้เกิดความร่วมมือที่ก้าวข้ามระหว่างกลุ่ม/องค์การที่ตัวขับเคลื่อน (The Drivers) ในการบริหารจัดการ บนฐานความร่วมมือ ตัวขับเคลื่อนมีตัวแปรย่อยที่ประกอบไปด้วย

1) ความไม่แน่นอนของปัญหา (uncertainty) ที่เกิดจากที่ยุ่งยากซับซ้อนของปัญหา

ซึ่งขับเคลื่อนความร่วมมือไปสู่การลดความเลือนกลางของปัญหาและร่วมกันแบ่งปันความเสี่ยงระหว่างกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีตัวแสดงที่เกี่ยวข้องหลากหลาย อันเป็นผลมาจากความยุ่งยากซับซ้อนและมีมุมมองต่อการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน (Head, 2008; Rittel & Webber, 1973) ซึ่งส่งผลโดยตรงให้เกิดความไม่แน่นอนที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องรับมือ (Bryson et al., 2006) การให้ความสำคัญต่อเรื่องดังกล่าวสามารถทำให้การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือดำเนินต่อไปได้

2) การพึ่งพาระหว่างกัน (interdependence) ความจำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือเนื่องจากทั้งปัจเจกและองค์การไม่สามารถบรรลุหรือแก้ไขปัญหาบางอย่างได้โดยลำพัง (Thomson & Perry, 2006) ในภาวะที่เงื่อนไขของปัญหาไม่มีความแน่นอน จึงอาจจะทำให้นำไปสู่ความร่วมมือที่ล้มเหลวได้ (Bryson et al., 2006) แต่ในขณะเดียวกันเมื่อมีไม่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการตามที่กฎหมายกำหนด จัดการกับประเด็นสาธารณะบางอย่างได้ จึงจำเป็นที่จะต้องนำไปสู่การพึ่งพิงกับหน่วยงานอื่นทำให้เกิดความร่วมมือกัน (Emerson & Nabatchi, 2015) แต่การพึ่งพิงระหว่างกันจะยังไม่เป็นการเพียงพอ ซึ่งต้องใช้สิ่งจูงใจที่ทำให้ความร่วมมือเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

3) สิ่งจูงใจที่ตามมา (consequential incentives) หมายถึง แรงกดดันภายในที่เกิดจากประเด็นที่ซับซ้อน ความต้องการทรัพยากร ผลประโยชน์หรือโอกาสกับแรงกดดันภายนอก เช่น สถานการณ์ วิกฤติสถาบัน ภัยคุกคาม และโอกาส ทำให้ต้องสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะทุกฝ่ายเห็นว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากความร่วมมือเป็นประโยชน์ตอบแทนที่จะได้รับตามมา (Ansell & Gash, 2008; Emerson & Nabatchi, 2015a; Imperial, 2005) สิ่งจูงใจจะเป็นตัวกลางเชื่อมโยงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายใต้ความร่วมมือระหว่างกันเพื่อให้เกิดการบรรลุผลในที่สุด

4) ผู้นำที่ริเริ่ม (initiating leadership) เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมระหว่างกันและร่วมกันสร้างเงื่อนไขที่จะทำให้ความร่วมมือเกิดการพลวัตขึ้น ผู้นำที่ริเริ่มเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดในการนำพาให้ความร่วมมือก้าวข้ามภาคส่วนมีความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย ทั้งนี้จำเป็นต้องใช้ผู้นำที่ริเริ่มที่มีประสิทธิภาพที่มีความเข้าใจปัญหา มีทักษะ และความสามารถในการประสานผู้ที่เกี่ยวข้องในระยะยาวได้ (Ansell & Gash, 2008; Bryson et al., 2006; O'Leary & Bingham, 2007) จะว่าไปแล้วผู้นำที่ริเริ่มเป็นการสร้างบทบาทผู้นำแบบใหม่ในการเชื่อมต่อระหว่างภาคส่วนนั่นเอง

บทบาทของผู้นำที่ริเริ่มในการบริหารจัดการบนพื้นฐานความร่วมมือมีนัยสำคัญอย่างมากในการทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน (O'Leary, Choi, & Gerand, 2012) เพราะการเชื่อมประสานกับหลายหน่วยงานหรือภาคส่วน ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำจะต้องสามารถสร้างการยอมรับและให้ความร่วมมือได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย การริเริ่มของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมืออยู่สามแบบด้วยกัน (Emerson & Nabatchi, 2015a) ประกอบด้วย

1) การริเริ่มด้วยตนเอง (self-initiated) เกิดขึ้นจากการริเริ่มด้วยความสมัครใจของ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการความร่วมมือ โดยอยู่บนพื้นฐานของความสนใจ เป้าหมาย ผลประโยชน์ของส่วนตนและการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน การที่หน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นจำนวนมากจะทำให้มีความหลากหลายของผลประโยชน์ร่วมกัน และมีการบูรณาการกับทรัพยากร อำนาจหน้าที่ และอิทธิพลของหน่วยงานที่เป็นผู้นำในการริเริ่ม

2) การประชุมที่เป็นทางการแบบอิสระ (independently convene) เกิดขึ้นในกรณีที่เป็นความซับซ้อนทางนโยบายซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความขัดแย้งกัน ผู้นำที่ริเริ่มความร่วมมือจะมีบทบาทในการขยายขอบเขตไปสู่องค์กรหรือภาคส่วนอื่น ด้วยการจัดประชุมที่เป็นทางการร่วมกัน ใช้ความสมัครใจเพื่อเป็นแรงจูงใจของความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการรวมกลุ่มและใช้เครื่องมือการจัดการกลุ่มเพื่อเชื่อมโยงกันก่อนที่จะนำไปสู่ความร่วมมือที่เป็นพลวัต

3) ถูกกำหนดทิศทางจากภายนอก (externally directed) เป็นแนวทางที่ถูกสนับสนุนหรือกำหนดจากหน่วยงานที่สูงกว่าหรือโดยหน่วยงานระดับล่างที่มีอำนาจสูงสุด โดยจะมีการจัดตั้งโครงสร้างหรือรูปแบบ (platform) องค์กร เช่น กำหนดแนวทางการดำเนินงาน ใครต้องเข้ามามีส่วนร่วมบ้าง เป็นต้น ซึ่งผู้นำในรูปแบบนี้จะเป็นผู้โน้มน้าวหรือเป็นตัวแทนในการจูงใจหน่วยงาน/ภาคส่วนอื่นให้เข้าสู่กระบวนการร่วมมือ (Donahue & Zeckhauser, 2011)

นอกจากนี้ วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2563: 87-89) อธิบายเพิ่มเติมว่าตัวแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ มีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ประกอบด้วย

1) การริเริ่มความร่วมมือ การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นการเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกัน ที่ริเริ่มโดยหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ ซึ่งครอบคลุมหน่วยราชการ และองค์กรของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และระดับท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของการที่หน่วยงานภาครัฐริเริ่มหน่วยราชการ และองค์กรของรัฐรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในการบริหารส่วนกลาง ซึ่งร่วมมือกันทำงานกับภาคส่วนอื่น เพื่อขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน หรือเป็นการแสดงบทบาทร่วมกับตัวแสดงอื่น ๆ ตามที่กฎหมายหรือระเบียบกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ไว้

2) ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือต้องประกอบด้วยตัวแสดงภาครัฐ และตัวแสดงที่มีใช่ภาครัฐ ซึ่งมีฐานะเป็นภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารภารกิจหรือนโยบายสาธารณะ ฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จึงครอบคลุมทั้งภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงานของภาครัฐ ทั้งในฐานะพลเมืองและในฐานะกลุ่มทางสังคมหรือองค์กร

3) การแสดงบทบาท ภาคีที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือกัน ต้องสามารถแสดงบทบาทร่วมตัดสินใจกับตัวแสดงภาครัฐได้โดยตรง มิใช่มีบทบาทเพียงให้ข้อคิดเห็นหรือให้คำปรึกษาหารือแก่หน่วยงานภาครัฐ โดยทุกฝ่ายต้องมีการพบปะเจรจาหารือกัน

นอกจากนี้การประสานงานหรือประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง ในกระบวนการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ไม่จัดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เพราะแม้กลุ่มผลประโยชน์จะเข้ามาเจรจาหรือ เสนอแนะหรือมีส่วนร่วมตัดสินใจกับ ภาครัฐ แต่การทำงานภายใต้กลไกการบริหารราชการแบบปกติ ภาครัฐก็ยังคงมีบทบาท ซึ่งไม่ถือเป็น วิธีการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เนื่องจากไม่ใช่กระบวนการที่ก่อให้เกิดผูกขาดอำนาจการ ตัดสินใจฝ่ายเดียว

4) การจัดโครงสร้างการทำงาน ต้องมีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้ามาแสดงบทบาทร่วมกัน กลไกการทำงานร่วมกันภายใต้โครงสร้าง ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการควรเกิดจากการตกลงวางกรอบกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ร่วมกันทุก ฝ่าย การทำงานแบบร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ภายใต้กระบวนการบริหาร จัดการบนฐานความร่วมมือ จึงเป็นการทำงานร่วมกันโดยมีกระบวนการบริหารจัดการรูปแบบ เฉพาะที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดขึ้น โดยผ่านการวางกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นทางการ เพื่อรองรับการขับเคลื่อนการจัดบริการสาธารณะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ

5) การตัดสินใจ การทำงานร่วมกันต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดให้ทุกฝ่ายเข้ามา ตัดสินใจร่วมกันบนฐานของการแสวงหาทางออกที่สะท้อนฉันทานุมัติ ซึ่งเป็นทางเลือกที่เอื้อให้ทุกฝ่าย ได้รับประโยชน์ร่วมกัน กระบวนการตัดสินใจในการทำงานร่วมกันต้องไม่ใช่การต่อสู้ต่อรอง ประนีประนอม หรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ แม้หน่วยงานภาครัฐจะถือครองอำนาจหน้าที่ในการ ตัดสินใจในการดำเนินภารกิจ แต่เป้าหมายในการดำเนินภารกิจนั้นต้องตั้งอยู่บนฐานของฉันทานุมัติที่ ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดขึ้น การตัดสินใจในบางกรณี แม้จะไม่สามารถสร้างความเห็นพ้องตรงกันได้ ทั้งหมด แต่อย่างน้อยก็ต้องเป็นการตัดสินใจที่มีข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้

6) เป้าหมายของการทำงานร่วมกัน การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือต้องเป็น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือนโยบายสาธารณะเท่านั้น ต้องเป็นการร่วมมือกันเพื่อมุ่งขับเคลื่อน นโยบายสาธารณะหรือการบริหารภารกิจของภาครัฐเป็นสำคัญ มิใช่การอาศัยกลไกการบริหารงาน ของภาครัฐเพื่อสร้างพื้นที่เจรจาต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ภาคเอกชนเฉพาะกลุ่มที่มี ส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ แบบไตรภาคีหรือพหุภาคี โดยภาครัฐเป็นตัวกลาง ในการหาข้อยุติระหว่างฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ไม่จัดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความ ร่วมมือ เพราะมีเป้าหมายเพื่อจัดการผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันของตัวแสดงภาคเอกชนเป็นสำคัญ

2.1.2.8 ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

การปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการความร่วมมือระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นศูนย์กลาง ในการขับเคลื่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งพลวัตความร่วมมือมีตัวแปรหลักที่ประกอบด้วย หลักการมี

ส่วนร่วม แรงจูงใจร่วมกัน และความสามารถในการปฏิบัติ (Emerson & Nabatchi, 2015a; Emerson et al., 2012) โดยที่แต่ละองค์ประกอบจะมีการสนับสนุนและหนุนเสริมซึ่งกันและกันในลักษณะของวงจรความร่วมมือที่เกิดขึ้นจริง

หลักการการทำงานร่วมกัน (principle engagement) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในกระบวนการความร่วมมือ หากมีผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายตั้งแต่ผลประโยชน์ ค่านิยม อำนาจหน้าที่ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายบางอย่าง เช่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเพิ่มความสามารถในการบริหาร เป็นต้น หลักการมีส่วนร่วมแรกเริ่มเดิมทีเป็นผลมาจากหลักการเจรจา (principle negotiation) ของ Fisher และ Ury (Fisher et al., 1991) ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาไปเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะในประเด็นของนโยบายสาธารณะและการบริหารรัฐกิจที่ให้ทุกฝ่ายช่วยกันหาทางออกร่วมมือกัน (Ansell & Gash, 2008; Carlson, 2007; Leach, 2006) หลักการทำงานร่วมกันมีตัวแปรย่อยดังนี้

1) การแสวงหาแนวทางร่วม (discovery) โดยได้มีการเปิดเผยและอธิบายจุดยืน ผลประโยชน์ ค่านิยม และข้อมูลอื่น ๆ ที่มีนัยสำคัญต่อการแสวงหาจุดร่วม ด้วยการประสานให้กลายเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้โต๊ะการสนทนาผ่านความร่วมมือ ซึ่งวิธีการดังกล่าวก็เพื่อสร้างความเป็นกันเองในประเด็นและลักษณะของปัญหาที่เกี่ยวข้องใกล้เคียงกัน (Emerson & Nabatchi, 2015a)

2) กระบวนการนิยาม (definition) เป็นการแบ่งปันความรู้ความเข้าใจและการให้ความหมาย แนวคิด และวิธีการ ที่จะนำไปสู่การอธิบายและการถกเถียงเกี่ยวกับการนิยามประเด็นปัญหา และโอกาสในการแก้ไขปัญหาความร่วมมือ กระบวนการนิยามจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบแผนการทำงานร่วมกัน (Bentrup, 2001; Pahl-Wostl, 2007)

3) การปรึกษาหารือ (deliberation) หรือการสนทนาร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกัน โดยใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนหรือการถกเถียงอย่างตรงไปตรงมาและมีเหตุผลให้เข้ากับประเด็นความร่วมมือ เพื่อทำการนิยามประเด็นปัญหาที่กลุ่มความร่วมมือร่วมกันแสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหา นั้น ๆ (Gastil, 2006; Roberts, 2004)

4) การกำหนดแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน (determinations) หลังจากการถกเถียงก็จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกันประกอบด้วยขั้นตอนของการตัดสินใจ เช่น การกำหนดวาระ การอภิปรายกลุ่ม การมอบหมายงาน และเนื้อหาการตัดสินใจ เช่น การบรรลุข้อตกลงในการปฏิบัติหรือข้อเสนอแนะสุดท้าย โดยมาในรูปของผลผลิตจากความร่วมมือ (Bingham & O'Leary, 2008; Emerson & Nabatchi, 2015a; Emerson, Orr, Keyes, & McKnight, 2009)

ขณะที่แรงจูงใจร่วมกัน (shared motivation) เป็นตัวที่ทำให้เกิดความต่อเนื่องในความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เข้ามามีส่วนร่วม และเป็นตัวประสานองค์การ/ภาคส่วนต่าง ๆ ที่แบ่งแยกกันไปสู่การหลอมรวมกลายเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งแรงจูงใจร่วมจะเป็นตัวยึดให้องค์การ/ภาคส่วน

ตระหนักและให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่จะได้รับ และจะสามารถเป็นเครื่องรับประกันให้ทุกฝ่าย
 ชำรงไว้ซึ่งความร่วมมือระหว่างกันต่อไปได้ (Emerson et al., 2012;) แรงจูงใจ มีตัวแปรย่อยดังนี้

1) การสร้างความเชื่อมั่น (trust) การพัฒนาความเชื่อมั่นมักจะเกิดขึ้นเสมอเมื่อมี
 การทำงานด้วยกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้รู้จักซึ่งกันและซึ่งกัน และพิสูจน์ความเป็นเหตุเป็นผล ความเป็นไป
 ได้ที่จะคาดหวังและความสามารถในการพึ่งพิงระหว่างกัน (Bardach, 2001) ความเชื่อมั่นอาจเป็นสิ่งที่
 ที่เกิดขึ้นมาก่อนที่จะสามารถบรรลุความร่วมมือระหว่างกันด้วยซ้ำ (Koppenjan & Klijn, 2004)

2) ความเข้าใจซึ่งกันและกัน (mutual understanding) หมายถึง การที่ตัวแสดงแต่
 ละฝ่ายให้ความเคารพ เห็นคุณค่าและอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง เช่น ผลประโยชน์ ค่านิยม
 ความคิดเห็น เพื่อสลายความเป็นตัวตนเหล่านั้นไปสู่การเป็นองค์การความร่วมมือขนาดใหญ่ผ่านความ
 เข้าใจซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าฝ่ายตรงข้ามจะไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของเราก็ตาม (Ansell &
 Gash, 2008)

3) ความชอบธรรมภายใน (internal legitimacy) การมีความเชื่อมั่นและการ
 ยอมรับว่าความร่วมมือและผู้ที่เข้ามาส่วนร่วม มีความน่าเชื่อถือและเป็นสิ่งที่คุ้มค่าต่อการแก้ไขปัญหา
 โดยที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า ความร่วมมือที่เกิดขึ้นมาจากการสนับสนุนและทุกฝ่ายจะต้องมีความ
 รับผิดชอบในเรื่องเหล่านั้นร่วมกัน ความชอบธรรมภายในจึงมีส่วนอย่างมากต่อการคงอยู่ของความ
 ร่วมมือ (Bryson et al., 2006; Thomson & Perry, 2006)

4) การสร้างข้อผูกมัดร่วมกัน (commitment) หลังจากมีการพัฒนาและยืนยันถึง
 ความชอบธรรมภายใน ความร่วมมือต่อมาก็ต้องมีการสร้างข้อผูกมัดร่วมกัน ตั้งแต่การสร้างความ
 เชื่อมั่น ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความชอบธรรมภายในยังคงเป็นลักษณะของการแบ่งแยก
 องค์การ/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ แต่ขั้นตอนการสร้างข้อผูกมัดนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะกลายเป็นองค์การ
 เดียวกันภายใต้ภารกิจหนึ่ง ๆ (Ansell & Gash, 2008) ข้อผูกมัดเป็นเสมือนพันธสัญญาที่บังคับให้ผู้มี
 ส่วนเกี่ยวข้องปฏิบัติตามความร่วมมือครั้งนี้

ส่วนความสามารถในการดำเนินการร่วมกัน (capacity for the joint action) การ
 ร่วมกันทำงานที่ก้าวข้ามขอบเขตระหว่างภาคส่วน สิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นตามมาคือการร่วมกันขับเคลื่อน
 ข้อเสนอผ่านการดำเนินงานหรือปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ขาดไม่ได้ หากไม่สามารถ
 ผลักดันข้อตกลงให้เป็นรูปธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติพร้อม ๆ กันอย่างมีประสิทธิภาพ (Emerson &
 Nabatchi, 2015a; Emerson et al., 2012) ทั้งนี้ความสามารถในการปฏิบัติร่วมกันจะขึ้นอยู่กับตัว
 แปรย่อยดังนี้

1) การจัดกระบวนการและสถาบัน (procedural and institutional
 arrangements) เป็นขั้นตอนและข้อตกลงสำหรับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในทางการ
 ปฏิบัติที่แสดงให้เห็นว่าใครรับผิดชอบในหน้าที่อะไรและต้องทำอย่างไร ซึ่งต้องมีการกำหนดโครงสร้าง

หน้าที่ ข้อตกลง และสร้างความเป็นสถาบันในแนวทางการปฏิบัติให้มีความชัดเจน (Bryson et al., 2006; Emerson & Nabatchi, 2015a; Thomson & Perry, 2006)

2) ภาวะผู้นำ (leadership) เป็นการแสดงออกถึงความสามารถของผู้นำในการกำหนด บทบาทและหน้าที่ให้แก่ภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อนำไปปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นคนเดียวกันกับผู้นำที่ริเริ่ม หรือมีการแต่งตั้งใหม่โดยให้อำนาจแก่สมาชิกบางคนก็เป็นไปได้ แต่จะต้องสามารถผนวกหลาย ๆ บทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะการทำให้กระบวนการความร่วมมือมีการเจริญเติบโตและพลวัตอย่างต่อเนื่อง (Ansell & Gash, 2008; Bingham & O'Leary, 2008; Carlson, 2007)

3) ความรู้ (knowledge) การทำงานร่วมกันหลายภาคส่วนสิ่งสำคัญที่จะต้องมียังคือ ความรู้ในการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ เพราะการมีความรู้จะช่วยให้สามารถกำหนดแนวทางการปฏิบัติ กระบวนการ และการตัดสินใจในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือได้ ซึ่งองค์ความรู้จะมาจากตัวสมาชิกของความร่วมมือนั้น ๆ หากยังมีความหลากหลายและความเชี่ยวชาญมากเท่าไรก็จะยิ่งผลดีมากขึ้น (Agranoff, 2007; Ansell & Gash, 2008)

4) ทรัพยากร (resources) การขับเคลื่อนข้อสรุปที่ได้จากความร่วมมือกันจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากขาดทรัพยากรที่เพียงพอ เช่น งบประมาณ กำลังคน ทักษะการจัดการ และอื่น ๆ เป็นต้น ในการบรรลุเป้าหมายความร่วมมือ ทรัพยากรเหล่านี้จะเกิดมาจากการระดมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับกระบวนการความร่วมมือ จำนวนและปริมาณในการแบ่งปันทรัพยากรจะขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละฝ่ายที่จะให้การสนับสนุนได้ (Milward & Provan, 2000; Thomson & Perry, 2006)

ส่วน วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2563: 87-89) ได้ศึกษารวบรวมตัวอย่างการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการบริหารกิจการสาธารณะในด้านต่าง ๆ ให้บรรลุผล พบว่า รูปแบบการทำงานร่วมกันภายใต้ตัวแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในแต่ละกรณี อาจมีลักษณะรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ดี หากนำกรอบทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative governance) มาเป็นฐานในการวิเคราะห์กรณีศึกษาต่าง ๆ ในที่นี้ อาจสรุปได้ว่ารูปแบบการสร้างความร่วมมือกันทำงานระหว่างตัวแสดงภาครัฐกับภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมนั้นสามารถ อธิบายได้จากปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ ได้แก่

1) ความร่วมมือ

กรณีตัวอย่างการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือทุกกรณีต่างเกิดขึ้นจากเงื่อนไข ก่อเกิดความร่วมมือในลักษณะแตกต่างกันออกไป 3 ประการคือ (1) การมีอำนาจ หน้าที่ ทรัพยากร และศักยภาพที่แตกต่างกันระหว่างภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย (2) แรงจูงใจที่ทำให้ภาคีผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องเข้ามาสร้างความร่วมมือระหว่างกัน (3) ภูมิหลังของการมีความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย รายละเอียดมีดังนี้

(1) การมีอำนาจหน้าที่ ทรัพยากร และศักยภาพที่แตกต่างกัน ระหว่างภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้ตัวแสดงภาครัฐและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมหันหน้าเข้ามาร่วมกันสร้างความร่วมมือก็คือ การที่แต่ละฝ่ายต่างตระหนักและยอมรับในศักยภาพและขีดความสามารถในการแสดงบทบาทของกันและกัน โดยเฉพาะการยอมรับว่าทุกฝ่ายต่างมีข้อเด่นและข้อด้อย ข้อจำกัดและสมรรถนะที่แตกต่างกัน หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกัน ก็จะช่วยส่งเสริม เกื้อกูล และยกระดับประสิทธิภาพในการทำงานให้สูงขึ้นได้ สภาพความแตกต่างในอำนาจบทบาท หน้าที่ ทรัพยากรและศักยภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารภารกิจของรัฐหรือนโยบายสาธารณะริเริ่มสร้างความร่วมมือกันขึ้น

การมีอำนาจหน้าที่ ทรัพยากร และศักยภาพ ที่แตกต่างกันระหว่างภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย นอกจากเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การก่อเกิดการทำงานร่วมกันแล้ว ยังอาจเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ภายใต้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือได้ด้วย กล่าวคือ หากภาคีความร่วมมือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีศักยภาพต่ำกว่า มีข้อจำกัดในแง่การจัดโครงสร้างองค์การ ไม่มีสถานะหน้าที่ และทรัพยากรที่เพียงพอต่อการเข้ามาทำงานร่วมกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ อย่างเสมอภาคกัน กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่เกิดขึ้น มีแนวโน้มที่จะถูกควบคุมชักนำโดยตัวแสดงที่มีศักยภาพ อำนาจหน้าที่และทรัพยากรที่แข็งแกร่งกว่า สภาพดังกล่าวมักนำมาสู่ปัญหาความไม่ไว้วางใจกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่ต้องทำงานร่วมกัน หรือปัญหาการขาดความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานร่วมกัน เช่น หน่วยราชการอาจรู้สึกว่าการดำเนินโครงการร่วมกันกับภาคเอกชน โดยฝ่ายเอกชนมีศักยภาพและทรัพยากรเหนือกว่า ย่อมส่งผลให้ฝ่ายเอกชนได้รับประโยชน์จากโครงการนั้นมากกว่า เป็นต้น

สภาพการมีอำนาจหน้าที่หรือศักยภาพไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาคีแต่ละฝ่ายมักเป็นปัญหาในกรณีภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายที่มีบทบาทสำคัญ ไม่มีสถานะหน้าที่อย่างเป็นทางการในการเป็นตัวแทนเข้าร่วมกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ปัญหาอีกประการหนึ่งคือภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางฝ่ายอาจไม่มีทักษะและความชำนาญเพียงพอต่อการร่วมเจรจาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในประเด็นปัญหาทางเทคนิคระดับสูง กระบวนการทำงานร่วมกันจึงอาจถูกรอบงำโดยบทบาทของภาคีฝ่ายที่มีทักษะความรู้และความเชี่ยวชาญทางเทคนิคสูงกว่า ส่งผลให้ระดับความไว้วางใจกันลดลง ในทำนองเดียวกัน หากภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางฝ่ายไม่มีเวลา กำลังหรือความคล่องตัวเพียงพอต่อการเข้าร่วมกระบวนการบริหารจัดการที่ต้องอาศัยเวลาค่อนข้างมากในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ก็มักส่งผลให้กระบวนการทำงานร่วมกันมีแนวโน้มตกอยู่ภายใต้บทบาทของภาคีฝ่ายที่สามารถทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานที่เป็นภารกิจร่วมได้มากกว่า

เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่ส่งผลบั่นทอนกระบวนการทำงานร่วมกัน อันเนื่องมาจาก ปัจจัยเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันในอำนาจหน้าที่ ทรัพยากรและศักยภาพของภาคีที่เข้ามาทำงาน ร่วมกัน จึงนำไปสู่ข้อเสนอแนะว่า ในกรณีที่ภาคีความร่วมมือแต่ละฝ่ายมีอำนาจหรือทรัพยากร แตกต่างกันจนทำให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางฝ่ายที่สำคัญไม่สามารถเข้าร่วมการทำงานได้อย่าง เต็มที่ ก่อนจะเริ่มขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันภาคีทุกฝ่ายที่เข้ามาร่วมกันทำงานจำเป็นต้องสร้างความ ยินยอมพร้อมใจกันในการวางกลยุทธ์เพื่อเสริมสร้างอำนาจและศักยภาพในการทำงานแก่ภาคี ฝ่ายที่อ่อนแอกว่าหรืออยู่ในสถานะที่เสียเปรียบฝ่ายอื่น ๆ เพื่อให้สามารถแสดงบทบาทร่วมกันได้อย่าง เสมอภาคและเท่าเทียม อันจะส่งผลให้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือบรรลุ ประสิทธิภาพสูงสุด (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563)

(2) แรงจูงใจที่ทำให้ภาคีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาสร้างความร่วมมือระหว่างกันกับ กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นการสร้างความร่วมมือที่เกิดจากความสมัครใจ ของภาคีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น แรงจูงใจที่ผลักดันให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ ตัดสินใจเข้า มาร่วมมือกันทำงาน รวมถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจดังกล่าว จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการสร้างความ ร่วมมือในกระบวนการบริหารจัดการ การก่อเกิดกระบวนการบริหารจัดการในหลายกรณีก็คือ แรงจูงใจของหน่วยงานภาครัฐในการแสดงบทบาทกระตุ้นและส่งเสริมให้ตัวแสดงภาคส่วนต่าง ๆ เข้า มาร่วมมือกันทำงาน ภายใต้รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ แม้ว่าการบริหารจัดการบน ฐานความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนนโยบายหรือโครงการสาธารณะในเรื่องหนึ่ง ๆ จะเกิดขึ้นจากการริเริ่ม ผลักดันภายใต้อำนาจหน้าที่ของภาครัฐ แต่โดยพื้นฐานแล้วภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ ที่เข้ามา ร่วมมือกันนั้น ก็ต้องเข้ามาร่วมกันด้วยความสมัครใจเป็นสำคัญ

สำหรับภาคีที่ไม่ใช่ภาครัฐ เงื่อนไขที่ทำให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนต่าง ๆ เกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมในกระบวนการบริหารจัดการร่วมกับตัวแสดงภาครัฐ มักจะเป็นปัจจัยด้าน การมีอำนาจหน้าที่และทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การเข้าร่วมใน กระบวนการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐเป็นช่องทางที่ทำให้ภาคีฝ่ายที่เสียเปรียบหรืออยู่ในสถานะ ด้อยกว่า สามารถมีพื้นที่ในการร่วมแสดงบทบาทผลักดันการบริหารจัดการไปในทิศทางที่ต้องการได้ ทั้งนี้ ระดับแรงจูงใจในการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ มักขึ้นอยู่กับ ความคาดหวังของภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะการเล็งเห็นถึงผลลัพธ์จาก กระบวนการทำงานร่วมกันที่ส่งผลให้ตนเองได้รับประโยชน์ เมื่อเทียบกับเวลาและพลังกำลังที่ต้องใช้ ไปในการทำงานร่วมกัน

ระดับแรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะเพิ่มขึ้น เมื่อตัว แสดงแต่ละฝ่ายเล็งเห็นว่าการเข้าไปมีบทบาทร่วมมือกันทำงานนั้น จะนำมาซึ่งผลลัพธ์ของการดำเนิน นโยบายที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิผล แต่แรงจูงใจของภาคีความร่วมมือจะลดลง เมื่อฝ่ายใดฝ่าย

หนึ่งสิ่งเห็นว่าการแสดงบทบาทของตนเองในกระบวนการทำงานร่วมกันกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ นั้นเป็นเพียงการทำหน้าที่เสนอแนะให้คำปรึกษาแนะนำ หรือเป็นเพียงการเข้าร่วมในเชิงพิธีการ ซึ่งไม่มีผลต่อการตัดสินใจกำหนดทิศทางการบริหารจัดการในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด

แรงจูงใจในการเข้าร่วมกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะลดต่ำลงเมื่อภาคีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเห็นว่าตนเองสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ โดยการทำงานเพียงลำพังหรือโดยอาศัยกลไกการทำงานในลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทางตรงกันข้าม ภาคีฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะมีระดับแรงจูงใจในการเข้าร่วมทำงานกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ มากขึ้น เมื่อเห็นว่ากระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่เกิดขึ้นนั้น จะเป็นช่องทางที่ทำให้ตนเองสามารถเข้าไปมีพื้นที่ในกระบวนการตัดสินใจในกิจการสาธารณะหรือการดำเนินภารกิจที่อยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐได้ นอกจากนี้แรงจูงใจในการเข้าร่วมมือกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ ยังเพิ่มขึ้น ในกรณีที่ภาคีแต่ละฝ่ายเล็งเห็นว่าการขับเคลื่อนภารกิจในความรับผิดชอบของตนเองให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับการประสานการทำงานร่วมกับภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายอื่น ๆ อย่างไม่อาจเลี่ยงได้

แม้ว่าในบางกรณีภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินนโยบายสาธารณะหรือภารกิจของภาครัฐจะเป็นตัวแสดงที่มีจุดยืนความเห็นตรงข้ามหรือขัดแย้งกัน แต่การผลักดันเป้าหมายของแต่ละฝ่ายให้บรรลุผลสำเร็จต้องขึ้นอยู่กับการได้รับความร่วมมือจากอีกฝ่าย ปัจจัยเรื่องความจำเป็นในการประสานความร่วมมือระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งกันในลักษณะนี้ ก็นับเป็นเงื่อนไขที่อาจช่วยการขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือประสบผลสำเร็จได้ นั่นคือการเข้ามาร่วมมือกับตัวแสดงที่แม้จะเป็นคู่แข่งจากรองหรือมีจุดยืนความต้องการตรงข้ามกัน ย่อมส่งผลให้ภาคีแต่ละฝ่ายสามารถผลักดันความต้องการของตนเอง เข้าสู่กระบวนการบริหารจัดการของภาครัฐได้ไม่มากนัก ซึ่งก่อให้เกิดผลดีกว่าการทำงานเพียงลำพังฝ่ายเดียว การนิ่งเฉยหรือปฏิเสธการหันหน้าเข้ามาทำงานร่วมกันกับตัวแสดงภาคีฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะหรือภารกิจของภาครัฐจะเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก หากภาคีที่มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเล็งเห็นว่าตนเองสามารถบรรลุความต้องการหรือได้รับผลประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวได้ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับตัวแสดงฝ่ายอื่นหรือโดยอาศัยช่องทางอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การทำงานแบบร่วมมือกันระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ การสร้างกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จึงควรมีเงื่อนไขเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว

ภูมิหลังของการมีความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย ภูมิหลังของความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน และภูมิหลังของการสร้างความร่วมมือระหว่างกันของภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยที่อาจเป็นไปได้ทั้งอุปสรรคและเงื่อนไขเอื้ออำนวยให้

กระบวนการสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือประสบความสำเร็จ ในกรณีที่ภาคีที่มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายมีบทบาทเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพิงซึ่งกันและกันค่อนข้างสูง หากฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีจุดยืนความต้องการขัดแย้งกันมากเท่าใด ระดับแรงจูงใจที่ผลักดันให้แต่ละฝ่ายหันหน้าเข้ามามีบทบาทในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือก็จะทรงพลังมากขึ้นเท่านั้น ในหลายกรณี การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเกิดขึ้นจากสภาพการบริหารนโยบายสาธารณะที่ฝ่ายต่าง ๆ ขัดแย้งกันมาก ไม่อาจหาข้อยุติได้ ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถหาทางออกได้ โดยผ่านกลไกการบริหารราชการแบบเดิม ทางออกเดียวที่จะทำให้ภารกิจของรัฐบรรลุผลได้ก็คือ หน่วยงานภาครัฐต้องดึงภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายให้หันหน้าเข้ามามีส่วนร่วมกันเท่านั้น

การที่ภาคีแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องในนโยบายสาธารณะหนึ่ง มีจุดยืนหรือความต้องการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงนั้น ไม่จำเป็นต้องหมายถึงการมีอุปสรรคกีดขวางความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือในรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเสมอไป กระบวนการบริหารจัดการหลายกรณีที่ประสบความสำเร็จ แสดงให้เห็นว่า ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ ที่แม้จะมีจุดยืน ความต้องการและผลประโยชน์ขัดแย้งตรงข้ามกัน ต่างก็ตระหนักดีว่าการผลักดันภารกิจของตนเองให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น ย่อมไม่อาจประสบผลสำเร็จได้เลย หากปราศจากการเข้าไปทำงานร่วมกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ ที่เป็นคู่ตรงข้ามของตนเอง ภายใต้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากการหันหน้าเข้ามาทำงานร่วมกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ ที่เคยมีจุดยืนขัดแย้งตรงข้ามกันมาก่อน อาจประสบปัญหาในการขับเคลื่อนภารกิจได้ค่อนข้างง่าย เนื่องจากภูมิหลังของความขัดแย้งระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มักจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ความเชื่อถ้อยและไว้วางใจกันระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องอยู่ในระดับต่ำ อันนำมาสู่การมีระดับการยินยอมพร้อมใจและยอมรับผลการตัดสินใจร่วมกันอยู่ในระดับต่ำด้วย นอกจากนี้ สภาพการทำงานร่วมกันภายใต้ความไม่สนิทใจ ยังอาจทำให้แต่ละฝ่ายมุ่งอาศัยช่องทางที่มีในการสร้างกลวิธีเพื่อควบคุม กำกับทิศทางการทำงานร่วมกันให้อยู่ภายใต้ความต้องการของตนเอง รวมไปถึงการสื่อสารระหว่างกันด้วยข้อมูลที่ไม่เป็นจริง

อาจสรุปได้ว่า ที่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ ที่เคยมีภูมิหลังความสัมพันธ์ในฐานะคู่ขัดแย้งกันมาก่อน การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะประสบความสำเร็จไม่ได้เลย หากภาคีแต่ละฝ่ายไม่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพิงบทบาทซึ่งกันและกันในระดับสูง หรือถ้าหากว่าในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่เกิดขึ้นนั้น ไม่มีการออกแบบขั้นตอนสำหรับปูรากฐานเพื่อยกระดับความเชื่อถ้อยและไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่าย รวมถึงการสร้างทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นก่อนที่จะขับเคลื่อนการทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตาม หากความเชื่อถ้อยและไว้วางใจกันระหว่างภาคีที่เข้ามามีส่วนร่วมกันทำงานนั้น เป็นความไว้วางใจที่เกิดขึ้นในระหว่าง

ภาคีเพียงบางส่วน แม้ภาคีเหล่านั้นจะมีความไว้วางใจกันแนบแน่นมากตระหนักถึงความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยบทบาทของกันและกันมากเพียงใด ก็อาจไม่ช่วยให้การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือกันที่ต้องอาศัยความร่วมมือของตัวแสดงภาคีทั้งหมดที่เกี่ยวข้องประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

2) การจัดโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ

การจัดรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่าย หมายถึง การวางกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐาน การปฏิบัติสำหรับให้ทุกฝ่ายยึดถือร่วมกันภายใต้การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือกัน การมีกฎเกณฑ์ กติกาและแบบแผนการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเป็นทางการ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่บนฐานความชอบธรรมและถูกต้องตามระเบียบขั้นตอนการบริหารกิจการสาธารณะของรัฐ ดังนั้น การจัดรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงเป็นหัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งของการสร้างกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

การจัดรูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นผลจากการตอบคำถามที่ว่าในกระบวนการจัดการภารกิจหรือประเด็นนโยบายสาธารณะหนึ่ง ๆ นั้น ควรจะมีตัวแสดงฝ่ายใดเข้ามามีส่วนร่วมทำงานไปด้วยกันบ้าง โดยหลักการแล้ว กระบวนการบริหารจัดการต้องมีโครงสร้างแบบเปิดกว้างให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามามีบทบาทร่วมกันได้ เนื่องจากโดยพื้นฐานแล้วกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายย่อมตระหนักว่าตนเองมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปร่วมในกระบวนการตัดสินใจ บริหารกิจการสาธารณะที่ตนได้รับผลไม่ว่าจะทางบวกหรือลบนั่นย่อมหมายถึง การมีความประสงค์จะเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบกระบวนการบริหารกิจการสาธารณะดังกล่าวด้วยนั่นเอง

เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งของการสร้างกระบวนการบริหารกิจการสาธารณะที่มีประสิทธิผลก็คือ ต้องมีการจัดโครงสร้างที่เปิดกว้างให้ภาคีที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย รวมถึงกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือสนใจในประเด็นนโยบายสาธารณะ เข้ามามีบทบาทร่วมกำหนดทิศทางบริหารกิจการสาธารณะดังกล่าวได้อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ เพื่อให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ร่วมกันสะท้อนภาพปัญหาสาธารณะอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทุกมิติ อันจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางจัดการแก้ไขที่เหมาะสมและ สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขที่ปรากฏมากที่สุด การกีดกันหรือปิดกั้นการมีส่วนร่วมของตัวแสดงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งออกไป ย่อมหมายถึงปัจจัยบ่อนทำลายความชอบธรรมของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่สร้างขึ้นในท้ายที่สุด

การจัดโครงสร้างกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จึงต้องเริ่มจากการค้นหาว่าในกระบวนการนโยบายสาธารณะนั้น ๆ มีความเกี่ยวข้องกับตัวแสดงใดบ้าง การจัดโครงสร้างการทำงานร่วมกันโดยกีดกันหรือมองข้ามบทบาทของตัวแสดงที่มีความสำคัญฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไป จึงนับเป็นเงื่อนไขที่อาจส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

ได้ ดังนั้น การดึงภาคีทุกฝ่ายให้เข้ามาร่วมกันทำงานอย่างเปิดกว้าง จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างฐานความชอบธรรมให้กับกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ทั้งนี้ ความชอบธรรมของกระบวนการทำงานร่วมกันตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ ประการแรก กระบวนการทำงานร่วมกันต้องเปิดโอกาสให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายสามารถเจรจาแลกเปลี่ยน ตั้งคำถามโต้แย้ง เสนอแนะ พินิจพิเคราะห์ ไตร่ตรอง และตัดสินใจร่วมกับฝ่ายอื่น ๆ ในประเด็นเกี่ยวกับผลลัพธ์ของนโยบายสาธารณะที่ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนนั้นได้ และอีกประการหนึ่ง ผลลัพธ์ของนโยบายสาธารณะผ่านกระบวนการไตร่ตรองและตัดสินใจร่วมกันของภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายแล้วนั้น จะต้องสามารถสะท้อนถึงฉันทามติ ได้รับการยอมรับร่วมกันจากทุกฝ่ายอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำการสร้างความร่วมมือจะโน้มน้าวให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานบนฐานของความเชื่อถือว่าไว้วางใจซึ่งกันและกัน มุ่งร่วมกันแสวงหาหนทางการขับเคลื่อนภารกิจร่วมที่นำไปสู่เป้าหมาย ที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกันถ้วนหน้า แต่สำหรับภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายที่ถูกดึงให้เข้ามาร่วมเป็นภาคีความร่วมมือ ในเบื้องต้นมักมีแนวโน้มที่จะเข้ามาร่วมทำงานกันบนฐานของการระแวงหรือมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจในวัตถุประสงค์ของภาคีฝ่ายอื่น ๆ โดยเฉพาะการเกรงกลัวว่าตนเองจะเสียประโยชน์ หรือตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ ประเด็นที่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมักให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในการตัดสินใจเข้ามาร่วมในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือกัน ก็คือ เรื่องความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน ในสถานะทางอำนาจระหว่างภาคีฝ่ายต่าง ๆ รวมถึงความเป็นไปได้ที่จะตกอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบ หรือถูกครอบงำภายใต้การแสดงบทบาทของฝ่ายอื่น ๆ

กระบวนการบริหารจัดการที่มีฐานความชอบธรรม จึงต้องมีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาคีฝ่ายต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบแบบแผนการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายยึดถือร่วมกันอย่างเสมอหน้ากัน และที่สำคัญคือการจัดโครงสร้างเชิงสถาบันดังกล่าว ต้องทำให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเกิดความมั่นใจได้ว่าเสียงของตนเองจะได้รับการรับฟังจากทุกฝ่ายอย่างเสมอภาค เป็นธรรม และเปิดกว้าง ทั้งนี้ การมีกระบวนการทำงานร่วมกันที่โปร่งใส หมายถึง การมีระเบียบขั้นตอนการทำงานร่วมกันที่ทำให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายสามารถรู้สึกมั่นใจได้ว่า กระบวนการเจรจาหรือแลกเปลี่ยนไตร่ตรองและตัดสินใจในประเด็นสาธารณะนั้น ๆ เป็นการตัดสินใจที่นำไปสู่ผลที่เป็นรูปธรรม หรือนำไปสู่การปฏิบัติจริง มิใช่การดึงฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแต่เพียงรูปแบบเสมือนการจัดฉากเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการผูกขาดการตัดสินใจของภาครัฐ หรือการตัดสินใจประเด็นสาธารณะที่แอบแฝงการผลักดันผลประโยชน์ของตัวแสดงภาคเอกชนบางราย

ความโปร่งใสในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ สามารถสร้างได้ในขั้นตอนการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง นั่นคือ การกำหนด

ขอบเขตบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้ให้ชัดเจนตั้งแต่แรก เช่นเดียวกับการกำหนดรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ในเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นทางการในรูปกฎเกณฑ์ กติกาการทำงาน ซึ่งทุกฝ่ายยอมรับและยึดถือร่วมกัน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการออกแบบโครงสร้างกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ก็คือ การกำหนดกรอบระยะเวลาในการทำงาน หรือ “กำหนดเส้นตายของการทำงาน” เพื่อเป็นเป้าหมายการทำงานในแต่ละขั้นตอน การทำงานร่วมกันภายใต้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมืออาจไม่มีการกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดไว้ล่วงหน้า เพราะการกำหนดกรอบระยะเวลาสิ้นสุดไว้อาจส่งผลกระทบต่อระดับแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันระยะยาวได้ อย่างไรก็ตาม การกำหนดตารางกรอบระยะเวลาการปฏิบัติงานขั้นตอนต่าง ๆ ควรเป็นกรอบระยะเวลาที่สามารถปฏิบัติได้จริง มิใช่การกำหนดตารางเวลาแต่เพียงรูปแบบแต่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563)

3) บทบาทผู้นำการสร้างความร่วมมือ

ผู้นำที่มีบทบาทเอื้ออำนวยการสร้างความร่วมมือ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการตีภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันทำงานผลักดันเป้าหมายร่วมผ่านกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ การเอื้ออำนวยการสร้างความร่วมมือ ก็คือ การลดทอนอุปสรรคในการทำงานร่วมกันอันเกิดจากสถานะอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันของภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้ามาร่วมกันทำงาน ผู้นำที่ทำหน้าที่เอื้ออำนวยการสร้างความร่วมมือมีบทบาทในการชี้แนะให้ทุกฝ่าย ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของกระบวนการร่วมกันสร้างฉันทามติในการทำงาน ผู้นำยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางในกระบวนการเจรจาหารือตกลงในการทำงานร่วมกัน โดยทำหน้าที่เป็นฝ่ายที่สาม (Third party) ในการเข้าไปมีบทบาทแทรกกลางระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ ในกรณีที่กระบวนการเจรจาต่อรองระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่สามารถหาฉันทามติที่ช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถได้รับประโยชน์ร่วมกันได้ ผู้นำที่ทำหน้าที่ฝ่ายที่สามสามารถช่วยเสนอทางออกที่เป็นข้อยุติสำหรับทุกฝ่ายได้ แม้จะเป็นการตัดสินใจที่ไม่ได้มีผลผูกมัดในตัวเอง แต่ก็ยังเป็นข้อเสนอทางเลือกแก่ทุกฝ่าย

อย่างไรก็ตาม การแสดงบทบาทของผู้นำในการขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ควรเป็นการแสดงบทบาทแทรกแซงเพื่อควบคุมทิศทางการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีฝ่ายต่าง ๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ มิใช่การแสดงบทบาทผูกขาดครอบงำ กำกับควบคุมเหนือกระบวนการทำงานทั้งหมดแต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นการชี้แนะเพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมกัน ตัดสินใจภายใต้เป้าหมายของภารกิจเป็นสำคัญ ผู้นำการสร้างความร่วมมือจึงมีความสำคัญต่อการสร้างกฎเกณฑ์กติกาในการทำงานร่วมกัน รวมถึงสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกันเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ การสร้างความเชื่อถือและไว้วางใจกันระหว่างทุกฝ่าย การสร้างกระบวนการเจรจาหารือที่เอื้ออำนวยให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น รวมถึงการวางทิศทางการทำงานร่วมกันที่นำไปสู่เป้าหมายและประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย

ผู้นำการสร้างความร่วมมือยังมีความสำคัญต่อการดึงบทบาทของภาคีฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมสนับสนุนบทบาทของตัวแสดงที่มีสถานะ อำนาจหน้าที่ต่ำกว่าหรือทรัพยากร และศักยภาพด้อยกว่าตัวแสดงอื่น ๆ ให้สามารถแสดงบทบาทในจุดที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน รวมถึงการระดมพลังความร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายในการขับเคลื่อนเป้าหมายของภารกิจ ภายใต้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าผู้นำในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือก็คือ ผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และปกป้องกระบวนการทำงานร่วมกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ทั้งนี้ ผู้นำในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจำเป็นต้องมีทักษะด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือกันทำงานอย่างแข็งขัน ทักษะในการแสดงอิทธิพลเหนือตัวแสดงทุกฝ่ายอย่างกว้างขวาง และควบคุมทิศทางกระบวนการทำงานร่วมกัน ทักษะในการเอื้ออำนวยให้กระบวนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเกิดพลวัตนำไปสู่การสร้างสรรคผู้นำกลุ่ม ทักษะการขยายขอบเขตของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

ในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือไม่จำเป็นต้องมีผู้นำเพียงคนเดียว หากแต่การร่วมมือกันทำงานให้ประสบความสำเร็จอาจต้องการ “ผู้นำหลายคน” (Multiple leaders) แสดงบทบาทร่วมกัน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มากกว่าการมีผู้นำเพียงคนเดียวแบบรับบทบาทการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานร่วมกันทั้งหมด ผู้นำการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่สามารถแสดงบทบาทได้มีประสิทธิภาพ ต้องเป็นผู้ที่มีเวลาให้กับการทุ่มเทขับเคลื่อนการสร้างความร่วมมือที่มีทรัพยากรในการบริหารงานของตนเองเพียงพอ และมีทักษะการบริหารจัดการอย่างรอบด้าน ผู้นำการสร้างความร่วมมือยังมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมบทบาทและเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ของภาคีฝ่ายที่อยู่ในสถานภาพด้อยกว่าตัวแสดงอื่น ๆ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้นำย่อมต้องทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงให้กับฝ่ายที่เสียเปรียบหรืออ่อนแอกว่า รวมถึงการทำหน้าที่ตัวกลางสร้างพื้นที่ให้ทุกฝ่ายรับฟังซึ่งกันและกันมากขึ้น บทบาทของผู้นำจะทวีความสำคัญยิ่งขึ้น เมื่อภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายต่างมีแรงจูงใจในการเข้ามาร่วมกันทำงานในระดับต่ำ แต่แต่ละฝ่ายมีอำนาจหน้าที่และทรัพยากรไม่เท่ากัน ความร่วมมือเพื่อเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายสามารถอยู่ในจุดที่เท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม แต่ละฝ่ายเคยมีภูมิหลังในฐานะคู่แข่งขัดแย้งหรือมีจุดยืนความต้องการตรงข้ามกัน ในกรณีเช่นนี้ ผู้นำจำเป็นต้องแสดงบทบาทในเชิงกำกับควบคุมกระบวนการสร้างการแทรกแซงกระบวนการทำงานโดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับขีดความสามารถและอำนาจของตัวแสดงที่อ่อนแอหรืออยู่ในสถานะต่ำกว่าฝ่ายอื่น ๆ นั้น อาจก่อให้เกิดความไม่พอใจและการสูญเสียความเชื่อมั่นในความเป็นกลางของผู้นำได้ เช่นกัน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการบริหารจัดการจะประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านบทบาทของผู้นำในการเอื้ออำนวยกระบวนการ สร้างความร่วมมือเป็นสำคัญ

การทำหน้าที่เอื้ออำนวยการสร้างความร่วมมือ ก็คือ การเป็นผู้ชักนำให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เข้ามาร่วมกันแสวงหาแนวทางการทำงานร่วมกันที่จะนำไปสู่การผลักดันเป้าหมายของทุกฝ่ายให้ บรรลุผลสำเร็จไปพร้อมกัน โดยเฉพาะการชักนำให้ทุกฝ่ายเล็งเห็นตรงกันว่า การเข้มา ร่วมมือกัน ทำงานนั้นเป็นวิถีทางที่ดีที่สุดซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถผลักดันเป้าหมายของตนเองให้บรรลุผลได้ นั่นคือ การทำงานร่วมกันทำให้เป้าหมายร่วมของสังคมบรรลุ ในขณะที่เดียวกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็ ได้รับประโยชน์หรือผลดีจากการทำงานร่วมกันในระดับที่ดีกว่าการที่แต่ละฝ่ายต่างคนต่างทำงานของ ตนลำพัง

2.1.2.9 กระบวนการสร้างความเป็นภาคีหุ้นส่วนเพื่อการบริหารจัดการบนฐานความ ร่วมมือ

วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2563: 105-116) ได้อธิบายตัวแบบกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ประกอบด้วยหลายขั้นตอนด้วยกัน ประกอบด้วย ขั้นตอนการเจรจา ต่อรองหาข้อตกลงร่วม และขั้นตอนการนำผลการตัดสินใจไปปฏิบัติ หากให้ความสำคัญกับมิติการ จัดการปัญหาร่วมกันอาจแบ่งขั้นตอนการทำงานร่วมกันได้เป็น ขั้นตอนการระบุประเด็นปัญหาร่วมกัน ขั้นตอนการกำหนดทิศทางการจัดการปัญหา และขั้นตอนการนำผลการตัดสินใจไปปฏิบัติร่วมกันหรือ หากพิจารณาจากมิติ การบริหารนโยบาย อาจแบ่งขั้นตอนกระบวนการทำงานร่วมกัน โดยประกอบด้วยขั้นตอนการเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหา ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย และ ขั้นตอนการตัดสินใจดำเนินนโยบายร่วมกัน

อย่างไรก็ดี การแบ่งขั้นตอนกระบวนการทำงานร่วมกันภายใต้ตัวแบบที่นำเสนอใน ที่นี้ ตั้งอยู่บนการให้ความสำคัญกับมิติการตัดสินใจร่วมกันเป็นสำคัญ โดยกระบวนการบริหารจัดการ บนฐานความร่วมมือภายใต้ตัวแบบนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่

- 1) ขั้นตอนการเจรจาทวิภาคีหรือกันพร้อมหน้าทุกฝ่าย (Face-to-face dialogue)
- 2) ขั้นตอนการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust building)
- 3) ขั้นตอนการสร้างควมยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกัน (Commitment to the process)
- 4) ขั้นตอนการสร้างควมเข้าใจที่ตรงกัน (Shared understanding)
- 5) ขั้นตอนการสร้างผลลัพธ์ของความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน (Intermediate outcomes)

ทั้งนี้ กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเป็นขั้นตอนที่ดำเนินไปเป็น วงจร แต่ละขั้นตอนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุที่กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความ ร่วมมือดำเนินไปในลักษณะเป็นวงจรมากกว่าจะเป็นเส้นตรง ดังนั้น ทางลอบต่อการสร้างควมร่วมมือ

ในการทำงานร่วมกันในรอบต่อ ๆ ไป สำหรับผลลัพธ์ของการร่วมมือกันทำงานที่เกิดขึ้นในครั้งแรก ๆ จึงมีผลทั้งในทางบวกและรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการเจรจาหรือพร้อมหน้ากันทุกฝ่าย (Face-to-face dialogue)

กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ มักจะเริ่มต้นจากการสนทนาหรือกัน อย่างพร้อมหน้าระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง การแลกเปลี่ยน ระดมความคิดเห็นดังกล่าว จะนำมาสู่การสร้างฉันทานุมัติระหว่างทุกฝ่ายในการทำงานร่วมกัน ในการสร้างความร่วมมือนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคีทุกฝ่ายจะต้องมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแก่กันและกันโดยตรง เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถร่วมกันแสวงหาหนทางที่ทำให้ได้รับประโยชน์อย่างถ้วนหน้ากัน

การสนทนาหรือกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มิใช่เพียงแค่การมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นตัวกลางทำหน้าที่ดึงทุกฝ่ายเข้ามาร่วมโต๊ะเจรจาต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกัน แต่การพบปะพูดคุยกันแบบพร้อมหน้ากันทุกฝ่าย ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการทลายกำแพงความรู้สึกไม่ไว้วางใจในเจตนาของฝ่ายอื่น ๆ ที่เข้ามาร่วมทำงานกัน เนื่องจากอคติต่อฝ่ายอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่บนความรู้สึกและมุมมองของตนเองฝ่ายเดียว นับเป็นอุปสรรคสำคัญที่กีดกันมิให้ภาคีฝ่ายต่างสามารถแสวงหาจุดร่วมในการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน ดังนั้น การทำลายกำแพงกั้นขวางการสร้างควมเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยการเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายได้มี ๆ โอกาสแสดงความรู้สึกนึกคิดและเจตนารมณ์ ความต้องการจากจุดยืนของตนเองแก่ฝ่ายอื่น จึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างการยอมรับและเข้าใจซึ่งกันและกัน

การพบปะพูดคุยหรืออย่างพร้อมหน้ากันทุกฝ่าย ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความเชื่อไว้วางใจ ความเคารพ ยอมรับซึ่งกันและกัน ความเข้าใจที่ตรงกันและการยินยอมพร้อมใจกันในการทำงานร่วมกัน แม้ว่าการเจรจาหรือกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะเป็นขั้นตอนที่มีความจำเป็นสำหรับการสร้างความร่วมมือในการทำงาน แต่ลำพังการดึงทุกฝ่ายให้เข้ามาพูดคุยหรือกันอย่างพร้อมหน้ากัน ก็ยังมีข้อเงื่อนงำที่เพียงพอต่อการสร้างความร่วมมือในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ทั้งนี้ เนื่องจากกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากปราศจากการแสวงหามติข้อตกลงในการเข้ามาทำงานร่วมกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ

การแสวงหาข้อตกลงในการทำงานร่วมกันจะเกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการพูดคุยเจรจาหรือกันอย่างพร้อมหน้าเท่านั้น แต่กระนั้น การพูดคุยกันระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้องในบางกรณี ก็อาจนำไปสู่การตอกย้ำความรู้สึกไม่ไว้วางใจในเจตนาของฝ่ายอื่น หรือเน้นย้ำอคติที่มีต่อฝ่ายอื่นให้ฝังลึกยิ่งขึ้น ผลที่ตามมาก็คือการพูดคุยกันนี้แทนที่จะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือกลับยิ่งเร่งให้ฝ่ายต่าง ๆ เกิดความรู้สึกไม่ยอมรับและไว้วางใจกัน รวมถึงทำให้ความเป็นคนละพวกคนละฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามกันเด่นชัดยิ่งขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น กระบวนการเจรจาหรือที่มีประสิทธิผลสำหรับการสร้างความร่วมมือ

กัน จึงควรเป็นการพูดคุยที่มุ่งสร้างความเป็นมิตรกระตุ้นให้ทุกฝ่ายยอมรับและเคารพกัน รวมถึงมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การแสวงหาข้อตกลงร่วมกันได้ ในที่สุดบทบาทของผู้นำจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการเจรจาหารือ เพื่อสร้างความเชื่อถือไว้วางใจและความยินยอมพร้อมใจในการสร้างความร่วมมือ

2) การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust building)

การสร้างกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในหลายกรณี มักมีจุดเริ่มต้นจากสภาพที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันในระดับต่ำ ดังนั้น การสร้างความร่วมมือกันจึงมีอาจเกิดขึ้นจากกระบวนการเจรจาต่อรองเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันแต่เพียงเท่านั้น หากยังต้องอาศัยการสร้าง ความไว้วางใจกันให้เกิดขึ้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ เคยมีภูมิหลังในฐานะคู่ขัดแย้งหรือมีจุดยืนความต้องการและผลประโยชน์ตรงข้ามกันมาก่อน การสร้างความไว้วางใจกันถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องดำเนินการให้สำเร็จในขั้นแรก แม้การสร้าง ความไว้วางใจกันระหว่างคู่ขัดแย้งจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ค่อนข้างยากก็ตาม

การสร้าง ความไว้วางใจกันเป็นขั้นตอนที่ต้องเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพูดคุยหารือและเจรจาต่อรองระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องอาศัยบทบาทของผู้นำเป็นอย่างสำคัญ เพราะนอกเหนือจากการทำหน้าที่คนกลางในการเปิดพื้นที่การเจรจาแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะร่วมกันอย่างเปิดกว้างแล้ว ผู้นำในการเอื้ออำนวยการสร้างความร่วมมือยังควรมีบทบาทในการสร้างความเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะการทำให้ภาคีฝ่ายต่าง ๆ ที่มีจุดยืนตรงข้ามกันเกิดความไว้วางใจกัน แม้ว่าการทำให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเกิดความยินยอมพร้อมใจกันร่วมทำงานเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือให้บรรลุผล จะเป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยระยะเวลาค่อนข้างมากก็ตาม

ดังนั้น ในกรณีที่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเคยเป็นคู่ขัดแย้งหรือมีจุดยืนทางผลประโยชน์ตรงข้ามกันมาก่อน ตัวแสดงภาครัฐผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือผู้นำในการสร้างความร่วมมือควรทุ่มเทเวลาในช่วงแรกเพื่อสร้างความไว้วางใจกันให้เกิดขึ้นระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายให้สำเร็จเสียก่อน อย่างไรก็ตาม หากฝ่ายต่าง ๆ ไม่สามารถสร้างความเชื่อถือและไว้วางใจกันได้ ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้นก็ไม่ควรฝืนผลักดันกระบวนการสร้างความร่วมมือต่อไป เนื่องจากการขาดความไว้วางใจกันตั้งแต่แรกย่อมไม่อาจทำให้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือประสบผลสำเร็จได้ในระยะยาว

3) การสร้างความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกัน (Commitment to the process)

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ก็คือ ระดับความยินยอมพร้อมใจในการสร้างกระบวนการทำงาน

ร่วมกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การหามติข้อตกลงระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารนโยบายสาธารณะหรือการดำเนินภารกิจของรัฐก่อนจะลงมือทำงานร่วมกัน จึงนับเป็นขั้นตอนสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ หากสมาชิกภาคีความร่วมมือมีความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกันเป็นอย่างสูง เอื้ออำนวยให้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น

การสร้าง ความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกัน เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการสร้างความร่วมมือที่ริเริ่มโดยภาคีที่เป็นหน่วยงานภาครัฐในส่วนกลาง หรือหน่วยราชการผู้ถือครองอำนาจหน้าที่ในการบริหารภารกิจภายใต้ นโยบายสาธารณะ โดยหน่วยงานภาครัฐดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นภาคีที่มีความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกับความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกัน เพราะหากภาคีที่เป็นหน่วยงานภาครัฐขาดความยินยอมพร้อมใจในการดึงตัวแสดงอื่น ๆ ให้เข้ามามีบทบาทร่วมขับเคลื่อนภารกิจสาธารณะเสียแล้ว ก็ย่อมส่งผลให้กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือต้องประสบปัญหาซึ่งอาจนำไปสู่ความล้มเหลวได้ในทางกลับกัน การที่ตัวแสดงภาครัฐแสดงความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกับภาคีผู้มีส่วนได้ภาคีภาคส่วนอื่น ๆ ในระดับสูง และต้องมีบทบาทในการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายเกิดส่วนเสียฝ่ายอื่น ๆ ก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจเข้าร่วมการสร้างกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมทำงานกัน อาจมิได้หมายถึงการมีความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกับฝ่ายอื่น ๆ ในฐานะภาคีความร่วมมือเสมอไป เพราะในบางกรณีภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่าย อาจต้องการเข้ามาร่วมแสดงบทบาทในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เพียงเพราะเกรงว่าผลประโยชน์และความต้องการของตนเองจะไม่ได้รับการตอบสนองหรือถูกมองข้ามไป หรืออาจต้องการเข้ามาร่วมทำงานกับฝ่ายอื่น ๆ ตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น แต่มิได้มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันแต่อย่างใด ๆ

ในทางตรงกันข้าม หากภาคีฝ่ายต่าง ๆ มีความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ ด้วยเล็งเห็นถึงประโยชน์ของสาธารณะเป็นพื้นฐาน ก็จะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาความเชื่อมั่นร่วมกันว่าการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จะเป็นหนทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้ทุกฝ่ายสามารถขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ เพราะความยินยอมพร้อมใจทำงานร่วมกัน จะเกิดขึ้นเมื่อทุกฝ่ายมีความตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของกันและกัน ยอมรับในศักยภาพ ชีตความสามารถ เกียรติและศักดิ์ศรีของกันและกัน ตลอดจนมีความรู้สึกเชื่อมั่นในพลังของการทำงานร่วมกัน

การมีความยินยอมพร้อมใจกันทำงานภายใต้กระบวนการบริหารจัดการบนพื้นฐานความร่วมมือ ก็คือ การที่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเปิดใจพร้อมยอมผูกพันตนเองอยู่ภายใต้ผล

การตัดสินใจที่เกิดจากกระบวนการเจรจาหรือต่อรอง เพื่อหาทางออกในการทำงานร่วมกัน แม้ว่าผลการตัดสินใจดังกล่าวจะมีได้เป็นไปในทิศทางที่ฝ่ายของตนคาดหวังหรือปรารถนาทั้งหมดก็ตาม เนื่องจากกระบวนการเจรจาต่อรองระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในบางครั้ง ทิศทางการตัดสินใจร่วมที่บางฝ่ายไม่คาดคิดก็ได้ ดังนั้น ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายจึงอาจตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องถูกกดดันให้ยอมรับผลการตัดสินใจ ในทิศทางที่ตนไม่เห็นด้วยสักเท่าใดนัก ในกรณีเช่นนี้ กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะสามารถดำเนินต่อไปได้ ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ เนื่องจากการวางใจกันจะช่วยทำให้เชื่อมั่นได้ว่า แม้ผลการตัดสินใจร่วมในบางครั้งจะมีใช้ทางออกที่ปรารถนา แต่ภาคีฝ่ายอื่น ๆ ก็คงยังคงเคารพและยอมรับในจุดยืนความคิดเห็น ผลประโยชน์และความต้องการของตนเองอยู่เสมอ

ระดับความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกันนั้น ขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นไว้วางใจว่า ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายอื่น ๆ จะให้ความเคารพและยอมรับความคิดเห็น จุดยืนทางผลประโยชน์และความต้องการของตนเอง นอกจากนี้ การมีหลักเกณฑ์และระเบียบวิธีการทำงานที่ชัดเจน เป็นธรรม และโปร่งใส ก็ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกัน ให้เกิดขึ้นในหมู่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพราะก่อนจะมีความรู้สึกยินยอมพร้อมใจทำงานร่วมกันภาคีฝ่ายอื่น ๆ ภายใต้อำนาจการตัดสินใจ ที่อาจนำไปสู่ทิศทางที่ไม่คาดหวังได้นั้น ภาคีสมาชิกทุกฝ่ายจะต้องมีความมั่นใจได้ว่า กระบวนการเจรจาหรือและต่อรองหาทางออกในการดำเนินงานร่วมกันนั้น เป็นไปอย่างถูกต้องตรงไปตรงมา การตัดสินใจที่ทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทร่วมกันจะนำไปสู่การเกิดความรู้สึกยอมรับและรับผิดชอบร่วมกัน

ความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกันแสดงให้เห็นได้จากการตระหนักว่า ภาคีทุกฝ่ายเป็นเจ้าของกระบวนการทำงานร่วมกันที่เกิดขึ้นนั้นร่วมกัน การทำงานร่วมกันมิได้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ เจ้าของภารกิจหรือถือครองอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะนั้นแต่ฝ่ายเดียว ดังเช่นการบริหารงานภาครัฐแบบเดิมที่หน่วยราชการเพียงแคเปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการต่อรองผลประโยชน์หรือแสดงอิทธิพลกดดันการตัดสินใจของหน่วยราชการ ซึ่งถึงที่สุดแล้วผู้รับผิดชอบต่อผลการดำเนินนโยบายก็ยังเป็นหน่วยงานภาครัฐฝ่ายเดียว ในขณะที่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือนั้นเป็นการยกระดับ "ความเป็นเจ้าของ" การตัดสินใจในนโยบายสาธารณะจากที่เคยผูกขาดภายใต้บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ มาอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบร่วมกันของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในกรณีนี้ทุกฝ่ายที่เข้ามาทำงานร่วมกัน จึงเป็นเจ้าของการตัดสินใจร่วมกับฝ่ายอื่น ๆ ที่แม้จะเป็นภาคีที่มีจุดยืนตรงกันข้ามก็ตาม

การมีความรู้สึกเป็นเจ้าของการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะร่วมกันนั้น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการร่วมกันรับผิดชอบต่อกระบวนการตัดสินใจที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ความตระหนักในความ

รับผิดชอบร่วมกับภาคีฝ่ายอื่น ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายมีมุมมองต่อความสัมพันธ์กับฝ่ายอื่น ๆ ในฐานะภาคีหุ้นส่วนที่มีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน แม้ว่าภาคีหุ้นส่วนที่เราาร่วมแบกรับภาระรับผิดชอบร่วมกันนั้นจะเป็นฝ่ายตรงข้ามก็ตาม ในกรณีที่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในนโยบายสาธารณะหนึ่ง ๆ มีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในระดับต่ำ การดึงตัวแสดงภาคส่วนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมทำงานกับภาครัฐ ก็อาจต้องอาศัยรูปแบบการสร้างความร่วมมือในเชิงบังคับ เช่น การออกคำสั่งหรือระเบียบราชการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในบางกรณีกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะเกิดขึ้นจากการกำหนดโดยคำสั่งหรือระเบียบกฎหมายของภาครัฐ แต่การขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จก็จำเป็นต้องอาศัยการสร้างคามยินยอมพร้อมใจกันให้เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน

การมีความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอาศัยบทบาทซึ่งกันและกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ทุกฝ่ายมีความยินยอมพร้อมใจกันในการร่วมผลักดันเป้าหมายให้บรรลุผล แต่กระนั้น ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวก็สามารถเป็นได้ทั้งแรงจูงใจให้ฝ่ายต่าง ๆ สร้างความร่วมมือ และในขณะเดียวกันก็อาจทำให้ภาคีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะแสดงบทบาทควบคุมครอบงำเหนือฝ่ายอื่น ๆ ได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้น การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จึงจำเป็นต้องมีลักษณะการทำงานที่ขับเคลื่อนไปภายใต้การแสดงผลบทบาทในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง มิใช่เพียงการร่วมมือกันในช่วงแรก แต่หลังจากนั้นกระบวนการทำงานกลับอยู่ภายใต้การครอบงำกำกับของภาคีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเป็นวิธีการทำงานที่เหมาะสมสำหรับการจัดการประเด็นปัญหาหรือภารกิจที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือกันในการทำงานทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง มิใช่การจัดการภารกิจที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือกับฝ่ายอื่นเพียงบางขั้นตอนหรือบางช่วงของกระบวนการทำงาน

4) การสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน (Shared understanding)

เมื่อภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเกิดความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกันแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็คือ การสร้างความเข้าใจที่ตรงกันก่อนที่ทุกฝ่ายจะลงมือปฏิบัติภารกิจร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง การมีความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างภาคีทุกฝ่ายนับเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการสร้างความร่วมมือให้สำเร็จ เพราะกระบวนการบริหารจัดการจะดำเนินไปได้ ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายจำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับภารกิจ ที่แต่ละฝ่ายสามารถร่วมกันดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างราบรื่นนั้น ทั้งนี้ การมีความเข้าใจที่ตรงกันนั้น ครอบคลุมการสร้างคามเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แก่

- การมีพันธกิจร่วม (Common mission)
- การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared vision)
- การยึดถืออุดมการณ์ในการทำงานร่วมกัน (Shared ideology)

- การเล็งเห็นเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน (Clear goals)
- การมีทิศทางทางการดำเนินยุทธศาสตร์ร่วมที่ชัดเจน (Clear and O strategic direction)

- การยึดถือค่านิยมหลักร่วมกัน (Alignment of core values)
- การมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจร่วมกัน (Common ground)
- การวางเป้าประสงค์ของภารกิจร่วมกัน (Common purpose)
- การมีจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน (Common aims)
- การกำหนดวัตถุประสงค์ของงานในชั้นต่าง ๆ ร่วมกัน (Common O objectives)

นอกจากนี้ การมีความเข้าใจร่วมกันยังหมายถึงความถึง การมีความเห็นพ้องต้องกัน เกี่ยวกับการระบุนิยามสภาพปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการมีฐานความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ประเด็นปัญหานั้น ๆ การพัฒนาความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับภารกิจ จึงถือเป็นขั้นตอนหนึ่งใน กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับการดำเนินภารกิจหรือนโยบายสาธารณะ เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือให้บรรลุผลสำเร็จ

5) การสร้างผลลัพธ์ของความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน (Intermediate outcomes)

เมื่อภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายมีความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับภารกิจที่ต้องการ ขับเคลื่อนให้บรรลุผลตามเป้าหมายร่วมที่วางไว้แล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการลงมือปฏิบัติงานในแต่ละ กิจกรรมร่วมกัน ซึ่งทุกฝ่ายจำเป็นต้องร่วมกันสร้างผลลัพธ์ของความร่วมมือให้ปรากฏในแต่ละ กิจกรรม การมีผลลัพธ์ที่ชัดเจนเกิดขึ้นระหว่างการทำงานร่วมกันแต่ละขั้นตอนนี้ ถือเป็นปัจจัยที่มี ส่วนสำคัญต่อการผลักดันกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือให้ดำเนินไปอย่างลุล่วง เนื่องจากการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นโดยตลอดนั้น ในระหว่างการทำงานร่วมกันควรมีผลลัพธ์ที่แสดงถึงการบรรลุเป้าประสงค์หรือผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม

ผลลัพธ์ของการทำงานที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการบริหารจัดการดำเนินไปนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการทำงานร่วมกัน และสามารถเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับร่วมกันในท้ายที่สุด อีกทั้งยังช่วยสร้างแรงจูงใจ ผลักดันให้ทุกฝ่ายขับเคลื่อนภารกิจร่วมให้บรรลุผลในที่สุด นอกจากนี้ ผลลัพธ์ของการทำงานที่เริ่ม ปรากฏในระหว่างกระบวนการสร้างความร่วมมือแต่ละกิจกรรม ยังทำหน้าที่เป็นผลสะท้อนกลับเข้าสู่ วงจรกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายเห็นถึงจุดอ่อน ข้อบกพร่อง และอุปสรรคในการทำงานร่วมกัน อันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้การทำงานร่วมกันมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

การสร้างผลลัพธ์ของงานให้เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนยังมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในกรณีที่ภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเคยมีภูมิหลังในฐานะคู่ขัดแย้ง หรือมีจุดยืนทางผลประโยชน์ตรงข้ามกันมาก่อน เนื่องจากการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมถึงการสร้างความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกันในระยะยาวจะบรรลุผลได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่กระบวนการทำงานร่วมกันนั้น ต้องมีผลลัพธ์ขั้นกลางที่เป็นผลดีต่อทุกฝ่ายปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ แต่หากหน่วยงานภาครัฐผู้กำหนดนโยบาย หรือภาคีสมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมทำงาน ไม่สามารถคาดการณ์หรือเล็งเห็นผลดีที่จะเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการสร้างความร่วมมือดำเนินไปได้เลย การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือก็อาจประสบความล้มเหลวได้ในที่สุด

นอกจากนี้การศึกษาพลวัตความร่วมมือจะมีการแสดงออกผ่านการปฏิบัติการบางอย่าง ที่นำไปสู่การสร้างความเปลี่ยนแปลงในเป้าหมายที่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือต้องการบรรลุร่วมกัน พบว่า ผลของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือเหล่านี้จะออกมาในรูปของการกระทำหรือผลผลิต ผลลัพธ์ และการปรับตัว ทั้งภายในและภายนอกที่เป็นผลพวงมาจากผลกระทบของสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น (Emerson & Nabatchi, 2015b, 2015a, pp. 81–86) การสร้างความเปลี่ยนแปลงหลังจากมีการบริหารจัดการบนฐานร่วมมือมีตัวแปรหลัก ดังนี้

1) การกระทำหรือผลผลิต (output) เป็นสิ่งที่การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือมีความมุ่งให้เกิดขึ้นหลังจากใช้ความมือในการผลักดันร่วมกัน เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดการแก้ไขประเด็นปัญหาของจุดเริ่มต้นของความร่วมมือ การกระทำหรือผลผลิตจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อทุกภาคส่วนที่ร่วมมือมีความเห็นพ้องต้องกันและร่วมมือกันปฏิบัติ เช่น นโยบาย แผน โครงการ กิจกรรม กลยุทธ์หรือการติดตาม ควบคุม เป็นต้น (Huxham & Vangen, 2000) การกระทำหรือผลผลิตในที่นี้จะรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างกัน

2) ผลลัพธ์ (outcome) เป็นผลที่เกิดจากการกระทำ/ผลผลิตของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่ส่งผลให้เกิดการบรรลุเป้าหมาย โดยผลลัพธ์ประกอบด้วยสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในระยะกลางที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายที่เป็นผลลัพธ์สุดท้ายอย่างแท้จริง (Emerson & Nabatchi, 2015a, p. 84) ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้อาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริบทของระบบ สถานการณ์ รวมไปถึงการทำให้เกิดความมีประสิทธิผลและคุณภาพของบริการสาธารณะ ผลลัพธ์ถือเป็นผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นหลังจากมีการปฏิบัติของกระบวนการความร่วมมือ

3) การปรับตัว (adaptation) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นผลพวงมาจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (Emerson & Nabatchi, 2015a, p. 85) การปรับตัวเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่บางสิ่งบางอย่างหรือกลายเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง หากเป็นการแก้ไขปัญหาที่ยุ่ยยาก ซับซ้อน ปัญหาเหล่านั้นก็จะไม่กลับมาเป็นปัญหาแบบซ้ำซากให้หน่วยงานต่าง ๆ ต้องกลับมา

แก้ไขใหม่ โดยได้กลายเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบถาวร (permanent) และยั่งยืน (sustainable) จนทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นต้น ถือเป็นเรื่องยากที่จะทำให้กลายเป็นรูปธรรมได้ในเวลาอันรวดเร็ว โดยที่ต้องใช้ความสามารถของภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาช่วย

2.1.2.10 รูปแบบการจัดโครงสร้างภาคีหุ้นส่วนในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2563: 105-116) ได้อธิบายรูปแบบในทางปฏิบัติการสร้างความร่วมมือระหว่างหลายองค์กร เพื่อร่วมกันบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ความสัมพันธ์ในเชิงภาคีหุ้นส่วน (Multi-organizational partnership) สามารถจัดโครงสร้างการบริหารงานได้หลายรูปแบบ โครงสร้างความสัมพันธ์แบบภาคีหุ้นส่วนที่ปรากฏโดยทั่วไป ได้แก่

1) องค์กรความร่วมมือที่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย (Statutory Body)

เป็นองค์กรความร่วมมือที่จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะที่ระบุไว้ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมีสถานะเป็นนิติบุคคล มีการบริหารงานเป็นเอกเทศในตัวเอง ทั้งการบริหารงานบุคคลและงบประมาณ รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่เฉพาะของตนเองตามขอบเขตที่กฎหมายระบุไว้ (Statutory corporate body) การดำเนินการกิจในอำนาจหน้าที่ขององค์กรความร่วมมือจึงไม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารงานภายในขององค์กรภาคีสมาชิก

2) องค์กรความร่วมมือที่มีสถานะนิติบุคคล (Joint authority Joint board)

เป็นองค์กรความร่วมมือที่เกิดจากความสมัครใจ และความเห็นพ้องต้องกันขององค์กรภาคี มีเป้าหมายเพื่อร่วมกันบริหารกิจการสาธารณะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรภาคีภายใต้วัตถุประสงค์ทางการบริหาร อาทิ ด้านประสิทธิภาพ ด้านความคุ้มค่า องค์กรความร่วมมือมีสถานะนิติบุคคล (Statutory partnership body) มีบทบาทหน้าที่ และเป้าหมายในการดำเนินการกิจภายในขอบเขตที่ร่วมกันกำหนดไว้ในข้อตกลงในเชิงพันธะสัญญา องค์กรมีกลไกการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการ ประกอบด้วยตัวแทนจากองค์กรภาคีสมาชิกทุกแห่ง

การบริหารงานองค์กรความร่วมมือเป็นเอกเทศจากองค์กรภาคี มีระเบียบปฏิบัติงานของตนเองโดยเฉพาะ มีสิทธิในการทำสัญญา ถือครองทรัพย์สิน ว่าจ้างบุคลากร รวมถึงการทำนิติกรรมใด ๆ ในนามองค์กรเอง องค์กรภาคีมีพันธะหน้าที่ตามกฎหมายในการดำเนินการใด ๆ ตามที่คณะกรรมการบริหารองค์กรความร่วมมือได้ร่วมกันตัดสินใจไป โดยยึดผลประโยชน์และเป้าหมายในการกิจขององค์กรความร่วมมือเหนือกว่าผลประโยชน์ขององค์กรตนเอง ผู้แทนองค์กรภาคีสมาชิกมีอิสระในการตัดสินใจในฐานะกรรมการบริหารองค์กรความร่วมมือ คณะกรรมการบริหารองค์กรความ

ร่วมมือสามารถตัดสินใจในเรื่องที่อยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรความร่วมมือได้ โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคีสมาชิก

3) องค์กรความร่วมมือที่ไม่มีสถานะนิติบุคคล (Joint committee)

เป็นองค์กรความร่วมมือในรูปแบบไม่เป็นทางการ เกิดขึ้นจากการทำข้อตกลงเป็นภาคีหุ้นส่วนระหว่างองค์กรภาคีสมาชิก เช่น การทำบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (Memorandum of understanding) องค์กรความร่วมมือ ในลักษณะนี้จึงไม่มีอำนาจหน้าที่ของตนเอง (Not corporate body)

เนื่องจากเป็นองค์กรความร่วมมือในรูปแบบไม่เป็นทางการ จึงไม่เฉพาะตามที่ได้รับมอบหมายจากองค์กรภาคีสมาชิก (Delegating bodies) ไม่สามารถถือครองทรัพย์สิน ว่าจ้างบุคลากร หรือทำนิติกรรมใด ๆ ในนามองค์กรเองได้ การแสดงบทบาทขององค์กรความร่วมมือมีลักษณะเป็นการดำเนินภารกิจ การดำเนินงานขององค์กรความร่วมมือจึงจำกัดอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ ขององค์กรภาคีแต่ละฝ่าย และอาศัยระเบียบปฏิบัติงานที่องค์กรภาคีสมาชิกใช้อยู่

องค์กรความร่วมมือในรูปแบบไม่เป็นทางการ มักเกิดจากความสมัครใจขององค์กรภาคีที่เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการร่วมมือกันบริหารกิจการสาธารณะในอำนาจหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง โดยเฉพาะภารกิจที่มีขอบเขตกว้างขวางเกินกว่าขอบเขตอำนาจหน้าที่รับผิดชอบขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง หรือภารกิจที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะขององค์กรภาคีหลากหลายฝ่ายจึงจะบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

4) ภาคีเครือข่าย (Unincorporated association)

เป็นองค์กรความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากการสร้างความสัมพันธ์ ในเชิงภาคีหุ้นส่วนเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะให้บรรลุเป้าหมาย (Public policy partnership) รูปแบบความสัมพันธ์มีลักษณะเป็นเครือข่ายประสานความร่วมมือ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (Memorandum of agreement) ระหว่างตัวแทนขององค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง

การจัดโครงสร้าง รูปแบบการประสานความร่วมมือระหว่างภาคีสมาชิก ตลอดจนเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกัน จะถูกกำหนดไว้ในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ซึ่งไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ดังนั้น องค์กรความร่วมมือในลักษณะภาคีเครือข่าย จึงไม่มีสถานะทางกฎหมาย นั่นคือมิใช่องค์กรนิติบุคคล ไม่มีอำนาจหน้าที่เฉพาะของตนเอง ไม่สามารถทำนิติกรรมสัญญา ไม่สามารถจ้างบุคลากร หรือถือครองทรัพย์สินของตนเองได้ มีลักษณะคล้ายกับองค์กรความร่วมมือในรูปแบบการตั้งคณะกรรมการร่วม

การไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทำให้องค์กรความร่วมมือรูปแบบนี้ (Joint committee) ระหว่างตัวแทนขององค์กรภาคีสมาชิก แต่ต่างกันตรงที่องค์กรความร่วมมือในลักษณะภาคีเครือข่าย (Unincorporated association) ไม่สามารถรับมอบหมายดำเนินภารกิจในอำนาจ

หน้าที่ขององค์กรภาคีสมาชิกได้ เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นในลักษณะเครือข่ายประสานความร่วมมือ เพื่อให้ภาคีทุกฝ่ายขับเคลื่อนภารกิจของตนเองไปในทิศทางที่ได้กำหนดเป้าหมายไว้ร่วมกัน

5) ภาคีหุ้นส่วนในรูปสหกรณ์ และธุรกิจเพื่อสังคม (Mutual and Public interest company)

เป็นองค์กรความร่วมมือที่เกิดจากการสร้างภาคีหุ้นส่วนระหว่างหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับองค์กรภาคธุรกิจเอกชน หรือองค์กรชุมชน หรือองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อระดมทุน ทรัพยากร ตลอดจนบุคลากร และทักษะและองค์ความรู้ เพื่อร่วมกันดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ สหกรณ์ ธนาคารชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาหรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่เดือดร้อนในชุมชน เช่น กลุ่มผู้ว่างงาน กลุ่มคนมีรายได้น้อย หรือผู้ประกอบการอาชีพที่ประสบปัญหา ด้านการผลิตหรือต้นทุน

อย่างไรก็ดี แม้ว่ากิจการวิสาหกิจชุมชนจะตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาหรือให้บริการแก่กลุ่มผู้มีความเดือดร้อนที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรเป็นหลัก แต่การร่วมมือกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนก็มีความแตกต่างจากองค์กรในเชิงธุรกิจ ตรงที่มีได้จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดสรรหรือแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินงานให้แก่สมาชิกองค์กร หากมุ่งนำผลกำไรมาดำเนินกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชนเป็นสำคัญ (Benefit for the community)

6) กองทุนสาธารณประโยชน์ และองค์กรการกุศล (Trust and Charity)

เป็นองค์กรความร่วมมือที่เกิดจากการสร้างภาคีหุ้นส่วนระหว่าง หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับองค์กรชุมชน หรือองค์กรภาคประชาสังคม (Local authority-Community partnership) จัดตั้งขึ้นเพื่อ ดำเนินกิจการสาธารณะแบบไม่แสวงผลกำไร มีเป้าหมายเพื่อร่วมกันระดมเงินทุน และทรัพยากร สำหรับดำเนินโครงการหรือกิจกรรมตามเป้าหมายที่ภาคีหุ้นส่วนได้ตกลงร่วมกัน

ตัวอย่างเช่น กองทุนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับคนยากไร้ กองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กกำพร้า กองทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนสวัสดิการชุมชน การบริหารงานองค์กรหรือกองทุนอยู่ในความรับผิดชอบร่วมกันของคณะกรรมการบริหารกองทุน (Trustee) การดำเนินการใด ๆ ต้องเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของกองทุน รวมถึงกฎระเบียบของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การจดทะเบียนจัดตั้งองค์กรการกุศลต่อหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

7) ภาคีหุ้นส่วนในรูปบริษัท (Partnership as companies)

เป็นองค์กรความร่วมมือที่เกิดจากการสร้างภาคีหุ้นส่วนระหว่าง หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับองค์กรธุรกิจเอกชนโดยเฉพาะ จัดตั้งขึ้นเพื่อระดมทุนร่วมกัน

จัดตั้งองค์กรนิติบุคคลในรูปบริษัทเพื่อดำเนินการจัดบริการสาธารณะในเชิงพาณิชย์ หรือดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่มักเป็นการสร้างภาคีหุ้นส่วนระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะการระดมทุนจัดตั้งกิจการร่วมค้า (Joint ventures) เพื่อดำเนินกิจการสาธารณะในระดับท้องถิ่น

องค์กรความร่วมมือในรูปบริษัทหรือกิจการร่วมค้า จึงมีสถานะเป็นองค์กรภาคีหุ้นส่วนที่มีระบบการบริหารงานแยกต่างหากจากองค์กรภาคีสมาชิก มีการบริหารงบประมาณของตนเองสามารถว่าจ้างบุคลากร และทำนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ ได้โดยตรง องค์กรความร่วมมือที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจการสาธารณะ หรือการจัดบริการสาธารณะในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ บริษัทที่จัดตั้งขึ้นโดยการลงทุนร่วมกันขององค์กรภาคีหุ้นส่วนในสัดส่วนตามที่ได้ตกลงกัน (Company issuing share capital) ในลักษณะเดียวกับ “ห้างหุ้นส่วนจำกัด และอีกรูปแบบหนึ่งคือ บริษัทจำกัด (Company limited by guarantee)

2.1.2.11 ปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ คือขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือ (Collaborative capacity) ทั้งขีดความสามารถของบุคคลที่มีบทบาทในกระบวนการสร้างความร่วมมือและขีดความสามารถขององค์กรภาคีที่เข้ามาดำเนินการกิจร่วมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การดำเนินงานร่วมกันจะบรรลุประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนี้ องค์กรภาคีแต่ละฝ่ายจะมีระดับขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือมากน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ นับตั้งแต่การมีบุคลากรผู้ขับเคลื่อนการประสานความร่วมมือ ที่มีทักษะความสามารถในด้านการเจรจาหรือกับทุกฝ่ายให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันได้อย่างราบรื่น การมีวัฒนธรรมการทำงานภายในองค์กรที่เอื้อต่อการประสานความร่วมมือในการดำเนินการกิจกับองค์กรอื่นในทุกภาคส่วน ตลอดจนการมียุทธศาสตร์และกระบวนการทำงานภายในองค์กรที่สอดคล้องและเอื้ออำนวยให้การดำเนินกิจกรรมภายใต้การประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีอื่น ๆ ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุที่องค์กรภาคีแต่ละฝ่ายอาจมีระดับขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือมากน้อยแตกต่างกันไป การเสริมสร้างขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือให้แก่องค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ องค์กรธุรกิจเอกชน หรือแม้แต่องค์กรภาคีประชาสังคมและชุมชน จึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการผลักดันความสำเร็จในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ สำหรับการสร้างขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการให้บรรลุเป้าหมายนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ 1) ขีดความสามารถในการประสาน

ความร่วมมือระดับตัวบุคคล และ 2) ขีดความสามารถ ในการประสานความร่วมมือขององค์กร (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2563: 121-129) สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) ขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือระดับตัวบุคคล

ในระดับตัวบุคคล ขีดความสามารถการประสานความร่วมมือปรากฏใน 2 ลักษณะ ควบคู่กัน คือ หนึ่ง ความสามารถในการเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงภาคี (Boundary-spanners) และความสามารถการเป็นผู้สร้างเครือข่าย (Reticulists) คือ ขีดความสามารถดังกล่าวมักพบในบุคคล ที่มีทักษะเฉพาะตัวด้านการเจรจาสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักใช้ถ้อยคำและท่าทีการพูดจาได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ มีทักษะเป็นเลิศในด้านการประสานเชื่อมโยงฝ่ายต่าง ๆ ที่มีเป้าหมาย ในการดำเนินภารกิจในทิศทางเดียวกัน ให้เข้ามาเป็นเครือข่ายทำงานร่วมกัน

นอกจากนี้ ผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและสร้างเครือข่าย ยังต้องมีความสามารถในการ รับรู้และเล็งเห็นถึงความต้องการจากจุดยืนที่แตกต่างกันของแต่ละฝ่าย ในขณะที่เดียวกันก็สามารถ มองเห็นผลลัพธ์ในภาพกว้างของการประสานความร่วมมือ ซึ่งจะทำได้ทำให้สามารถเข้าใจถึงการเชื่อมโยง บทบาทที่แตกต่างกันของภาคีแต่ละฝ่ายในกระบวนการขับเคลื่อนเป้าหมายร่วมให้บรรลุผล รวมทั้ง เข้าใจถึงสภาพจำกัดและโอกาสขององค์กรภาคีแต่ละฝ่ายซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน ของบุคลากรในแต่ละองค์กร คุณลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้ประสานเชื่อมโยงและสร้างเครือข่าย มักจะ เป็นผู้ที่มีใจเปิดกว้าง พร้อมยอมรับ และเข้าใจผู้อื่น มีมุมมองสร้างสรรค์ในการดึงศักยภาพที่มีอยู่ของ แต่ละฝ่าย เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและแบ่งปันความเสี่ยงต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุ เป้าหมาย อันเป็นคุณลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงทักษะความสามารถในด้านการบริหารจัดการองค์กร และการมีภาวะผู้นำนั่นเอง

ผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและสร้างเครือข่าย เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในทุกช่วง ของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ นับตั้งแต่บทบาทในการริเริ่มก่อตั้งความร่วมมือ การเื้ออำนวยการให้กระบวนการสร้างความร่วมมือดำเนินไปอย่างราบรื่น การเชื่อมประสานการทำงาน ร่วมกันตลอดกระบวนการร่วมมือกันดำเนินภารกิจ กล่าวคือ ในช่วงเริ่มต้นก่อตั้งความร่วมมือ ผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและสร้างเครือข่ายจะมีบทบาทในฐานะ “ตัวเชื่อม” ระหว่างองค์กรภาคีฝ่าย ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยทักษะในการเจรจาสื่อสารและทักษะในการประสานเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาคี

ในระหว่างที่การดำเนินภารกิจภายใต้เป้าหมายร่วมกำลังดำเนินไป ผู้ประสาน เชื่อมโยงภาคีและสร้างเครือข่ายจะมีบทบาทในฐานะ “ผู้จัดการ” ระบบการบริหารภารกิจร่วมกันของ องค์กรภาคี โดยอาศัยทักษะการบริหารจัดการองค์กร และทักษะการเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยหาทาง ออกที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน นอกจากนี้ ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานร่วมกัน ผู้ประสานเชื่อมโยง ภาคีและสร้างเครือข่ายจะมีบทบาทในฐานะ “ผู้นำ” ของภาคีความร่วมมือ โดยอาศัยทักษะการ

จัดการปัญหา การจัดการความเสี่ยง และการมีวิสัยทัศน์เล็งเห็นถึงโอกาสของการพัฒนาความร่วมมือในบริบทที่กว้างขวางยิ่งขึ้น การแสดงภาวะผู้นำที่เด่นชัดที่สุดมักจะปรากฏในกรณีที่มีการริเริ่มต่อยอดการประสานความร่วมมือ โดยขยายไปสู่การร่วมกันดำเนินภารกิจใหม่ ๆ หรือริเริ่มโครงการความร่วมมือด้านอื่น ๆ หลังจากภารกิจภายใต้ความร่วมมือเดิมบรรลุผลตามเป้าหมาย หรือสิ้นสุดขอบเขตระยะเวลาของข้อตกลงความร่วมมือเดิมแล้ว

บุคคลผู้มีบทบาทในฐานะผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและสร้างเครือข่าย อาจเป็นได้ทั้งบุคคลในองค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือองค์กรภาคประชาสังคม และชุมชน ในกระบวนการสร้างความร่วมมือเพื่อดำเนินภารกิจหนึ่ง ๆ อาจมีเพียงตัวแทนขององค์กรใดองค์กรหนึ่งมีบทบาทโดดเด่นในฐานะผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและสร้างเครือข่ายเพียงคนเดียว หรืออาจมีผู้มีบทบาทในการประสานเชื่อมโยง และสร้างเครือข่ายปรากฏให้เห็นหลายคนพร้อมกัน ซึ่งมักจะเป็นตัวแทนขององค์กรภาคีที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างความร่วมมือตั้งแต่แรกเริ่ม

การแสดงบทบาทผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและสร้างเครือข่าย จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ การได้รับความไว้วางใจ (Trust) การได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำ (Leadership) จากองค์กรภาคีทุกฝ่าย

1.1 ความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างภาคีหุ้นส่วน เป็นพื้นฐานสำหรับการร่วมกันแสวงหาแนวทางในการจัดการความเสี่ยงและความไม่แน่นอนในประการต่าง ๆ อันอาจเกิดขึ้นในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในกรณีที่องค์กรภาคีไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันมาก่อน ทั้งนี้ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Inter- personal trust) จะต้องเริ่มขึ้นจากระดับตัวบุคคล เป็นอันดับแรก โดยความไว้วางใจระหว่างบุคคลที่เข้ามาทำงานร่วมกันในฐานะภาคีหุ้นส่วน เกิดจากองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ ทักษะ ความสามารถในตัวบุคคล การมีใจอุทิศตนเพื่อส่วนรวม และความซื่อตรงยึดมั่นในข้อตกลง

1.2 การได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำ สถานะความเป็นผู้นำในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือนั้น แตกต่างจากสถานะผู้นำในกระบวนการบริหารองค์กรโดยทั่วไป ซึ่งมักมองบทบาทของผู้นำจากตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการ อาทิ การดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยงาน ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ แต่สำหรับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือแล้ว สถานะความเป็นผู้นำแสดงออกผ่านการได้รับการยอมรับจากองค์กรภาคีสมาชิกทุกฝ่าย ทั้งนี้

ผู้นำ หมายถึง บุคคลใดก็ตามที่สามารถใช้ทักษะ ความรู้ความสามารถของตนในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่ว่าจะเป็นทักษะการเจรจาหรือ สร้างความเข้าใจ และชี้ชวนให้ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนทักษะการจัดการ การวางแผน การสร้าง กระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้อให้การปฏิบัติงานร่วมกันบรรลุประสิทธิผล รวมไปถึงความสามารถในการระดมทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยอาศัยอำนาจหน้าที่และบทบาทที่ตนเองมีอยู่ในการประสานความร่วมมือ ทั้งระหว่างภาคีหุ้นส่วนด้วยกันเองและองค์กรภายนอก เพื่อสร้างช่องทางและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่ภาคีหุ้นส่วนต้องการ

ความเป็นผู้นำยังสะท้อนให้เห็นได้จากความสามารถในการทำหน้าที่สร้างแรงจูงใจและจุดประกายให้บุคคลอื่น ๆ หันมาร่วมมือกันทำงานภายใต้เป้าหมายร่วมกัน หรือแม้แต่การทำหน้าที่คนกลางในการสร้างจุดร่วม เพื่อดึงองค์กรภาคีที่มีภูมิหลังในสถานะคู่ขัดแย้ง หรือยืนอยู่ในจุดตรงข้ามกันมาก่อน ให้สามารถเข้ามาทำงานร่วมกันได้ในฐานะภาคีหุ้นส่วน ผู้ที่สามารถแสดงบทบาทดังกล่าวได้ จึงต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากทุกฝ่ายเป็นพื้นฐาน บุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากภาคีสมาชิกให้เป็นผู้นำในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแทนขององค์กรภาคีที่มีอำนาจหรือทรัพยากรเหนือกว่าองค์กรภาคีอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นตัวแทนขององค์กรภาคีจากภาคส่วนใดก็ได้ โดยบุคคลนั้นต้องมีทักษะความสามารถในการแสดงบทบาท ๆ ผลักดันการสร้างความร่วมมืออย่างเด่นชัด

2) ขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือขององค์กร

ในระดับองค์กร ขีดความสามารถการประสานความร่วมมือเพื่อดำเนินภารกิจร่วมกับองค์กรอื่น ปรากฏให้เห็นใน 4 ลักษณะ คือ หนึ่ง การมีวัฒนธรรมการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น (Collaborative culture) สอง การมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแนวทางการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น (Learning in collaboration) สาม ผู้นำองค์กรที่พร้อมสนับสนุนการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น (Organizational leadership) และ สี่ การได้รับความไว้วางใจจากองค์กรอื่นและการยึดมั่นในหลักเกณฑ์การทำงานร่วมกัน (Inter-organizational | trust and principled conduct)

องค์กรภาคีความร่วมมือแต่ละแห่ง จะสามารถสร้างแรงกระตุ้นให้บุคลากรภายในองค์กรตนเองตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินงานร่วมกับองค์กรภายนอกได้มากนักน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการทำงานที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานภายในองค์กร (Transformative culture) อันหมายถึง วัฒนธรรมการทำงานก่อให้เกิดการพัฒนาแบบการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมการทำงานรูปแบบใหม่ ๆ ตลอดจนการแสดงบทบาทในลักษณะใหม่ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับองค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อแสวงหาแนวทางการขับเคลื่อนภารกิจขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด

การมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแนวทางการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการสร้างระบบการติดตามประเมินผลเพื่อชี้วัดระดับประสิทธิผลในการทำงานร่วมกันของภาคีหุ้นส่วน รวมถึงการสำรวจสภาพปัญหา และอุปสรรคในการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาแนวทางการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ยังอาจดำเนินการได้โดยอาศัยการแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาจากบุคคลภายนอกขึ้น เพื่อ

ทำหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริหารจัดการความร่วมมือ ตลอดจนให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางการจัดการปัญหาต่าง ๆ แก่คณะกรรมการบริหารขององค์กรความร่วมมือ

การมีผู้นำองค์กรที่พร้อมสนับสนุนการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืนในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เนื่องจากการเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรภาคีแต่ละฝ่ายให้สามารถประสานการทำงานร่วมกับองค์กรภาคีอื่น ๆ นั้น จำเป็นต้องอาศัยบทบาทของผู้นำในแต่ละองค์กรที่เข้ามาพร้อมกับสร้างความเป็นภาคีหุ้นส่วนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้นำในแต่ละองค์กรต้องสามารถสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในภารกิจร่วมให้เกิดขึ้นในหมู่บุคลากรภายในองค์กรของตนเอง และกระตุ้นให้บุคลากรในทุกฝ่ายขององค์กรร่วมแรงร่วมใจกันทำหน้าที่ของตนเองเพื่อผลักดันความสำเร็จในการดำเนินภารกิจร่วมกับองค์กรภาคีหุ้นส่วน การแสดงบทบาทของผู้นำองค์กรในลักษณะ ดังกล่าว จะส่งผลให้องค์กรภาคีแต่ละแห่งเกิดการพัฒนาขีดความสามารถในการริเริ่มสร้างสรรค์นวัตกรรมการทำงานใหม่ ๆ ขึ้นภายในองค์กรของตนเอง

สำหรับปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างองค์กรประกอบด้วย การยึดมั่นในหลักเกณฑ์และข้อตกลงร่วมในการปฏิบัติงาน การปฏิสัมพันธ์ในฐานะภาคีหุ้นส่วนที่มีสถานะเท่าเทียมกัน การทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารงาน การมีกลไกแสดงความรับผิดชอบต่อภาคีหุ้นส่วน การมีกระบวนการปฏิบัติงานร่วมที่เป็นธรรมสำหรับทุกฝ่าย อาทิ การเปิดให้ภาคีทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงข้อมูลกลางได้อย่างเท่าเทียมกัน มีกระบวนการที่เปิดให้ทุกฝ่ายสามารถมีบทบาทและอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางการตัดสินใจร่วมกัน มีการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างองค์กรอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

2.1.2.12 ความท้าทายต่อการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือที่ใช้หลักการความร่วมมือเชิงเครือข่ายถือเป็นแนวทางกระบวนการทางนโยบายสาธารณะเช่นเดียวกับการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นหลักการของตลาด และระบบราชการแบบดั้งเดิมที่อาศัยลำดับชั้นของการบังคับบัญชาเป็นแกนกลางในการดำเนินงาน ซึ่งแต่ละรูปแบบล้วนแล้วแต่มีข้อได้เปรียบ/เสียเปรียบ การจัดการปกครองแบบร่วมมือที่ถูกเลือกมาใช้อันเนื่องมาจากแนวทางตลาดและลำดับชั้นการบังคับบัญชา ไม่สามารถรับมือกับความซับซ้อนของปัญหาในปัจจุบันได้

ความร่วมมือที่ก้าวข้ามความเป็นองค์กรที่แตกต่างกันเป็นสิ่งที่ยาก สำหรับการประสานในการเชื่อมโยงและหลอมรวมภาคส่วนต่าง ๆ ความไม่มีความชัดเจนระหว่างความเป็นอิสระและความรับผิดชอบเมื่อร่วมมือกัน จะเพื่อนำไปสู่การออกแบบโครงสร้างและอำนาจหน้าที่แบบใหม่ที่ต้องการระยะเวลาในการจัดการเหตุและผลของการทำงานร่วมกัน เช่น กำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกัน เป็นต้น (Huxham, 1996, pp. 4-7) ดังนั้นความท้าทายที่เกิดขึ้นเป็นข้อควรระวังที่จะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการความร่วมมืออยู่ตลอดเวลา ซึ่งการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็น

สิ่งที่มีคุณค่าในการเป็นทางเลือกของการสร้างรูปแบบการทำงานที่เหมาะสมกับสังคมการเมืองของมนุษย์ ทั้งนี้ Chris Huxham (2000) ได้ทำการวิเคราะห์ว่าความสามารถของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะได้รับผลกระทบมาจากสองมิติด้วยกัน ประกอบด้วยความซับซ้อนและความแตกต่างของโครงสร้างในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

มิติความซับซ้อนของโครงสร้างความร่วมมือ ที่สำคัญคือการเผชิญระหว่างค่านิยมของแต่ละฝ่าย ที่มีผลต่อระบบของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ต้องมีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนในการร้อยรัด เพื่อให้ความเคารพต่อสมาชิกจากองค์กรต่าง ๆ และเป็นการสร้างหลักประกันว่าการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือจะสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ความซับซ้อนของโครงสร้างจำเป็นต้องมีสิ่งที่รองรับที่ประกอบไปด้วย การกำหนดวาระความร่วมมือและความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องเริ่มกำหนดเป้าหมายที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันในการบรรลุร่วมกัน อีกทั้งยังต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบในรูปของการจัดองค์การรูปแบบใหม่

มิติความแตกต่างหลากหลายของสมาชิก ซึ่งถือเป็นพื้นเพองในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือให้ประสบความสำเร็จ การรวมตัวกันของสมาชิกที่หลากหลายจึงต้องพิจารณาเรื่องทรัพยากร จุดมุ่งหมาย ภาษา วัฒนธรรม และอำนาจ กล่าวได้ว่าการแบ่งปันทรัพยากรจากองค์กรที่มีความสามารถสูง ที่มุ่งต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกันจะสามารถเป็นตัวกระตุ้นของความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่จำเป็นต้องมีวิธีการสื่อสารระหว่างกัน ความเข้าใจและให้ความเคารพวัฒนธรรมองค์กรต่อกัน รวมทั้งทำให้การใช้อำนาจภายใต้ความร่วมมือมีความสมดุลมากที่สุดเพื่อแสวงหาการยอมรับจากทุกฝ่าย สำหรับนัยในทางการปฏิบัติจากความแตกต่างหลากหลายนั้นจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันและสร้างความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน ซึ่งจะสามารถเป็นรอยต่อให้ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ผ่านข้อผูกมัดที่เกิดมาจากความเชื่อมั่นศรัทธาที่มีระหว่างกันความเชื่อมั่นจึงเปรียบเสมือนหัวใจหลักของการทำงานเชิงเครือข่ายในกระบวนการความร่วมมือระหว่างกัน

Rosemary O'Leary และ Catherine Gerard (2012, pp. 16–18) ได้สรุปข้อเสนอจากผู้บริหารระดับสูง (Senior Executive) จำนวน 304 คนในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการทำให้ความร่วมมือสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Makes Collaboration Work) หรือทำให้การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือประสบความสำเร็จ โดยข้อเสนอจากประเด็นดังกล่าว (เรียงลำดับจากปัจจัยที่สำคัญที่สุด) ประกอบด้วย คนและความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความจำเป็นในการบรรลุผลลัพธ์ ความรู้ที่แข็งแกร่ง คำสั่งจากเบื้องบน และการสนับสนุนจากองค์กร ดังนี้

ปัจจัยที่หนึ่ง คนและความสัมพันธ์ระหว่างกัน เริ่มจากการมีผู้นำที่สามารถแสดงออกถึงภาวะผู้นำในการกำกับดูแลความร่วมมือ ผู้นำอาจจะมาจากผู้นำระดับสูงที่ให้การสนับสนุนหรือมี

การมอบหมายให้ผู้นำคนใหม่หลังจากผ่านกระบวนการความร่วมมือแล้ว ซึ่งผู้นำเหล่านี้ต้องมีวิสัยทัศน์ ในความคิดใหม่ ๆ และมีความมุ่งมั่นในการนำพาความร่วมมือให้ประสบความสำเร็จได้ อีกทั้งการเป็น หุ่นส่วนระหว่างกันของปัจเจกในความร่วมมือจะต้องมีการกำกับดูแลและตอบสนองประเด็นสำคัญ ของภาคส่วนที่เข้าร่วม ด้วยการนำเสนอและสนับสนุนแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นพลังเชิงบวกที่ได้จากความร่วมมือ ทักษะของผู้เข้าร่วมจะต้องมีลักษณะที่เปิดกว้าง มีความ ซื่อสัตย์ เห็นแก่ส่วนรวม มีความเชื่อมั่นต่อผลประโยชน์ร่วมกันที่จะได้รับและมีความปรารถนาที่ นำไปสู่การทำงานที่ตีร่วมกัน รวมไปถึงความสำเร็จในอดีต ประสบการณ์เชิงบวก ความปรารถนาส่วน บุคคลที่ต้องการเรียนรู้จากผู้อื่นและพยายามกระตุ้นใต้เครือข่ายขยายตัวไปสู่ความร่วมมือที่สมบูรณ์

ปัจจัยที่สอง ความจำเป็นในการบรรลุผลลัพธ์ประกอบด้วย ทรัพยากรที่หายากและ การพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการในประเด็นที่มีความซับซ้อนซึ่งจะเป็นสิ่งจูงใจให้เกิด ความร่วมมือกัน โดยความร่วมมือจะเป็นโอกาสสำหรับผู้นำภาครัฐให้ไปสู่การเข้าถึงทรัพยากร การนิยามปัญหาผ่านการประสานงานร่วมกัน หากพิจารณาจากธรรมชาติของปัญหาสาธารณะที่ต้อง เผชิญ ซึ่งทั้งความซับซ้อนและความไม่แน่นอน ที่จำเป็นต้องก้าวข้ามองค์การและความเป็นภาคส่วน ด้วยการมุ่งหน้าไปสู่กรอบแนวความคิดแบบร่วมมือกัน ในขณะเดียวกันภาคีหุ้นส่วนที่เข้าร่วมมีความ ต้องการในการบรรลุผลลัพธ์ ซึ่งความสามารถที่เกิดจากแนวทางการปฏิบัติแบบร่วมมือกันจะเป็นแรง กระตุ้นได้อีกทางหนึ่ง

ปัจจัยที่สาม ความรู้สึกเร่งด่วนจะเกิดขึ้นจากวิกฤติในปัจจุบันหรือภัยคุกคามจาก ภายนอกจะเป็นตัวบังคับให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน รวมทั้งแรงจูงใจที่ทำให้ต้องแสวงหาความ ร่วมมือ ซึ่งอาจจะมาจากความกดดันส่วนบุคคล เช่น แรงกดดันที่เกิดจากเวลาในการทำงานให้เสร็จ ลื่นโดยเร็วหรือปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นไปจำนวนมาก เป็นต้น นอกจากนี้เคยใช้แนวทางอื่นในการ แก้ปัญหาแล้วไม่ประสบความสำเร็จก็จะมีแรงจูงใจไปสู่ความพยายามในการร่วมมือกันมากขึ้นอีก ด้วย

ปัจจัยที่สี่ คำสั่งจากเบื้องบน อันหมายถึง กฎหมายหรือนโยบายที่มาจากฝ่ายนิติ บัญญัติหรือฝ่ายบริหารที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน หรืออาจจะเป็นคำสั่งที่มาจาก ความคาดหวังให้เกิดขึ้น เช่น วัฒนธรรมองค์การที่เป็นค่านิยมหลักของหน่วยงานและค่านิยมส่วน บุคคล เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสามารถเป็นแรงจูงใจที่กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือไม่ใช่แค่เหตุผลจำเป็น เท่านั้น

และปัจจัยสุดท้าย การสนับสนุนจากองค์การ หมายถึง โครงสร้างและการสนับสนุน จากองค์การ ผู้นำของหน่วยงานมีนัยสำคัญในการกระตุ้นความร่วมมือได้ ด้วยการออกแบบองค์การให้ การสนับสนุนการจัดการปกครองและเอื้อต่อการกระจายงานไปสู่การผลักดันผ่านความร่วมมือ

2.1.2.13 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการแบบความร่วมมือ

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้ได้มุ่งทำความเข้าใจแนวคิด Collaborative public management ของ Linden, (2003) ที่กล่าวถึงการผลักดันให้เกิดการจัดการร่วม ซึ่งเกิดจากปัญหาที่ซับซ้อนหรือขอบเขตไม่ชัดเจน เพราะมีผู้เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น แต่ไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรง รวมทั้งเกิดความล้มเหลวในการจัดการที่ผ่านมา ทำให้ต้องหันหน้าเข้าหากันเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

Koontz and Thomas (2006) ได้กล่าวไว้ว่าในปี 1990 โดยนำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ถูกริเริ่มขึ้นโดยองค์กร Environmental Protection Agency (EPA) ในสหรัฐอเมริกา จากการแผนงานการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน จนกระทั่งในยุค 2000 กระทรวงมหาดไทยและการเกษตร ของสหรัฐอเมริกาได้นำไปปรับใช้กับการจัดการลุ่มน้ำและที่ดิน มีมลรัฐ รัฐบาลท้องถิ่น ประชาชน และกลุ่มผลประโยชน์มารวมมือกัน และบางครั้งได้ถูกนำไปใช้กับการส่งเสริมชนพื้นเมืองหรือชุมชนในระดับรากหญ้า และต่อมาได้ขยายกว้างขึ้นจากปัญหาสิ่งแวดล้อมไปสู่ปัญหาการจัดการทรัพยากรที่กว้างขวางขึ้น

การจัดการแบบ Collaborative public management ในช่วงปี 2000-2005 ที่มีประเด็นความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ทำให้ Carlson and Berkes (2005) เห็นว่าการจัดการร่วมเป็นกระบวนการจัดการอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชนผู้ใช้ทรัพยากร ซึ่งในความเป็นจริงมักมีผลประโยชน์ที่ซับซ้อนระหว่างหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้อง จึงอาศัยแนวทางที่เน้นด้านกฎกติกาของการจัดการร่วมและโครงสร้างที่เป็นทางการเพื่อจัดการความเสี่ยงที่จะละเลยสิ่งที่ได้ตกลงกัน ด้วยการมุ่งเน้นไปที่การจัดการและการกระจายงาน อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ Collaborative public management นั้น ได้อาศัยความร่วมมือที่ละเอียดกว่าความร่วมมือแบบอื่น ๆ แม้ นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการในยุคแรก ๆ (Smouts, 1998) แต่ต่อมาเริ่มให้ความสำคัญต่อความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากเห็นว่าเป็นดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารจัดการภาครัฐ (O'Leary และ Vij, 2012)

เงื่อนไขที่สำคัญ คือ การจัดการความสัมพันธ์และกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Thomson and Perry (2006) ได้เสนอหลักการการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรตั้งแต่สององค์กรขึ้นไปว่าควรประกอบด้วย หลักการปกครอง (Governance) การบริหาร (Administrative) ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (Mutuality) หลักความเป็นอิสระของหน่วยงาน (Autonomy) ความไว้วางใจและผลประโยชน์ร่วมกัน (Norm of trust and reciprocity)

รูปแบบการจัดการที่อาศัยความร่วมมือกันอย่างชัดเจน โดยอาศัยกฎกติกาที่ร่วมกันกำหนดขึ้น มีหลายแบบ ดังนี้

1) ยึดตามประเภทองค์กร อย่างกรณี Smouts (1998) เห็นว่าการจัดการร่วมเป็นการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างองค์กรต่าง ๆ กล่าวคือ หน่วยงานรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม

องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน เป็นต้น จึงได้กำหนดบทบาทของแต่ละองค์กรในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2) ยึดตามลักษณะความร่วมมือ ซึ่ง Agraoff and McGuire (2003) ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

- ความร่วมมือในแนวตั้ง (Vertical Collaborative) เป็นความร่วมมือขององค์กรภาครัฐในระดับต่าง ๆ ทั้งรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อมูลและแนวทางการทำงานร่วมกัน

- ความร่วมมือในแนวนอน (Horizontal Collaborative) เป็นความร่วมมือขององค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งมีกิจกรรมหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การวางยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกัน ทั้งที่เป็นทางการ เช่น บันทึกข้อตกลง และไม่เป็นทางการ เช่น การรวมกลุ่มช่วยกันตัดสินใจหรือช่วยเหลือกัน 2) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนทรัพยากร เพื่อดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย 3) การจัดทำโครงการหรือกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในระยะสั้นหรือระยะยาว เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย

รูปแบบจัดการร่วม Thomson and Perry (2006) รูปแบบที่มีลักษณะระบุว่าเป็นกระบวนการที่กลับไปกลับมา ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การเจรจา (Negotiation) การตกลงยอมรับ (Commitment) การดำเนินการ (Implementation) รวมถึงการประเมินผล (Assessment) ในทุก ๆ ขั้นตอน

ส่วน Kickert, Klijin and Koppenjan (อ้างใน Agranoff, 2007) เห็นว่าขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการจัดการร่วม ประกอบด้วย 1) การริเริ่ม (Activation) ให้เกิดปฏิสัมพันธ์ให้เกิดการแก้ไขปัญหาหรือดำเนินงานร่วมกัน 2) การจัดการความสัมพันธ์ (Arrangement Interaction) เพื่อให้หน่วยงานหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีทำกิจกรรมร่วมกัน 3) การจัดวางโครงสร้าง (Structuring) เพื่อให้ความร่วมมือดำเนินไปได้ 4) การประสานโน้มน้าว (Brokering) เพื่อสร้างความเข้าใจและปรองดอง 5) การเอื้ออำนวยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ (Facilitating Interaction) ในการสร้างฉันทามติ

Angrunoff and Mc Guire (2003) ศึกษากรณีรัฐบาลท้องถิ่นกว่า 200 แห่งในสหรัฐอเมริกา และสังเคราะห์ตัวแบบความร่วมมือ (Collaborative Model) พบว่ามีทั้งหมด 6 ตัวแบบ ได้แก่

1) Jurisdiction-based management เป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้องค์กรจากทุกภาคส่วนที่มีเป้าหมาย การสร้างโอกาส (Opportunistic) และการดำเนินกิจกรรม (Active) ที่สอดคล้องกันในระดับสูงเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เข้ามาร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของข้อตกลงว่าด้วยอำนาจหน้าที่แต่ละพื้นที่

2) Abstinence เป็นตัวแบบกรณีองค์กรที่มีเป้าหมาย โอกาส (Opportunistic) และการดำเนินกิจกรรม (Active) ไม่สอดคล้องกัน เป็นองค์กรที่มีกลไกป้องกันตัวเองไม่ให้ถูกผนวกเข้าร่วมกระบวนการสร้างความร่วมมือ ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น ขาดทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับขาดความร่วมมือ ไม่ต้องการให้องค์กรภายนอกเข้ามามีอิทธิพลต่อองค์กรตนเอง เป็นต้น

3) Top-down (ตัวแบบจากบนลงล่าง) เป็นตัวแบบความร่วมมือระหว่างองค์กรที่มีศักยภาพสูงกว่ากับองค์กรที่มีศักยภาพต่ำกว่า โดยความร่วมมือลักษณะนี้้องค์กรที่มีศักยภาพสูงกว่ามักจะให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือทรัพยากรอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการสร้างความร่วมมือกับองค์กรที่มีศักยภาพต่ำกว่า รวมทั้งอาจจะมีกลไกหรือมาตรการบางอย่างเพื่อกระตุ้นให้องค์กรที่มีศักยภาพต่ำกว่าเข้าร่วมกระบวนการสร้างความร่วมมือ เป็นต้น

4) Donor-recipient เป็นตัวแบบขององค์กรที่เป็นผู้ให้กับองค์กรที่เป็นผู้รับ ทั้งสององค์กรจะพึ่งพาอาศัยกันและมีการควบคุมกันเองระหว่างสององค์กร องค์กรผู้รับการสนับสนุนต้องปฏิบัติตามเป้าหมายภารกิจของผู้ให้การสนับสนุนแลกกับเงินสนับสนุนหรือทรัพยากรอื่น ๆ ในขณะที่องค์กรผู้ให้การสนับสนุนต้องพึ่งพาองค์กรเหล่านี้เพื่อนำภารกิจไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ

5) Reactive management เป็นตัวแบบของการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรที่ให้ความร่วมมือแบบชั่วคราว แค่วงเวลาหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเท่านั้น โดยองค์กรมีความเป็นอิสระ มีกลไกในการป้องกันตนเองจากภัยคุกคามจากภายนอก บางครั้งอาจจะมองว่ากิจกรรมกระบวนการสร้างความร่วมมือบางประการไม่มีความจำเป็นเพราะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์กรใดองค์กรหนึ่งอยู่แล้ว เป็นต้น

6) Contented management เป็นตัวแบบกรณีองค์กรที่พยายามสร้างความร่วมมือ เฉพาะในกรณีที่ตัวเองเห็นโอกาส (Opportunistic) หรือเพื่อสร้างโอกาสให้กับองค์กรของตนเองในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เท่านั้น โดยพยายามจำกัดต้นทุนของตนเองในการเข้าร่วมให้อยู่ในระดับต่ำที่สุด

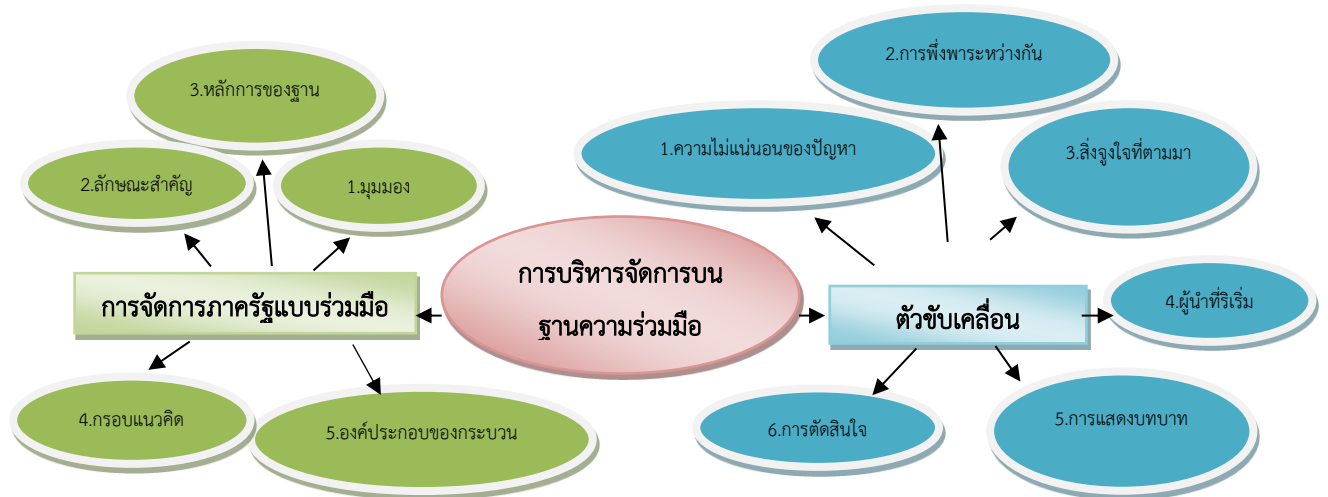
สามารถสรุปองค์ประกอบของการจัดการร่วม ไว้ 4 ประการ ได้แก่

1) ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เป็นการที่องค์กรจากภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการระยะยาว มิใช่เพียงการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยมีความไว้วางใจและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่และความเชี่ยวชาญของแต่ละฝ่าย ซึ่งทำให้เกิดการกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายไว้อย่างชัดเจน

2) เป้าหมายร่วม เป็นสิ่งที่องค์กรต่าง ๆ ร่วมกันกำหนดขึ้นและแสดงไว้อย่างชัดเจน

3) ข้อตกลงและการแบ่งปันทรัพยากร เป็นกฎกติกาในการร่วมดำเนินงานที่ยอมรับร่วมกัน ในการแบ่งปันทรัพยากร การสนับสนุนซึ่งกันและกัน การลดความซ้ำซ้อน การลดข้อจำกัด และการร่วมกันขับเคลื่อนการจัดการให้บรรลุเป้าหมายร่วม

4) การดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยการกระตุ้น โน้มน้าว และเอื้ออำนวยให้เกิดการจัดการร่วม และดำเนินการตามกฎหมายกติกาที่กำหนดไว้ พร้อมทำการทบทวนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 2.2 : สรุปแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

2.2 แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ 1) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 2) ภารกิจ 6 ด้านของคณะ สงฆ์รายละเอียด ดังนี้

2.2.1 การบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมภายหลังจากที่พระพุทธองค์ ตรัสรู้ 2 เดือน นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ พระปัญจวัคคีย์ทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพุทธศาสนา พระพุทธองค์ต้องบริหารคณะสงฆ์ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549 : 3) ต่อมาในการ จัดองค์กรสงฆ์นั้นมีการวางรากฐานจากพระวินัยหรือสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติโดยมี วัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของสงฆ์และองค์กรในการอยู่ร่วมกันด้วยดีทั้งนี้ในการบัญญัติสิกขาบท เป็นไปตามบริบทของสังคมทั้งต่างศาสนา การดำเนินชีวิตของผู้คนเพื่อความสามัคคีขององค์กรสงฆ์ และการรักษาศรัทธาของชาวบ้านรวมถึงเป็นแนวหลักในการปฏิบัติของสงฆ์และองค์กร โดยมี วัตถุประสงค์ 10 ประการคือ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 28-29)

- 1) เพื่อความดีแห่งหมู่
- 2) เพื่อความสำราญแห่งหมู่
- 3) เพื่อกำจัดบุคคลเพื่อผู้เกื้อยาก (หน้าด่าน)
- 4) เพื่อความอยู่เป็นผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
- 5) เพื่อระวังอาสวะที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน
- 6) เพื่อกำจัดอาสวะที่จะมีต่อไปข้างหน้า
- 7) เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส
- 8) เพื่อความเจริญยิ่งๆ ของผู้เลื่อมใสแล้ว
- 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- 10) เพื่ออุดหนุนพระวินัย

ดังนั้น พระวินัยหรือสิกขาบทจึงเป็นธรรมนุญที่พระพุทธองค์ทรงใช้ปกครองเพื่อรองรับการขยายตัวขององค์กรสงฆ์เพื่อการบริหารจัดการในครั้งพุทธกาลเป็นปณิธานในการไปประกาศพระพุทธศาสนา ต่อมาได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามจารีตสังคมสอดคล้องกับกฎหมายของประเทศโดยการปรับกฎเกณฑ์ระเบียบที่ไม่ขัดต่อพระวินัยสิกขาบทอีกทั้งเอื้อประโยชน์ต่อการปกครองขององค์กรสงฆ์ทำให้ระบบแบบราชการเกิดขึ้น การแบ่งสายการบังคับบัญชา มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบลดหลั่นกันไปตามลำดับจนถึงระดับเจ้าอาวาส

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอผู้ใหญ่ที่ทรงคุณธรรมคือสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนส่งผลถึงการปฏิรูปการปกครององค์กรสงฆ์ พ.ศ. 2445 (ร.ศ. 121) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ด้วยการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ทำให้เกิดองค์กรคณะสงฆ์กลายเป็นองค์กรของรัฐต่อมาได้พัฒนาจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของรัฐอย่างต่อเนื่องมาจนถึงการบริหารองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน (พระระพี พุทธิสารโร (ด้วงลอย), 2554 : 2) ที่เรียกว่า “มหาเถรสมาคม”

มหาเถรสมาคม เป็นองค์กรบริหารกิจการพระพุทธศาสนาสูงสุดของประเทศไทย (เทียบได้กับคณะรัฐมนตรี-คณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ) คำว่า "มหาเถรสมาคม" ได้เริ่มต้นใช้เป็นครั้งแรกเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) และได้เปลี่ยนชื่อเรียกมหาเถรสมาคมเป็น "สังฆสภา" ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ภายหลังได้กลับมาเรียกองค์กรบริหารกิจการพระพุทธศาสนาสูงสุดของประเทศไทยว่า “มหาเถรสมาคม” อีกครั้ง ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2560) ในปัจจุบัน การจัดตั้งมหาเถรสมาคมขึ้นตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับดังกล่าว ข้างต้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้

เป็นศูนย์กลางที่รวมพระสงฆ์ทุกกลุ่มให้มาทำงานร่วมกัน กล่าวคือให้มีองค์กรมหาเถรสมาคมรับผิดชอบทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อเกื้อหนุนพระธรรมวินัยตามรูปแบบของการจัดองค์กรบริหารสมัยใหม่ ที่มุ่งเน้นการรวมพลังของพระสงฆ์ทุกกลุ่ม การกระจายอำนาจร่วมรับผิดชอบร่วมตัดสินใจด้วยกันและมุ่งเน้นประสิทธิภาพในการทำงานทุกขั้นตอน กฎหมายได้พยายามออกแบบให้มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่ 1) มีความเข้มแข็งในการรักษาพระธรรมวินัย 2) มีความเข้มแข็งในการจัดการศึกษาพระธรรมวินัยแก่ชาวพุทธและบุคคลทั่วไป 3) มีความเข้มแข็งในการจัดการพุทธศาสนสถาน พุทธศาสนิกทรัพยากรสังคมตลอดถึงทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ 4) มีความเข้มแข็งในการสร้างและรักษาความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธและบุคคลทั่วไป

องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ตามพระราชบัญญัติทั้ง 3 ฉบับข้างต้น ดังกล่าวนี้นี้ ย่อมมีข้อแตกต่างกันและมีการปรับเปลี่ยนกันไปตามยุคสมัย กล่าวสำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.2560) กรรมการมหาเถรสมาคมประกอบด้วย 1) สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง 2) สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ปัจจุบันมีจำนวน 8 รูป 3) พระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง มีจำนวนไม่เกิน 12 รูป รวมกรรมการมหาเถรสมาคม มีจำนวนทั้งสิ้น 21 รูป กรรมการมหาเถรสมาคมตามข้อ 1 และ 2 ไม่มีการจำกัดวาระการดำรงตำแหน่ง ส่วนกรรมการตามข้อ 3 มีวาระการดำรงตำแหน่งตามที่สมเด็จพระสังฆราชทรงประกาศแต่งตั้ง อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505(แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2560) มาตรา 15 ตรี ได้ระบุไว้ดังนี้ 1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม 2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร 3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ 4) รักษาหลักการพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา 5) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นในทางปฏิบัติ มหาเถรสมาคมจะบริหารงาน ออกนโยบาย และแผนปฏิบัติการประจำปี กำกับและสั่งการการทำงานกิจการพระพุทธศาสนาผ่านช่องทางของหน่วยงานปกครองในระดับต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์ ดังนี้ คือ 1) คณะใหญ่ 2) คณะสงฆ์ภาค 3) คณะสงฆ์จังหวัด 4) คณะสงฆ์อำเภอ 5) คณะสงฆ์ตำบล 6) คณะสงฆ์วัด

ตามอำนาจหน้าที่ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (มาตรา 15 ตรี และมาตรา 19) เพื่อให้การทำงานของมหาเถรสมาคมมีประสิทธิภาพ มหาเถรสมาคมจึงประกาศจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้ทำงานในด้านต่าง ๆ ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยคณะกรรมการ ฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2539 ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม คณะกรรมการ ดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วยพระภิกษุและฆราวาส คณะละไม่เกิน 15 ท่าน ดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี ปัจจุบันคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการ

ฝ่ายปกครอง 2) คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา 3) คณะกรรมการฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ 4) คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ 6) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ แม้อำนาจหน้าที่ และองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมข้างต้นจะเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2560) ก็ตามที แต่หลักการสำคัญยังคงเหมือนเดิม กล่าวคือ เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบเพื่อความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งในประเด็นนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎมหาราชเจ้าได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัดว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลักการ คือ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2550 : 26-27)

1) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นสะอาด สว่าง และสงบ ระเบียบเรียบร้อยเป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

2) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยสูงสุด

3) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทักครึกโครมรมเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดขึ้นภายหลังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา เกิดพระปัญจวัคคีย์และทรงบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทเพื่อประโยชน์ของสงฆ์ในการอยู่ร่วมกันด้วยดีในประเทศไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเกิดการปฏิรูปการปกครององค์กรสงฆ์ พ.ศ. 2445 (ร.ศ. 121) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครอง คณะสงฆ์ด้วยการรวมอำนาจเข้าศูนย์กลางต่อมาได้พัฒนาจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของรัฐอย่างต่อเนื่องมาจนถึงการบริหารองค์กรสงฆ์ในปัจจุบันที่เรียกว่า “มหาเถรสมาคม” ทำหน้าที่เทียบได้กับคณะรัฐมนตรี-คณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง เพื่อบริหารงาน ออกนโยบาย และแผนปฏิบัติการประจำปีกำกับและสั่งการการทำงานกิจการพระพุทธศาสนาผ่านช่องทางของหน่วยงานปกครองในระดับต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์คือ 1) คณะใหญ่ 2) คณะสงฆ์ภาค 3) คณะสงฆ์จังหวัด 4) คณะสงฆ์อำเภอ 5) คณะสงฆ์ตำบล 6) คณะสงฆ์วัด ตามลำดับ

2.2.2 ภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์

ในส่วนการทำงานที่มีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม 6 ฝ่ายหรือ 6 ด้านที่ กล่าวมาข้างต้นนั้น เรียกได้ว่าเป็นภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (มาตรา 15 ตรี และมาตรา 19) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ด้านการปกครอง

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระวังรักษา หรือการบริหาร อีกนัยหนึ่ง หมายถึงการควบคุมดูแลหมู่คณะให้มีความเป็นอยู่ที่ดีมีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะหรือของสังคมนั้น ๆ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546 : 646) การปกครองในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์มิได้ให้ความสำคัญกับ ผู้นำหรือการปกครองมากนักแต่พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับพระธรรมวินัยมากกว่าเพราะพระธรรมวินัย ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ผู้นำมีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ดังที่พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอ ทั้งหลายเมื่อมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เองในปัจจุบันนี้นอกจากจะใช้ธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้วเป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล กล่าวคือ ดูแลกันโดยธรรมปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ

หน้าที่ของสัทธีวาทริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์และหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธีวาทริก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธีวาทริก ตั้งจิตสนทนกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสัทธีวาทริกฉันบุตรให้สัทธีวาทริกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ต่างจะมี ความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญอกงามในธรรม ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธีวาทริกให้เอื้อเพื่อประพฤติชอบต่อกัน หน้าที่ของสัทธีวาทริกจะพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์เรียกว่าอุปัชฌาย์วัตรและหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสัทธีวาทริก เรียกว่าสัทธีวาทริก วัตรและอาจารย์วัตร หน้าที่ของศิษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์อันเตวาสิกวัตร หน้าที่ของอาจารย์จะพึงปฏิบัติต่อศิษย์ทั้งสองฝ่ายต่างก็เอื้ออาทรต่อกันมิมีตรีจิตต่อกัน (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535 : 43) และยังมี การปกครองด้วยการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) มาใช้เป็นเครื่องมือในการปกครอง ด้วยการมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปในรูปแบบเดียวกันจึงมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ดังนี้คือว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 ตรีมาตรา 20 และมาตรา 20 ทวิแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มหาเถรสมาคมตรากฎมหาเถรสมาคมไว้ดังต่อไปนี้

1) หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม (1) บำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดีหมายถึงการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์การปรับปรุงตบแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผังซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยเงินแรงงานและแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม (2) การจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดีหมายถึงการจัดกิจกรรมของวัดตาม

หน้าที่ ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดกิจกรรมแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดซึ่งหมายถึง กิจการ 5 ประเภทคือ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์เผยแผ่พระพุทธศาสนา สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (3) การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุศาสนสถาน และศาสนสมบัติของ วัดที่ตนเองเป็นเจ้าของให้ เป็นไปด้วยดีคือให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

2) หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด (1) ปกครอง หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอย่างดีด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตคฤหัสถ์ด้วยพรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ (2) สอดส่อง หมายถึง การเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ อาศัยอยู่ในวัด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

3) หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม (1) การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งแผนกบาลีและนักธรรม (รวมทั้งธรรมศึกษา) (2) การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรม วินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม

4) หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล (1) แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล (2) ในการบำเพ็ญกุศลของวัดเองเป็นประจำและเป็นภารจร (3) ผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัดและขอคำปรึกษาเจ้าอาวาสหรือจากวัด (4) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล (กรมการศาสนา, 2542 : 76-80)

กล่าวโดยสรุป บทบาทด้านการปกครองนี้เป็นการจัดระเบียบการปกครองนอกจากจะใช้ ธรรมวินัยเป็นหลักก็ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเครื่องมือในการปกครองด้วยซึ่งเป็นการมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ด้วยการแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ คณะสงฆ์ส่วนกลางและการปกครองส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพื่อให้การดูแล การคุ้มครอง การระงับ รักษาดูแลคณะสงฆ์ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีมีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะสงฆ์หรือของสังคมนั้น ๆ

2) ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมโดยแบ่งการศาสนศึกษาออกเป็น 2 แผนกหลัก คือ แผนกบาลีและแผนกธรรม รวมถึงการศึกษาธรรมศึกษาและการจัดให้มีการเรียน

พระธรรมวินัยเป็นส่วนเสริมอีกด้วย บางแบบแผนตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และบางแบบแผนให้ กำหนดโดยกฎมหาเถรสมาคม หรือให้กำหนดโดยระเบียบมหาเถรสมาคม และบางแบบแผนได้ยึดจารีต เป็นหลัก แยกตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายมี 2 ส่วน คือ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง 1 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค 1 และพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการวัด เห็นควรเพิ่มระเบียบการปกครองส่วนวัดเข้าเป็นส่วนที่ 3 การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ (พระครูปลัด อภิชาติ สุวณฺณโชโต (ทรงกิจวิศวการ), 2558 : 35)

หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ในด้านศาสนศึกษาโดยมองจากพื้นฐาน อันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่บรรพชาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังคมาสงฆ์หมายถึงเข้าสู่วิถี แห่งการศึกษา การศึกษานั้น ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า สิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อที่จะต้องปฏิบัติได้แก่ ศีล เรียกว่า ศีลสิกขา สมาธิเรียกว่า จิตสิกขา และปัญญา เรียกว่าปัญญาสิกขา การศึกษา การเล่าเรียน เช่น ปรียัติสิกขา คำว่าสิกขานี้ตรงกับภาษาไทยว่า ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียน ฟีกฝน และอบรม อีกความหมายหนึ่งใช้คำว่า เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ เช่น เรียนหนังสือ เรียนวิชาความรู้, ฝึกให้เกิดความรู้ความเข้าใจจนเป็นหรือมีความชำนาญ เมื่อประกอบกันกับคำว่า “รู้” จึงเป็นคำว่า “เรียนรู้” ซึ่งหมายถึงการเข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์ที่ได้รับการเรียนรู้จนเกิด ความรู้ความเข้าใจมีความชำนาญมาตามลำดับที่ได้จากการฝึกฝนอบรมมานั่นเอง (พระครูปลัดอภิชาติสุวณฺณโชโต (ทรงกิจวิศวการ), 2558 : 35)

พระพุทธศาสนามีหลักที่เป็นกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการ ควบคุมตนเองและเป็นเครื่องมือนำไปสู่การศึกษาทั้งสามด้านคือกายวาจาและใจ หลักที่เป็นกระบวนการ ในการศึกษานั้นเรียกว่า ไตรสิกขา เกี่ยวกับเรื่องไตรสิกขานี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า ไตรสิกขา เป็นระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียดและจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า เมื่อแรกเริ่มการฝึก ส่วนหยาบภายนอกในขั้นศีล ช่วยเป็นฐานแก่การฝึกส่วนละเอียดภายใน ทำให้พร้อมและสะดวกที่จะฝึกในขั้นจิตและปัญญาให้ ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อฝึกขั้นละเอียดภายในคือขั้นจิตและปัญญา ผลก็ส่งกลับออกมาช่วยการดำเนินชีวิต ด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริตมั่นคง คิดแก้ปัญหาและทำกิจต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์เมื่อฝึกตลอดระบบของสิกขาแล้ว ระบบการดำเนินชีวิตก็กลายเป็นระบบของมรรค สอดคล้องกันหมดทั้งภายนอกและภายใน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549ก: 916)

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือ อุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนสถาน หรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

เล่าเรียนเป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษาโดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ๆ ของวัดเป็น โรงเรียนหรือพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมา จนถึง กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่ง มี ลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัววัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสมบัติของทุกคน ในชุมชนจึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549: 2)

การจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดและพระสงฆ์จัดให้มีการบริหารแก่สังคมตามความมุ่งหมายของการศึกษาของรัฐ ที่มีการดำเนินกิจการอยู่ในปัจจุบัน สามารถแยกออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (มานพ พลไพรินทร์, 2541 : 236)

1) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติให้นักเรียนและพระภิกษุ สามเณรได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ การจัดโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียน ราชภัฏการกุศลของวัด โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

2) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษา ในสถาบันศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติเช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัดการให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่าง ๆ การให้อุปถัมภ์แก่เด็ก

3) การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา ในระบบโรงเรียน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม การจัดหน่วยนวกะ การใช้หน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแผ่ศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาต่าง ๆ ในปัจจุบัน ระบบการศึกษาในโรงเรียนของประเทศเปลี่ยนไปมีการขยายฐานการศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และการศึกษาก็ก็นับประสบการณ์ตรงเป็นส่วนมากเด็กและเยาวชนจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ เพื่อศึกษาหาความรู้ตนเอง ในระยะเวลาที่เปลี่ยนระบบการเรียนนี้จึงทำให้ระบบโรงเรียนที่พระสงฆ์วัด และคณะสงฆ์จัด ต้องประสบปัญหาในด้านการบริหารการจัดการ เช่น โรงเรียนพุทธศาสนา วันอาทิตย์หลายโรงเรียนต้องประสบปัญหานักเรียนขาดเรียน เนื่องจากใช้เวลาในระบบโรงเรียน สามัญเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่อาจทนระบบการเรียนการสอนในห้องเรียนในวันอาทิตย์ได้หรือการที่ โรงเรียนต้องขาดนักเรียน

การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (มานพ พลไพรินทร์, 2541 : 237)

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตาม พระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนเป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ ใช้วิชาการศาสนาศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัย เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็กทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

4) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรม หมวดธรรมบาลีหมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2537 และอยู่ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขณะนี้มียุทธศาสตร์ต่าง ๆ จำนวนมากจัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์โดยรูปการนั้นจึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษาทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัย อาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่งและสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่งซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทยได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลงก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศเรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่าการตั้งทุนสงเคราะห์ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษา ให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดจะทำได้มิให้มีการ

บังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุน เพื่อการนี้ห้ามมิให้วัดกู้ยืมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวร การสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษายังไม่มีครูฝ่ายฆราวาสเพียงได้อาศัยศาลาหรือเสนาสนะ ของวัดเป็นโรงเรียน พระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้น จะต้องมีโรงเรียนให้เรียนก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลาน ของชาวบ้านได้เล่าเรียนรัฐบาลก็ให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอนนับเป็น การศึกษา สงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ตั้งแต่แรกทีรัฐเริ่มจัดการศึกษา เป็นต้น

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแพร่ ออกไปแล้วมีการน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดการศึกษา และการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้อง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์คงคปญโญ), 2545 : 133)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุกหากทำความเข้าใจไม่ลึกซึ้งดีก็จะไม่ เห็นความแตกต่าง กล่าวคือ การเผยแผ่เชิงรับ หมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็น หลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึงการใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดั้งนั้น การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุกเวลา

อุปติสสะฟังแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมมาขอบวช ก็เป็นการเผยแผ่เชิงรับและในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระสงฆ์ต้องยึดหลักของการเผยแผ่ในโอวาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็น เป้าหมายในการพัฒนาสังคมให้ได้ดีคือ 1) เว้นจากทุจริต คือประพฤติชั่ว ด้วยกาย วาจา ใจ 2) ประกอบสุจริต คือประพฤติชอบด้วยการ วาจา ใจ 3) ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง ใจ มีโลก โกรธ หลง เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือรักษาการแทนเจ้าอาวาส มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบด้านการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา 37 (3) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 แก้ไข เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2542 : 148-150)

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ (3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระ ธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ตาม บทบัญญัตินี้ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ ของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องประพฤติจะต้องปฏิบัติจะต้องจัด จะต้องทำอัน เป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือรักษาการแทนเจ้าอาวาส แยกออกเป็น 2 ประการคือ 1) เป็นธุระในการจัดการศึกษา อบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต 2) เป็นธุระ ในการอบรมและสั่งสอนธรรมแก่คฤหัสถ์ หน้าที่ในการเผยแผ่ของวัดหรือพระสงฆ์คือจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดี ของประเทศชาติองค์การเผยแผ่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 ได้กำหนดหน้าที่ของ

วัดต่าง ๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ คณะสงฆ์จังหวัดเกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ ดังนี้ (พระครูปลัด อภิชาติ สุวณฺโณโชโต (ทรงกิจวิศวการ), 2558 : 41-42)

1) อบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึง การปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ 2) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบ เรียบร้อย 3) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์ 4) แนะนำสั่ง สอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ 5) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ใน ศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระ ศาสนาโดยถูกต้อง 6) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรม ปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยชอบ 7) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่อง พระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น 8) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรม บาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือที่ เกี่ยวกับความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น 9) ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการ เรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นเพื่อให้เด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน

กล่าวโดยสรุป การเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่การเทศนาธรรม ปาฐกถา ธรรมอภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการ สอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับการเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุดจุดหมายของการศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่เองคณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถา ภิกษุ สงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ในหลักสูตรการศึกษาภิกษุสงฆ์ สามเณรก็เป็นการส่งเสริมภิกษุสามเณรให้มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหัวใจ หลักในการประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงถาวรนั้นนับว่าได้ตามพุทธประสงค์ที่ทรงส่ง สวาก ประกาศพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นแห่งพุทธกาลและเอื้อเพื่อต่อภฏ ระเบียบ พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่ง และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิค วิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพ การเผยแผ่พระศาสนาเป็นการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยการอบรมสั่ง สอนธรรมให้แก่พระสงฆ์สามเณรให้แก่พุทธศาสนิกชนเพื่อเป็นการยังศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้ เป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

5) ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น โบสถ์วิหารเป็นต้น ส่วน สาธารณูปการที่นำการบริหารกิจการของสงฆ์โดยบัญญัติไว้หน้าที่เจ้า

อวาาส บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีกล่าว คือ 1) การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน 2) การอื่นเกี่ยวกับการวัด คือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับ พระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง 3) กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร 4) การศาสนสมบัติของวัด (ศบว.) การสาธารณูปการ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542: 1175)

ใน 4 ความหมายนี้ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอวาาส มาตรา 37 (1) ว่า “บำรุงรักษาวัดจัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี” ลักษณะงานการสาธารณูปการว่าโดยลักษณะแตกต่างกัน 3 คือ 1) การกระทำด้วยแรงความคิดแรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม ได้แก่การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นกิจการที่ต้องทำด้วยแรงความคิด กล่าวคือการวางโครงการงานให้พอเหมาะกะกับกิจที่จะดำเนินการ เมื่อดำเนินการต้องใช้แรงงานให้พอเหมาะกะกับกิจการที่จะดำเนินการ เมื่อดำเนินการต้องใช้แรงงานและทุนทรัพย์และใช้หลักบัญชีควบคุมด้วย ใคร่ขอกกล่าวถึงการวาง โครงการงานพอให้มองเห็น ควรเริ่มการคิดทำแผนผังวัดให้พอเหมาะสมกับสภาพวัด เช่น ควรสร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญกุฎีซึ่งเป็นหลักของวัดไว้ที่ใด โรงเรียนพระปริยัติธรรม หอสมุดมนต์ หอระฆัง หอกลอง ถนนหนทาง สนามหญ้าและอื่น ๆ ไว้ที่ใดแล้วเขียนแผนผังวัดเป็นหลักและเขียนแบบแปลนสิ่งที่จะสร้างตามโอกาสและสิ่งที่จะสร้างขึ้นนั้นควรให้เป็นทรงไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติหรือยึดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นขนาดใหญ่เล็กตามความคาดแหล่งทุนทรัพย์เมื่อจะก่อสร้างเสนาสนะตามแผนผังที่กำหนดไว้และเสนาสนะที่สร้างต้องเป็นไปตามแบบแปลน แม้การบูรณปฏิสังขรณ์ก็ถือแบบแปลนนี้เป็นหลักปฏิบัติแต่ส่วนมากแผนผังวัดมักเขียนแล้วแต่คราวของอนุญาตสร้างวัดเมื่อเขียนแล้วต้องให้เป็นไปตามเดิม เว้นแต่มีการขยายบริเวณวัดให้กว้างขวางกว่าเดิม 2) การกระทำด้วยเอกสารรายงาน ได้แก่การดำเนินกิจการทางด้านเอกสาร เช่น การขออนุญาตสร้างวัด ขอตังวัด ขอรวมวัด ขอย้ายวัด ขอยุบวัด ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ขอยกวัดร้างให้เป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษาและการขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ขออนุญาตจัดงานวัด ขออนุญาตเรียไร การดำเนินกิจการเหล่านี้การขอยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวงปฏิบัติ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ การอนุญาตจัดงานวัดและการขอเรียไร ปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถร สมาคมว่าด้วยการนั้นการอื่น ๆ มีการขออนุญาตสร้างวัด เป็นต้น ปฏิบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง บางเรื่องทางราชการเป็นเจ้าการคณะสงฆ์เป็นส่วนประกอบ บางเรื่องคณะสงฆ์เป็นเจ้าการทางราชการเป็นเพียงส่วนประกอบ 3) การทำโดยการจัดประโยชน์ได้แก่การดำเนินการในการรักษาทรัพย์สินใช้จ่ายทรัพย์สินและการจัดประโยชน์ของวัดโดยตรงคือการศาสนสมบัติเป็นงานละเอียดอ่อน ต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (กรมการศาสนา, 2542 : 111-112)

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน หรือของคณะบุคคล หรือบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐ หรือเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป (กรมการศาสนา, 2542 : 331-336)

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมข้อหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์” (ม. 15 ตรี) และในระเบียบการปกครองของคณะสงฆ์ส่วนกลางได้กำหนดไว้ว่า วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม การสาธารณแยกโดยลักษณะ มี 4 คือ 1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการอบรมประชาชน ประจำตำบล กิจการเพื่อห้องสมุด เพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่น ๆ การนี้ มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำหรือกิจการชั่วคราว 2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่การช่วยเหลือสนับสนุนกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการและการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ การนี้มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการเฉพาะเรื่อง แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ 3) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติได้แก่การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติเช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณประโยชน์ 4) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย การประสบอัคคีภัย การประสบวาตภัย หรือคราวหนาวจัดหรือแม้ยามปกติตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา คนพิการ และสงเคราะห์โดยประการอื่น การนี้มุ่งเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำหรือการเฉพาะ (กรมการศาสนา, 2542 : 12)

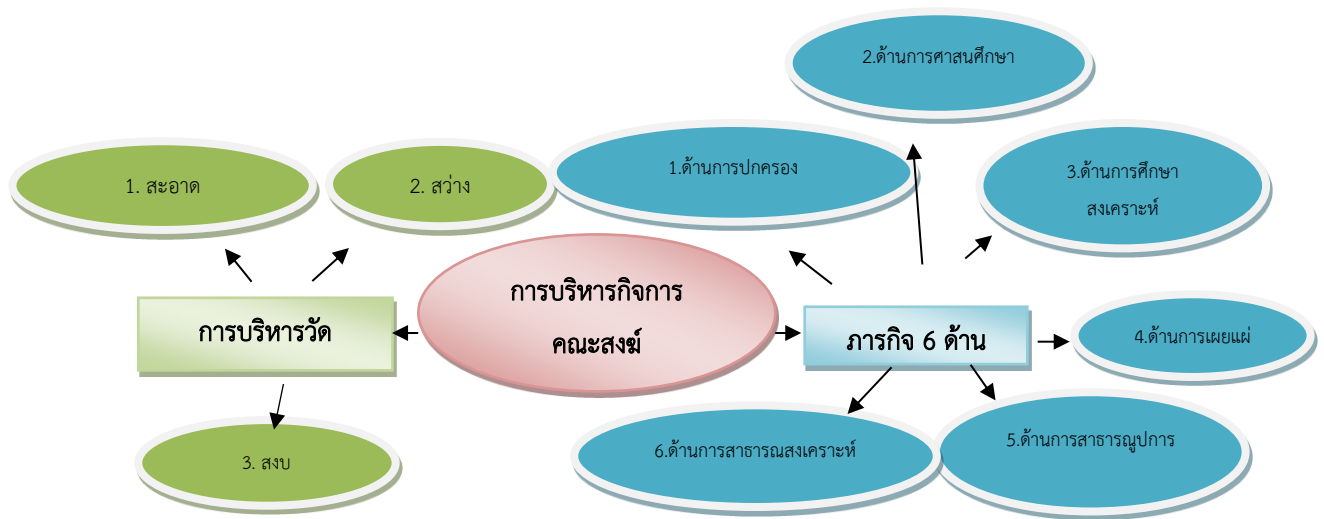
การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนของพระภิกษุชั้นนี้อาจจะกระทบกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เผยแพร่ธรรมหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มิให้ขัดกับความเชื่อของเขาเหล่านั้นและให้ปรับธรรมเข้าหาแนวความเชื่อนั้น หรือถ้าแนวความเชื่อเดิมนั้นสามารถทำให้คนนั้นเป็นคนดีได้พระองค์ก็ทรงอนุโลมตามประเพณีการปฏิบัติตนของชาวบ้าน ถ้าประเพณีนั้นมิได้เป็นภัยต่อชุมชนส่วนรวมจากแนวคิดเช่นนี้จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชนโดยทั่วไปอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (ภัทรพร สิริกาญจน์. 2543 : 11)

กล่าวโดยสรุป ภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์นั้น จัดได้ว่าเป็นการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นงานที่พระสังฆาธิการจะทำได้โดยตรงคือการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพาศิตนเป็นแบบอย่างส่วน การสงเคราะห์สังคมที่กำลังพัฒนาในแง่ของด้านการปกครองเป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือหน้าที่ของสัทธินิหาริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์และ หน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อ สัทธินิหาริก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสัทธินิหาริก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกันให้พระอุปัชฌาย์ สำคัญสัทธินิหาริกฉันบุตร ให้สัทธินิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์ฉันบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกันยอมถึงซึ่งความเจริญอกงามในธรรมและมีการเอาใจใส่ดูแลการประพาศิตปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด ให้อยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิตคฤหัสถ์ด้วย พรหมวิหารธรรมตามสมควรแก่เหตุ เมื่ออยู่ในบริบทของหน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมด้วยการบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดีทั้งการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็น วัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม และการจัดกิจกรรมของวัดก็ให้เป็นไปด้วยดีมีการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดีดูแลและรักษา การใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนการบัญชีทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุศาสนสถานและศาสนสมบัติของวัด ด้านการศึกษา หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้วผู้เข้าสู่มรรคาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังคมสงฆ์หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษาในพระพุทธศาสนาเรียกว่าสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อที่จะต้องปฏิบัติได้แก่ศีล เรียกว่า ศีล สิกขา สมาธิเรียกว่า จิตสิกขา และปัญญา เรียกว่าปัญญาสิกขา ด้านการศึกษาสงเคราะห์การศึกษาการเล่าเรียน เช่น ปรียัติสิกขา คำว่าสิกขานี้ตรงกับ ภาษาไทยว่า ศึกษา หมายถึงการเล่าเรียน ผึกฝน และอบรม อีกความหมายหนึ่งใช้คำว่า เรียน หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอน รับการฝึกฝนอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ ส่วนบริบทในหน้าที่เป็นธรรมาธิการศึกษาและอบรมให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและนักระธรรมเนียมธรรมศึกษาและบริบทในหน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หน้าที่ในการเผยแผ่ของพระสงฆ์คือจัดการเทศนาอบรม สั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติด้วยการอบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาทตลอดถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบ

เรียบง่าย หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์แนะนำสั่งสอนอบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนาพิธีและการปฏิบัติเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น บำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยชอบชวนชวายเป็นให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรมมีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น ชวนชวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรม บาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือชวนชวายจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไป ที่เกี่ยวกับ การไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

ด้านการสาธารณูปการ การจัดการสาธารณูปการ เป็นการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์จัดแผนผังวัด ทั้งการควบคุมการสาธารณูปการและส่งเสริม การสาธารณูปการด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไปแต่ถ้าหากชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำท้องถิ่นก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะให้ความคิดริเริ่มว่าในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัตถุจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่น มาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการ สงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาทเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมหากพระสงฆ์แสดง บทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหาจะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า อีกทั้ง สถาบันศาสนาซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ วัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคม ที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย ดังนั้นจึงเป็นการง่ายต่อการประสานงานในการ พัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระศาสดาซึ่งทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้วัดในปัจจุบันนี้ไม่ใช่สถานที่แบ่งแยกสถานะของวัดและบ้านออกจากกันอย่างสิ้นเชิงยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ในทำนองเดียวกันพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้แม้มิใช่พระอริยสงฆ์ผู้ตัดกิเลสมุ่งเน้นนิพพานแต่ ประการเดียวโดยไม่รับรู้ปัญหาของประชาชนทั้งหมดนั้นคงไม่ได้พระสงฆ์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาสเพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ตามหน้าที่สมควรแก่สถานะการก้าวเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์ ชาวบ้าน พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นนักพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคมไทย ดังนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในทาง เศรษฐกิจสังคม และ จิตใจ สติปัญญา เป็นสภาวะที่พึงอย่างแท้จริงในสังคมปัจจุบันอย่างดีที่สุด

ภาพที่ 2.3 : สรุปลักษณะแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์

2.3.1 ความหมายของการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดการอันเป็นประโยชน์เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยแยกลักษณะ 4 ประการ (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปัญญโญ), 2540: 3-5)

(1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดและคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณะประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล ห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

(2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนให้เป็นไปเพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล และการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

(3) การเกื้อกูลสาธารณะสมบัติ สถานที่อันเป็นสาธารณะสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง ก่อสร้างโรงพยาบาลและปลูกต้นไม้ เป็นต้น

(4) การเกื้อกูลแก่ประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชน เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทางด้านไฟไหม้และน้ำท่วม มอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย และสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ เป็นต้น

การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนของพระภิกษุผู้นั้น อาจจะกระทบกับความเชื่อเดิมของท้องถิ่น พระพุทธองค์อนุญาตให้พระสงฆ์เผยแผ่ธรรม หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มิให้ขัดกับความเชื่อของเขาเหล่านั้น และให้ปรับธรรมเข้าหาแนวความเชื่อนั้น หรือถ้าแนวความเชื่อเดิมนั้นสามารถทำให้คนนั้นเป็นคนดีได้พระองค์ก็ทรงอนุโลมตามประเพณีการปฏิบัติตนของชาวบ้าน ถ้าประเพณีนั้นมิได้เป็นภัยต่อชุมชนส่วนรวม จากแนวคิดนี้จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชนโดยทั่วไปอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (ภทฺทพร สิริกาญจน์, 2535: 11)

โดยสรุป การสาธารณสงเคราะห์ คือการดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงานหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลและการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติทั่วไป การสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือการสงเคราะห์ด้านจิตใจและวัตถุสิ่งของ เป็นต้น

2.2.2 ความสำคัญของการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์เกิดมานานแล้ว ควบคู่ไปกับการเกิดของปัญหาและความต้องการของมนุษย์ ถ้าพิจารณาดูสิ่งใกล้ตัวโดยเฉพาะในสังคมขนาดเล็กที่สุดคือครอบครัวจะพบว่าบิดามารดาจะปรึกษาหารือกันเมื่อมีปัญหา เช่นเดียวกับบุตรจะปรึกษาหารือกับบิดามารดาเมื่อมีปัญหา เพื่อนบ้านจะให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหา รวมทั้งคนในชาติจะช่วยเหลือคนในชุมชนเมื่อมีปัญหา

การสาธารณสงเคราะห์เป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้นจะต้องเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในอำนาจหน้าที่ของบทบาทพระสงฆ์ จึงกล่าวได้ว่าการสาธารณสงเคราะห์เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้ (สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ, 2541: 8-9)

งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานที่ต้องร่วมใจกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นแล้วบนทอนการดำรงชีวิตตามปกติสุขของมนุษย์ งานสาธารณสงเคราะห์มีความสำคัญในฐานะเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหลายประการด้วยกันคือ (จำนง อติวัฒนสิทธิ์, 2545: 163)

(1) การพัฒนาทางด้านกายภาพ ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากสาเหตุต่าง ๆ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นกระบวนการสร้างเสริมศักยภาพของร่างกายให้พร้อมที่จะช่วยเหลือตนเองได้และสามารถมีชีวิตต่อไปได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องอาศัยการพึ่งพาจากคนอื่นมาก หรือพึ่งพาอาศัยคนอื่นน้อยที่สุด

(2) การพัฒนาสังคม หรือการพัฒนาทางด้านศีลธรรมนั้น เกิดจากการที่คนในสังคมเมื่อมีความรู้สึกเมตตาสงสารเพื่อนร่วมสังคมเดียวกันที่ประสบความเดือดร้อนก็ให้การช่วยเหลือ

สงเคราะห์กันไปตามความสามารถ เป็นกระบวนการสร้างเสริมหรือฝึกอบรมบุคคลในสังคมให้เป็นผู้มีคุณธรรม ศีลธรรมจรรยาที่ดี ซึ่งเมื่อมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่ดีต่อกันแล้วสังคมก็จะมีความรักใคร่กลมเกลียวต่อกันเหมือนญาติสนิท

(3) การพัฒนาทางด้านจิตใจ เมื่อบุคคลในสังคมรู้จักการให้ การแบ่งปัน การเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นที่เดือดร้อนก็เป็นลักษณะของการมีคุณภาพจิตใจที่สูงส่งขึ้นด้วยคุณธรรม มีความสุขจากการที่ได้ให้ความสุขแก่คนอื่น ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการพัฒนาอารมณ์หรือการพัฒนาทางด้านจิตใจนั่นเอง

(4) การพัฒนาทางด้านปัญญา เป็นกระบวนการที่เกิดต่อเนื่องกันกับการพัฒนาจิตใจ เมื่อบุคคลมีจิตใจที่ดีอันเกิดจากการบำเพ็ญความดีในการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นแล้ว ย่อมจะมีสติปัญญาที่จะบริหารหรือบริการในด้านสาธารณะสงเคราะห์เป็นอย่างดี การบริหารที่จะต้องทำคือการพิจารณาถึงกระบวนการวิธีการที่จะให้ความช่วยเหลือให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด พิจารณาผู้รับการสงเคราะห์ว่าจะต้องให้ได้รับการสงเคราะห์ด้านใดและอย่างไรจึงจะสามารถช่วยเหลือตนเองและแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้

โดยสรุปความสำคัญของการสาธารณะสงเคราะห์นั้นครอบคลุมทั้งด้านกายภาพและการพัฒนาจิตใจ พัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยสรุปดังนี้

- (1) เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น
- (2) เป็นการพัฒนาและส่งเสริมให้มีศีลธรรมในการดำเนินชีวิตและยึดถือหลักแห่งศีลธรรม
- (3) เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีคุณภาพ คือการรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น รู้จักแบ่งปันและชี้แนะเพื่อให้เกิดปัญญาความรู้
- (4) เป็นการพัฒนาปัญญาให้สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (5) เป็นการรวมกัน หรือร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อันนำมาซึ่งการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ
- (6) ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และทำการช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาสามารถช่วยเหลือตนเองได้
- (7) ทำให้สังคมมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข
- (8) การสาธารณะสงเคราะห์จัดว่าเป็นบ่อเกิดแห่งการสร้างบุญกุศลความงามความดีตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา
- (9) เป็นการสร้างความดีอันได้แก่การให้ความสงเคราะห์นั้นแพร่หลายไปในหมู่ชนทุกจำพวก

2.3.3 บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549ข) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรดำเนิน บทบาทด้านการสงเคราะห์ ไว้ดังต่อไปนี้

- (1) การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ
- (2) การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพาศเป็นตัวอย่าง ตลอดจนวัดวาอารามที่สงบ ร่มรื่น เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง
- (3) การให้คำปรึกษาแนะนำด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น
- (4) ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเองในการพัฒนานั้นได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว หากได้ท่านเป็นศูนย์กลางและท่าน ได้มีโอกาสเตรียมตัวพร้อมก็อาจจะเป็นผู้ปิดช่องว่างที่มีอยู่ในงานพัฒนา และจะเป็นผู้นำชี้ ช่องทางในการท้องถิ่น จะรับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วยข้อเสนอแนะ ความคิดริเริ่มว่า ในถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นแล้วเป็นศูนย์กลางประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความคิดเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่น จะควรหรือไม่ ควรถ้าพระมีความรู้ก็แนะนำได้ เป็นการให้ความอุ่นใจแก่ประชาชน

(5) การสงเคราะห์จิตใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอยู่สำหรับประชาชนทั่วไป แม้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ สืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิตอย่างหนึ่งที่บางท่านเรียกว่าการบำรุงขวัญ ข้อนี้ได้แก่บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ

ทั้งนี้เพื่อให้ได้เห็นบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่มีตัวแสดงมากขึ้นกว่าบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2537: 143-144) จึงได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ว่าจะมีทั้งที่เป็นทางการคือ การร่วมมือกับหน่วยงานราชการบางหน่วย และที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดรูปแบบของราชการ คือแบบแผนดั้งเดิมของวัดแต่ละพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่จริง จึงทำให้การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นมีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

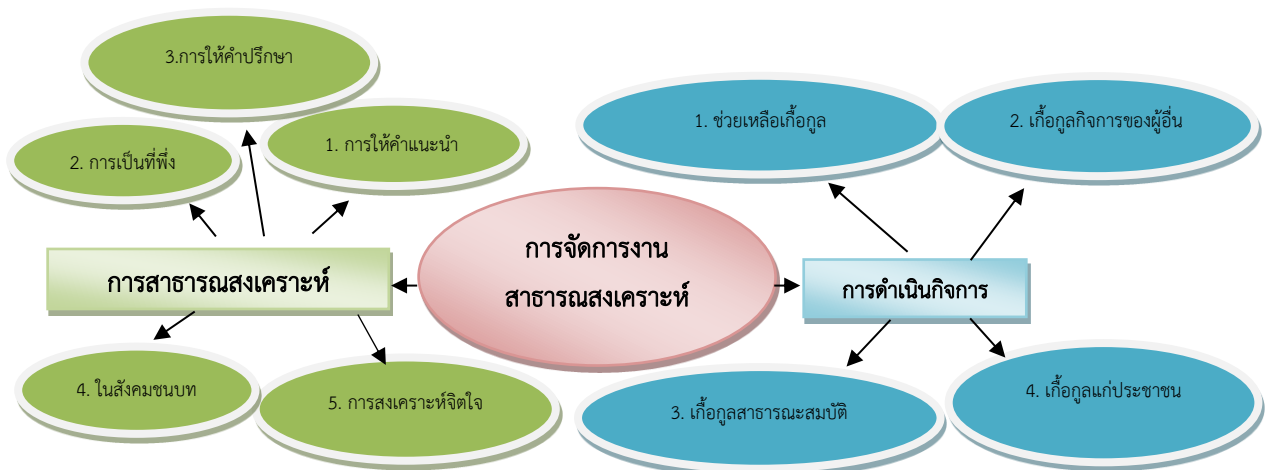
(1) พระสงฆ์ กับชาวบ้าน คือพระสงฆ์จะเข้าไปร่วมกับชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นโดยไม่อาศัยกลไกของรัฐไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือข้าราชการอื่น ๆ

(2) พระสงฆ์ ชาวบ้าน และผู้ใหญ่บ้าน การพัฒนาชุมชนรูปแบบนี้เกิดขึ้นจาก 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นสอดคล้องกับพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ลักษณะที่ 2 เกิดจากสภาพแวดล้อมที่ผู้ใหญ่บ้านมีความคิดเห็นต่อต้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เพราะตนเองต้องเสียผลประโยชน์ต่อเมื่อทำใจได้ว่าเหตุการณ์ภายในชุมชนยอมเปลี่ยนแปลงไม่เป็นธรรมดาหรือมีความเข้าใจพระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนมากขึ้นก็จะอาสาเข้ามาช่วยเหลือพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง

(3) พระสงฆ์ ชาวบ้าน และกำนัน การพัฒนารูปแบบนี้เกิดขึ้นในลักษณะที่ว่าในระยะแรกพระสงฆ์ได้ร่วมมือกับชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนโดยที่ กำนันจะคอยดูอยู่ห่างๆ เพราะไม่แน่ใจว่างานพัฒนาจะสำเร็จหรือไม่ ต่อเมื่อพระสงฆ์กับชาวบ้านสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กำนันจึงเข้าร่วมโครงการพัฒนากับพระสงฆ์เพราะไม่เช่นนั้นที่ไม่ทำอะไรจะดูเหมือนถูกพระสงฆ์แย่งชิงบทบาทช่วยเหลือชุมชนไป

(4) พระสงฆ์ ข้าราชการและชาวบ้าน รูปแบบของ การพัฒนาชุมชนนี้อย่างน้อย 3 ลักษณะคือ ลักษณะแรก เป็นการร่วมมือระหว่าง พระสงฆ์ ครูใหญ่ และชาวบ้าน ลักษณะที่สอง เป็นการร่วมมือระหว่าง พระสงฆ์ ข้าราชการฝ่ายปกครอง และชาวบ้านซึ่งพัฒนาชุมชนในลักษณะนี้จะให้ งานพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างกว้างขวางเพราะได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการฝ่ายปกครองของอำเภอ ลักษณะที่สาม เป็นการร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ข้าราชการที่นอกเหนือจากฝ่ายปกครองและชาวบ้าน

กล่าวโดยสรุปบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์นั้น ควรดำเนินบทบาทด้านการให้คำแนะนำหรือเป็นที่พึ่งทางใจด้วยการประพฤติเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ประชาชน ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นทางการคือ การร่วมมือด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์กับหน่วยงานราชการบางหน่วย และที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดรูปแบบของราชการ คือแบบแผนดั้งเดิมของวัดแต่จะพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่จริง

ภาพที่ 2.4 : สรุปแนวคิดการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัดเป็นฐาน

วัดมีบทบาทอย่างยิ่งต่อสังคมและวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะนอกจากจะเป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์แล้วยังเป็นสถานที่สำหรับศึกษาเล่าเรียนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามประเพณีดั้งเดิมมาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางของตะวันตก วัดหลายแห่งทั้งในเมืองหลวงและหัวเมือง ได้ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถม ศึกษาตามวิธีการสมัยใหม่ แต่เมื่อการศึกษาในระบบโรงเรียนมีการขยายตัวมากขึ้นมีระดับการศึกษาสูงขึ้นและเนื้อหาวิชาที่สอนในโรงเรียนมีเรื่องราวที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระศาสนามากขึ้น วัดกับโรงเรียนก็แยกออกจากกันจนเกือบสิ้นเชิง พระสงฆ์ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาที่มากับความเจริญสมัยใหม่ทำให้ขาดสื่อกลางในการรับรู้ร่วมกัน ความเชื่อถือของประชาชนต่อพระสงฆ์ที่เคยนับถือว่าเป็นผู้นำทางปัญญา คำแนะนำสั่งสอนของพระสงฆ์ที่เคยมีค้ำยันกลับแปรเปลี่ยนไป บทบาทของวัดและพระสงฆ์ห่างเหินกับสภาพสังคมและความเจริญที่นับวันจะมีมากขึ้นทุกวัน การที่จะชักนำคนให้เข้าเข้าหาหลักธรรมทางศาสนาเกิดเป็นความไม่เข้าใจกันมากขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2549ข)

นอกจากวัดแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นผู้นำ ทางด้านวิถีชีวิตและจิตใจของชาวบ้าน วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนพยายามที่จะเข้ามาสนับสนุน โดยใช้ศาสนาเป็นแกนนำ (เพ็ญศรี มิทรานนท์, 2534 : 165) สำหรับสังคมไทยพระสงฆ์มีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากประชาชน มีระเบียบวินัยสำหรับกำหนดความเป็นอยู่และได้รับการยกย่องจากประชาชนให้อยู่ในฐานะที่เคารพสักการะเรียกว่าเป็นสังคมหนึ่งต่างหาก แต่เมื่อพิจารณาในทางนิติศาสตร์แล้วเห็นว่า พระสงฆ์หรือพระภิกษุสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งหรือหน่วยหนึ่งของสังคมหรือในสังคม เป็นพลเมืองของประเทศเช่นเดียวกับประชาชนทั้งหลายต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองหรืออยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเช่นเดียวกับประชาชนพลเมืองทั่วไป และมีพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์เป็นข้อปฏิบัติ

2.4.1 บทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชน

ในสังคมพุทธศาสนาของไทย วัดเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนา นอกจากจะเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์แล้วยังเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ศูนย์กลางของชุมชน วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ขาดไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้านละแวกบ้านใดต่างก็มีวัดเป็นสมบัติร่วมกันของคนในท้องถิ่น ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านต่างก็มีความสัมพันธ์ ความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับวัดที่ซึ่งให้ความอนุเคราะห์บริการแก่ชุมชนทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจ และแม้ในด้านวัตถุซึ่งเป็นสมบัติร่วมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

พระสุธีวรญาณ (2549: 161-163) บทบาทของวัดในอดีตมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยด้วยกัน 12 ประการ

(1) วัดเป็นโรงเรียนสำหรับราษฎรที่ทำหน้าที่อบรมทางศีลธรรม วิชาการ และฝึกสายอาชีพต่าง ๆ โดยชาวบ้านในท้องถิ่นจะส่งบุตรหลานของตนเข้ามาจำเรียนในการแสวงหาความรู้และอยู่รับใช้พระสงฆ์

(2) วัดเป็นสถานสงเคราะห์สำหรับราษฎรที่เดือดร้อน ให้มาอาศัยระครองชีวิตเล่าเรียน จนมีอาชีพไปเลี้ยงตัวได้

(3) วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ทำหน้าที่เหมือนกับโรงแรมในปัจจุบันในการทำหน้าที่รับรองผู้เดินทางจากต่างแดน

(4) วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาของคนในสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป

(5) วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน โดยวัด ชาวบ้าน และพระสงฆ์ช่วยกันดูแลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่นเพื่อเป็นสถานที่ศูนย์กลางชุมชน

(6) วัดเป็นสถานที่เผยแพร่คำสอนและแสดงธรรมเทศนาแก่ชาวบ้าน

(7) วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน เช่น งานก่อดวงพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ พิธีกรรมทางศาสนา ฯลฯ

(8) วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ

(9) วัดทำหน้าที่เหมือนศาลท้องถิ่น เป็นที่ปรึกษาแก้ไขปัญหาชีวิตครอบครัวของชาวบ้าน และไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(10) วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านที่อาศัยบริเวณวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

(11) วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้สาธารณะ เมื่อมีงานใด ๆ ก็สามารถเบิกไปยืมใช้ได้ตามสะดวก

(12) วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ

ปัจจุบันบทบาทเด่นหลายด้านที่วัดเคยมีถูกโอนไปที่หน่วยงานของรัฐบาลและของเอกชน เช่น การรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยเป็นหน้าที่ของสถานอนามัยและโรงพยาบาล การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการตัดสินคดีความเป็นหน้าที่ของศาลสถิตยุติธรรม ศิลปะกรรมทั้งหลายตกไปอยู่ในอำนาจการดูแลของพิพิธภัณฑ์สถานและสถานศึกษาระดับสูง แม้จะเป็นผลดีต่อกิจการและการพัฒนาประเทศ แต่การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างนี้ก็จำเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชน

เหินห่างจากกันซึ่งบทบาทของวัดที่ยังเหลืออยู่บ้างในปัจจุบันก็มีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม แบ่งออกได้ 4 ข้อ คือ

- (1) วัดเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่นกลายเป็นที่บวชของคนจากท้องถิ่นอื่น
- (2) วัดเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามลัทธิเถรวาท ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายกับวัดตามแบบมหายานในต่างประเทศเป็นจำนวนมาก
- (3) วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาด ร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจกลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรกและขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาไม่ยอมเข้าวัด
- (4) วัดที่เคยเป็นศูนย์กลางทางสังคมที่พึ่งปรารถนากลายเป็นแหล่งรวมอบายมุข (พระสุธีวรญาณ, 2549: 168-169)

โดยสรุป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนห่างกันเรื่อย ๆ จนกลายเป็นช่องว่างทางสังคมที่สื่อเค้าให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดหายไป จากเดิมทำหน้าที่ต่อสังคมทั้งทางโลกและทางธรรม กล่าวคือ วัดในอดีตไม่ได้เป็นเพียง สถานที่พึ่งทางจิตวิญญาณของสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นที่พักพิงร่างกายและความต้องการขั้นพื้นฐาน ของวิถีชีวิตประชาชนด้วย ในปัจจุบันบทบาทของวัดเหลือหน้าที่หลักๆ ด้วยกัน 3 ประการ คือ (1) บทบาทเชิงสัญลักษณ์แก่ประชาชน กล่าวคือ วัดกลายเป็นพื้นที่รองรับการจัดประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมทางศาสนาและประจำชาติ (2) บทบาททางศาสนา กล่าวคือ วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนที่ประกอบด้วยกรอบศีลธรรม เผยแผ่ธรรมะ ทั้งหลักปรัชญาและหลักปฏิบัติ เช่น ด้านการ วิปัสสนา เป็นต้น (3) บทบาททางสังคม และเศรษฐกิจโดยยังเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของ ชุมชนในพื้นที่ บางส่วนของวัด จัดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาจับจองเพื่อการค้าขาย

2.4.2 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

ในสังคมไทยพระสงฆ์เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นศาสนาทายาท หรือนักบวชในพระพุทธศาสนาที่มีต้นแบบในเรื่องของวัตรปฏิบัติ ผ่านกรอบของศีล บัญญ และกรอบความดีตามเกณฑ์และกติกาทางสังคม นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเป็นผู้มีบทบาทในการเป็นต้นแบบ เป็นผู้นำให้ประชาชน ชุมชนสังคมได้กระทำตามกรอบแห่งพระธรรมวินัย ชาวบ้านยังให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระสงฆ์ โดยเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้ เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง (พระอนุชิต ชูเนียม, 2550: 14) แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากมีสถาบันอื่น ๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่าง ๆ ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนช่วยสังคมน้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอน กุลบุตรกุลธิดาแทนวัด มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วยแทนวัด มีโรงมหรสพ ที่ให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัด ฤดูแทนวัด สิ่งเหล่านี้ เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น (ชัยมงคล ศรีทองแดง, 2552 : 4)

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประการ (พระมหาสมพงษ์ บุญเต็ม, 2550: 28-34) ดังนี้

(1) ด้านการศึกษาตั้งแต่อดีตวัดทำหน้าที่เป็นสถานศึกษาแก่ราษฎร์เรื่อยมา ในสมัยรัชกาลที่ 5 วัดและคณะสงฆ์ยังให้ความร่วมมือจัดการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา โดยพระสงฆ์มีหน้าที่รับผิดชอบเบื้องต้น คือ การจัดหาพระให้เข้ามาประจำท้องที่การศึกษาในหัวเมืองต่าง ๆ เมื่อถึงรัชกาลที่ 6 การศึกษาแบบดั้งเดิม (ระบบวัด) กับการศึกษาสมัยใหม่เริ่มแยกออกจากกัน หน้าที่ทางด้านการให้การศึกษาลงไปอยู่ที่ฆราวาสที่เรียนวิชาซีพครุมา โดยเฉพาะบทบาทพระสงฆ์ในด้านการศึกษาลงเหลือเพียงรูปแบบการสอนธรรมะตามวาระและโอกาส

(2) ด้านเผยแผ่ธรรมเพื่ออบรมสั่งสอนประชาชน การสอนเจริญ สมาธิภาวนา ทั้งภายในวัด โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ ตามภารกิจและความต้องการของประชาชน การเผยแผ่ธรรมในปัจจุบันสามารถแบ่งได้ 3 ประการใหญ่ๆ คือ (1) พระธรรมจาริก พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาตามท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (2) พระธรรมทูต คือ พระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาได้เสียสละไปพบกับประชาชนในที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสเห็นถึงคุณค่าในหลักศีลธรรม (3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วไป คือ การเทศน์ตามวาระโอกาสต่าง ๆ เช่น ภายในวัดและต่างสถานที่ตามที่ได้รับกิจนิมนต์ หรือการเผยแผ่ผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

(3) ด้านพัฒนาชุมชนในฐานะผู้นำส่งเสริมการพัฒนาชุมชน การพัฒนาคน และพัฒนาด้านวัตถุ เช่น การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนผู้ยากไร้ เป็นตัวแทนชุมชนในการสร้างอาคารสาธารณะต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด อาคารเรียน เป็นต้น

(4) บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันได้แก่ มรดกทางสถาปัตยกรรม มรดกทางศิลปวัตถุที่ล้ำค่า มรดกขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ศิลปะการป้องกันตัว มรดกทางเภสัชกรรมชาวบ้าน และมรดกทางพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีนิยมต่าง ๆ

นอกจากนี้ อาทิตยา จารุจินดา (2546: 17) ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์เพิ่มเติมจากนักวิชาการทั้งสองท่าน อีก 3 ประการ ดังนี้

(1) บทบาทในการช่วยกิจกรรมของประชาชนพระสงฆ์จะมีบทบาทโดยมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชนอยู่โดยตลอดเช่นการทำบุญขึ้นบ้านใหม่งานฌาปนกิจศพ งานแต่งงาน งานประเพณีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนโดยพระสงฆ์เป็นเจ้าพิธีอยู่เสมอ

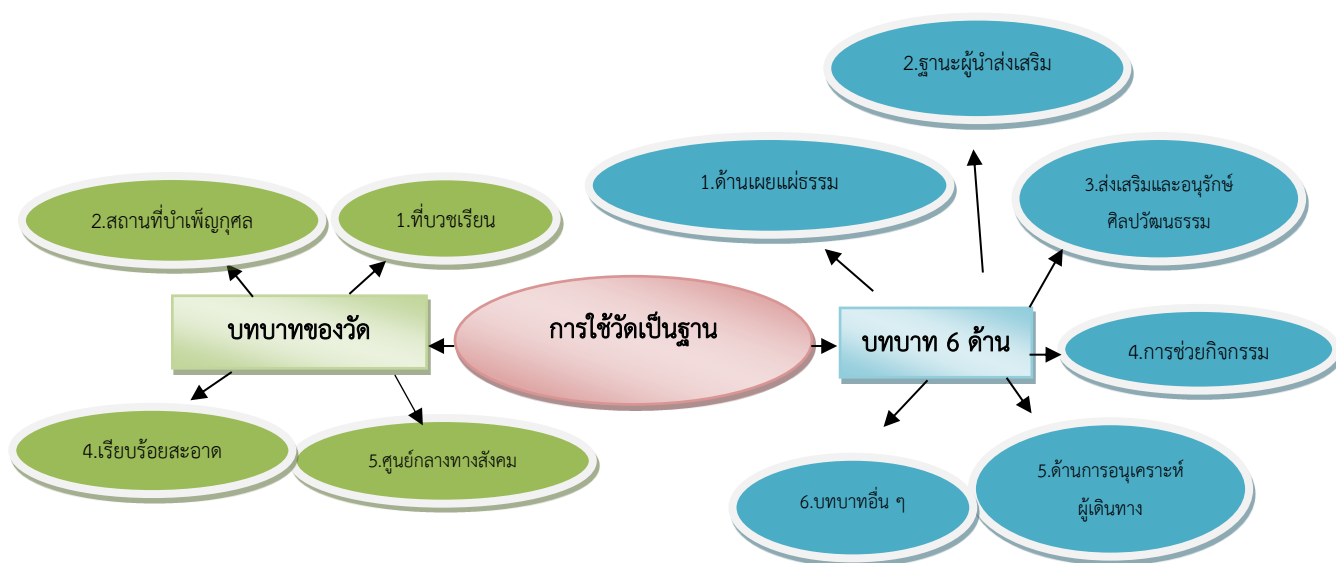
(2) พระสงฆ์กับการอนุเคราะห์ผู้เดินทาง แม้ปัจจุบันการเดินทางจะมีที่พักสำหรับคนเดินทางมากมายเช่นโรงแรมต่าง ๆ แต่วัดยังเป็นแหล่งที่พักสำหรับคนยากจนที่อยู่ในต่างจังหวัดที่ต้อง

เดินทางเข้ามาในเมืองเพื่อมาเรียนมาธุรกิจต่าง ๆ รวมไปถึงผู้จัดบริการท่องเที่ยวผู้ที่มาพักอาศัย อาจตอบแทนด้วยการถวายปัจจัยทำบุญเพื่อบำรุงค่าใช้จ่ายในวัด เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น

(3) การลดการเสพติด พระสงฆ์มีบทบาทในการต่อต้านของสิ่งเสพติดต่าง ๆ อย่างน้อย 3 ประการ คือ 3.1 การเทศน์ให้เห็นโทษของสิ่งมีวเมาต่าง ๆ อันจัดเป็นอบายมุขสิ่งเสพติด 3.2 การหาทางรักษาบำบัดในกรณีที่ไม่สามารถป้องกันได้เช่นวัดถ้ากระบอก จังหวัดสระบุรี วัดป่าแพ่ง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น 3.3 การร่วมมือกับองค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทางราชการหรือเอกชนเพื่อช่วยกันรณรงค์ป้องกันสิ่งเสพติดรักษาผู้ป่วย

งานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป สำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ นั้นถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กรพระพุทธศาสนา เพราะนอกจาก จะต้องปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่โดยปกติแล้ว ยังต้องรับภาระหน้าที่ในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมาย จากทางคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่งด้วย จึงต้องรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในศาสนกิจอื่น ๆ เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะใน พันธกิจใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (ปลื้ม โชติขุญญากร, 2550)

โดยสรุปจากบทบาทของวัดและบทบาทของพระสงฆ์มีความสอดคล้องต่อการทำหน้าที่ ทั้ง 2 ระบบ เพราะพระสงฆ์นับได้ว่าเป็นบุคคลหลักในการทำหน้าที่ให้บทบาทของวัดขับเคลื่อนไปได้ ซึ่งสามารถสรุปบทบาทที่สำคัญได้ 6 บทบาท คือ (1) บทบาทในด้านเผยแผ่ธรรม (2) บทบาทในฐานะผู้นำส่งเสริมการพัฒนาชุมชน (3) บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม (4) บทบาทในการช่วยกิจกรรมประชาชน (5) บทบาทในการอนุเคราะห์ผู้เดินทาง และ (6) บทบาทอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อมรอบวัดและสังคม เช่นการเป็นสถานที่ช่วยเหลือเมื่อเกิดวิกฤตการณ์โควิด-19 เป็นต้น

ภาพที่ 2.5 : สรุปแนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัดเป็นฐาน

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อดังกล่าว พบว่า แม้จะมีการศึกษาการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนในช่วงการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 แต่ไม่มีวรรณกรรมชิ้นใดที่ศึกษาการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐานในช่วงการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 เลย

ทั้งนี้งานศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถประมวลสรุปได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) งานที่ศึกษามุ่งเน้นไปที่บทบาทขององค์กรภาครัฐ บทบาทขององค์กรภาครัฐที่มีความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย และ 2) งานที่ศึกษามุ่งเน้นไปที่บทบาทของหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

2.5.1 บทบาทขององค์กรภาครัฐและบทบาทขององค์กรภาครัฐที่มีความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

งานในกลุ่มนี้มีผลการศึกษาเป็นจำนวนมากที่สุด ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ที่มีหน้าที่หลักในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ตัวอย่างการศึกษาในกลุ่มดังกล่าว เช่น งานของ วินัย เดชมรมโพธิ์ทอง (2564) ที่ได้ศึกษาการบริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า บทบาทหลักในการจัดการ

อยู่ที่ระดับจังหวัด และอำเภอ ได้รับแนวนโยบายมาจากรัฐบาลมาเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญในการจัดการปัญหาดังกล่าว

ในขณะที่งานในลำดับต่อ ๆ มาจะมีการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรภาครัฐที่มีความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดการกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งพบได้ในงานของ ทศวรรษ ปัญญาแก้ว (2564) ได้ศึกษาการจัดการปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยเครือข่ายชุมชนในจังหวัดลำพูน และพบว่าบทบาทหลักในการดำเนินการอยู่ที่หน่วยงานภาครัฐ ในขณะที่เดียวกันได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจาก 3 ภาคส่วนที่สำคัญ ได้แก่ 1) ภาครัฐ เช่น หน่วยงานในระดับจังหวัด อำเภอ และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ 2) เครือข่ายภาครัฐในระดับชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ 3) เครือข่ายภาคประชาชน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน ประชาชนในพื้นที่ และผู้นำทางศาสนา ซึ่งผู้นำทางศาสนานั้นเป็นผู้คอยสนับสนุนทางด้านจิตใจ โดยช่วยลดความเครียด วิตกกังวล และสร้างความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ ให้กับประชาชน

ในทำนองเดียวกันกับที่ณัฐดนัย สดคมขำ และบรรณชววรรณ หิรัญเคราะห์ (2565) ได้ทำการศึกษารูปแบบที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ระดับชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า บทบาทหลักในการจัดการอยู่ที่ระดับจังหวัด และอำเภอ โดยได้รับแนวนโยบายมาจากรัฐบาลกลาง โดยมีคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ทั้ง 3 อำเภอ เป็นผู้กำหนดแผนปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยวัดเป็นเพียงหน่วยงานสนับสนุนในเรื่องสถานที่กักตัวหรือโรงพยาบาลสนามเท่านั้น

ในขณะที่งาน นพพล อัครฮาด (2565) ศึกษาบทบาทขององค์กรภาครัฐในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยศึกษา เงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการแบบร่วมมือในการแก้ไขปัญหาวิกฤตโควิด 19: วิเคราะห์จากผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสองระดับซึ่งบทบาทหลักในการจัดการอยู่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ อบต.เวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ในขณะที่เดียวกันได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาล สถานีตำรวจในพื้นที่ ตลอดจนมหาวิทยาลัย ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว

วสันต์ เหลืองประภัสร์และคณะ (2557) ศึกษาวิเคราะห์การจัดการปกครองแบบร่วมมือกันในประเทศไทย ในรายงานผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาและรวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาพประชาสังคมและชุมชน” โดยเป็นการสำรวจตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน และศึกษาปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ทำให้การดำเนินงานของรัฐ ในลักษณะการ

ประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันจนเกิดความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการ และแนวทางการแก้ไข หรือแนวทางการเตรียมความพร้อมของภาครัฐ ในการพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมกันในก้าวต่อไป

ปิยะพงษ์ บุซบงก์ และคณะ (2560) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการท้องถิ่น: สํารวจแนวปฏิบัติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” เพื่อสํารวจแนวปฏิบัติการสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่เป็นอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนเพื่อสํารวจแนวปฏิบัติการสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่เป็นอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวิเคราะห์ลักษณะสำคัญของความร่วมมือในประเด็นการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ต่างกัน เป็นการศึกษาเชิงสํารวจ (exploratory study) ที่มุ่งสํารวจแนวปฏิบัติของความร่วมมือกันในการบริหารท้องถิ่นอันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ผลการศึกษาพบว่า อปท. มีโครงการที่ดำเนินการโดยร่วมมือกับส่วนราชการ/รัฐวิสาหกิจคิดเป็น สัดส่วนมากที่สุด รองลงมาคือร่วมกับองค์กรชุมชน/กลุ่มชาวบ้าน/องค์กรพัฒนา อปท.อื่น ๆ และภาคเอกชน ตามลำดับ ทั้งนี้การลงนามใน MOU มีการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือร่วมกันดำเนินการอย่างค่อนข้างเป็นทางการ ระดับความร่วมมือที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือมีการลงขันงบประมาณ ส่วนประเด็นความร่วมมือที่มีมากที่สุดคือด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต รองลงมาคือ ด้านการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยระยะเวลาของการร่วมมือกันน้อยที่สุดคือ 10 วัน และมากที่สุดคือ 19 ปี ในส่วนของรูปแบบความร่วมมือสังเคราะห์ได้ว่าการประสานงานกัน พบมากที่สุด ตามมาด้วยการบูรณาการกัน การให้ความร่วมมือ การเป็นพันธมิตรกัน และเครือข่ายความร่วมมือตามลำดับ อนึ่ง ความต้องการข้อมูลและองค์ความรู้กลายเป็นมูลเหตุของความร่วมมือมากที่สุด รองลงมาคือขาดแคลนงบประมาณ ตามมาด้วยการขาดแคลนบุคลากร ในขณะที่ เงื่อนไขหลักที่ทำให้ประสบปัญหาในการพัฒนาความร่วมมือของ อปท. เป็นเรื่องของระเบียบไม่เอื้ออำนวย รองลงมาคือขาดแรงจูงใจ กล่าวคือไม่เล็งเห็นประโยชน์ที่แน่ชัดจากการร่วมมือกัน โดยส่วนใหญ่แล้ว อปท. เป็นผู้ริเริ่มสร้างร่วมมือเอง รองลงมาคือเกิดจากการหารือร่วมกันจากหลายฝ่ายก่อนตกลงสร้างร่วมมือกัน

2.5.2 บทบาทของหน่วยงานอื่น ๆ

มีการศึกษาบทบาทของหน่วยงานอื่น ๆ ในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวอีกเล็กน้อย ดังพบได้ในงานของ สุภาร์ตน์ สิวกลาง และคณะ (2563) ที่ศึกษาบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งถึงเป็นหน่วยงานได้เช่นกันโดย ศึกษาเรื่อง ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในโครงการอสม. เคาะประตูบ้านต้านโควิด 19 ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นการศึกษาถึงบทบาทของอาสาสมัคร

สาธารณสุขประจำหมู่บ้านว่ามีความรู้ ทักษะ และแนวทางการปฏิบัติงานอย่างไรในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19

ในขณะที่ ญัฐนิชา กรกิ่งมาลา (2563) ได้ศึกษา แนวทางการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุในชุมชนพหุวัฒนธรรมระหว่างกาแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษา ชุมชนรอบศาสนสถานย่านกุฎีจีน เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการศึกษาบทบาทของชุมชนที่ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นไปที่การปรับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุในช่วงการระบาดของโควิด-19 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไม่ค่อยมีการศึกษามากนัก

คอรี่ การีจิ (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ในโครงการอุตสาหกรรมเพื่อการสร้างงานที่ยั่งยืนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันประกอบด้วย หนึ่ง มิติบริบทของระบบ มีปัจจัยของกรอบ แนวคิดของกฎหมายและนโยบาย ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และประเด็นความมั่นคง ในพื้นที่ สอง มิติตัวขับเคลื่อนความร่วมมือ มีปัจจัยการพึ่งพาซึ่งกันและกัน สิ่งจูงใจที่ตามมา และผู้นำที่ ริเริ่มความร่วมมือ ส่วนกระบวนการของการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันมีอยู่สามมิติคือ 1. หลักการทำงานร่วมกัน มีองค์ประกอบการศึกษาหรือและการกำหนดแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน 2. ความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน มีองค์ประกอบ การสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกันและการสร้างข้อผูกมัดร่วมกัน และ 3. ความสามารถในการดำเนินการร่วมกัน

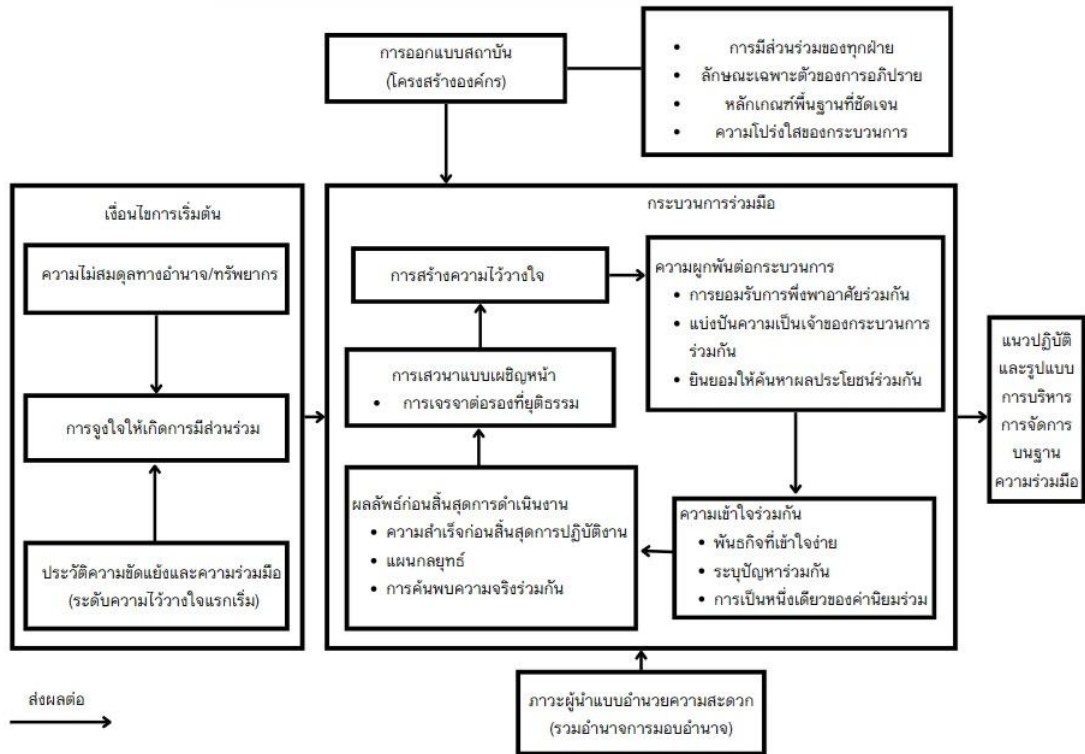
ส่วนวินัย เดชมโพธิ์ทอง (2564) ที่ได้ศึกษาการบริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า บทบาทหลักในการจัดการอยู่ที่ระดับจังหวัด และอำเภอ โดยได้รับนโยบายมาจากรัฐบาลกลางมาเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญในการจัดการปัญหาดังกล่าวในขณะที่งานในลำดับต่อ ๆ มาจะมีการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรภาครัฐที่มีความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดการกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สอดคล้องกับงานของ ทศวรรษ ปัญญาแก้ว (2564) ที่ได้ศึกษาการจัดการปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยเครือข่ายชุมชนในจังหวัดลำพูน พบว่าบทบาทหลักในการดำเนินการอยู่ที่หน่วยงานภาครัฐ ในขณะที่เดียวกันได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจาก 3 ภาคส่วนที่สำคัญ ได้แก่ 1) ภาครัฐ เช่น หน่วยงานในระดับจังหวัด อำเภอ และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ 2) เครือข่ายภาครัฐในระดับชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ 3) เครือข่ายภาคประชาชน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน ประชาชนในพื้นที่ และผู้นำทางศาสนา ซึ่งผู้นำทางศาสนานั้นเป็นผู้คอยสนับสนุนทางด้านจิตใจ โดยช่วยลดความเครียด วิตกกังวล และสร้างความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ ให้กับประชาชน

อาทิตยา จารุจินดา (2546) ค้นพบว่าพระสงฆ์ มีบทบาทในการช่วยกิจกรรมของประชาชน พระสงฆ์จะมีบทบาทโดยมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอยู่โดยตลอด เช่น การฃาปนกิจศพ เป็นผู้ประกอบพิธีศพ โดยเฉพาะในสถานการณ์โควิด 19 ที่ร่วมในการฃาปนกิจผู้เสียชีวิตโดยเป็นการมีส่วนร่วมในด้านพิธีกรรมทางศาสนาของฆราวาส อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า วัดมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งเมื่อเกิดสถานการณ์โควิด เนื่องจากวัดเป็นฐานในการตั้งศูนย์พักคอยให้แก่ผู้ป่วยโควิด เป็นศูนย์ประสานงานการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน วัดเปรียบเสมือนสถานพยาบาลด่านแรกที่ผู้ป่วยสามารถเข้ารับการรักษาตัวได้ โดยที่ผู้ป่วยไม่ต้องเดินทางไปยังโรงพยาบาลเพื่อเข้ารับบริการการรักษา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระสุธีวรญาณ (2549) บทบาทของวัดในอดีตมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย วัดเป็นสถานสงเคราะห์สำหรับราษฎรที่เดือดร้อน ให้มาอาศัยประกอบชีวิต เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วย และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน โดยวัด ชาวบ้าน และพระสงฆ์ช่วยกันดูแลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่นเพื่อเป็นสถานที่ศูนย์กลางชุมชน เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนา และบำเพ็ญกุศล เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้สาธารณะ เมื่อมีงานใด ๆ ก็ สามารถเบิกไปยืมใช้ได้ตามสะดวก และเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อออกแจ้งกิจการต่าง ๆ นอกจากวัดแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นผู้นำ ทางด้านวิถีชีวิตและจิตใจของชาวบ้าน วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนพยายามที่จะเข้ามาสนับสนุน โดยใช้ศาสนาเป็นแกนนำ

จากการทบทวนวรรณกรรมในข้างต้น จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จะเป็นหน่วยงานภาครัฐซึ่งมีการศึกษาทั้งจากนโยบายส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และชุมชน รวมถึงในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในขณะที่ศึกษาบทบาทหลักของหน่วยงานอื่น ๆ นั้น ประกอบด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และชุมชน

อย่างไรก็ตาม สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านนั้น ก็เป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับหน่วยงานภาครัฐเช่นกัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงมิติความร่วมมือกันนั้น การศึกษาส่วนใหญ่พบว่าการดำเนินการนั้นอยู่บนฐานของการบริหารจัดการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า “วัด” ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในเรื่องดังกล่าว แต่ทำหน้าที่เป็นเพียงแค่ฝ่ายสนับสนุนในเรื่องสถานที่และการเยียวยาจิตใจเท่านั้น

2.6 สรุปกรอบแนวความคิด

ภาพที่ 2.6 สรุปกรอบแนวความคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติ และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง พระอารามหลวง 2. เพื่อศึกษาโครงสร้าง เจือจาง และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง 3. เพื่อเสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน โดยทฤษฎีในการศึกษาเกิดจากข้อมูลที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการวิจัย การกำหนดรูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษากรณีศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Case Study Research) ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัดเป็นฐาน ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสรุปกรอบแนวความคิด ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 2

ระยะที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) เพื่อ 1. สัมภาษณ์แนวปฏิบัติของวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 2. ศึกษาโครงสร้าง เจือจาง และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ในการดำเนินการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ประชากร

ประชากรซึ่งเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น ในการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อเข้าร่วมในการวิจัย (Sampling Design) ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวทางการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เกณฑ์ในการคัดเลือก (Selection Criteria) ได้แก่ การที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และ/หรือการดำเนินนโยบายการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง ซึ่งจากเกณฑ์ดังกล่าวทำให้สามารถกำหนดผู้ให้ข้อมูล โดยคำนวณขนาดตัวอย่างตามหลักแนวคิดความพอเพียงข้อมูล (Data Sufficiency) สามารถพิจารณาจากแนวทางของระเบียบวิธีการวิจัยหรือแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของ Nastasi & Schensul (2005) หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 27 รูป/คน ได้แก่ การศึกษาโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 รูป/คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จำนวน 18 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย เจ้าอาวาสหรือคณะกรรมการวัด (ระดับบริหาร) พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่วัดอินทรวีหาร สำนักงานเขตพระนคร ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพระนคร ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตพระนคร โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร ภาคเอกชน ประกอบด้วย บริษัท พีริยะพูล จำกัด พีเอ็น สตรีทฟู้ด และภาคประชาชน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์เอกสาร (Document Synthesis) ใช้แบบวิเคราะห์เอกสารเป็นเครื่องมือ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารประเภทต่าง ๆ ของวัดและของทางราชการ รวมไปถึงข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในเอกสารทางวิชาการ เช่น งานวิจัย บทความทางวิชาการ เป็นต้น

ระยะที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นเครื่องมือ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ผ่านการจัดสนทนากลุ่ม

(Focus Group) เป็นหลัก และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในประเด็นที่ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ระหว่างการลงพื้นที่การศึกษาภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ตลอดเวลาเพื่อการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลผ่าน “การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation)” โดย 1. ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) 2. ตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) 3. ตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation)

ในการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์เอกสาร มาพัฒนาแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขจนเรียบร้อย

2. นำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่แก้ไขจนสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) และข้อเสนอแนะมาพัฒนาแบบสอบถามให้ถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น

3. นำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มาสรุปเป็น (ร่าง) แนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน เพื่อเข้าสู่กระบวนการขอความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำเสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐานต่อไป

3.4 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องไว้ดังต่อไปนี้

3.4.1 การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research)

การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของ กรณีศึกษา ได้แก่ข้อมูลเอกสารที่จัดทำโดยวัดและหน่วยงานราชการ เช่น รายงานการประชุม รายงาน ความเป็นมาการดำเนินนโยบาย จดหมายข่าว เป็นต้น และข้อมูลเอกสารจากองค์กร

ภายนอก เช่น บทความ ข่าวข่าวจากสำนักพิมพ์ ตลอดจนหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร นิตยสาร บทความวิจัย ฯลฯ เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิด สร้างเครื่องมือในการศึกษาภาคสนามต่อไป

3.4.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study)

การศึกษาภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 27 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 รูป/คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จำนวน 18 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย เจ้าอาวาสหรือคณะกรรมการวัด (ระดับบริหาร) พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่วัดอินทรวินัย สำนักงานเขตพระนคร ประกอบด้วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตพระนคร ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตพระนคร โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร ภาคเอกชน ประกอบด้วย บริษัท พรียะพูล จำกัด พีเอ็น สตรีทฟู้ด และภาคประชาชน ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง โดยใช้แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured interviews) ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมในเก็บข้อมูลให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีรายละเอียดจากผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเชิงเอกสารพัฒนาแบบประเด็นการสัมภาษณ์ (Interview Topic Guide) เพื่อเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ นอกจากนี้หากมีประเด็นที่น่าสนใจ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ได้การสัมภาษณ์ผ่านการจัดสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (หากมี) จะถูกนำมาเรียบเรียง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลภายในกรณีศึกษาเฉพาะกรณี (Within Case Analysis) โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์ (Chronological Approach) เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับ ปรากฏการณ์ความร่วมมือดังกล่าวในแต่ละกรณีศึกษา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถค้นพบแก่นสาระ (Theme) ของข้อมูลอันเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดของการศึกษา และพบช่องว่างและประเด็นที่จะต้องนำไปถามเพิ่มเติมในแบบประเด็นการสัมภาษณ์ (Interview Topic Guide) อีกด้วย

3.6 จริยธรรมการวิจัย

ในจริยธรรมการวิจัยในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมการวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยจะต้องรักษาความลับ ความเป็นส่วนตัว และการปิดบังชื่อของผู้ให้ข้อมูล และ

การวิจัยต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทางร่างกายและจิตใจของผู้ให้ข้อมูล และให้ความสำคัญกับการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับเป็นหลัก โดยให้มีกระบวนการขอความยินยอมเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยปกป้องความเป็นส่วนตัวและเป็นหลักประกันการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับ โดยยึดถือความหลักการรักษาความลับ (Confidentiality) เป็นการเก็บข้อมูลที่มีการระบุชื่อหรือตัวบ่งชี้อื่น ๆ ของบุคคล โดยมีเพียงผู้วิจัยเท่านั้น ที่จะทราบและสามารถเข้าถึงข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ ผู้วิจัยยึดถือการรักษาความลับของข้อมูลอย่างเคร่งครัด ไม่เปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ ตลอดจนการวิเคราะห์ผลที่แสดงในภาพรวม ไม่สะท้อนให้เห็นข้อมูลเป็นรายบุคคล รวมทั้งการทำลายหรือลบข้อมูลออกจากเทปสัมภาษณ์หลังจากงานวิจัยเสร็จสิ้น (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติงค์, 2553)

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1. ศึกษาแนวปฏิบัติ และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง พระอารามหลวง 2. ศึกษาโครงสร้าง เงื่อนไข และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง 3. เสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน ได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง
2. แนวปฏิบัติของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19
3. โครงสร้าง เงื่อนไข และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง
4. ข้อเสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

4.1 ข้อมูลทั่วไปของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

4.1.1 ที่ตั้ง และอาณาเขต

วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ปัจจุบันมีพระโสภณธรรมวงศ์ (วศก ปญญาอกุโฆ, ดร.) เป็นเจ้าอาวาส ตั้งอยู่เลขที่ 144 ถนนวิสุทธิกษัตริย์ แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 มีเนื้อที่ทั้งหมด 21 ไร่ 1 งาน 65 ตารางวา ที่ตั้งวัดมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

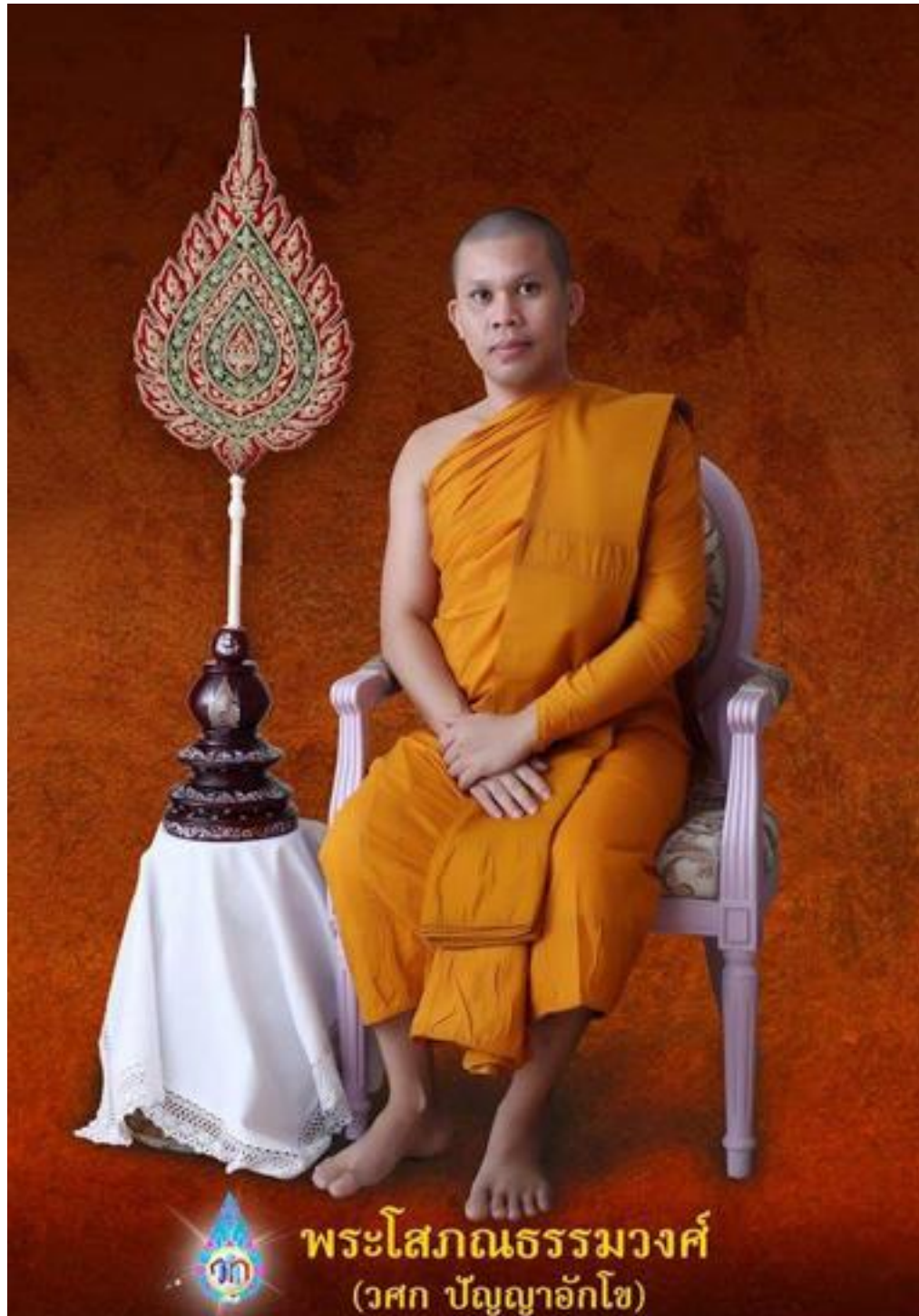
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ถนนกรุงเกษม
ทิศใต้	ติดต่อกับ ถนนวิสุทธิกษัตริย์

ทิศตะวันออก

ติดต่อกับ ถนนเทเวศร์ซอย 1

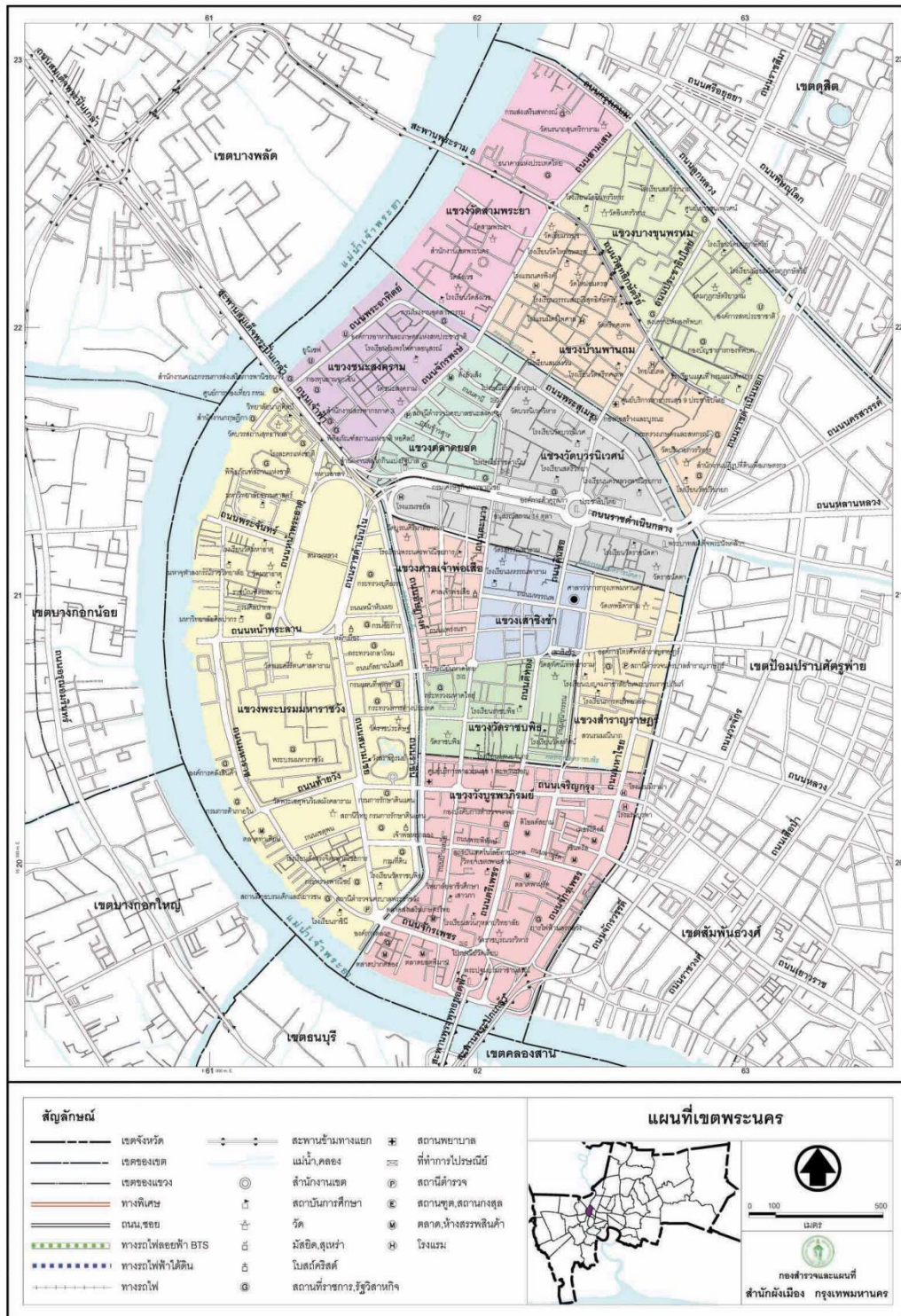
ทิศตะวันตก

ติดต่อกับ ถนนสามเสน สี่แยกบางขุนพรหม

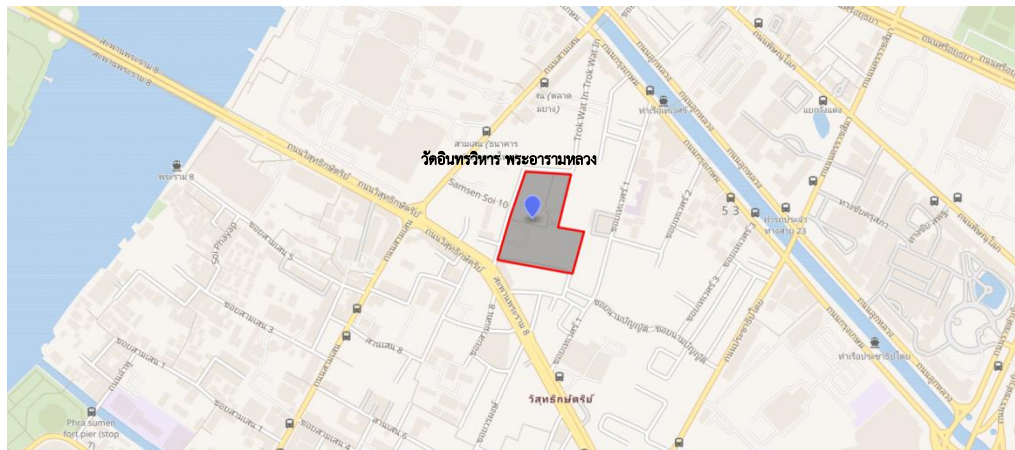

ภาพที่ 4.1 พระโสภณธรรมวงศ์ (วศก ปัญญาอภัย ,ดร.) เจ้าอาวาส

แหล่งที่มา: พระโสภณธรรมวงศ์ (วศก ปัญญาอภัย ,ดร.) เข้าถึงจาก<https://sangkhatakan.com/>

ภาพที่ 4.2 แผนที่ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
แหล่งที่มา: สำนักงานผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2566.

ภาพที่ 4.3 แผนที่วัดอินทรวិหาร พระอารามหลวง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

แหล่งที่มา: google maps

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของวัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง

วัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายประมาณปี พ.ศ. 2295 ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง แต่เดิมนั้นชื่อ "วัดไร่พริก" เนื่องจากเป็นวัดที่ปลูกอยู่ใกล้สวนผักของชาวจีน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "วัดบางขุนพรหม" ตามชื่อของหมู่บ้านซึ่งมีขุนพรหมเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน

กาลเวลาผ่านไปจนถึงสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าสิริบุญสารผู้ครองนครศรีสัตนาคนหุต ได้ยกกองทัพมาถึงบ้านดอนมดแดง (จังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน) ได้จับพระลอ ผู้ซึ่งสวามีภักดีในพระบรมโพธิสมภพของพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อจับแล้วก็ได้ทำการประหารพระลอ เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบ ก็โปรดฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพพร้อมด้วยพระสุรสีห์ยกทัพขึ้นไปปราบทัพของพระเจ้าสิริบุญและสามารถตีเมืองเวียงจันทน์แตก ครั้งนั้นพระเจ้าสิริบุญสารได้ลี้ภัยไปอาศัยในเขตแดนญวน เมื่อเสร็จศึกสงคราม สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกได้นำตัว เจ้าอินทวงศ์โอรสในพระเจ้าสิริบุญสารลงมากรุงธนบุรีด้วย และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอินทวงศ์และคณะพำนักตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ ณ บริเวณตำบลไร่พริก (แขวงบางขุนพรหม ในปัจจุบัน)

ต่อมาเจ้าอินทวงศ์ได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดอินทรแห่งนี้ เปลี่ยนรูปแบบอุโบสถจากเดิมที่เป็นแบบเตาเผาปูนมาเป็นก่ออิฐถือปูนซึ่งเป็นแบบที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ และสร้างศาลาต่าง ๆ พร้อมกับขุดคลองเหนือใต้และด้านหลังวัด เมื่อบูรณะจนสมบูรณ์แล้วได้อาราธนาท่านเจ้าคุณอรัญญิกเถร (ตัวง) มาเป็นเจ้าอาวาส และถือเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกที่มีหลักฐานปรากฏยืนยัน ครั้นมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนผ่านกลางวัดบางขุนพรหม วัดบางขุนพรหม จึงกลายเป็น 2 วัดคือวัดบางขุนพรหมนอก (วัดใหม่อมตรส ในปัจจุบัน) และวัดบางขุนพรหมใน (วัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง ในปัจจุบัน) เนื่องจากอยู่ภายในเขตวังเทวะเวสม์ที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใหม่ (จึงเรียกชื่อว่า "วัดบางขุนพรหมใน")

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้นนิยมเรียกกันว่า "วัดไร่พริก" ต่อมาเปลี่ยนเป็น "วัดบางขุนพรหม" และเรียกชื่อวัดนี้ว่า "วัดอินทร์" หรือ "วัดอินทาราม" ตามนามของผู้ปฏิสังขรณ์ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร. 6) ได้โปรดเกล้าฯ ให้คณะสงฆ์เปลี่ยนนามวัด เนื่องจากชื่อเดิมไปพ้องกับวัดอินทาราม (ใต้) บางยี่เรือใต้ (ธนบุรี) ซึ่งสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น นภวงศ์) ได้ถวายพระนามใหม่ว่า "วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง" ตามพระนามของเจ้าอินทวงศ์ และยังคงใช้ชื่อนี้ตราประทับมาปัจจุบัน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะจากวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2543 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ณ วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2543 ดังนั้นจึงมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า "วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง"

4.1.3 สถานที่สำคัญภายในวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

4.1.3.1 หลวงพ่อโต วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

หลวงพ่โต วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง (พระพุทธรูปศรีอริยเมตไตรย) พระพุทธรูปยืนปางอุ้มบาตร มีความสูง สูง 32 เมตร สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ โต พรหมรังสี ในปี พ.ศ. 2410 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ยังไม่สร้างไม่แล้วเสร็จท่านก็ได้มรณภาพไป การก่อสร้างจึงหยุดลงชั่วคราว และได้มีการก่อสร้างต่อจนสำเร็จในปี พ.ศ. 2467 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้จัดให้มีงานสมโภชเป็นครั้งแรกเป็นเวลาสามวัน คือ วันที่ 4-6 มีนาคม พ.ศ.2471

ภาพที่ 4.4 หลวงพ่โต วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

แหล่งที่มา: facebook วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง Big Standing Buddha

4.1.3.2 บ่อน้ำพระพุทธรูป

บ่อน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ได้สร้างขึ้นไว้ที่วัดอินทรวihar พระอารามหลวงแห่งนี้ ตามประวัติเล่ากันว่าครั้งที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) กำลังสร้างพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรนั้น มีลูกศิษย์จากทั่วประเทศมาขอน้ำมนต์จากท่านเป็นจำนวนมาก ท่านจึงสร้างบ่อน้ำมนต์แห่งนี้ไว้เพื่อสงเคราะห์ลูกศิษย์

บ่อน้ำพระพุทธรูปนี้เป็นที่ประดิษฐานองค์สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ขี้ผึ้งจำลองนั่งสวดมนต์ที่หน้าบ่อ และภายในบ่อมีน้ำพระพุทธรูปจากที่อื่นอีก 381 แห่ง รวมทั้งแผ่นยันต์ 121 พระคาถา ที่ทางวัดเคยขุดพบใต้บ่อแล้วนำขึ้นมาวางรวมกันไว้ในบ่อ บ่อน้ำมนต์แห่งนี้ในแต่ละวันจะมีประชาชนมานั่งสวดพระคาถาชินบัญชร และนั่งสมาธิกันเป็นจำนวนมากทุก ๆ วัน

ภาพที่ 4.5 บ่อน้ำพระพุทธรูป

แหล่งที่มา: facebook วัดอินทรวihar พระอารามหลวง Big Standing Buddha

4.1.3.3 พิพิธภัณฑ วัดอินทรวihar พระอารามหลวง

พิพิธภัณฑ วัดอินทรวihar พระอารามหลวง ซึ่งอยู่บริเวณชั้นใต้ดินของพระอุโบสถ ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑรักษาของเก่าของวัด เช่น พระพุทธรูป ตู๋ลายรดน้ำ และของที่ขุดได้ในการบูรณปฏิสังขรณ์ รวมถึงมีลูกนิมิตรเอกให้พุทธศาสนิกชนได้ปิดทอง เปิดให้ชมเฉพาะเวลาว่างานประจำปี วันที่ 1-10 มีนาคม

ภาพที่ 4.6 พิพิธภัณฑ์ วัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง

แหล่งที่มา: facebook วัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง Big Standing Buddha

4.2 การจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19

วัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยเป็นสถานที่ที่ชุมชนสามารถเข้ามาพึ่งพาและได้รับความช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ วัดได้ทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐ เอกชน และภาคประชาชน ในการสนับสนุนด้านการสาธารณสุข การศึกษา และการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น การแพร่ระบาดของโควิด 19 วัดได้จัดตั้งโรงทานเพื่อแจกจ่ายอาหารและสิ่งของจำเป็นแก่ประชาชน อีกทั้งมีการแจกถุงยังชีพให้แก่ชุมชนโดยรอบ นอกจากนี้ วัดอินทรวิหารยังเป็นสถานที่จัดบริการทางการแพทย์ขั้นพื้นฐาน และจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าถึงบริการสุขภาพได้สะดวกยิ่งขึ้น

ในขณะที่วัดได้ส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนโดยการจัดห้องสมุดและพื้นที่การเรียนรู้ ทั้งยังสนับสนุนโครงการฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชน เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ วัดยังได้ร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการพัฒนาชุมชนโดยรอบ ทั้งการปรับปรุงถนนและสิ่งแวดล้อม วัดอินทรวิหารยังเป็นศูนย์พักคอยสำหรับผู้ป่วยที่รอการรักษาในช่วงที่มีการระบาดของโรค นับเป็นบทบาทสำคัญของวัดที่สะท้อนถึงการช่วยเหลือสังคมด้วยแนวทาง “บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) ซึ่งช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

นอกจากนี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีนโยบายและมาตรการของคณะสงฆ์ เกิดความห่วงใยต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อชีวิตประชาชนในทุกวัย พร้อมมีพระดำริให้วัดทำหน้าที่เป็น

ศูนย์กลางของชุมชนและสังคม จึงเห็นว่าวัดควรมียุทธศาสตร์ต่อสังคม เนื่องจากวัดหลายแห่งมีศักยภาพมากพอที่จะอนุเคราะห์ประชาชนที่ประสบกับการระบาดของโรคโควิด19 นอกจากนี้วัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญทางสังคม ในฐานะเป็นสถานสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน วัดและชุมชนมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการพหุอาศัยกันและกัน จากนั้นวัดในประเทศไทยจึงมีข้อกำหนดในการนำพระดำริมาทำการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือให้แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด 19 สนับสนุนและส่งเสริมให้คณะสงฆ์ดำเนินกิจกรรมในหลายมิติ จึงเป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ ในงานสาธารณสงเคราะห์อย่างเด่นชัด รวมทั้งถือเป็นการช่วยเหลือการสงเคราะห์ประชาชน การสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย และการสร้างการมีส่วนร่วมร่วมกับภาคประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2565)

“วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคู่กับสังคมไทยมานับแต่โบราณ トラบจนถึงวันนี้ วัดไม่เพียงแต่เป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร แต่ยังเป็นสถานสาธารณสงเคราะห์ของชุมชนด้วย จึงสมควรที่จะให้วัดที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะอนุเคราะห์ประชาชนผู้ประสบความยากลำบากดำเนินภารกิจตามบทบาทหน้าที่ที่ดำรงอยู่นับแต่อดีตกาล”

พระดำริ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2565)

จากพระราชดำริของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มหาเถรสมาคมจึงมีมาตรการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด19 พร้อมทั้งให้พระสงฆ์แต่ละวัดทั่วประเทศปฏิบัติตามมาตรการของมหาเถรสมาคมไปพร้อมกับมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้พระมวงคลวชิรากรเลขานุการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกล่าวถึงความสำคัญของวัดและพระสงฆ์กับการแพร่ระบาดของโควิด 19 (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2565)

“ปัจจุบันวัดทั่วประเทศโดยเฉพาะวัดที่มีศักยภาพได้เริ่มจัดตั้งโรงทานเพื่อช่วยเหลือชุมชนที่เขตวัดนั้นตั้งอยู่ คำว่า ‘ธรรม’ กับ ‘ทาน’ จึงเกิดขึ้นพร้อมกัน ธรรมคือความเมตตาปรารถนาดี ทานคือการแบ่งปันกัน โดยพระสงฆ์ได้นำธรรมานุญุ สุขภาพพระสงฆ์มาใช้ประกาศให้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์จะดูแลพระสงฆ์ด้วยกันเองตามธรรมวินัย ซึ่งพระต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันเกี่ยวกับการระบาด นอกจากนี้พระสงฆ์ยังให้ข้อมูลและความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว โดยเฉพาะการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social distance) แก่ประชาชน

ขณะที่ญาติโยมก็ดูแลพระสงฆ์ตามหลักธรรมวินัยด้วยเช่นกัน “โควิด19 คงจะมีต่อไปอีกระยะหนึ่งซึ่งยาวนานพอสมควร ถึงแม้ขณะนี้จะมีแนวโน้มลดลงก็ตามการขับเคลื่อนความร่วมมือด้วยพลังบวร(บ้าน-วัด-โรงเรียน)จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในระยะยาวได้”

พระมงคลวราราม (2565)

4.2.1 แนวปฏิบัติของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19

สถานการณ์โรคโควิด-19 มีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง ได้จัดเตรียมการสถานที่วัด มาตรการตามกระทรวงสาธารณสุข และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการป้องกันความเสี่ยงการเกิดโรคโควิด 19 โดยมีมาตรการแต่ละด้าน ดังนี้

4.2.1.1 ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภายในวัดได้มีการจัดเตรียมของศาสนสถานให้เป็นไปตามมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมต้องสวมหน้ากากตลอดเวลา จัดให้มีจุดบริการล้างมือด้วยสบู่ และแอลกอฮอล์ที่เป็นจุดการจัดกิจกรรมทางศาสนาและมีประชาชนเข้ามากราบไหว้พระ ให้มีการทำความสะอาดมือทั้งก่อนเข้าพื้นที่วัดและหลังออกจากวัด รวมทั้งมีเครื่องวัดอุณหภูมิภายในวัด เพื่อคัดกรองอุณหภูมิเบื้องต้นจากประชาชนที่เข้ามาทำบุญ หากมีพิธีสำคัญทางศาสนาจะใช้ระยะเวลาจัดให้รวดเร็วที่สุด

“การดำเนินการของวัดเรา ทำอย่างเคร่งครัด เพราะวัดค่อนข้างมีพระสงฆ์จำนวนมาก และมีญาติโยมเข้ามาทำบุญ กราบไหว้พระอยู่ไม่น้อย วัดเองต้องเตรียมตัวเตรียมการไว้อยู่ตลอดเวลา ยึดหลักการของมหาเถรสมาคมและทางสาธารณสุข”

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

4.2.1.2 ด้านพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ มีการตรวจเชิงรุกให้กับพระสงฆ์ สามเณร และบุคลากรภายในวัดทั้งหมด กำหนดให้ฉีดวัคซีนทุกรูปและทุกคน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ภายในวัดงดการฉันอาหารร่วมกัน ในส่วนฆราวาสที่เป็นเจ้าหน้าที่กิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างพักรับประทานอาหารกลางวันหรือรวมตัวเพื่อพูดคุยกัน มีการประเมินอาการที่อาจจะเกิดความเสี่ยงการเป็นโรคโควิด 19 ด้วยการตรวจคัดกรองด้วยชุดตรวจ ATK และมีมาตรการให้พระสงฆ์ออกกิจนิมนต์นอกวัด

“อย่างเราเป็นเจ้าหน้าที่ เจ้าอาวาสท่านก็เป็นห่วงพวกเรา ก็จะบอกว่า ถ้าเป็นไปได้ห้ามรวมตัวกัน หรือหากจำเป็นก็ไม่ควรอยู่ด้วยกันนาน อย่างมาทำงาน ต้องสวมแมสตลอด ถ้าเราต้องไปต่างจังหวัด ไปรวมตัวกับเพื่อน ก็ต้องแจ้งทางวัด หรือมีความเสี่ยงก็ต้องแจ้งทันที”

เจ้าหน้าที่วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

4.2.1.3 ด้านประชาชน ต้องได้รับการฉีดวัคซีนอย่างน้อย 1 เข็มก่อนที่จะได้รับอนุญาตเข้ามาทำพิธีทางศาสนา จะมีการตรวจใบผ่านการฉีดวัคซีน (Vaccine Certificate) ผ่านระบบหมอพร้อม ทางทางรัฐบาลได้กำหนดขึ้นมา มีการคัดกรองอุณหภูมิก่อนเข้าบริเวณวัด หากมีอุณหภูมิที่สูงจะต้องถูกคัดกรองด้วยชุดตรวจ ATK และประสานงานไปยังหน่วยบริการสาธารณสุขที่ใกล้เคียง เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการรักษาได้เร็วที่สุด นอกจากนี้ทางวัดได้มีการประกาศให้ประชาชนสามารถทำบุญผ่านระบบบริจาค e-Donation โดยอาศัยสื่อโซเชียลมีเดียในการประชาสัมพันธ์ เพื่อลดการกระจุกตัวและความหนาแน่นภายในวัด โดยเฉพาะศาสนสถานที่ยังจัดงานบุญในวันสำคัญทางศาสนา จะต้องปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างความปลอดภัยในวัด

“ประชาชนให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามมาตรการของวัดได้ดีมาก ทางพระลูกวัดเราก็มีมาตรการควบคุมการเข้าออกของญาติโยม มีการคอยบอกคอยเตือนให้เค้าต้องสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลาขณะที่อยู่ในวัด เพราะเราคงจะไปห้ามไม่ให้เข้าวัดทำบุญก็คงไม่ได้ นานที่วัดเองก็กลายเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน แต่ยังไงเสียเราก็ต้องจัดระบบระเบียบให้ดี”

“มาทำบุญที่นี้บ่อยนะ ตั้งแต่มีโควิดก็เห็นทางพระ ทางวัดเหมือนทำงานตลอดเลยนะ เข้ามาก็มีเครื่องไม้เครื่องมือวัดตัวเรา ต้องล้างมือก่อน ก่อนเข้าไปไหว้พระ ถ้าไม่ใส่แมสก็มีแมสบริการ”

ประชาชน 1

“ก่อนโควิดเรามาทำบุญบ่อย แต่พอมีโควิดไม่ค่อยได้มา ก็จะอาศัยบริจาคเงินเข้าวัดแบบโอน แบบสแกน บางที่เราไม่ได้เอาของมาถวาย ก็จะอาศัยโอนบริจาคมาให้ทางวัดได้นำไปช่วยเหลือคนอื่นต่อ หรือพระท่านไปไหนไม่ได้เหมือนโยมๆ ท่านก็คงจะต้องมีปัจจัย หรือต้องมีอาหารฉัน เราก็กินบุญมา”

ประชาชน 2

นอกจากนี้วัดได้ให้ความสำคัญในการจัดการและกำจัดขยะที่เป็นอันตราย เช่น หน้ากากอนามัยที่ประชาชนใช้แล้ว ทิชชู ชุดตรวจ ATK เป็นต้น เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่กระจายเชื้อโควิด 19 รวมทั้งมีการทำความสะอาดบริเวณห้องน้ำ พื้น และจุดที่มีการสัมผัสสูง เพื่อดำเนินการตามระบบสุขภาพที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดไว้

4.2.2 การจัดตั้ง “ศูนย์พักคอยเพื่อการส่งต่อ (Temple Isolation) วัดอินทวิหาร พระอารามหลวง”

วัดอินทวิหาร พระอารามหลวง โดยพระเดชพระคุณ พระโสภณธรรมวงศ์ ดร.เจ้าอาวาสวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง ร่วมกับกรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานเขตพระนคร จัดตั้งศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (community Isolation) การจัดตั้งสถานแยกกักตัวที่วัด หรือ Temple Isolation ปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในช่วงสถานการณ์โควิด โดยวัดทำหน้าที่ให้การสนับสนุนงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ทั้งอาหารสาธารณสุขโปโภคต่าง ๆ และดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน พระสงฆ์และสามเณรที่ติดเชื้อโควิด 19 มีการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อรองรับผู้ป่วยโควิด 19 สิ่งที่วัดอินทวิหาร พระอารามหลวงได้ดำเนินการ คือการปรับอาคารภายในวัด จัดตั้งอาคารปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์พักคอยรอเตียงและการส่งต่อผู้ป่วย หรือ Community Isolation รองรับผู้ป่วยที่มีผลตรวจติดเชื้อโควิดเป็นศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 สำหรับผู้ป่วยกลุ่มสีเขียว ศูนย์พักคอยวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง เป็นอาคารปฏิบัติธรรม 5 ชั้น สามารถรองรับผู้ป่วยติดเชื้อโควิด ได้ประมาณ 170-200 คน ภายในสถานที่กักตัวมีการแบ่งแยกพื้นที่ ผู้ป่วยชายและผู้ป่วยหญิง มีห้องสุขาและห้องอาบน้ำแยกจากกัน มีลิฟต์ให้บริการผู้ป่วย มีระบบการสื่อสารให้เจ้าหน้าที่สามารถสื่อสารกับผู้ป่วยได้ตลอดเวลา โดยไม่มีการสัมผัสกัน ทั้งนี้ ภายในศูนย์พักคอยมีอาหารบริการให้ผู้ป่วยครบ 3 มื้อ ทางวัดได้จัดเตรียมเครื่องนอน ของใช้จำเป็น ยาเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ และเจ้าหน้าที่พยาบาลคอยประเมินอาการอย่างใกล้ชิด หากมีอาการรุนแรงจะทำการส่งต่อไปรักษาตามระบบกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งวัดอินทวิหาร พระอารามหลวงมีความพร้อมในหลายด้านที่มีความเหมาะสมในการเป็นสถานกักตัว ได้แก่

1. ด้านสถานที่ สามารถรองรับผู้ป่วยได้จำนวนมาก
2. การดูแลรักษาพยาบาล ที่จะทำงานร่วมกับโรงพยาบาลมีการประสานงานร่วมกับทีมแพทย์-พยาบาล ฝ้าสังเกตอาการผู้ป่วยในศูนย์พักคอย
3. เครื่องอุปโภคบริโภค วัดเป็นศูนย์กลางในการรับบริจาคเครื่องอุปโภคบริโภค จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่มีจิตศรัทธาในการร่วมทำบุญเพื่อช่วยเหลือ

ผู้ประสบภัยจากโรคโควิด 19 เช่น น้ำดื่ม ข้าวสาร พัดลม ผ้าห่ม เป็นต้น รวมถึงวัตถุดิบที่พร้อมนำมาประกอบอาหารให้แก่ผู้ป่วย โควิด 19 รวมถึงกลุ่มคนเปราะบางในพื้นที่

4. การดำเนินงานค้นหาผู้ป่วยรายใหม่ เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ภายในวัดมกรการดำเนินงานเชิงรุก ร่วมลงพื้นที่กับผู้นำและแกนนำชุมชน เพื่อค้นหาผู้ป่วยโควิด-19 รายใหม่ ให้สามารถเข้าถึงยารักษาโรคและการส่งต่อเมื่อมีอาการรุนแรงมากขึ้น นอกจากนี้ทางวัดยังเน้นช่วยเหลือในกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์ เด็ก และผู้มีรายได้น้อย ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เพื่อให้เข้าถึงบริการการรักษาโควิด 19 ได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

5. การประชาสัมพันธ์ วัดมีการให้ข้อมูลและความรู้เรื่องการป้องกันและการดูแลตนเองเมื่อเริ่มมีอาการของโรคโควิด 19 แก่ประชาชน รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมวัดและความต้องการเครื่องอุปโภคบริโภค และยารักษาที่ขาดแคลนและจำเป็น

นอกจากนี้วัดยังมีบทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ในการสนับสนุนอาหาร น้ำดื่ม เครื่องอุปโภคบริโภค และค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขในการดูแลผู้ป่วยติดเชื้อโควิด-19 พระสงฆ์และสามเณรที่อาพาธ เพื่อรองรับพระที่ติดเชื้อโควิด-19 โดยการจัดตั้งศูนย์พักคอยทางวัดจะดำเนินงานประสานขอความช่วยเหลือไปยังสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เพื่อสามารถเบิกค่าบริการที่ สปสช. ได้กำหนดไว้ในลักษณะของ Community isolation ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันมีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรติดเชื้อโควิด-19 เป็นจำนวนมาก โรงพยาบาลหลายแห่งจึงไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ป่วยที่เพิ่มสูงขึ้นได้ จึงจำเป็นต้องตั้ง Temple Isolation ขึ้น เพื่อดูแลผู้ที่ติดเชื้ออย่างทันเวลา เพื่อลดความรุนแรงของโรคได้ในระดับเบื้องต้น

“การสาธารณสุขสงเคราะห์ถือเป็นบทบาทสำคัญมากของทางวัด ในยามที่เกิดวิกฤติพระก็ต้องมีส่วนร่วมในการรับมือไปพร้อมๆกับโยม อย่างเบื้องต้นทางวัดเราจะเน้นประชาชน พระ คนยากคนจนในชุมชนเราก่อน ถ้าใครไม่มีที่กักตัวก็สามารถมาอยู่ที่ศูนย์พักคอยวัดเราได้ เราก็กำหนดหน้าที่เป็นจุดช่วยเหลือเบื้องต้นนะ ถ้ามีอาการที่จะแสดงว่าเป็นโควิด เราก็กักตัวอยู่ที่วัด มีพยาบาลให้ แต่ถ้าอาการหนักเราก็จะเป็นจุดประสานส่งต่อให้โรงพยาบาล ตามแนวทางของกระทรวงสาธารณสุข”

เจ้าอาวาสวัดอินทรวihar พระอารามหลวง

“เราก็ได้ประชาสัมพันธ์กับประชาชนรอบ ๆ วัดนะ ว่าถ้าไม่อยากจะเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลหรือไปแล้วคนเต็ม ก็สามารถมาที่วัดเราได้ มารับยาที่วัดเพื่อรักษาตนเองที่บ้าน หรืออยากจะมาก็รักษาในศูนย์พักคอยก็มาได้เลย วัดเราก็

พยายามจัดให้เป็นระบบ บางที่ผู้ป่วยมาเยอะเราก็ต้องช่วยกันเตรียมความพร้อมของ ศูนย์พักคอยเอาไว้”

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง

นโยบายการจัดตั้ง “ศูนย์พักคอย รอการส่งต่อผู้ป่วยโควิดเข้ารับรักษาในโรงพยาบาล” หรือ Community Isolation เพื่อใช้เป็นที่สำหรับดูแล กลุ่มคนที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษระหว่างรอเตียง ในโรงพยาบาล และใช้เป็นที่สำหรับดูแล กลุ่มคนที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษระหว่างรอเตียง เช่น เด็กที่พ่อแม่ติดเชื่อที่ไม่มีคนในครอบครัวดูแล โดยมีแผนจะจัดตั้งให้ครบทั้ง 6 กลุ่มเขต และจะจัดตั้งให้มากที่สุดทุกเขตทั่วพื้นที่ กทม. ให้การช่วยเหลือคนในชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัดจัดทำเป็นศูนย์พักคอย เพื่อเป็นที่ให้การดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยโควิด-19 ก่อนส่งต่อไปยังโรงพยาบาลสนาม ซึ่งต้องอาศัยการจัดระบบการดูแลรักษาคนในชุมชนที่สามารถวินิจฉัยได้เร็ว ลดการเสียชีวิต และลดการแพร่ระบาดในชุมชน การจัดตั้งศูนย์พักคอยของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง ระหว่างการเปิดดำเนินการศูนย์พักคอยในชุมชน มีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1. มีระบบลงทะเบียนรับผู้ป่วยเข้ามาในศูนย์ เพื่อแยกกักตัว
2. ดำเนินการด้านการรักษาโดยระบบแพทย์ทางไกลตามแนวทางของกระทรวงสาธารณสุข
3. มีการดำเนินการเรื่องอุปโภค บริโภค สาธารณูปโภค และระบบสุขาภิบาลตามแนวทางการดำเนินงานศูนย์แยกกักตัวในชุมชน
4. เฝ้าระวังเรื่องการรักษาความปลอดภัยบริเวณศูนย์แยกกักตัวในชุมชน
5. มีการส่งเสริมสุขภาพทุกกลุ่มประชากร ทั้งสุขภาพทางกายและสุขภาพจิต

ในกรณีของผู้สูงอายุติดเชื่อโควิด-19 หากเป็นผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียง มีอายุน้อยกว่า 75 ปี ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ ผู้ดูแลต้องสวมหน้ากากตลอดเวลา หากจำเป็นต้องสัมผัสผู้ป่วย ต้องมีอุปกรณ์ป้องกัน เช่น ถุงมือ หน้ากากอนามัย และให้ล้างมือทุกครั้งหลังสัมผัส และใช้เวลาให้สั้นที่สุด ทำความสะอาดที่อยู่อาศัยด้วยน้ำยาที่มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อชนิดต่าง ๆ จัดเตรียมอาหารพร้อมแยกภาชนะสำหรับผู้ป่วย รวมทั้งแยกทำความสะอาดหรือกำจัด เสื้อผ้า ของใช้ ชะยะของผู้ป่วยจากบุคคลอื่น ๆ ส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 75 ปี หรือมีอาการอ่อนแอต้องนำส่งสถานพยาบาล และในกรณีเป็นผู้สูงอายุติดบ้าน ติดสังคม ติดเชื่อโควิด-19 สามารถแยกกักตัวแบบ Home Isolation ได้ หากเตียงในโรงพยาบาลมีจำกัด หรือระหว่างรอเตียงในโรงพยาบาล โดยให้งดบุคคลอื่นมาเยี่ยมระหว่างแยกตัว และงดออกจากบ้าน หากจำเป็นต้องเข้าใกล้ผู้อื่นต้องสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลา ล้างมือบ่อย ๆ

แยกของใช้ส่วนตัว ไม่กินอาหารร่วมกับผู้อื่น และสังเกตอาการตนเอง ด้วยการวัดอุณหภูมิและความอิมตัวของออกซิเจนทุกวัน หากอาการแย่ง เช่น หอบเหนื่อย ให้รีบติดต่อโรงพยาบาล

ข้อปฏิบัติของญาติ หรือผู้ดูแล ที่ดูแลผู้ป่วยแยกกักตัวที่บ้าน ต้องเฝ้าติดตามอาการของผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด คอยสังเกตอาการผู้สูงอายุ โดยวัดอุณหภูมิ และ Oxygen saturation ทุกวัน หากมีอาการไข้สูงมากกว่า 39 องศาเซลเซียส หายใจหอบเหนื่อย วัดค่าออกซิเจนปลายนิ้วได้น้อยกว่า 94 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งต่ำกว่าค่าปกติของระดับออกซิเจนที่วัดได้อยู่ที่ 96-100 เปอร์เซ็นต์ ให้รีบโทรติดต่อโรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลใกล้บ้านทันที

4.2.3 จัดตั้งโรงครัวกลางเพื่อประกอบอาหาร วัดอินทรวินัย พระอารามหลวงมีการดำเนินงานในการจัดตั้งโรงครัวเพื่อประกอบอาหารให้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด 19 โดยมีการนำเงินบริจาคหรือเงินทำบุญจากประชาชนทั่วไปมาร่วมซื้อวัตถุดิบประกอบอาหารภายในโรงครัวกลาง ทางวัดได้ร่วมมือร่วมกับจิตอาสาในชุมชนที่สมัครใจมาเป็นแม่ครัวและผู้ที่ทำหน้าที่แจกจ่ายอาหารให้แก่ประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ นอกจากนี้วัดยังได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

4.2.4 การบริจาคถุงยังชีพ กล่าวได้ว่าการดำเนิน กิจกรรมของวัดได้รับการสนับสนุนปัจจัยจากพระสงฆ์ เน้นแจกจ่ายถุงยังชีพที่มีอุปกรณ์และอาหารมอบให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบในช่วงการแพร่ระบาด มีการแจกถุงยังชีพให้แก่ประชาชนโดยรอบวัด โดยเฉพาะกลุ่มประชากรเปราะบาง เพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อน โดยถุงยังชีพประกอบด้วยอาหารแห้ง และยารักษาโรค

4.2.5 การจัดตั้งกองทุน “น้ำพระทัยหลวงพ่อดโต วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง” ได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีจิตศรัทธาและต้องการร่วมบริจาคตั้งกองทุน "น้ำพระทัยหลวงพ่อดโต วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง" สมทบทุนสาธารณสงเคราะห์ เพื่อจัดซื้อข้าวสารอาหารแห้ง เครื่องอุปโภคบริโภค ถวายแด่พระภิกษุสามเณร บุคลากรการแพทย์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน และมอบแก่ประชาชน ในการช่วยเหลือประชาชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19 ซึ่งมีการกำหนดการร่วมบุญในราคา 599 บาท เพื่อรับล็อกเก็ต พุทธช้อนใหญ่ 1 องค์ และร่วมบุญ 499 บาท รับล็อกเก็ต พุทธช้อนเล็ก 1 องค์ ตามกำลังศรัทธาและจิตศรัทธาของผู้ร่วมบริจาค

อย่างไรก็ตามกองทุน "น้ำพระทัยหลวงพ่อดโต วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง" โดยพระโสภณธรรมวงศ์ เจ้าอาวาสวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง มีการมอบหมายให้พระสงฆ์ในวัดและกลุ่มจิตอาสา ได้ดำเนินการสร้างสุขาภิบาลที่และความปลอดภัยให้แก่ผู้ป่วย โดยการช่วยกันพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโควิด-19 ตามชุมชนต่าง ๆ ตามที่แจ้งความประสงค์มายังวัด รวมถึงในพื้นที่ที่เป็นบริเวณสาธารณะ

ในเขตพระนคร นอกจากนี้ทางวัดยังได้มีการสนับสนุนและส่งมอบเครื่องฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อไวรัสและชุด PPE พร้อมน้ำยาฆ่าเชื้อ แต่ประชาชนใน 23 ได้แก่ 1. ชุมชนวัดใหม่อมตรส 2. ชุมชนบวรรังษี 3. ชุมชนบ้านพานถม 4. ชุมชนทำนน้ำสามเสน 5. ชุมชนสวนอ้อย 6. ชุมชนศุภมิตร (นางเลิ้ง1) 7. ชุมชนศุภมิตร (นางเลิ้ง2) 8. ชุมชนวัดแค (นางเลิ้ง3) 9. ชุมชนเสาชิงช้า (โบสถ์พราหมณ์) 10. ชุมชนตรอกสาเก 11. ชุมชนบ้านบาตร 12. ชุมชนวัดสังเวช 13. ชุมชนวัดสุคันธาราม 14. ชุมชนซอยสีคราม 15. ชุมชนศรียาน 16. ชุมชนวัดจันทร์สโมสร 17. ชุมชนยศเส 18. ชุมชนมหานาค 19. ชุมชนบ้านมนังคศิลา 20. ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ 21. ชุมชนมัสยิดตึกดิน 22. ชุมชนซอยสีน้ำเงิน 2 (บางซื่อ) 23. ชุมชนซอยสีน้ำเงิน 3 (บางซื่อ)

4.2.6 การจัดตู้อาหารปันสุข วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง มีกิจกรรมทางสังคมแก่ เช่นกับวัดและพื้นที่อื่น ๆ โดยสร้างพื้นที่ทางสังคมให้ประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมแบ่งปันอาหารในภาวะวิกฤติ เป็นการจัดตู้อาหารปันสุขที่เป็นชั้นวางหรือตู้อาหารในวัด โดยนำสิ่งของและอาหารจากการบริจาคของพระสงฆ์และสามเณรภายในวัดมาจัดไว้ให้ประชาชนในตู้อาหารปันสุข รวมทั้งเป็นพื้นที่เล็ก ๆ ให้ประชาชนร่วมบริจาคอาหารแห้ง สิ่งของจากผู้มีจิตอาสาและจิตศรัทธาต่อวัด เพื่อช่วยเหลือและลดความเดือดร้อนของประชาชนจากการขาดแคลนอาหาร ลดค่าใช้จ่ายและประชาชนที่ยากจนได้เข้าถึงอาหาร น้ำดื่ม และเครื่องอุปโภคที่จำเป็น ถือเป็น การสร้างประโยชน์ส่วนรวมในพื้นที่วัด และเป็นความร่วมมือจากเครือข่ายหลายภาคส่วนร่วมดำเนินการ

4.2.7 โรงทานเคลื่อนที่วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง มีการดำเนินงานแจกอาหารและน้ำดื่มกว่า 400 ชุด แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติโควิด-19 ที่อาศัยในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร และชุมชนโดยรอบ ซึ่งเป็นการได้รับการบริจาคจากกองทุน ‘น้ำพระทัยหลวงพอโต’ วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง กองทุนนี้เป็นการสนองพระราชดำริของสมเด็จพระสังฆราช ในการตั้งโรงทานเคลื่อนที่เพื่อสงเคราะห์ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด-19 โดยทางวัดได้จัดพื้นที่ให้การแจกจ่ายอาหารและน้ำดื่มเลียบบลองผดุงกรุงเกษม ถนนกรุงเกษม ซึ่งเป็นการได้รับการบริจาคจากกองทุน ‘น้ำพระทัยหลวงพอโต’ วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง กองทุนนี้เป็นการสนองพระราชดำริของสมเด็จพระสังฆราชในการตั้งโรงทานเคลื่อนที่เพื่อสงเคราะห์ประชาชนในภาวะโรคโควิด-19 และการแจกจ่ายอาหารดังกล่าวเป็นการทำงานที่อยู่ภายใต้มาตรการในการป้องกันโรค โดยประชาชนต้องมีการสวมหน้ากาก รักษาระยะห่าง และมีการบีบเจลแอลกอฮอล์ให้ผู้คนก่อนรับอาหาร โดยมีเจ้าหน้าที่เทศกิจช่วยเหลืออำนวยความสะดวก นอกจากนี้ผู้คนที่มายื่นเข้าคิวแล้วยังประชากรประเภทบาง เช่น คนไร้บ้าน ผู้พิการ และผู้ที่ไม่มียาชีพมาร่วมรับอาหารและน้ำดื่มด้วย

4.2.8 การฌาปนกิจศพฟรี วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง จัดฌาปนกิจศพให้แก่ผู้เสียชีวิตจากโควิด19 ฟรี พร้อมมีการทำพิธีทางศาสนาให้แก่ผู้เสียชีวิต การดำเนินการนี้พระสงฆ์จะสวมชุดป้องกันโควิด 19 หรือชุด ppe เพื่อทำพิธีทอดผ้าบังสุกุล จากการแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นในการใช้ฌาปนสถาน(เมรุ) ในการเผาศพ รวมทั้งบางครั้งครอบครัวมีความลำบากทางฐานะเศรษฐกิจหรือยากจน ไม่สามารถจัดงาน ฌาปนกิจศพให้แก่ผู้เสียชีวิตได้ ทางวัดจึงเป็นการดำเนินงานในบทบาทสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งในบางวัดจะไม่อนุญาตให้ญาติผู้เสียชีวิตเข้าร่วมพิธีฌาปนกิจศพได้ วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวงเล็งเห็นความสำคัญในการให้ญาติของผู้เสียชีวิตได้มีโอกาสในการส่งวิญญาณผู้เสียชีวิตเป็นโอกาสสุดท้ายได้ แต่มีความจำเป็นที่ยังต้องปฏิบัติตัวภายใต้มาตรการเว้นระยะห่าง ล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ และสวมหน้ากากอนามัย โดยมีบุคลากรทางการแพทย์ของศูนย์บริการสาธารณสุข ควบคุมมาตรการแต่ละขั้นตอนอย่างเข้มงวดและไม่อนุญาตให้ญาติผู้เสียชีวิตเข้ามาภายในอาคารเผาศพแต่อย่างใด ดังนั้นวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวงจึงสนองพระดำริ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เปิดรับเผาศพและดำเนินการพิธีอย่างครบถ้วน โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ อย่างไรก็ตามโลงบรรจุศพเป็นการบริจาคปัจจัยจากประชาชนผู้มีจิตศรัทธา

4.3 โครงสร้าง เงื่อนไข และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชน ของการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง

ตามคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาแห่งพุทธศาสนา ที่ทรงตรัสไว้ในตอนหนึ่งของพระสูตรต้นตปิฎก “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ...”

จากคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้กลายเป็นข้อกำหนดโครงสร้างและบทบาทของพระสงฆ์ตั้งแต่บรรพกาลจนถึงปัจจุบัน และได้กลายเป็นข้อกำหนดให้พระภิกษุสงฆ์มีส่วนร่วมทางสังคม ทั้งในบทบาทของการพัฒนา การเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และผู้ปฏิบัติสืบทอดศาสนาตามข้อกำหนดพระธรรมวินัย ชุมชนและพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ พระสงฆ์จึงกลายเป็นผู้ที่ประชาชนสามารถพึ่งพาในภาวะวิกฤติต่าง ๆ ในสถานะสถานการณ์โควิด 19 แพร่ระบาด พระสงฆ์ได้มีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างเด่นชัด ตั้งแต่การจัดสถานที่วัดให้เป็นศูนย์พักคอย การแจกจ่ายและจัดหาหน้ากากอนามัย การจัดโรงครัว การตั้งโรงทานเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ การตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ป่วยร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการบำเพ็ญกุศลและฌาปนกิจศพผู้เสียชีวิตจาก

โรคโควิด 19 อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ เคยกล่าวเอาไว้ว่า การพัฒนานั้นจำเป็นต้องใช้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้นทางฝ่ายพระสงฆ์ก็ดี ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ดี ต้องร่วมมือกันอย่างมาก

“ ... ถ้าความร่วมมือเป็นไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข”
อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์

ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID 19) มีความรุนแรงเป็นอย่างมาก ส่งผลต่อชีวิตประชาชนในหลายมิติ วัดอินทรวihar พระอารามหลวง ซึ่งเป็นพระอารามหลวง มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ ปัจจัย โรงครัว และบุคลากร ที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการช่วยเหลือสังคมเมื่อเกิดโรคระบาด วัดอินทรวihar พระอารามหลวง พระอารามหลวง เป็นศูนย์กลางประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนที่มีความพร้อมร่วมบริจาคเครื่องอุปโภค บริโภค หรือปัจจัยเพื่อสมทบทุนจัดซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ และรวบรวมสิ่งของที่รับบริจาค ซึ่งประกอบด้วย เครื่องอุปโภคและบริโภค การช่วยเหลือสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ และศาสนพุทธจักร ภายใต้หลักคุณธรรม หลักเมตตาธรรมค้ำจุนโลก การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีในทุกภาคส่วน ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่งเสริมให้สังคมมีความเข้มแข็ง มีจิตอาสา ใ่อ้อาหาร ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

“อาตมากรู้สึกดีใจมาก ที่ทางวัดได้ที่พึ่งในยามบ้านเมืองวิกฤติให้แก่ประชาชนทั่วไปและผู้ยากไร้ การจัดตั้งศูนย์พักคอยเพื่อรองรับผู้ป่วย หรือการเป็นตัวกลางในการนำปัจจัยจากเงินบริจาคไปดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ทางวัดเราก็มยินดีอย่างยิ่ง และอิมบุญร่วมกันกับญาติโยม แต่อย่างไรเสียลำพังวัดคงทำงานไม่ได้ หากปราศจากความร่วมมือจากคนในชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ แรงแสนับสนุนจากประชาชนพื้นที่อื่น ๆ ทุกอย่างต้องมาจากความร่วมมือ จึงจะสำเร็จได้”

พระสงฆ์วัดอินทรวihar พระอารามหลวง

พระสงฆ์วัดอินทรวihar พระอารามหลวงได้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์บนฐานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน วัดอินทรวihar พระอารามหลวงจึงกลายเป็นสถานที่และมีสถานะเป็นศูนย์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมพลังศรัทธา รวมพลังกาย และพลังใจ เพื่อช่วยเหลือสังคมไทยให้ผ่านพ้นวิกฤติ และยังเป็นสถานสาธารณสงเคราะห์ของชุมชน เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ด้านการแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา และการพัฒนา มีบทบาทการจัดตั้งโรงทานเพื่อแจกจ่ายอาหาร ช่วยเหลือประชาชนตามชุมชนรอบวัด การมอบถุงยังชีพ และ

การบริการการฉาปนกิจศพผู้เสียชีวิตจากโควิด 19 เป็นภาพสะท้อนของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม และการเข้ามาช่วยเหลือประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชน บนพื้นฐานความร่วมมือทางสังคม การสร้างภาคีเครือข่ายร่วมกับ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานภาคประชา สังคม และประชาชน เป็นตัวกลางในการสร้างแรงบันดาลใจและผลักดันด้านสาธารณสุข ให้เกิดการใช้พื้นที่ของวัดอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ในการดูแลผู้ป่วย จากข้อมูลดังกล่าวในข้างต้น นับว่าเป็นภาพสะท้อน บทบาทและความร่วมมือทางสังคมกับการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ของ วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง ตามแนวทาง “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) และ “บวร” (บ้าน วัด ราชการ) เป็นการสื่อให้เห็นถึงการตั้งศูนย์พักคอยภายในวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง จำเป็นต้องอาศัยกลไก การบูรณาการในการบริหารจัดการภายในศูนย์พักคอย โดยอาศัยรับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการประสานการทำงานผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีการประสานงาน ติดต่อสื่อสารเพื่อทำงานได้ตลอดเวลา ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและดำเนินแก้ไขปัญหาจนเสร็จสิ้น การอาศัยพลังของบวรนับว่าเป็นส่วนสำคัญ ในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหาโรคโควิด 19 รวมทั้งมีฝ่ายปกครอง ผู้นำชุมชน เทศบาล รวมไปถึง ภาคเอกชนที่เป็นเครือข่ายสำคัญในการสนับสนุน ร่วมกับทางโรงพยาบาลที่จะเข้าดูแลรักษาผู้ป่วย

4.3.1 การก่อตัวของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชน

การก่อตัวของกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชน เกิดมาจากบริบทของระบบ ประกอบด้วย เงื่อนไขของทรัพยากรหรือบริการสาธารณะ กรอบของกฎหมายและนโยบาย และลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากตัวขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จนนำไปสู่การริเริ่มของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

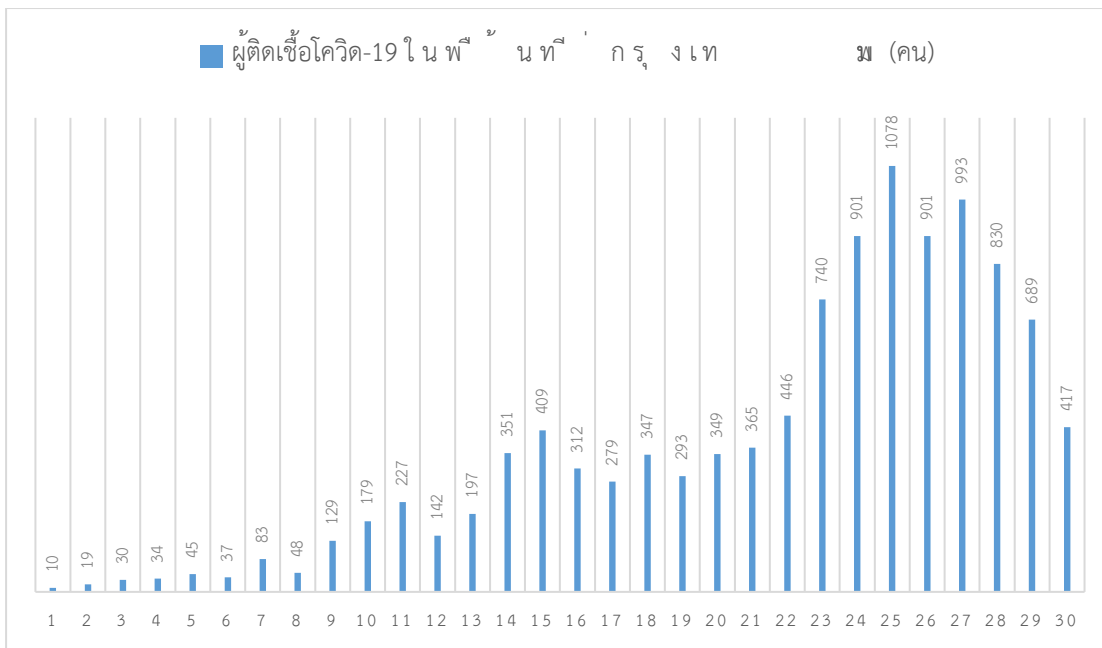
4.3.1.1 เงื่อนไขของทรัพยากรหรือบริการสาธารณะ

ประเทศไทยมีรายงานผู้ป่วยคนไทยรายแรก เมื่อ 31 มกราคม 2563 หลังจากนั้นเริ่มพบผู้ป่วยที่ติดเชื้อภายในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น และตั้งแต่เดือนมีนาคม 2563 เป็นต้นมา ประเทศไทยเริ่มพบผู้ป่วยชาวต่างชาติและผู้ป่วยคนไทยที่เดินทางกลับจากต่างประเทศ ในกลางเดือนมีนาคม 2563 พบผู้ป่วยในประเทศไทยจำนวนมากในสองเหตุการณ์ ได้แก่ การแพร่ระบาดในสถานบันเทิง และการแพร่ระบาดใน สนามมวย ทั้งสองเหตุการณ์ทำให้เกิดการแพร่ระบาดไปสู่คนใกล้ชิด ทั้งในครอบครัว สถานที่ทำงาน และสถานศึกษาอีกจำนวนมาก และแพร่กระจายไปในจังหวัดอื่น ๆ

ทั่วประเทศ จำนวนผู้ป่วยภายในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น รัฐบาลจึงได้จัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) (ศบค.) เมื่อ 12 มีนาคม 2563 เพื่อบูรณาการการปฏิบัติระหว่างหน่วยงาน และรวมการบริหาร จัดการทรัพยากรและการสื่อสารสาธารณะ รวมทั้งการจัดตั้งสถานที่กักกัน เพื่อสังเกตอาการสำหรับผู้ที่เดินทางมาจากต่างประเทศ และมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน มาตรการที่สำคัญเพื่อการป้องกันควบคุมโรค ได้แก่ การห้ามเข้าพื้นที่เสี่ยง การปิดสถานที่เสี่ยงต่อการติดต่อโรค การปิดช่องทางเข้ามาในราชอาณาจักร การห้ามกักตุนสินค้า การลดหรือชะลอการเดินทางข้าม เขตพื้นที่จังหวัด และการจำกัดเวลาออกนอกเคสสถาน เป็นต้น (ณัฐพล นาคพาณิชย์, 2564: 1-2)

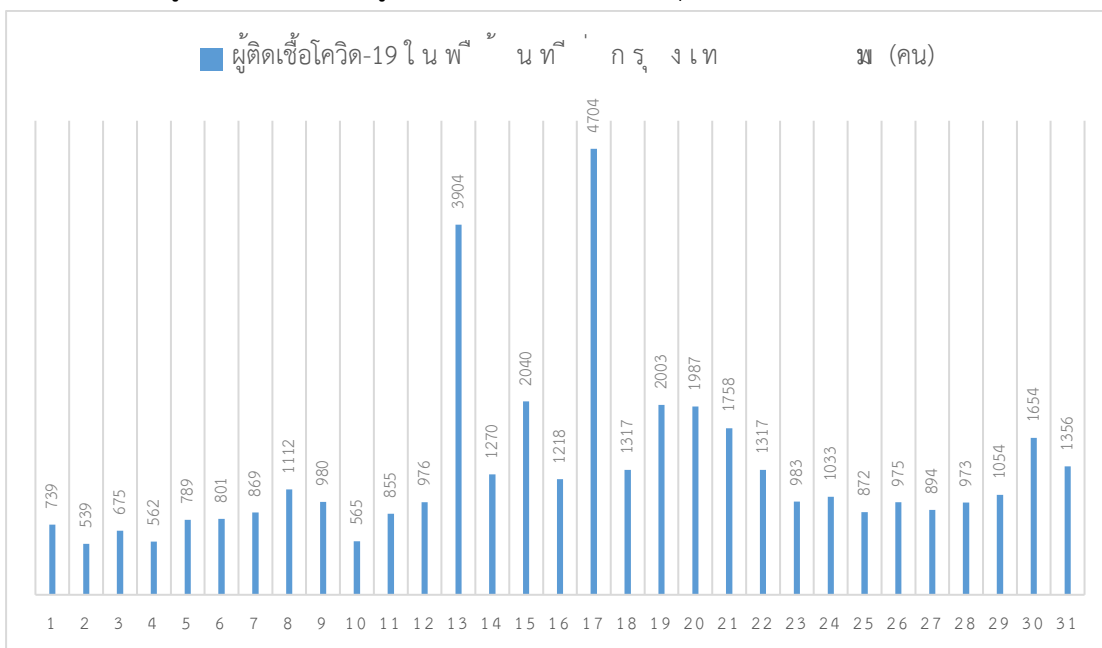
สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้กลับมาแพร่ระบาดอย่างกว้างขวางอีกครั้งเป็นเหตุการณ์ที่สาม ซึ่งเริ่มมีสถิติการติดเชื้อที่เพิ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2564 จากเหตุการณ์การแพร่ระบาดในสถานบันเทิงเขตทองหล่อ เมื่อเปรียบเทียบสถานการณ์การแพร่ระบาดที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ที่สาม เทียบกับเหตุการณ์ที่สองและเหตุการณ์ที่หนึ่ง พบว่าการแพร่ระบาดในเหตุการณ์ที่สาม ซึ่งมีความรุนแรงที่มากกว่า โดยในเหตุการณ์ที่หนึ่งนั้น เกิดขึ้นในระหว่างช่วงวันที่ 18 มีนาคม 2563 และลดลงอย่างมีนัยสำคัญในวันที่ 12 เมษายน 2563 รวมเป็นเวลา 25 วัน เหตุการณ์ที่สองเกิดขึ้นเป็นเวลา 103 วันและมีจำนวนผู้ติดเชื้อรายวันสูงสุดที่ 959 ราย และสำหรับการแพร่ระบาดในรอบที่ 3 นี้ ได้เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2564 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร (TDRI, 2564 <https://tdri.or.th/2021/05/covid-119/>) ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.7 ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือนเมษายน 2564

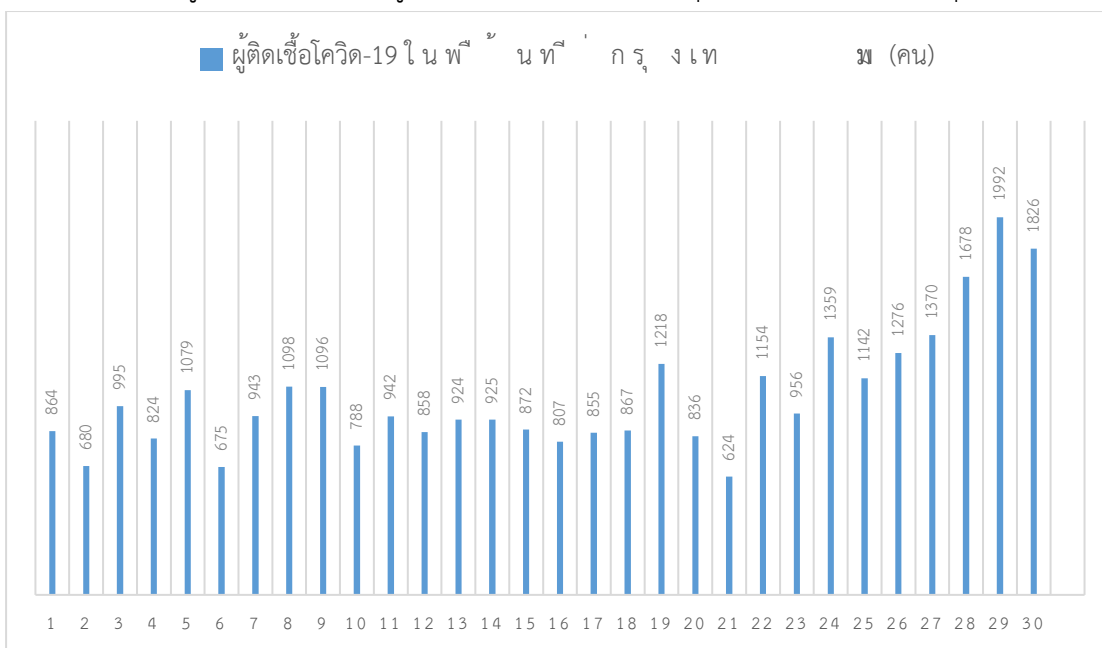
ที่มา: ศูนย์ปฏิบัติการด้านนวัตกรรมการแพทย์และการวิจัยและพัฒนา ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.), 2566 <https://covid19.nrct.go.th/category/daily/>

ภาพที่ 4.8 ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือนพฤษภาคม 2564

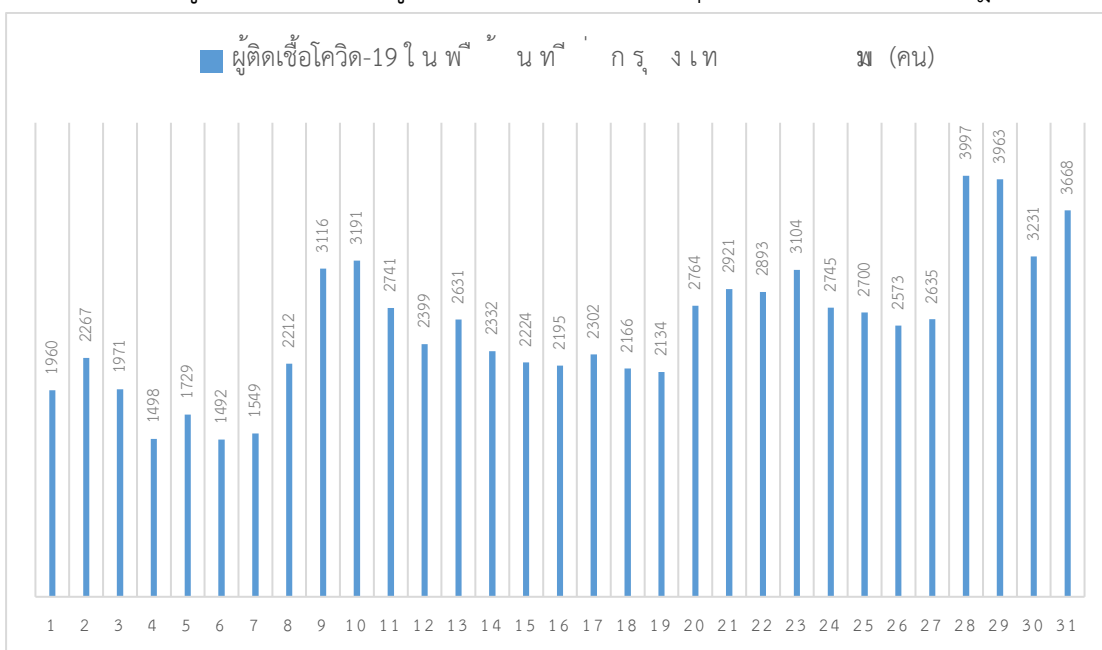
ที่มา: ศูนย์ปฏิบัติการด้านนวัตกรรมการแพทย์และการวิจัยและพัฒนา ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.), 2566 <https://covid19.nrct.go.th/category/daily/>

ภาพที่ 4.9 ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือนมิถุนายน 2564

ที่มา: ศูนย์ปฏิบัติการด้านนวัตกรรมการแพทย์และการวิจัยและพัฒนา ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.), 2566 <https://covid19.nrct.go.th/category/daily/>

ภาพที่ 4.10 ข้อมูลสถานการณ์การผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือนกรกฎาคม 2564

ที่มา: ศูนย์ปฏิบัติการด้านนวัตกรรมการแพทย์และการวิจัยและพัฒนา ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.), 2566 <https://covid19.nrct.go.th/category/daily/>

4.3.1.2 กรอบของกฎหมายและนโยบาย

ศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เกิดขึ้นโดยมีกรอบของกฎหมายและนโยบาย ที่สนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือขึ้นมา ประกอบด้วยประกาศสำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราชที่ 2 / 2564 ข้อกำหนดออกความตามมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนด การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ฉบับที่ 27 และนโยบายของกรุงเทพมหานคร ในการพิจารณาตั้งศูนย์พักคอยรอการส่งต่อให้ครบทั้ง 6 กลุ่มโซน ลดปัญหาผู้ป่วยโควิด - 19 ตกค้าง ดังนี้

ประกาศสำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราชที่ 2 / 2564 ลงวันที่ 4 พฤษภาคม 2564 เรื่อง ประทานพระดำริให้วัดที่มีศักยภาพร่วมมือกับทางราชการในการช่วยเหลือประชาชน โดยระบุเนื้อหาว่า

“ด้วยสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มีความรุนแรงมากขึ้นอีกระลอก ก่อให้เกิดความเดือดร้อนของประชาชนอย่างกว้างขวาง เจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงติดตามข่าวสารมาโดยตลอด พร้อมประทานพระดำริว่า วัดหลายแห่งในประเทศไทยมีอาคารสถานที่ โรงครัว อุปัชฌาย์ บุคลากร หรือปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งอาจช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการบรรเทาความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดเตรียมอาหาร การตั้งโรงพยาบาลสนาม การบริจาควัสดุปัจจัย หรือการเอื้อเฟื้อพื้นที่สำหรับบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ได้ จึงขอให้คณะสงฆ์และวัดที่มีศักยภาพ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ตามที่ได้รับกรร้องขอ ตามที่ได้ประสานความเข้าใจร่วมกันกับชุมชนแล้ว และตามกำลังความสามารถ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ อันเป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่สำคัญของคณะสงฆ์ต่อไป” (ประกาศสำนักงานเลขานุการสมเด็จพระสังฆราชที่ 2 / 2564)

ข้อกำหนดออกความตามมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนด การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ฉบับที่ 27 ระบุว่า

จากข้อกำหนดออกความตามมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนด การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ฉบับที่ 27 ลงวันที่ 10 กรกฎาคม 2564 โดยที่การระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 อันเป็นสถานการณ์ฉุกเฉินได้ทวีความรุนแรงจนเสี่ยงที่จะเกิดภาวะวิกฤตด้าน

สาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศ โดยมีจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ซึ่งไม่แสดงอาการแต่สามารถแพร่เชื้อโรคได้เพิ่มขึ้นในอัตราเร่งที่สูงมาก ประกอบกับเชื้อโรคได้กลายเป็นหลายสายพันธุ์และสามารถแพร่กระจายได้ง่าย

อีกทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดในต่างประเทศอันอาจกระทบต่อประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่รุนแรงจนไม่อาจวางใจได้ รัฐบาลโดยข้อเสนอของฝ่ายสาธารณสุขจึงจำเป็นต้องยกระดับความเข้มข้นของมาตรการและการบังคับใช้อย่างจริงจัง เพื่อแก้ไขและบรรเทาสถานการณ์ฉุกเฉินให้คลี่คลายลงโดยเร็ว โดยการกำหนดมาตรการที่มุ่งลดและจำกัดการเคลื่อนย้ายการเดินทางของบุคคลเพื่อลดการติดต่อสัมผัสระหว่างกัน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 นายกรัฐมนตรีจึงออกข้อกำหนดและข้อปฏิบัติแก่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ข้อ 10 มาตรการป้องกันและการรองรับผู้ติดเชื้อ โดยระบุเนื้อหาว่า

“เพื่อกำหนดมาตรการเร่งด่วนในการป้องกันและรองรับจำนวนผู้ติดเชื้อที่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้น ให้กรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑลดำเนินการร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยประสานความร่วมมือกับภาคประชาสังคมภาคประชาชน ท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ และสนับสนุนให้มีการใช้สมุนไพรหรือการแพทย์แผนไทยในการบำบัดหรือรักษาตามคำแนะนำของกระทรวงสาธารณสุข เพิ่มโอกาสการเข้าถึงระบบการตรวจหาเชื้ออย่างเพียงพอ เร่งการจัดตั้งสถานพยาบาลชั่วคราว โรงพยาบาลสนามเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการรักษาพยาบาล รวมทั้งเร่งรับการดำเนินการวางระบบหรือจัดหาสถานที่เพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์พักคอยรอการส่งตัว หรือระบบแยกกับเพื่อรองรับการให้ ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อในขั้นแรกตามแนวทางและมาตรการที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด รวมทั้งเพิ่มจำนวนจุดบริการตรวจคัดกรองและเร่งรัดการให้บริการตรวจคัดกรองการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเสี่ยง (กลุ่มผู้สูงอายุ หรือผู้มีโรคประจำตัว หรือโรคเรื้อรังตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด) รวมทั้งการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในพื้นที่แพร่ระบาดแบบกลุ่มก้อน โดยให้เป็นไปตามแผนการบริหารจัดการที่สคบกำหนด” (ข้อกำหนดออกความตามมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ฉบับที่ 27)

จากข้อกำหนดออกความตามมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนด การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ฉบับที่ 27 นำไปสู่การออกคำสั่งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กล่าวคือ

สำนักนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งที่ 76/2563 ลงวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2563 เรื่อง จัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ให้จัดตั้ง "ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19)" ขึ้นในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีตั้งอยู่ในทำเนียบรัฐบาลหรือสถานที่อื่นตามที่นายกรัฐมนตรีกำหนด และขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี

โดยในวันที่ 28 กรกฎาคม 2564 ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ออกหนังสือที่ มท 0230/ 10891 ถึงกรุงเทพมหานคร เพื่อขอให้กรุงเทพมหานครพิจารณาดำเนินการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข ดังนี้

“1 เรื่องการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข

1.1 ให้สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร ร่วมกับกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ สมาคมโรงพยาบาลเอกชน และภาคประชาสังคม จัดตั้งศูนย์พักคอยและพื้นที่สำหรับแยกกักตัวในชุมชน (CI) และการกักตัวในที่พำนักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง (HI) ในเขตกรุงเทพฯ ได้ ที่รายงานจะสามารถรองรับผู้ป่วยได้ไม่เพียงพอ และเขตที่ยังไม่มีข้อมูลการจัดตั้ง HI

1.2 ให้กรุงเทพมหานครและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจคัดกรองและรักษาพยาบาลผู้ติดเชื้อ และคณะอนุกรรมการทั้ง 2 คณะภายใต้ศูนย์บริการเร่งพิจารณาดำเนินการดังนี้

1.2.1 บูรณาการระบบตรวจหาเชื้อ ให้เชื่อมโยงกับ CI และ HI เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลและทำให้ง่ายต่อการจ่ายยา ตามมาตรการ CI และ HI เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นทั้งนี้อาจพิจารณาจัดทำระบบการลงทะเบียนออนไลน์ เพื่อลดปัญหาความแออัดในการตรวจหาเชื้อ

1.2.2 ให้กรุงเทพมหานคร พิจารณาจัดทำแพคเกจ ที่ประกอบด้วยยา และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการตรวจและติดตามอาการ เพื่อแจกให้กับผู้ติดเชื้อที่รับการรักษาตามมาตรการ CI และ HI”

ต่อมานโยบายของกรุงเทพมหานคร ในการพิจารณาตั้งศูนย์พักคอยรอการส่งต่อให้ครบทั้ง 6 กลุ่มโซน ลดปัญหาผู้ป่วยโควิด – 19 ตกค้าง

จากการประชุมหัวหน้าหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 7/2564 ในที่ประชุมสำนักอนามัยและสำนักการแพทย์ ได้รายงานสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และภาพรวมความพร้อมสถานพยาบาลของกรุงเทพมหานคร ในที่ประชุมมอบหมายสำนักงานเขต จัดหาพื้นที่ศูนย์พักคอย รอการส่งต่อให้ครบทั้ง 6 กลุ่มโซน เพื่อนำผู้ป่วยตกค้างมายังศูนย์ฯ เพื่อคัดกรองอาการและดูแลเบื้องต้น ลดปัญหาการติดเชื้อของคนในครอบครัว โดยให้สำนักอนามัย สำนักการแพทย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมพิจารณาความเหมาะสมของศูนย์ฯ ทั้งทางด้านองค์ประกอบ สถานที่ บุคลากร และการเตรียมความพร้อมอุปกรณ์ และต้องจัดตั้งศูนย์พักคอยให้ครอบคลุมครบทั้ง 50 เขต ภายในวันที่ 31 กรกฎาคม 2564

กล่าวโดยสรุป มีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ การก่อตัวของกระบวนการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ในประเทศไทยเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย เช่น เงื่อนไขทรัพยากรบริการสาธารณะ กรอบกฎหมายและนโยบาย รวมถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการริเริ่มความร่วมมือในการบริหารจัดการ การแพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ปี 2563 เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้มีการจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาด (ศบค.) เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินนี้ รัฐบาลได้จัดตั้งมาตรการต่าง ๆ เช่น การปิดสถานที่เสี่ยง และการห้ามการเดินทางข้ามจังหวัด เพื่อควบคุมการแพร่ระบาด

กรอบกฎหมายที่สนับสนุนกระบวนการนี้ได้แก่ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และข้อกำหนดจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรุงเทพมหานครและศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งช่วยในการจัดตั้งศูนย์พักคอยและการคัดกรองผู้ป่วย การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารจัดการโควิด-19 นโยบายและการดำเนินการต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งโรงพยาบาลสนามและการแจกจ่ายวัคซีน ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงการรักษาพยาบาลและลดการแพร่กระจายของโรค

4.3.2 การขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชน พบข้อมูลสำคัญดังนี้

4.3.2.1 การขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือกับหน่วยงานทางศาสนา

เจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงพระเมตตาตามอบให้ เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช ปฏิบัติศาสนกิจแทนพระองค์ ทั้งนี้ประทานเมตตาให้ พระโสภณธรรมวงศ์ (เจ้าคุณน้อย) เจ้าอาวาสวัดอินทรวihar พระอารามหลวง, เจ้าคณะแขวงวัดสามพระยา เข้าถวายรายงานการดำเนินงานคณะสงฆ์

ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้การช่วยเหลือประชาชน ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID – 19 และได้มีพระเมตตาประทาน กัปปิยภัณฑ์ ข้าวสาร ขนม และกล่องบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ฯลฯ นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการกรมการมหาเถรสมาคม ได้เข้ามาถวายเครื่องอุปโภคบริโภค และสมาคม อินดู สมาช วัดเทพมณเฑียร มอบข้าวกล่องเจ 200 ชุด เพื่อสนับสนุน กองทุน "น้ำพระทัยหลวงพ่อโต วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง " ในการจัดตั้ง "ศูนย์พักคอยและส่งต่อ" เขตพระนคร ณ อาคารปฏิบัติธรรม เถลิงพระเกียรติ วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง

4.3.2.2 การขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือภาครัฐ

1. ภาคสาธารณสุข

สำหรับการจัดตั้งศูนย์พักคอยของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัยได้เข้ามามีส่วนช่วยในการให้คำแนะนำเรื่อง การจัดระบบสุขภาพ มีกระบวนการกำจัดเชื้อโรค และมีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้อสิ่งปฏิกูล การจัดการน้ำเสียที่เหมาะสมก่อนทิ้งลงสู่ชุมชน และการสร้างสุขอนามัยส่วนบุคคลที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขมาร่วมให้ความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์พักคอย พร้อมรับฟังความคิดเห็นร่วมกับผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางไปพัฒนาและแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ความร่วมมือกับโรงพยาบาล ได้แก่ การตรวจวินิจฉัยอาการแบบบันทึกข้อมูลผู้ป่วยเพื่อพิจารณาการให้ยา ตลอด 24 ชั่วโมง โดยมีการจัดรถขนส่งผู้ป่วยระหว่าง โรงพยาบาลสนามและโรงพยาบาล บ้านของผู้ป่วย รวมไปถึงรถขนขยะติดเชื้อเพื่อนำไปกำจัด และความร่วมมือกับศูนย์บริการสาธารณสุข มีบทบาทสำคัญในพื้นที่อย่างมากในการสนับสนุนและประสานงานเพื่อควบคุมการแพร่ระบาด ตามกฎเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข โดยมีโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ เป็นหน่วยงานที่รับการส่งต่อผู้ป่วยไปดูแลต่อไป

2. สำนักงานเขตพระนคร

ความร่วมมือกับสำนักงานเขต มีบทบาทสำคัญในการจัดศูนย์พักคอย โดยสำนักงานเขตพระนคร ให้การสนับสนุนวัดในระหว่างดำเนินการดำเนินโรงพยาบาล และศูนย์บริการสาธารณสุข เป็นตัวกลางในการรับบริจาคจากประชาชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการประสานงานร่วมกับทางผู้นำชุมชนและวัดเพื่อสร้างการยอมรับในการดำเนินกิจกรรมศูนย์พักคอยให้มีความเหมาะสม โดยมีบุคลากรของสำนักงานเขตคอยดูแลประชาชนในด้านต่าง ๆ

3. ฝ่ายปกครอง

ตำรวจในพื้นที่ โดยฝ่ายปกครองมีบทบาทหน้าที่สำคัญในฐานะศูนย์ปฏิบัติการ คือ การเฝ้าดูแลความปลอดภัยในศูนย์พักคอย และบริเวณโดยรอบชุมชน

4. ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน

ถึงแม้ในการเกิดโรคระบาดช่วงแรก ผู้นำชุมชนอาจยังขาดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการการบริหารโรงพยาบาลศูนย์พักคอยและแนวทางการรักษาหรือส่งต่อผู้ป่วย แต่เมื่อผู้นำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันแล้ว ผู้นำชุมชนกลายเป็นแกนนำ สำคัญในการรวมพลังคนในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการศูนย์พักคอย และเป็นบุคคลที่รับ เรื่องร้องทุกข์ ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและประชาชน

5. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)

สปสช. จัดให้มีหน่วยบริการเข้าไปดูแลผู้ป่วยโควิด 19 สีเขียว ซึ่งกักตัวที่บ้าน หรือพื้นที่กลางของชุมชน โดยสนับสนุนอุปกรณ์ เช่น เครื่องวัดอุณหภูมิ เครื่องวัดออกซิเจนในเลือด เพื่อให้สามารถวัดค่าและรายงานต่อแพทย์ และจัดสรรอาหารให้ครบ 3 มื้อ รวมถึงมีงบกองทุน หลักประกันสุขภาพท้องถิ่น 50 เขต ซึ่งสามารถเขียนโครงการของงบประมาณได้ งบโดยประมาณ ส่วนนี้ จะให้ไว้กับหน่วยบริการที่ต้องลงไปดูแลผู้ป่วยที่บ้าน และหากงบประมาณบางส่วนไม่เพียงพอ หรือนอกเหนือจากการดูแลใน Home & Community Isola จะมียกกองทุนตำบลที่สามารถขอการ สนับสนุนเพิ่มเติมได้

6. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

ประธานชุมชน อาสาสมัครพัฒนาสังคมฯ ทำงานร่วมกับชุมชน มีความหวังใย กลุ่มเปราะบาง ที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมได้ อีกทั้งมีการวางแผนช่วยเหลือในระยะยาว สำหรับเด็ก เยาวชนให้ได้รับการศึกษา และการฝึกอาชีพให้กับประชากรเปราะบาง มีการจัด อาสาสมัครพัฒนาสังคมฯ ลงพื้นที่ไปรับฟังปัญหาของประชาชนในเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ รวมถึงเขต พระนคร และบูรณาการอย่างเร่งด่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งช่วยคัดกรองผู้ป่วยในเขตพระ นครร่วมกับวัด ในมิติของการเข้าตรวจเชิงรุกในชุมชน

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่ร่วมบริจาคอุปกรณ์ทางการแพทย์ และ เครื่องอุปโภคบริโภค เพื่อสนับสนุน กองทุน "น้ำพระทัยหลวงพ่อโต วัดอินทวิหาร พระอารามหลวง " ในการจัดตั้ง "ศูนย์พักคอยและส่งต่อ" เขตพระนคร ณ อาคารปฏิบัติธรรม เถลิงพระเกียรติ วัดอินท วิหาร พระอารามหลวง เช่น สมาคมแม่บ้านกองบัญชาการกองทัพไทย

4.3.2.3 การขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือภาคเอกชน

ภาคเอกชน มีบริษัทเอกชน ได้ร่วมกันบริจาคอุปกรณ์การแพทย์สำหรับผู้ป่วย เช่น บริษัท nvms จำกัด มอบเครื่องออกซิเจน จำนวน 2 เครื่อง และยาเวชภัณฑ์ พร้อมปัจจัยส่วนหนึ่ง เข้าสมทบ กองทุน "น้ำพระทัยหลวงพ่อโต" บริษัท สหฟาร์ม จำกัด มอบอาหารและเครื่องดื่ม บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ร่วมกับกลุ่มบริษัทในเครือ lotus bedding group ติดตั้งเตียง

กระตาดและชุดเครื่องนอน จำนวน 250 ชุด เพื่อสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์พักคอยและส่งต่อเขตพระนคร ณ อาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง บางขุนพรหม

4.3.2.4 การขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือภาคประชาชน

สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ประชาชนและชุมชนสามารถมีส่วนร่วมกับโรงพยาบาลหรือศูนย์บริการในชุมชนเพื่อให้บริการการรักษาเบื้องต้นได้ในพื้นที่ ซึ่งเดิมที่ถ้ามีการตรวจพบผู้ติดเชื้อโควิด-19 จะต้องเข้ารับรักษาที่ รพ.สนาม แต่เมื่อวิกฤตเตียงผู้ป่วยไม่เพียงพอ ใช้ระยะเวลานานในการรอเข้าพักรักษาอาจจะส่งผลต่อผู้ป่วยบางคนที่อาการหนัก การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยสีเขียว เป็นการสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน พลังความช่วยเหลือจากชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในภาวะวิกฤติ ศูนย์พักคอยจึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันหลายภาคส่วนบนพื้นฐานความร่วมมือกัน ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงเครื่องอุปโภคและบริโภคได้อย่างทั่วถึง การดำเนินงานของวัดที่มีความร่วมมือกับภาคประชาชนจึงสามารถสำเร็จได้

ศูนย์พักคอยที่ทางวัดได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นพร้อมกับการช่วยเหลือจากหลายภาคส่วน เป็นการแสดงให้เห็นถึงให้บูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด 19 วิธีการดำเนินงานของวัดจะเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง และใช้แนวคิด บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และ บวร (บ้าน วัด ราชการ) มุ่งเน้นให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ สำนักงานเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงกลาโหม ได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยประสานงาน เป็นการบูรณาการกันเชิงปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์มากที่สุด ซึ่งมีการควบคุมการแพร่เชื้อโรคระบาดอย่างได้ผล ส่งผลให้ผู้ป่วยโควิด-19 สามารถรักษาตัวและกลับบ้านได้อย่างปลอดภัยโดยไม่ต้องเข้ารับรักษาตัวที่โรงพยาบาล ขณะเดียวกันทางวัดและชุมชนได้ทำครัวกลาง จำนวน 3 ครัว เพื่อสนับสนุนศูนย์พักคอยในการดูแลประชาชน

“ช่วงโควิดวัดกับโรงเรียน กลายเป็นพื้นที่สำคัญ เหมือนเป็นฐานให้เราได้มีที่ยึดเวลาเจอภาวะโรคระบาด เราเข้ามารับของไปกินไปใช้ มารับยา ไม่ต้องไปโรงพยาบาลนาน ไปโรงพยาบาลผลก็เสี่ยงกว่าอีก ที่วัดเขาทำศูนย์กักตัวก็กลับบ้านเรา เราเองว่าง ๆ เราก็มาช่วย มาเป็นจิตอาสาช่วยอะไรก็ช่วยเค้าไป ราชการเองเขาก็ดีนะ มากันเยอะเลย ชาวบ้านแถวนี้เขาก็อุ่นใจขึ้น มีไรก็วิ่งมาเลย เห็นแล้วก็ดีใจนะ”

จิตอาสาวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง

นอกจากนี้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เขตพระนครได้มีการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาภาวะวิกฤติโรคโควิด 19 ดังนี้

1. ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ในการเข้าตรวจพื้นที่เพื่อค้นหาผู้ป่วยเชิงรุก และเพื่อลดการแพร่เชื้อ รวมทั้งปฏิบัติตามคำแนะนำเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างเคร่งครัด
2. ให้ความร่วมมือกับสถานพยาบาลในเขตพระนคร เพื่อเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการตรวจหาเชื้อไวรัสโคโรนาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการตรวจหาเชื้อในคนแต่ละกลุ่มประชากร และการพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อภายในชุมชน
3. ให้ความร่วมมือในการซักถามประวัติการเดินทาง เมื่อพบเจอผู้ป่วยกลุ่มเสี่ยง และคัดแยกผู้มีความเสี่ยงออกจากชุมชน มีการสวมใส่หน้ากากอนามัย ใช้แอลกอฮอล์เจลก่อนและหลังการเข้าสถานที่สำคัญในชุมชน และลงทะเบียนก่อนเข้าและออกจากชุมชน
4. ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการกักตัว 14 วันสำหรับบุคคลที่มีความเสี่ยงหรือเดินทางออกนอกพื้นที่ชุมชน
5. ให้ความร่วมมือลดการติดต่อระหว่างบุคคลภายนอก ที่อาจจะเป็นกลุ่มเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด
6. ให้ความร่วมมือในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยภายในชุมชน โดยการไม่สัมผัสและต้องสิ่งของส่วนตัวของผู้อื่น เช่น แก้วน้ำ อุปกรณ์รับประทานอาหาร เป็นต้น
7. ให้ความร่วมมือในการงดรวมญาติหรือกลุ่มเพื่อนภายในบ้านและบริเวณชุมชน
8. หากครัวเรือนใดมีผู้สูงอายุ ให้ความร่วมมือในการพิจารณาย้ายผู้สูงอายุ ไปยังที่พักที่เป็นสถานที่ส่วนตัวชั่วคราว เช่น บ้านพักที่แยกเป็นหลัง หรือสถานพยาบาลขนาดเล็ก เพื่อดูแลประชากรกลุ่มเปราะบางเป็นพิเศษ
9. ให้ความร่วมมือในการหลีกเลี่ยงที่ชุมนุมชนในที่สาธารณะ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ

4.3.3 กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข สงเคราะห์แก่ประชาชน ของการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทวิหาร พระอารามหลวง

กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุข สงเคราะห์แก่ประชาชน ของการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทวิหาร พระอารามหลวง ได้มีกระบวนการของหลักการทำงานร่วมกัน (ประกอบด้วย การแสวงหาแนวทางร่วม กระบวนการนิยาม การปรึกษาหารือ การกำหนดแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน) การสร้างแรงจูงใจร่วมกัน (ประกอบด้วย การสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความชอบธรรมภายใน

การสร้างข้อผูกมัดร่วมกัน) และความสามารถในการดำเนินการร่วมกัน (ประกอบด้วย การจัดกระบวนการและสถาบัน ภาวะผู้นำ ความรู้ และทรัพยากร) โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.3.1 หลักการทำงานร่วมกัน

สืบเนื่องจากการประชุมหัวหน้าหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ครั้งที่ 7/2564 ในที่ประชุมได้มอบหมายให้สำนักงานเขตจัดหาพื้นที่สำหรับจัดตั้งศูนย์พักคอยกรุงเทพมหานคร เพื่อรองรับการส่งต่อผู้ป่วยที่มีผลตรวจรับรองว่าติดเชื้อโควิด 19 ในพื้นที่กลุ่ม 6 เขต โดยแยกผู้ป่วยออกมาจากบ้าน นำมาพำนักที่ศูนย์พักคอย มีการคัดกรองดูแลอาการเบื้องต้น เพื่อรอการนำส่งต่อไปรักษาที่โรงพยาบาล ลดปัญหาติดเชื้อของคนภายในครอบครัว ซึ่งสำนักงานเขตพระนคร ร่วมกับสำนักอนามัย สำนักการแพทย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้สำรวจพื้นที่บริเวณอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ 5 ชั้น วัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง เขตพระนคร เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ลักษณะทางกายภาพ อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ สภาพแวดล้อม หลักสุขาภิบาล บุคลากร และมาตรการป้องกันการติดเชื้อตามที่ราชการกำหนด เพื่อปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารเป็นศูนย์พักคอย เพื่อบริการส่งต่อผู้ป่วยโควิด 19 ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลต่อไป

หลังจากนั้นวันที่ 6 กรกฎาคม 2564 พล.ต.อ.อัศวิน ขวัญเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นางศิลปสวย ระวีแสงสูรย์ ปลัดกรุงเทพมหานคร และคณะผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ตรวจสอบสถานที่เตรียมจัดตั้งเป็นศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อผู้ป่วยโควิด-19 ของกลุ่มเขตกรุงเทพกลาง ณ บริเวณอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ วัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง โดยมีพระโสภณธรรมวงศ์ เจ้าอาวาสวัดอินทรวิหาร พระอารามหลวง นำชมสถานที่ มีนายสุรเดช อำนวยสาร ผู้อำนวยการเขตพระนคร พร้อมคณะผู้บริหารเขต และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ร่วมลงพื้นที่ ทั้งนี้สำนักงานเขตพระนครได้รับความอนุเคราะห์จากพระโสภณธรรมวงศ์ เจ้าอาวาสวัดอินทรวิหาร พระอารามหลวงให้ใช้พื้นที่บริเวณอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นอาคาร 5 ชั้น เป็นศูนย์พักคอย โดยใช้ชั้น 2 และชั้น 3 เป็นที่รองรับผู้ป่วยหญิง จำนวน 156 เตียง ส่วนชั้น 5 จะเป็นที่รองรับผู้ป่วยชาย จำนวน 94 เตียง รวมทั้งสิ้น 250 เตียง ขณะนั้นเจ้าหน้าที่ได้เร่งดำเนินการจัดเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และของใช้ที่จำเป็น อาทิ เตียง ที่นอน หมอน ผ้าห่ม ถังมือ หน้ากากอนามัย เครื่องวัดออกซิเจน เครื่องวัดอุณหภูมิ รวมถึงระบบกล้อง CCTV เสียงตามสาย และสถานที่ทิ้งขยะติดเชื้อ เพื่อให้พร้อมใช้งานและสามารถเปิดให้บริการ โดยมีกรมอนามัยได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยในการให้คำแนะนำเรื่อง การจัดระบบสุขาภิบาล มีกระบวนการกำจัดเชื้อโรค และมีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้อสิ่งปฏิกูลการจัดการน้ำเสียที่เหมาะสมก่อนทิ้งลงสู่ชุมชน และการสร้างสุขอนามัยส่วนบุคคลที่ถูกต้อง ซึ่งการเตรียมสถานที่ดังกล่าว ยังเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์พักคอย พร้อมรับฟังความคิดเห็น เพื่อนำไปพัฒนาและแก้ไขปัญหาคต่อไป หลังจากการทำงานร่วมกันดังกล่าว

ส่งผลให้ศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง สามารถเปิดให้บริการได้ในวันที่ 9 กรกฎาคม 2564

4.3.2 การสร้างแรงจูงใจร่วมกัน

การจัดตั้งศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน โดยการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างวัด ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นมาจากความเชื่อมั่นที่มีต่อวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวงเป็นฐาน เนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนเป็นเวลายาวนาน ประกอบกับความเชื่อมั่นในพระโสภณธรรมวงศ์ (วศก ปญญาอกโข ,ดร.) เจ้าอาวาส ตลอดจนการส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือจากต่อเนื่องจากทุกภาคส่วน ความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วนในการจัดตั้งศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เกิดมาจากการใช้บทบาท ความสามารถ และทรัพยากรของภาคส่วนต่าง ๆ เช่น วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เป็นจุดศูนย์กลางของการบริหารจัดการบนพื้นฐานความร่วมมือ ด้วยการสนับสนุนสถานที่ ได้แก่อาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ วัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เป็นศูนย์พักคอย รวมทั้งประสานงานระหว่างภาคประชาชน ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อขอความร่วมมือและสนับสนุนทรัพยากรที่ขาดแคลน กรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตพระนคร สนับสนุนงบประมาณ และเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ส่วนโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการ การดูแลผู้ป่วยโควิด-19 ที่ส่งต่อไปที่โรงพยาบาล และกองอำนวยการร่วมศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อ เขตพระนคร บริเวณอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ วัดอินทรวีหาร ส่วนภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน มีความเชื่อมั่นต่อวัดอินทรวีหาร พระอาราม ประกอบกับความศรัทธาที่มีต่อพระโสภณธรรมวงศ์ (วศก ปญญาอกโข ,ดร.) เจ้าอาวาส จึงได้ให้ความร่วมแรงร่วมใจกับทางวัดในการดูแลประชาชนที่อาศัยโดยรอบ ที่ได้รับผลกระทบ และเข้ามาร่วมบริจาคสิ่งของอุปโภค บริโภค และอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ขาดแคลนเป็นจำนวนมาก

ถึงแม้ว่าการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อทุกภาคส่วนเป็นวงกว้าง เช่น หน่วยงานภาครัฐงานแคลนงบประมาณ ภาคเอกชนไม่สามารถประกอบธุรกิจได้ ส่วนภาคประชาชนอยู่ในสภาวะยากลำบาก ไม่สามารถช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ แต่อย่างไรก็ตามจากปัญหาดังกล่าวก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกันสูง เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน และเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ไม่สามารถแก้ไขได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากต้องอาศัยความร่วมมือร่วมกันจากทุกภาคส่วน ด้วยจิตสาธารณะ โดยปราศจากข้อผูกมัดใดใดในกระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

4.3.3 ความสามารถในการดำเนินการร่วมกัน และความสามารถในการดำเนินการร่วมกัน (ประกอบด้วย การจัดการกระบวนการและสถาบัน ภาวะผู้นำ ความรู้ และทรัพยากร)

ความสามารถในการดำเนินการร่วมกันขอศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อผู้ป่วยโควิด-19 วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง มีจุดเริ่มต้นมาจากวิสัยทัศน์ของพระโสภณธรรมวงศ์ (วศก ปญญาอุ โข ,ดร.) เจ้าอาวาส ที่ต้องการดูแลประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 จึงได้อุทิศและมอบอาคารปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง จัดตั้งกองอำนวยการร่วมศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อ เขตพระนคร โดยให้กรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตพระนครเป็นแกนนำในการจัดองค์การ โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ รูปแบบการทำงาน และข้อตกลงความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน กองอำนวยการร่วมศูนย์พักคอยเพื่อส่งต่อ เขตพระนคร เป็นองค์การเพื่อสาธารณะ (Commonweal Organization) จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินงานค้นหาผู้ติดเชื้อ ดูแลรักษา แยกกัก การกักตัวดูแลรักษาผู้ป่วย ก่อนนำส่งโรงพยาบาลหรือโรงพยาบาลสนาม โดยร่วมบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนในการแก้ไขปัญหา กรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตพระนคร ให้การสนับสนุนงบประมาณ การล้างทำความสะอาดและปรับปรุงพื้นที่ ตั้งแต่ก็จัดเตรียมจุดคัดกรองผู้ป่วย จุดวัดอุณหภูมิ วัดค่าออกซิเจน จุดบริการอาหารและน้ำดื่ม ติดตั้งเตียงสนาม ติดตั้งเสียงตามสาย กล้อง CCTV ระบบไฟฟ้าส่องสว่าง อินเทอร์เน็ต พัดลม และจัดเตรียมเจ้าหน้าที่เทศกิจเพื่อดูแลความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยตลอด 24 ชั่วโมง รวมทั้งระบบการจัดการขยะ และระบบบำบัดน้ำเสีย โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ เป็นศูนย์กลางในการบริหารผู้ป่วย สนับสนุนบุคลากรทางการแพทย์ และอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น ส่วนวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง เป็นจุดศูนย์กลางของความศรัทธาที่คอยประสานงานระหว่างชุมชน ภาคประชาชน และภาคเอกชน เพื่อขอความร่วมมือและสนับสนุนทั้งร่างกาย แรงใจ และทรัพยากร

กล่าวโดยสรุป เงื่อนไข และรูปแบบในการบริหารจัดการบนพื้นฐานความร่วมมือ คือ

1. ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน มีการสร้างศูนย์พักคอยที่วัดอินทรวินัยเกิดจากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน โดยร่วมกันจัดหาพื้นที่ อุปกรณ์ และบุคลากรสำหรับการดูแลผู้ป่วยโควิด-19
2. การประสานงานระหว่างหน่วยงาน โดยการร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานเขตพระนคร และหน่วยงานท้องถิ่นในการจัดการศูนย์พักคอยและส่งต่อผู้ป่วย
3. การให้คำแนะนำจากภาครัฐ หน่วยงานสาธารณสุข เช่น กรมอนามัย และโรงพยาบาล ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดระบบสุขภาพและการกำจัดเชื้อโรค
4. การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น มีสำนักงานเขตพระนครได้สนับสนุนวัดในด้านการจัดตั้งศูนย์พักคอยและการรับบริจาค
5. การร่วมมือจากภาคประชาชน โดยชุมชนและประชาชนร่วมมือในการตรวจสอบและสนับสนุนศูนย์พักคอย เช่น การเข้าร่วมการตรวจคัดกรองและการดูแลผู้ป่วย
6. การให้ความร่วมมือจากภาคเอกชน มีบริษัทเอกชนได้บริจาคอุปกรณ์การแพทย์ เช่น เครื่องออกซิเจนและยาเวชภัณฑ์

7. การสร้างความเข้าใจร่วม มีการสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเพื่อให้ศูนย์พักคอยสามารถดำเนินงานได้ 8. การสนับสนุนจากภาคศาสนา มีวัดอินทรวินัยได้จัดพื้นที่เป็นศูนย์พักคอย โดยมีการสนับสนุนจากเจ้าคณะสงฆ์และผู้นำศาสนา 9. การประสานงานกับโรงพยาบาล โดยศูนย์พักคอยได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาลในการตรวจวินิจฉัยและการส่งต่อผู้ป่วย 10. การสร้างความไว้วางใจในชุมชน มีการเปิดศูนย์พักคอยที่วัดทำให้ชุมชนรู้สึกมั่นใจและได้รับความช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว 11. การจัดหาทรัพยากรจากภาครัฐและเอกชน การจัดหาทรัพยากรสำคัญ เช่น เตียงและเครื่องมือแพทย์ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 12. การบริหารจัดการพื้นที่ที่ศูนย์พักคอย: การเตรียมพื้นที่ภายในวัดเพื่อรองรับผู้ป่วยและจัดการสถานที่ให้สะอาดและปลอดภัย 13. การบริหารจัดการระบบสุขภาพ มีการให้คำแนะนำในการจัดการระบบสุขภาพจากหน่วยงานสาธารณสุข 14. การประสานงานระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ โดยผู้นำชุมชนร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการคัดกรองผู้ป่วยและสร้างความปลอดภัย 15. การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน มีการเปิดศูนย์พักคอยที่วัดช่วยให้ชุมชนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ เช่น การทำอาหารให้ผู้ป่วย 16. การจัดการผู้ป่วยโควิด-19 ศูนย์พักคอยจัดการดูแลผู้ป่วยโควิด-19 อย่างมีระบบและปลอดภัย 17. การสนับสนุนจากองค์กรทางศาสนา โดยการสนับสนุนจากสมาคมและวัดในการจัดตั้งศูนย์พักคอย 18. การจัดการด้านการเงิน มีการรวบรวมเงินบริจาคและอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน 19. การพัฒนาผู้นำชุมชน โดยการให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการศูนย์พักคอย และ 20. การสื่อสารร่วมกัน ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในการพัฒนาศูนย์พักคอย

4.4 แนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นบทบาทสำคัญของพระภิกษุสงฆ์ในการดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลให้เป็นสาธารณประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ที่มีความสำคัญหากพระสงฆ์เข้าร่วมพัฒนาแก้ไขปัญหา ก็มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านเกิดความเคารพศรัทธา แม้ปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย จากการดำเนินงานของ วัดอินทรวินัย พระอารามหลวง สามารถนำข้อคิดเห็นจากพระสงฆ์ที่ดำเนินงาน จิตอาสา ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ มาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้

1. การสร้างแผนการรับมือภาวะฉุกเฉิน ควรมีการพัฒนาแผนการรับมือในภาวะฉุกเฉิน ด้านโรคระบาดในระดับพื้นที่โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน แผนการนี้ต้องมีความชัดเจนและสามารถใช้งานได้ทันทีเมื่อเกิดวิกฤติ พร้อมมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรับมือ

2. การฝึกอบรมและให้ความรู้แก่พระสงฆ์ ควรมีการฝึกอบรมพระสงฆ์ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโรคระบาดในชุมชน รวมถึงการคัดกรองข่าวสารเกี่ยวกับโรคเพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องและลดความตื่นตระหนกของประชาชนในพื้นที่ โดยวัดจะเป็นช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลและการช่วยเหลือ

3. การเสริมสร้างความรู้ในการบริหารทรัพยากร โดยหน่วยงานภาครัฐควรจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากร เช่น ทรัพยากรบุคคล อุปกรณ์ อาหาร และการเงินให้แก่พระสงฆ์และชุมชน เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในภาวะฉุกเฉิน

4. การใช้วัดเป็นศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน ควรใช้วัดเป็นฐานในการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการวิกฤตได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยวัดจะทำหน้าที่เป็นจุดส่งที่สำคัญ เพื่อลดความซ้ำซ้อนในขั้นตอนการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ

5. การสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ควรสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมระหว่างวัด ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดการร่วมมือในการดำเนินงานเมื่อเกิดภัยพิบัติ โดยทุกภาคส่วนจะมีบทบาทในกระบวนการฟื้นฟูและป้องกันการระบาด

จะเห็นได้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์โดยใช้วัดเป็นฐานช่วยเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมและชุมชนในภาวะฉุกเฉิน โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การพัฒนาแผนรับมือโรคระบาด การฝึกอบรมพระสงฆ์ในการจัดการข้อมูล การบริหารทรัพยากรในภาวะฉุกเฉิน การใช้วัดเป็นศูนย์ปฏิบัติการ และการส่งเสริมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการรับมือภัยพิบัติ

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติ และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง พระอารามหลวง 2. เพื่อศึกษาโครงสร้าง เจือจาง และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง 3. เพื่อเสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

การวิจัยนี้เป็นการศึกษากรณีศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Case Study Research) ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาวีจยออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัดเป็นฐาน สำหรับการวิจัยครั้งนี้ศึกษาวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นประชากรในการศึกษา มีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก (Selection Criteria) ได้แก่ การที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และ/หรือการดำเนินนโยบายการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง ซึ่งจากเกณฑ์ดังกล่าวทำให้สามารถกำหนดผู้ให้ข้อมูล โดยจะทำการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 แนวปฏิบัติ และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง

ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภายในวัดได้มีมาตรการจัดเตรียมของศาสนสถานให้เป็นไปตามมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมต้องสวมหน้ากากตลอดเวลา จัดให้มีจุดบริหารล้างมือด้วยสบู่ และแอลกอฮอล์ที่เป็นจุดการจัดกิจกรรมทางศาสนาและมีประชาชนเข้ามากราบไหว้พระ ให้มีการทำความสะอาดมือทั้งก่อนเข้าพื้นที่วัดและหลังออกจากวัด รวมทั้งมีเครื่องวัดอุณหภูมิภายในวัด เพื่อคัดกรองอุณหภูมิเบื้องต้นจากประชาชนที่เข้ามาทำบุญ หากมีพิธีสำคัญทางศาสนาจะใช้ระยะเวลาจัดให้รวดเร็วที่สุด

ด้านพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ มีการตรวจเชิงรุกให้กับพระสงฆ์ สามเณร และบุคลากรภายในวัดทั้งหมด กำหนดให้ฉีดวัคซีนทุกรูปและทุกคน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ภายในวัด งดการฉันอาหารร่วมกัน ในส่วนฆราวาสที่เป็นเจ้าหน้าที่งดกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างพักรับประทานอาหารกลางวันหรือรวมตัวเพื่อพูดคุยกัน มีการประเมินอาการที่อาจจะเกิดความเสียหายเป็นโรคโควิด 19 ด้วยการตรวจคัดกรองด้วยชุดตรวจ ATK และมีมาตรการให้พระสงฆ์ออกกิจนิมนต์นอกวัด

ด้านประชาชน ต้องได้รับการฉีดวัคซีนอย่างน้อย 1 เข็มก่อนที่จะได้รับอนุญาตเข้ามาทำพิธีทางศาสนา จะมีการตรวจใบผ่านการฉีดวัคซีน (Vaccine Certificate) ผ่านระบบหมอพร้อมทางรัฐบาลได้กำหนดขึ้นมา มีการคัดกรองอุณหภูมิก่อนเข้าบริเวณวัด หากมีอุณหภูมิที่สูงจะต้องถูกคัดกรองด้วยชุดตรวจ ATK และประสานงานไปยังหน่วยบริการสาธารณสุขที่ใกล้เคียง

ด้านสุขาภิบาลและความปลอดภัย การจัดการและกำจัดขยะที่เป็นอันตราย เช่น หน้ากากอนามัยที่ประชาชนใช้แล้ว ทิชชู ชุดตรวจ ATK เป็นต้น เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่กระจายเชื้อโควิด 19 รวมทั้งมีการทำความสะอาดบริเวณห้องน้ำ พื้น และจุดที่มีการสัมผัสสูง เพื่อดำเนินการตามระบบสุขาภิบาลที่กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดไว้

การจัดตั้งสถานแยกกักตัวที่วัด หรือ Temple Isolation มีการจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อรองรับผู้ป่วยโควิด 19 สิ่งที่วัดอินทรวรวิหารได้ดำเนินการ คือการปรับอาคารภายในวัดจัดตั้งอาคารปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์พักคอยรอเตียงและการส่งต่อผู้ป่วย หรือ Community Isolation รองรับผู้ป่วยที่มีผลตรวจติดเชื้อโควิดเป็นศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 สำหรับผู้ป่วยกลุ่มสีเขียว ศูนย์พักคอยวัดอินทรวรวิหาร เป็นอาคารปฏิบัติธรรม 5 ชั้น สามารถรองรับผู้ป่วยติดเชื้อโควิด ประมาณ 170-200 คน

จัดตั้งโรงครัวกลางเพื่อประกอบอาหาร การจัดตั้งโรงครัวเพื่อประกอบอาหารให้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด 19 โดยมีการนำเงินบริจาคหรือเงินทำบุญจากประชาชนทั่วไปมาร่วมซื้อวัตถุดิบประกอบอาหารภายในครัวกลาง ทางวัดได้ร่วมมือร่วมกับจิตอาสาในชุมชนที่สมัครใจมาเป็นแม่ครัวและผู้ที่ทำหน้าที่แจกจ่ายอาหารให้แก่ประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์

การบริจาคถุงยังชีพ กล่าวได้ว่าการดำเนิน กิจกรรมของวัดได้รับการสนับสนุนปัจจัย จากพระสงฆ์ เน้นแจกจ่ายถุงยังชีพที่มีอุปกรณ์และอาหารมอบให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบในช่วงการแพร่ ระบาด มีการแจกจ่ายยังชีพให้แก่ประชาชนโดยรอบวัด โดยเฉพาะกลุ่มประชากรเปราะบาง เพื่อคอย ช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับความเดือดร้อน โดยถุงยังชีพประกอบด้วยอาหารแห้ง และยารักษาโรค

การจัดตั้งกองทุน “น้ำพระทัยหลวงพ่อโต วัดอินทรวินัย” สมทบทุนสาธารณ สงเคราะห์ เพื่อจัดซื้อข้าวสารอาหารแห้ง เครื่องอุปโภคบริโภค ถวายแด่พระภิกษุสามเณร บุคลากร การแพทย์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน และมอบแก่ประชาชน

การจัดทำอาหารปันสุข วัดอินทรวินัย การนำสิ่งของและอาหารจากการบิณฑบาต ของพระสงฆ์และสามเณรภายในวัดมาจัดไว้ให้ประชาชนในตู้อาหารปันสุข รวมทั้งเป็นพื้นที่เล็ก ๆ ให้ ประชาชนร่วมบริจาคอาหารแห้ง สิ่งของจากผู้มีจิตอาสาและจิตศรัทธาต่อวัด เพื่อช่วยเหลือและลด ความเดือดร้อนของประชาชนจากการขาดแคลนอาหาร

โรงงานเคลื่อนที่วัดอินทรวินัย มีการดำเนินงานแจกอาหารและน้ำดื่มกว่า 400 ชุด แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 ที่อาศัยในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร และ ชุมชนโดยรอบ ซึ่งเป็นการได้รับการบริจาคจากกองทุน ‘น้ำพระทัยหลวงพ่อโต’ วัดอินทรวินัย พระ อารามหลวง กองทุนนี้เป็นการสนองพระราชดำริของสมเด็จพระสังฆราชในการตั้งโรงงานเคลื่อนที่ เพื่อสงเคราะห์ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด-19

การฌาปนกิจศพฟรี จัดฌาปนกิจศพให้แก่ผู้เสียชีวิตจากโควิด19 พร้อมมีการทำพิธีทาง ศาสนาให้แก่ผู้เสียชีวิต จากการแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก จึงมีความ จำเป็นในการใช้ฌาปนสถาน(เมรุ) ในการเผาศพ รวมทั้งบางครั้งมีความลำบากทางฐานะ เศรษฐกิจหรือยากจน ไม่สามารถจัดงานฌาปนกิจศพให้แก่ผู้เสียชีวิตได้ ทางวัดจึงเป็นการดำเนินงาน ในบทบาทสาธารณสงเคราะห์ สนองพระดำริ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกล มหาสังฆปริณายก

5.1.2 แนวปฏิบัติที่เหมาะสมและรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี

ในการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการภัยพิบัติหรือ สถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 ให้เกิดขึ้นในทุกภาคของสังคม จำเป็นต้องร่วมดำเนินกิจการอย่าง ต่อเนื่อง โดยต้องมีการปฏิรูปในดังนี้

1. ภาครัฐ ต้องมีแผนฉุกเฉินเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น สถานการณ์โควิด 19 เอาไว้เป็น ข้อกำหนดของท้องถิ่น และแผนดังกล่าวสามารถนำมาใช้ได้จริง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยให้ หน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ ในการสร้างกระบวนการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐให้มี

ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ยึดความเดือดร้อนความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนเป็นหลัก สามารถทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน

2. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะภาคสาธารณสุขควรมีการให้ชุดความรู้แก่ประชาชนในการกักตัวที่บ้านหรือช่องทางในการเข้าพักในสถานที่กักตัว หากประชาชนในพื้นที่ที่มีการติดเชื้อโควิด 19 ไม่สามารถออกจากบ้านได้ด้วยตนเอง มีช่องทางการติดต่อหน่วยงานช่วยเหลือในพื้นที่ เช่น ศูนย์บริการสาธารณสุข สำนักงานเขต เป็นต้น เพื่อเข้าถึงความช่วยเหลือได้ทันเวลา

3. ทุกภาคส่วนในพื้นที่ต้องมีการวางแผนเตรียมพื้นที่ ปักจายพื้นฐานที่จำเป็น เช่น อาหาร น้ำ และยารักษาโรคเอาไว้ เมื่อเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินหรือภาวะวิกฤตสามารถนำปักจายพื้นฐานเหล่านี้มาอุปโภคและบริโภคได้อย่างไม่ขาดแคลน

4. ระบบข่าวสารข้อมูลที่ต้อง มีระบบการการแบ่งปันข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบแล้วให้กับคนในพื้นที่ เนื่องจากสถานการณ์โควิดประชาชนได้รับข้อมูลจากหลายแหล่ง ว่าข้อมูลชุดใดมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ข่าวลือและข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความจริงอาจทำให้ผู้คนไม่ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันตนเอง หรืออาจ ชักจูงให้ประชาชนเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้ง่ายขึ้น

5. พัฒนาแกนนำชุมชน และแกนนำพระสงฆ์ในพื้นที่ เพื่อสร้างแนวทางการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงของโรคและวิธีการสื่อสารข้อมูลดังกล่าวกับผู้สูงอายุหรือประชากรเปราะบางในการดูแลตนเองในพื้นที่ หรือผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพหรือโรคประจำตัวก่อนประชาชนกลุ่มอื่นๆ

6. สร้างกลุ่มอาสาสมัครชุมชนในพื้นที่ เพื่อประสานงานและให้ความช่วยเหลือตามที่คนในชุมชนต้องการ หากมีการจำกัดการเดินทางเคลื่อนที่ ให้วางแผนการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย การสร้างกลุ่มไลน์ เป็นต้น รวมทั้งผู้นำชุมชนจำเป็นต้องทราบว่าแต่ละคนมีทักษะและมีความสามารถด้านใดบ้าง และบริหารจัดการให้มีอาสาสมัครคอยติดตามสถานการณ์เป็นระยะ เพื่อสื่อสารข้อมูลให้แก่คนในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในสังคมไทยพระสงฆ์เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นศาสนาทายาท หรือนักบวชในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ยังเป็นผู้มีบทบาทในการเป็นต้นแบบ เป็นผู้ชี้แนะให้ประชาชน ชุมชนสังคมได้ในภาวะวิกฤติหรือเมื่อประชาชนประสบภัยพิบัติ โดยเฉพาะด้านโรคระบาด เฉกเช่นโควิด 19 การศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือสังคมเป็นอย่างมาก บทบาทในฐานะผู้นำส่งเสริมการพัฒนาชุมชน การพัฒนาคน และพัฒนาด้านวัตถุ เช่น การมอบสิ่งของให้แก่ผู้ยากไร้ ผู้เดือดร้อน

เป็นตัวแทนชุมชนในการสร้างอาคาร สาธารณะต่าง ๆ (พระมหาสมพงษ์ บุญเต็ม, 2550) เช่นเดียวกับในสถานการณ์โควิดพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการสร้างศูนย์พักคอย การจัดตั้งโรงครัว และโรงทานเคลื่อนที่เพื่อแจกจ่ายอาหารให้แก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน นอกจากนี้ อาทิตยา จารุจินดา (2546) ได้ให้บทบาทพระสงฆ์ว่า มีการช่วยกิจกรรมของประชาชนพระสงฆ์จะมีบทบาทโดยมีส่วนร่วม กับกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอยู่โดยตลอด เช่น การฌาปนกิจศพ ซึ่งพระสงฆ์จะต้องเป็นเจ้าพิธีอยู่เสมอ สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่า พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการฌาปนกิจศพผู้เสียชีวิตจากสถานการณ์โควิด 19 โดยเป็นการมีส่วนร่วมในด้านพิธีกรรมทางศาสนาของฆราวาส อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า วัดมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งเมื่อเกิดสถานการณ์โควิด เนื่องจากวัดเป็นฐานในการตั้งศูนย์พักคอยให้แก่ผู้ป่วยโควิด เป็นศูนย์ประสานงานการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน วัดเปรียบเสมือนสถานพยาบาลด่านแรกที่ผู้ป่วยสามารถเข้ารับการรักษาตัวได้ โดยที่ผู้ป่วยไม่ต้องเดินทางไปยังโรงพยาบาลเพื่อเข้ารับบริการการรักษา สอดคล้องกับ พระสุธีรญาณ (2549) บทบาทของวัดในอดีตมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย วัดเป็นสถานสงเคราะห์สำหรับราษฎรที่เดือดร้อน ให้มาอาศัยประกอบชีวิต เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วย และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็น หมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไปเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน โดยวัด ชาวบ้าน และพระสงฆ์ช่วยกันดูแลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่นเพื่อเป็นสถานที่ศูนย์กลางชุมชน เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนา และบำเพ็ญกุศล เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้สาธารณะ เมื่อมีงานใด ๆ ก็สามารถเบิกไปยืมใช้ได้ตามสะดวก และเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครองที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ นอกจากวัดแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นผู้นำทางด้านวิถีชีวิตและจิตใจของชาวบ้าน วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคม ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนพยายามที่จะเข้ามาสนับสนุนโดยใช้ศาสนาเป็นแกนนำ (เพ็ญศรี มิทรานนท์, 2534) อย่างไรก็ตาม นอกจากบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านกายภาพแล้ว พระสงฆ์ยังจำเป็นต้องดำเนินบทบาทด้านการให้คำแนะนำหรือเป็นที่พึ่งทางใจด้วยการประพฤติเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ประชาชน ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นทางการคือ การร่วมมือด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์กับหน่วยงานราชการบางหน่วย และที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดรูปแบบของราชการ คือแบบแผนดั้งเดิมของวัดแต่จะพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่จริง ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2537: 143-144)

5.2.2 รูปแบบการพัฒนาชุมชนโดยพระสงฆ์ ทั้งที่เป็นทางการ คือ การร่วมมือกับหน่วยงานราชการบางหน่วย และที่ไม่เป็นทางการคือการไม่ยึดติดรูปแบบของราชการ คือแบบแผนดั้งเดิมของวัดแต่จะพัฒนาชุมชนไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่จริง จึงทำให้การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้นมีหลากหลายรูปแบบ กล่าวคือ พระสงฆ์ กับชาวบ้าน คือพระสงฆ์จะเข้าไปร่วมกับ

ชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นโดยไม่อาศัยกลไกของรัฐไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน หรือข้าราชการอื่น ๆ รวมถึงพระสงฆ์ ข้าราชการและชาวบ้าน จะมีการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนเพราะได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการฝ่ายปกครอง ทั้งนี้ในสถานการณ์โควิด 19 ถือเป็นภาวะฉุกเฉินและเป็นโรคระบาดที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประชาชนอย่างเป็นวงกว้าง จนทำให้ชุมชนหลายแห่งไม่สามารถเตรียมความพร้อมในการรับมือได้ทัน วัดจึงกลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวและศูนย์รวมในการดำเนินงานในสถานการณ์โควิด 19 สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2549) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรดำเนิน บทบาทด้านการสงเคราะห์ เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเองในการพัฒนานั้นได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว พระสงฆ์จะเป็นศูนย์กลาง และจะเป็นผู้นำชี้ช่องทางในการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นของประชาชนเป็นศูนย์รวมประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความคิดเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในชุมชน

5.2.3 แนวปฏิบัติ ระดับนโยบาย แผนงาน แนวทาง และการดำเนินการการบริหารจัดการ บนฐานความร่วมมือ บทบาทขององค์กรภาครัฐและบทบาทขององค์กรภาครัฐที่มีความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ที่มีหน้าที่หลักในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นผู้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน การบริหารจัดการ และการให้สวัสดิการดูแลแก่ประชาชนในช่วงสถานการณ์โควิด เช่น ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีสำนักเขตพระนครที่อยู่ในระดับพื้นที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด โดยสำนักงานเขตจะดำเนินการรับนโยบายส่วนกลางมาเป็นแนวทางและมาตรการการควบคุมป้องกันในสถานการณ์โควิด มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาคสาธารณสุข ฝ่ายการปกครอง ผู้นำชุมชน และภาคประชาสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์โควิด 19 สอดคล้องกับ วินัย เดชธรรมโพธิ์ทอง (2564) ที่ได้ศึกษาการบริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า บทบาทหลักในการจัดการอยู่ที่ระดับจังหวัดและอำเภอ โดยได้รับแนวนโยบายมาจากรัฐบาลกลางมาเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญในการจัดการปัญหาดังกล่าวในขณะที่งานในลำดับต่อ ๆ มาจะมีการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรภาครัฐที่มีความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดการกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งพบได้ในงานของ ทศวรรษ ปัญญาแก้ว (2564) ที่ได้ศึกษาการจัดการปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยเครือข่ายชุมชนในจังหวัดลำพูน พบว่าบทบาทหลักในการดำเนินการอยู่ที่หน่วยงานภาครัฐ ในขณะเดียวกันได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจาก 3 ภาคส่วนที่สำคัญ ได้แก่ 1) ภาครัฐ เช่น หน่วยงานในระดับจังหวัด อำเภอ และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ 2) เครือข่ายภาครัฐในระดับชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ 3) เครือข่ายภาคประชาชน เช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน ประชาชนในพื้นที่ และผู้นำทางศาสนา ซึ่งผู้นำทางศาสนานั้นเป็นผู้คอยสนับสนุนทางด้านจิตใจ โดย

ช่วยลดความเครียด วิตกกังวล และสร้างความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ ให้กับประชาชน ในทำนองเดียวกันกับณัฐดนัย สดคมขำ และบรรณทวรรณ หิรัญเคราะห์ (2565) ได้ทำการศึกษารูปแบบที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับสถานการณ์ระบาดโควิด-19 ระดับชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าบทบาทหลักในการจัดการอยู่ที่ระดับจังหวัด และอำเภอ โดยได้รับแนวนโยบายมาจากรัฐบาล โดยมีคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ทั้ง 3 อำเภอ เป็นผู้กำหนดแผนปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยวัดเป็นเพียงหน่วยงานสนับสนุนในเรื่องสถานที่กักตัวหรือโรงพยาบาลสนามเท่านั้น ในขณะที่งาน นพพล อัครชาติ (2565) ได้ศึกษาถึงบทบาทขององค์กรภาครัฐ แต่เป็นในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยได้ศึกษาเรื่อง เงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการแบบร่วมมือในการแก้ไขปัญหาวิกฤตโควิด 19: วิเคราะห์จากผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสองระดับ ซึ่งบทบาทหลักในการจัดการอยู่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ อบต.เวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ในขณะเดียวกันได้มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาล สถานีตำรวจในพื้นที่ ตลอดจนมหาวิทยาลัย ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้การศึกษานี้ยังพบว่า บทบาทของอาสาสมัครชุมชน จิตอาสาชุมชน รวมถึงผู้นำชุมชน ที่มีความรู้และได้รับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการการเฝ้าระวังโควิด 19 เพื่อนำมาปฏิบัติในระดับชุมชน บุคคลดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานร่วมกับวัด เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชน มักจะได้รับความไว้วางใจและสามารถเป็นแกนหลักในการสร้างความเชื่อ การชักชวนให้ประชาชนในชุมชนปฏิบัติตามมาตรการการควบคุมของกระทรวงสาธารณสุข เช่นเดียวกับ สุภารัตน์ สว่างกลาง และคณะ (2563) ได้ศึกษาบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งถึงเป็นหน่วยงานได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในโครงการอสม. เคาะประตูบ้านต้านโควิด 19 ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นการศึกษาถึงบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านว่ามีความรู้ ทักษะคิด และแนวทางการปฏิบัติงานอย่างไรในช่วงการแพร่ระบาดโควิด 19 ในขณะที่ ณัฐนิชา กรกิ่งมาลา (2563) ได้ศึกษาแนวทางการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุในชุมชนพหุวัฒนธรรมระหว่างการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษา ชุมชนรอบศาสนสถานย่านกุฎีจีน เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการศึกษาบทบาทของชุมชนที่ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นไปที่การปรับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุในช่วงการระบาดโควิด-19 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไม่ค่อยมีการศึกษามากนัก จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนในช่วงการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 จะเป็นหน่วยงานภาครัฐซึ่งมีการศึกษาทั้งจากนโยบายส่วนกลาง ส่วน

ภูมิภาคทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ชุมชนต่าง ๆ รวมถึงในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในขณะที่ การศึกษาบทบาทหลักของหน่วยงานอื่น ๆ นั้น ประกอบด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และชุมชน อย่างไรก็ตาม สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านนั้น ก็เป็นหน่วยงานที่มีความ ใกล้ชิดกับหน่วยงานภาครัฐเช่นกัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงมิติความร่วมมือกันนั้น การศึกษาส่วนใหญ่ พบว่าการดำเนินการนั้นอยู่บนฐานของการบริหารจัดการความร่วมมือของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ โดย “วัด” มีหน้าที่และบทบาทเป็นเพียงแค่ฝ่ายสนับสนุนในเรื่องสถานที่ ปัจจัย เครื่องอุปโภคบริโภคและ ที่พึ่งทางจิตใจเท่านั้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

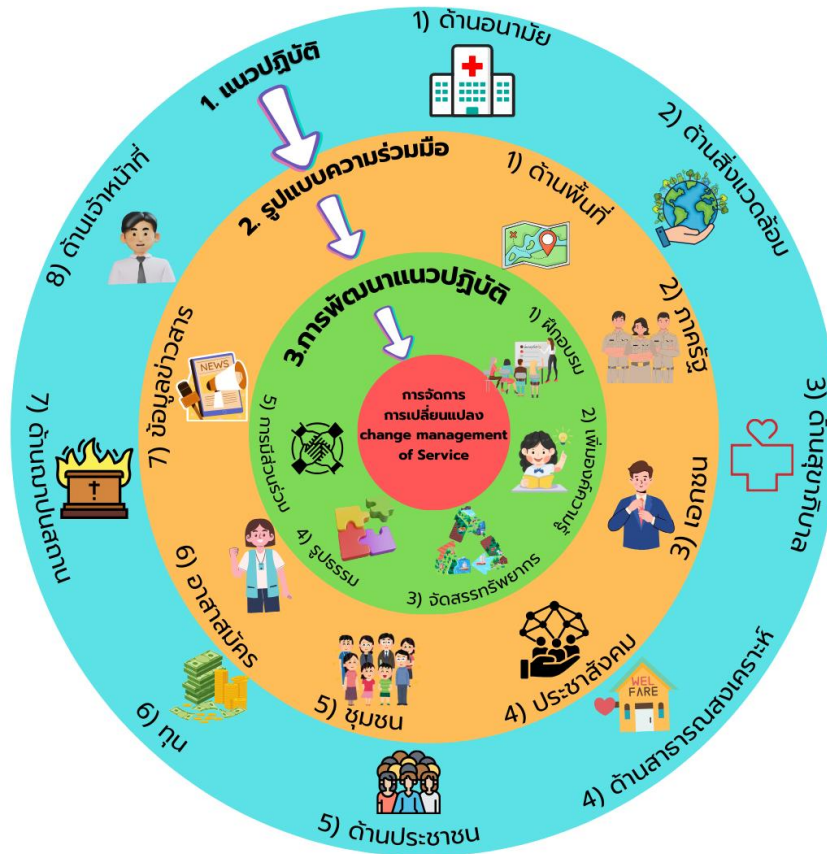
1. ควรมีฝึกอบรมและให้องค์ความรู้ให้แก่พระสงฆ์ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น และการ รวบรวมข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาดในระดับชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และมีการคัดกรองข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับจำนวนผู้ติดเชื้อโควิด 19 เพื่อลดเกิด ความตื่นตระหนกของประชาชนในพื้นที่ โดยใช้วัดเป็นฐาน
2. ควรมีหน่วยงานภาครัฐมาเสริมสร้างความรู้ในการจัดสรรทรัพยากรและการบริหารจัดการ ให้กับทางวัดและชุมชน ทั้งด้านทรัพยากรบุคคล ด้านวัสดุ อุปกรณ์ อาหาร การเงิน และด้าน การบริหารจัดการ เพื่อให้วัดและชุมชนสามารถวางแผนทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ใช้วัดเป็นฐานในการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉินอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เพื่อทำ หน้าที่บริหารจัดการภาวะวิกฤตโดยเฉพาะ ทำหน้าที่เป็นจุดส่งการโดยเฉพาะ และเป็นจุดศูนย์กลางใน การประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ
4. สร้างความตระหนักรู้และความสำคัญกับการมีส่วนร่วมระหว่างวัด ภาครัฐ ภาคราชการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เพื่อดำเนินงานเมื่อประสบภัยพิบัติ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบน ฐานความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” ซึ่งการ ใช้วัดเป็นฐานอาจยังมีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขในการดำเนินงานบางอย่าง เช่น ข้อจำกัดด้านงบประมาณ การรับรู้ในการจัดการรับมือภาวะวิกฤตของพระสงฆ์ วิธีการบริหารจัดการทรัพยากรของวัด เป็นต้น ในการวิจัยครั้งถัดไปควรมีการศึกษาวิจัยที่เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยให้วัดและประชาชน สร้างแนวทางปฏิบัติและการบริหารจัดการที่ดีร่วมกัน รวมทั้งควรมีศึกษาถึงจุดแข็ง จุดร่วมและ ข้อจำกัด โดยการให้วัดเป็นฐานในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการ พัฒนาวัดให้เป็นองค์กรที่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพได้

สรุปงานวิจัย

เรื่อง การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ
ในการบริหารจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

ภาพที่ 5.1 สรุปงานวิจัย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมการศาสนา. 2542. *พระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมอนามัย. (2564). *รายชื่อวัดที่รับมาปนกิจผู้ติดเชื้อโควิด-19*. เข้าถึงได้จาก https://stopcovid.anamai.moph.go.th/dashboard_religious/
- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). 'ศูนย์พักคอย' ไม่ใช่ 'โรงพยาบาลสนาม' ต่างกันยังไง? มีที่ไหนบ้าง?. (7 สิงหาคม) จาก <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/953331>
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2545). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยมงคล ศรีทองแดง. 2552. ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ณัฐดนัย สดคมขำ และบรรณทวารรณ หิรัญเคราะห์. (2565). รูปแบบที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับสถานการณ์ระบาดโควิด-19 ระดับชุมชน จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 16(3), 149-162.
- ณัฐนิชา กรกิ่งมาลา. (2563). *แนวทางการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุในชุมชนพหุวัฒนธรรม ระหว่างการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษา ชุมชนรอบศาสนสถานย่านกุฎีจีน เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์เคหะพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศวรรษ ปัญญาแก้ว. (2564). *การจัดการปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยเครือข่ายชุมชนในจังหวัดลำพูน*. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นพพล อัครชาติ. (2565). เงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการแบบร่วมมือในการแก้ไขปัญหาวิกฤตโควิด 19: วิเคราะห์จากผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสองระดับ. *วารสารบริหารท้องถิ่น*, 15(3), 279-296.
- นำชัย ชีวีวรรณ. (2563). COVID-19 โรคระบาดแห่งศตวรรษ. กรุงเทพฯ : มติชน
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2537). *วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย : วิธีใหม่แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย

- ปลื้ม โชติษฐียงกูร. (2550). คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิยะพงษ์ บุษบงก์ และคณะ. (2560). การสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการท้องถิ่น:สำรวจแนวปฏิบัติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม : กรุงเทพฯ
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. 2546. *ภารกิจคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์จำกัด.
- พบสุข ชำชอง. (2561). การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ : ฐานรากนวัตกรรมท้องถิ่น. โครงการผลิตตำราฯ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : มหาสารคาม
- พระครูปลัด อภิชาติ สุวณฺณโชโต (ทรงกิจวิศวการ). 2558. *รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). 2549. *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระระพิน พุทธิสารโร (ด้วงลอย). 2554. *การจัดองค์กรบริหารสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเชิงพุทธ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. 2552. *สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ*. เชียงราย : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2549ก. *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2549ข. *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: จรูญการพิมพ์.
- พระมหาสมพงษ์ บุญเต็ม. 2550. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีเขตตอนเมืองกรุงเทพมหานคร. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- พระสุธีวรญาณ. 2549. *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ : รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- พระอนุชิต ชูเนียม.(2550). บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชนใน จังหวัดอุดรดิติ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิติ์

- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). 2545. *การปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). 2545. *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพ็ญศรี มิทรานนท์. (2534) บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาหมู่บ้าน : กรณีศึกษาพระสงฆ์สำนักสงฆ์โปร่งสังข์ หมู่บ้านหนองเผือ ตำบลโคกคอน อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย, สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ภัทรพร สิริกาญจน์. 2543. *หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติแนวคิดและบทบาทของพระคำเขียนสุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน*. สถาบันไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม. (2563). *มติมหาเถรสมาคม เรื่อง รายงานการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามพระดำริของสมเด็จพระสังฆราช*. เข้าถึงได้จาก <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=9604>
- มานพ พลไพรินทร์. 2541. *คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: หจก.ชุดิมาการพิมพ์.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2563). การอภิบาลบนฐานของความร่วมมือ : สภาวะสังคมไร้ศูนย์กลาง การแตกกระจายในระบบบริหารราชการแผ่นดิน และแสวงหาตัวแบบใหม่ในการขับเคลื่อนภารกิจของรัฐ. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า
- วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ. (2557). การศึกษาและ รวบรวมตัวอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชน (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วินัย เดชธรมโพธิ์ทอง. (2563). การบริหารสถานการณ์การแพร่ระบาด ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19): กรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย [วิทยานิพนธ์การค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ]. พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา
- สปริงนิวส์. (2021). Temple Isolation กักตัวที่วัดอินทรวิหาร เพื่อการฟื้นฟูและพักคอย. (กรกฎาคม 18) จาก <https://www.springnews.co.th/spring-life/812584>
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2535. *วินัยมุข เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2550. *วัดพัฒนา 2550*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สุภารัตน์ สี่งกลาง และคณะ. (2563). *การศึกษาความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในโครงการอสม. เคาะประตูบ้านต้านโควิด 19 ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลดอนเมือง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา*. นครราชสีมา: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา.

อาทิตยา จารุจินดา. (2546). พฤติกรรมทางศาสนาของคนในสังคมเมือง : กรณีศึกษา วัดสนามนอก และวัดสนามใน ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. สาขาวิชามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาษาอังกฤษ

Ansell, Chris, and Gash, Alison (2008). “ Collaborative Governance in Theory and Practice” In *Journal of Public Administration Research and Theory*, Volume 18, Issue 4, pp.543 – 571

Ansell, Chris, and Gash, Alison (2017.). *Collaborative Platforms as a Governance Strategy*. In *Journal of Public Administration Research and Theory*, Volume 28, Issue 1, pp.16 – 32

Bardach Eugene. (2001). *Developmental Dynamics: Interagency Collaboration as an Emergent Phenomenon*. *Journal of Public Administration Research and Theory*, Volume 11, Issue 2, April 2001, Pages 149–164

Bawane, J. & Spector, M. J. (2009). *Prioritization of online instructor roles: implications for competency based teacher education programs*. *Distance Education*. 30 (3), pp. 383-397. <http://dx.doi.org/10.1080/01587910903236536>.

Bentrup Gary. (2001). *Evaluation of a Collaborative Model: A Case Study Analysis of Watershed Planning in the Intermountain West*. *Environmental Management* 27(5):739-48

Berge, Z.L (2001). *The Role of the Online Instructor/Facilitator*. [Online] Available on <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.601.8039&rep=rep1&type=pdf>.

- Bingham, L. B., Nabatchi, T., & O'Leary, R. (2005). The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. *Public Administration Review*, 65(5), 547–558.
- Bryson, J.M., Crosby, B.C. and Stone, M.M. (2006) The Design and Implementation of Cross- Sector Collaborations: Propositions from the Literature. *Public Administration Review*, 66, 44-55.
- Carlson, Christine. 2007. A Practical Guide to Collaborative Governance. Policy Consensus Initiative. Portland, OR.
- Carlson and Berkes (2005). Co-Management: Concepts and Methodological Implications. *Journal of Environmental Management* 75(1):65-76
- Chris Ansell and Allison Gash (2008). Collaborative Governance in Theory. *Journal of Public Administration Research and Theory* 18(4)
- Donahue, J. D., & Zeckhauser, R. J. (2011). Collaborative Governance: Private Roles for Public Goals in Turbulent Times. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Emerson & Nabatchi, (2015a). Collaborative Governance Regimes. Washington, DC : Georgetown University Press
- Emerson, K. , Nabatchi, T. , & Balogh, S. (2012). An Integrative Framework for Collaborative Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 22(1),
- Emerson, Nabatchi and Balogh. (2011). An Integrative Framework for Collaborative Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, Volume 22, Issue 1, January 2012, Pages 1–29
- EmersonKirk , Patricia J. Orr, Dale L. Keyes, Katherine M. Mcknight. (2009). Environmental conflict resolution: Evaluating performance outcomes and contributing factors. *Conflict Resolution Quarterly* Volume 27, Issue 1 p. 27-64
- Fisher, R., Ury, W., & Patton, B. (1991). Getting to yes: negotiating agreement without giving in. 2nd ed. New York, N.Y., Penguin Books. Chicago
- Gastil J., (2006) “How Balanced Discussion Shapes Knowledge, Public Perceptions, and Attitudes: A Case Study of Deliberation on the Los Alamos National Laboratory”, *Journal of Public Deliberation* 2(1).
- Head, B. W. (2008). Wicked Problems in Public Policy. *Public Policy*, 3(2), 101–118.

- Head, B. W., & Alford, J. (2015). Wicked Problems: Implications for Public Policy and Management. *Administration & Society*, 47(6), 711–739.
- Huxham, C. (1996). *Creating collaborative advantage*. London: Sage.
- Huxham, C., & Vangen, S. (2000). Leadership in the shaping and implementation of collaboration agendas: How things happen in a (not quite) joined-up world. *Academy of Management Journal*, 43(6), 1159–1175.
- Imperial, M. T. (2005). Using collaboration as a governance strategy: Lessons from six watershed management programs. *Administration and Society*, 37(3), 281–320
- Koppenjan Joop, Erik-Hans Klijn. (2004). *Managing Uncertainties in Networks*. London: Routledge.
- Koontz, T. M., & Thomas, C. W. (2006). What do we know and need to know about the environmental outcomes of collaborative management?. *Public administration review*, 66, 111-121.
- Lawrence, T. B. (1999). Institutional strategy. *Journal of management*, 25(2), 161-187.
- Mandell, M., & Steelman, T. (2003). Understanding what can be accomplished through interorganizational innovations The importance of typologies, context and management strategies. *Public Management Review*, 5(2), 197-224.
- Milward & Provan. (2000). Governing the Hollow State. In *Journal of Public Administration Research and Theory* 10(2) : 359-379
- O’Leary, Choi, & Gerand, (2012). The Skill Set of the Successful Collaborator. *Public Administration Review*. Volume 72, Special Issue p. 570-583
- O’Leary, R., & Bingham, L. B. (2007). *A Manager’s Guide to Resolving Conflicts in Collaborative Networks*. IBM Centre for The Business of Government. Washington, DC
- O’Leary, R., & Vij Nidhi. (2012). Collaborative Public Management Where Have We Been and Where Are We Going?. *The American Review of Public Administration* 42(5):507-522.
- Pahl-Wostl Claudia. (2007). Transitions Towards Adaptive Management of Water Facing Climate and Global Change. *Water Resources Management* 21(1):49-62.
- Pierre J., & Peters, B. G. (2004). *The Politicization of the Civil Service in Comparative Perspective*. London: Routledge

- Provan & Milward. (2001). Do Networks Really Work? A Framework for Evaluating Public-Sector Organizational Networks. In *Public Administration Review*. Volume 61, Issue 4 p. 414-423
- Robert Agranoff & Michael McGuire. (2003). *Collaborative public management: new strategies for local governments*. Washington, D.C. : Georgetown University Press.
- Roberts, K. (2004) *Lovemarks: The Future beyond Brands*. Powerhouse Books, New York.
- Smouts, M. C. (1998) The Proper Use of Governance in International Relations. *International Social Science Journal* 50(155):81 - 89
- Spencer, M., & Spencer, S. M., (1993). *Competence at work: Models for superior performance*. New York: John Wiley & Sons.
- Theodoulou S , Z . and Ravi K. Roy. 2016. *Public Administration : A Very Short Introduction*. New York : Oxford University Press.
- Thomson, Ann Marie., & Perry, James L. (2006), *Collaboration Processes: Inside the Black Box*. *Public Administration Review*, 66, S1, 23
- UNCG Collaborative Capacity Work Group. (2012). *Building Collaborative Capacity a Guidance Document*. in *Collaborative Capacity Guidance Document Draft Mar 8*

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ
ในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจแนวปฏิบัติของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง ในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19
2. เพื่อศึกษาโครงสร้าง เจือปนใจ และรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง
3. เพื่อเสนอแนวปฏิบัติ รูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

ข้อมูลผู้สัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้สัมภาษณ์ หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

- เจ้าอาวาสหรือคณะกรรมการวัดวัดอินทรวินัย พระอารามหลวง
- กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานเขตพระนคร
- โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์
- ภาคเอกชน
- ภาคประชาสังคม
- ภาคประชาชน
- ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือ ผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ -นามสกุล ให้สัมภาษณ์

วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์

เวลา สถานที่

ตำแหน่ง

บทบาทที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่
ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง

.....

ตอนที่ 2: การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง**ส่วนที่ 2.1 บริบททั่วไป**

1. ความเป็นมาของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุข
สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง
เป็นอย่างไร

.....

2. เจาะใจของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่
ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เป็นอย่างไร

- มิติบริบทของระบบ

1) เจาะใจของทรัพยากรหรือบริการสาธารณะ

.....

2) กรอบของกฎหมายและนโยบาย

.....

.....

.....

3) ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

.....

.....

.....

4) อำนาจและพลวัตทางการเมือง

.....

.....

.....

5) ประวัติความขัดแย้ง

.....

.....

.....

- มิติตัวขับเคลื่อน

1) ความไม่แน่นอนของปัญหา

.....

.....

.....

2) การพึ่งพาระหว่างกัน

.....

.....

.....

3) สิ่งจูงใจที่ตามมา

.....
.....
.....

3. 2. ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุข
สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง
มีตัวแสดงใดบ้าง

1) หน่วยงานภาครัฐ

.....
.....
.....

2) หน่วยงานภาคเอกชน

.....
.....
.....

3) ภาคประชาชน

.....
.....
.....

4) ภาคประชาสังคม

.....
.....
.....

5) ชุมชน

.....
.....

6) วิชาการ

.....

.....

.....

4. ผู้นำที่ริเริ่มเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุข สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง เป็นอย่างไร

1) การริเริ่มด้วยตนเอง

.....

.....

.....

2) การประชุมที่เป็นทางการแบบอิสระ

.....

.....

.....

3) ถูกกำหนดทิศทางจากภายนอก

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2.2 มิติกระบวนการความร่วมมือ

1. การออกแบบโครงสร้างการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุข สงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง เป็นอย่างไร

1) รูปแบบการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ

.....

.....

.....

2) การดำเนินการ (การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดทำข้อตกลง การจัดสรรทรัพยากร การออกกฎหมาย)

.....

.....

.....

2. กระบวนการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขกระทรวงแก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เป็นอย่างไร

1) การเจรจาหรือกันพร้อมหน้าทุกฝ่าย

.....

.....

.....

2) การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

.....

.....

.....

3) การสร้างความยินยอมพร้อมใจในการทำงานร่วมกัน

.....

.....

.....

4) การสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน

.....

.....

.....

5) การสร้างผลลัพธ์ของความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน

.....

.....

ส่วนที่ 2.3 มิติการดำเนินการ

1. การสร้างความเปลี่ยนแปลงหลังจากการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เป็นอย่างไร

1) การกระทำหรือผลผลิต

.....

.....

.....

2) ผลลัพธ์

.....

.....

.....

3) การปรับตัว

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความท้าทายของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เป็นอย่างไร

1) ความสามารถในการประสานความร่วมมือระดับบุคคล

.....

.....

.....

2) ขีดความสามารถในการประสานความร่วมมือ

.....

.....

.....

3) ปัจจัยอื่น ๆ

.....

.....

.....

2. ความท้าทายของการบริหารการบริการจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดอินทรวีหาร พระอารามหลวง เป็นอย่างไร

1) มิติความซับซ้อนของโครงสร้างความร่วมมือ

.....

.....

.....

2) มิติความแตกต่างหลากหลายของสมาชิก

.....

.....

.....

3) มิติความท้าทายอื่น ๆ

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2.3 ข้อเสนอแนะ

1. ท่านคิดว่า รูปแบบและโครงสร้างของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัด และความเหมาะสมกับการนำมาปรับใช้ในบริบทของพื้นที่โครงการควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

2. จากประสบการณ์ที่ผ่านมา ท่านคิดว่าปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการริเริ่ม จัดตั้ง และดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัด และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดนั้น มีแนวทางอื่น ๆ ที่เหมาะสมจะนำมาใช้อีกหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

1. ท่านคิดว่าบทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุน การบริหารจัดการ บนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วย โควิด-19 ของวัด ในอนาคตควรเป็นอย่างไร

.....

.....

2. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเสริมสร้างความเข้มแข็งของการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วยโควิด-19 ของวัดที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

.....

.....

3. ขอให้ท่านวิเคราะห์แนวโน้มการกำหนดมาตรการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ บนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนที่มีการจัดตั้งศูนย์พักคอยผู้ป่วย โควิด-19 ของวัด ในอนาคต เช่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทิศทาง สาเหตุ ปัจจัย ข้อจำกัด และความ เป็นไปได้อื่น ๆ เป็นต้น

.....

.....

4. ท่านมีข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นอื่นเพิ่มเติมหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล

(.....)

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. 2566

ภาคผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการทำวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือการทำวิจัย
(Index of item objective congruence: IOC)

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กฤติกา ชนะกุล	คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. ดร.อัยรวี วีระพันธ์พงศ์	วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
3. ดร.เกษญา ผาทอง	คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสาย-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/๒๕๕

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กฤติกา ชนะกุล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารเค้าโครงการวิจัย ๑ ฉบับ

๒. แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ๑ ฉบับ

๓. เครื่องมือวิจัย ๑ ฉบับ

ด้วย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” โดยมีพระครูธรรมศุต เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ตรวจวงเล็บเครื่องหมาย ✓

กฤติกา ชนะกุล

๘ มีนาคม ๒๕๖๕

พระครูธรรมศุต

(พระครูธรรมศุต)

หัวหน้าโครงการวิจัย

สำนักงานคณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน นายธนะชัย สามล ผู้ช่วยนักวิจัย

โทรศัพท์. ๐๘๓-๖๒๔-๘๒๑๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/๒๔๖

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.อัยรวี วีระพันธ์พงศ์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารเค้าโครงการวิจัย ๑ ฉบับ

๒. แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ๑ ฉบับ

๓. เครื่องมือวิจัย ๑ ฉบับ

ด้วย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” โดยมีพระครูธรรมศุต เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

พระครูธรรมศุต

(พระครูธรรมศุต)

หัวหน้าโครงการวิจัย

สำนักงานคณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน นายธนะชัย สามล ผู้ช่วยนักวิจัย

โทรศัพท์. ๐๘๓-๖๒๔-๘๒๑๒

*ยินดีไปเป็นผู้เชี่ยวชาญ
ของคณะสังคมศาสตร์*

ดร.อัยรวี วีระพันธ์พงศ์

1 มี.ค. ๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘/๒๔๗

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.เกษภา ผาทอง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
๑. เอกสารเค้าโครงการวิจัย ๑ ฉบับ
 ๒. แบบตอบรับการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ๑ ฉบับ
 ๓. เครื่องมือวิจัย ๑ ฉบับ

ด้วย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๖ เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในการจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน” โดยมีพระครูธรรมศุต เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในกรณีนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยดังกล่าวสำเร็จตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัย จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

น.ร.ช.ก.
อ.น.น.ร.ช.ก.
อ.ส.น.น.ร.ช.ก.
๙ ส.ค. ๖๖

พระครูธรรมศุต
(พระครูธรรมศุต)
หัวหน้าโครงการวิจัย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์
ผู้ประสานงาน นายธนะชัย สามล ผู้ช่วยนักวิจัย
โทรศัพท์. ๐๘๓-๖๒๔-๘๒๑๒

ภาคผนวก ง
หนังสือรับรองจริยธรรมการทำวิจัยในคน

ที่ จว. ๓๑๒/๒๕๖๖

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : การพัฒนาแนวปฏิบัติและรูปแบบการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือใน การจัดการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยใช้วัดเป็นฐาน

TITLE : DEVELOPMENT OF PRACTICE GUIDELINES AND COLLABORATIVE GOVERNANCE MANAGEMENT IN PUBLIC WELFARE BY TEMPLES AS A BASE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระครูธรรมศุต

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๖๖ วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๔๓๗/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรี ในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหามหวินทร์ ปุริยุตตโม, ผศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	พระครูธรรมคุณ (สุทธิพจน์ สัพโส) (หัวหน้าโครงการวิจัย)
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการศึกษา	ปี 2567 รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐศาสตร์) ปี 2557 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม) ปี 2555 ศาสนศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)
ทุนการศึกษา	ได้รับประทานทุนการศึกษาปริญญาเอกรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ร.ด.) จาก เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อควฺชฺโน) วัดราชบพิธฯ
ประวัติการทำงาน	ปี 2563 - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี 2554-2562 เจ้าหน้าที่สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ปี 2559-ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการ ปี 2556-ปัจจุบัน ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ปี 2553-2557 พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปี 2553-ปัจจุบัน กรรมการตรวจธรรมสนามหลวง ปี 2562-ปัจจุบัน ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดมกุฏกษัตริยาราม ปี 2564-ปัจจุบัน กรรมการประจำคณะสังคมศาสตร์ ปี 2563-ปัจจุบัน กรรมการสภาวิชาการ
ผลงานทางวิชาการ	1. สังคมเมืองในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 2. หน้าที่พลเมืองในศตวรรษที่ 21 (Human and Civics in the 21st Century) 3. การบริหารจัดการภาครัฐของไทยในสถานการณ์วิกฤติ : กรณีศึกษาวิกฤตการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 5. การดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา 6. วิวัฒนาการและแนวโน้มการปกครองระบอบประชาธิปไตยในไทย 7. การปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในศตวรรษที่ 21 8. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในภาวะการณ์หมดไฟในการทำงาน 9. แนวคิดการพัฒนาระบบราชการไทย

10. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการรับมือปัญหาการรังแกบนโลกไซเบอร์ในสังคมไทย

11. ชนบทไทยสมัยใหม่กับแนวทางการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมที่ยั่งยืน

12. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

13. มาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (CSR) ในประเทศไทย

ผลงานวิจัย

1. ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง Bowon Power: An Integrated of Community Development Mechanism in Nakhon Pathom Province

2. หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง บทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการจัดการองค์การกับการเยียวยาสังคมในภาวะวิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19

3. หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเมืองอู่อารยธรรมแดนพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม

4. ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการดูแลสุขภาพในช่วงสถานการณ์การระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา Covid-19 ของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง

5. ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง รูปแบบการให้คำปรึกษาด้วยการเสริมพลังอำนาจในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นายชนะชัย สามล (นักวิจัย)
ตำแหน่ง	พนักงานการเลือกตั้งปฏิบัติการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง
ประวัติการศึกษา	ปี 2558 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม) (การปกครองท้องถิ่น) ปี 2554 รัฐศาสตรบัณฑิต (รบ.) (รัฐศาสตร์)
ประวัติการทำงาน	2559 – 2561 อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ปี 2561 -ถึงปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี 2566-ถึงปัจจุบัน พนักงานการเลือกตั้งปฏิบัติการ สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการเลือกตั้ง
ผลงานทางวิชาการ	<p>1) กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, ชนะชัย สามล, สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์. (2562) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. รายงานผลการวิจัย/บทความทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 17 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย: 1053-1056</p> <p>2) ชนะชัย สามล. (2563). ปัญหาและปัจจัยความสำเร็จต่อการกระจายอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษา ประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทย. การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 12 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ปีที่ 12 (ฉบับที่ 1): 510.</p> <p>3) ชนะชัย สามล. (2564). การจัดการเครือข่ายการให้บริหารสาธารณสุขแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 : กรณีศึกษาวัดมหรณพารามวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร. รายงานการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 9. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี</p> <p>4) ชนะชัย สามล. (2565). คุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดอาวุธ วิภลิตาราม ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 5 (1) :124-139 [TCI2]</p> <p>5) ชนะชัย สามล และกิตติพงษ์ เพียรพิทักษ์. (2563). การร่วมกันผลิตบริการสาธารณสุขระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 5 (1) :143-184 [TCI2]</p>

6) พระมนตรี ฐิตปรุกโกโม และธนะชัย สามล. ผลกระทบจากการจัดการศึกษาทางไกลในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

7) พระสัมฤทธิ์ กติพิธิโก และธนะชัย สามล. (2563) กระบวนการความร่วมมือในการให้บริการสาธารณสุขแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยในวัดเป็นฐาน. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

8) สุรียาทิศ โพธิ์ประสิทธิ์, วัชรบุญแมน, ชัยยะ ทองชู และธนะชัย สามล. (2565). การประเมินโครงการศุภร์ถึงธรรม สุขถึงใจ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 10 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5 มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี : 279-2912)

ผลงานวิจัย

1) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยใช้วัดเป็นฐาน: กรณีศึกษา วัดในจังหวัดนครปฐม. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2565

2) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนออนไลน์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ภายใต้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2564

3) นักวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ 2563

4) นักวิจัย เรื่อง การใช้หลักวิริยะและอหิงสาเพื่อได้มาซึ่งโฉนดชุมชนกลุ่มชุมชนคลองโยง จังหวัดนครปฐม. งบบูรณาการวิจัยและนวัตกรรม สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2561

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

ภาควิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	ดร.นภารัตน์ กิติรัตน์มงคล (นักวิจัย)
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประวัติการศึกษา	ปี 2562 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) ปี 2556 รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) ปี 2540 ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ประวัติการทำงาน	ปี 2545 – 2563 เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี 2562 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผลงานทางวิชาการ	1. การจัดการตนเองของภาคประชาสังคม: แสงหนึ่งที่ปลายอุโมงค์แห่ง ประชาธิปไตย 2. มนุษย์กับหน้าที่พลเมืองในศตวรรษที่ 21 (ผู้ร่วม) 3. บทบาทของภาคประชาสังคมในกระบวนการนโยบายสาธารณะกับ การจัดการการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19
ผลงานวิจัย	1. ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง บทบาทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในการ จัดการองค์การกับการเยียวยาสังคมในภาวะวิกฤตการระบาดของโรคโควิด- 19 2. หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การเพิ่มจำนวนนักศึกษาและการรักษา จำนวนนักศึกษาไม่ให้ออกกลางคันในการศึกษาระดับปริญญาโทของ สาขาวิชารัฐศาสตร์ 3. ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การติดตามนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและรัฐศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 4. นักวิจัย เรื่อง โครงการการยกฐานะเทศบาลนครหาดใหญ่เป็นมหานคร หาดใหญ่
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นางสาวนฤมล เจริญใจ (นักวิจัย)
ตำแหน่ง	นักวิจัย คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
ประวัติการศึกษา	ปี 2560 ศิลปศาสตรบัณฑิต (วิจัยประชากรและสังคม) ปี 2555 ศิลปศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา)
ประวัติการทำงาน	ปัจจุบัน นักวิจัย สังกัดฝ่ายวิจัย คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2560 – 2565 อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี พ.ศ.2556 – 2559 นักวิจัยผู้ช่วย โครงการการจัดการจัดการตั้งครุภัณฑ์ รันในระดับตำบล มหาวิทยาลัยมหิดล ปีพ.ศ. 2555 – 2556 เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม มูลนิธิเพื่อความเข้าใจเด็ก (FOCUS) จังหวัดเชียงใหม่
ผลงานทางวิชาการ	กฤติกา ชนะกุล และนฤมล เจริญใจ. (2564). การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม. 6 (2): 173-185 พระมหาอรุณ ปญญารุโณ กัญจิสรา วิจิตรวัชรารักษ์ รัชพล อ่ำสุข และนฤมล เจริญใจ. (2563). แนวทางการสร้างเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุโดยใช้วัดเป็นฐานในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5 (1) :102-121
ผลงานวิจัย	หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ 2563 นักวิจัย เรื่องการประเมินการจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชาเฉพาะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2563
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ฝ่ายวิจัย คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล